

ЙОХАН БОРГЕН МАЛКИЯ ЛОРД

Част 1 от „Малкия лорд“

Превод от норвежки: Златко Попзлатев, 1959

chitanka.info

I МАЛКИЯ ЛОРД

Вуйчовците и лелите влизаха задъхани от студа. От гърлата им струеше пара, когато преминаваха тясното преддверие, гдето стоеше прислужничка и насочваше гостите. Те влизаха шумно в големия квадратен хол с глава на северен елен над камината и килими по всички стени. Беше топло. Беше у дома.

Малкия лорд стоеше наред килима във всекидневната и слушаше зад затворената врата шума от пристигането на гостите. Знаеше добре какво става отгътък при влизането им; представяше си как поглъщат аромата на дърво, на килими, дискретния дъх на семейната вечеря, която щеше да бъде поднесена — супа от аспержи, пъстърва, печена сърна. Знаеше как камериерката Лили помага при сваляне на палтата, как вуйчо Рене кокетливо казва: „Не, много ти благодаря, моето момиче, но аз не съм толкова стар...“, а после отнася подплатеното си със зибелинова кожа палто и го окачва сам на закачалката, наляво от входната врата. В същото време пълничкият вуйчо Мартин, макар и много по-млад, оставя да му помогнат с явно задоволство: всичко, което улесняваше усилията му... Лелите разменят бързо поздравии пред огледалото, сякаш ги отправят към отразените в него образи, за да си подадат веднага след това ръка, да подхвърлят някоя дума за студа, за снега, който още се чувства във въздуха. В своята представа Малкия лорд виждаше всичко това по-ясно, отколкото ако го бе видял в действителност. Застанал сред стаята, във фантазията си той чуваше разменяните думи така ясно и отчетливо, като че бе вече малкият домакин, който щеше да се покаже след малко, когато камериерката разтвори вратата. Това бе обикновеният ритуал. Тогава майка му, идвайки от вътрешността на дома, се явяваше пред поканените с леко закъснение, като много заета домакиня... Той стоеше в стаята и се радваше на всичко. Изпълваше го нервна радост от предстоящото празненство. Чу как отминава влакът — по посока към Скарпснун — тъкмо под прозорците, гледащи към малкия залив Фрогнер. В друг случай той би изтичал до прозореца на еркера, който бе на едно стъпало по-високо от самата стая, за да види как сипещите

се искри от високия комин на локомотива танцуват в мрачния зимен следобед и гаснат след това във въздуха или по снега от двете страни на линията, а понякога стигат чак до морето, между казиното и стария фонтан с издигащото се до него орехово дърво.

Днес обаче той не се затичва към прозореца, днес няма искри. Той ще си стои в стаята, защото това е нужно. Все ще се намери някой да каже „малкият господар на дома“. Леля Кристине ще бъде първата: „Малкият господар на дома е вече на линия“ — така ще каже тя. Зашеметяващ лъх на какао и ванилия ще се понесе около нея. А може би той само си мисли така, понеже леля Кристине приготвява „домашни бонбони“ в тясната си кухня и има собствен магазин на Конгенсгате. Всички намират, че енергията ѝ „заслужава удивление“; някога тя е свирила на лютня и е пяла в елегантни ресторанти в чужбина. Веднъж някой бе казал, че е достойна за удивление. А може и да е... Тогава майка му ще хвърли един от ония бързи погледи настрана, с което ще предупреди, че тук има дете. Тя обаче знаеше, че детето вижда очите на леля Кристине, които стават меки като кадифе след вечерята, че гласът ѝ преграква и че тя изхлузва обувките си под софата и се изляга, потънала в бездната на усамотението.

Малкият лорд виждаше през затворената врата как вуйчо Рене си измива тънките ръце, които доволно потрива при излизането от тоалетната, и как за момент, минавайки край огледалото, той поглажда мустаците си, намазани в краищата с помада. С малко гребенче, попаднало сякаш в ръка на магьосник — в тая ръка можеше да попадне и изчезне всяко нещо, — той сресва редките си посивели руси коси, спуска ги посредством едно от ония бързи движения, за които човешката ръка е създадена. За миг той ще застане на вратата и тъкмо когато се готви да влезе, с подчертана любезност ще направи път на леля Шарлота, която ще се втурне в хола, в шумоляща копринена рокля. А вуйчо Рене ще му подвигне на френски език: „Мое малко момче“, като повдигне тъмните си вежди, за които майка му веднъж бе казала, че ги боядисва. Той ще се наведе към него с шеговитост, която няма особен смисъл, но е така приятна именно в този момент...

След това ще дойде вуйчо Мартин, с панталон на тесни райета, поосвободил се от притеснението на жилетката, и ще подхвърли обичайната си приказка за „мъжете“, но едва след като домакинята влезе в хола.

Едва тогава — и то доста време след всички други, за да подчертае скромността си — ще влезе леля Клара, облечена в черно. Тя ще се стеснява толкова повече, колкото по-сърдечно я посрещне домакинята.

Малкия лорд стоеше сред стаята и слушаше шума на отминаващия влак. Наскоро с искрящи светлини ще затрака по релсите друг влак, пристигащ от Скарпснун. Те ще осветят за миг заливчето Фрогнер, където ледът е потъмнял, а настланият върху него сняг се е почти стопил. Тоя шум от външния свят само увеличаваше трепетното удоволствие от уютния дом, от многото хора, от аромата на печената сърна, от дискретния звън на бутилките червено вино, които бяха почнали да отварят, от меките светлини на ориенталските лампи в еркера на хола. Тези светлини трепкаха по месинга, по страшните бенгалски маски, които вече не го плашеха, по танцьорките от майсенски порцелан, замръзнали грациозно върху етажерките под мъждукащата светлина, в техния странен и вечен танц. Възрастните ги отминаваха или хвърляха разсеян поглед върху им. Но за създателя на тия творби с чудни движения, сковани в своя полет, малките фигурки са израз на полета на самия техен творец.

Малкия лорд познаваше всички, които щяха да дойдат, знаеше онова, което всеки щеше да говори, познаваше тоалетите им, и особено миризмата им; всяка от лелите той познаваше по парфюмите ѝ. И все пак едва изчакваше оня миг, в който ще се разтвори високата врата в матовосиня и кафява украса. Някога, тръпнещ от нетърпение, той посрещаше гостите в топли, кадифени панталони. Но това бе отдавна, когато бе единадесетгодишен. Оттогава изминаха три години. Сега той носеше морскосин костюм с бяла яка, имаше светлоруси къдрици, които падаха над яката, лачени, блестящи обувки и чисти нокти; стоеше изпълнен със светлина, за да бъде оня, който приема като господар в дома, винаги еднакво спокоен, но все пак обладан от празнично настроение, тръпнещ в очакване.

Пристигащият влак се чува откъм Скарпснун. Ведно с неговото приближаване растеше и шумът под прозорците. Ето сега искрите от комина пак танцуват. Той знаеше това. Стоеше с гръб към прозореца и все пак виждаше през него, виждаше с гръба си. Шумът почваше да заглъхва по посока към града. Вратата се отвори. Ръката на Лили се мярна за миг и изчезна отново. Вуйчо Рене застана на входа и се

отдръпна малко изненадан, за да даде път на леля Шарлота, която се втурна напред с шумолящите си коприни.

Малкия лорд потъва сред гостите, той е техен пленник. Шумолящите коприни на леля Шарлота се превръщат в камбанен звън, когато тя плътно го притиска до себе си. Приливът на нежност е толкова голям, че когато той вдига глава, леля Шарлота има сълзи на очите си — майка му бе казвала, че леля Шарлота толкова много е желала да има деца. При тези нежности вуйчо Рене стои зад нея. Той пристъпва, покланя се церемониално, ръкува се и произнася на френски: „Мое малко момче...“ След това шеговито повдига тъмните си вежди, сключва ръце, оттегля се към еркера и поглежда навън към Оскархол. Скоро — на масата — щеше да настъпи моментът да наблюдава феноменалните му пръсти, които сякаш омагьосваха всичко, до което се приближаваха — тънкото столче на винената чаша, вилицата... омагьосваха дори и когато дигнеше прозрачната си длан във властен жест, „за да каже няколко думи“... Всичко, до което вуйчо Рене се приближаваше, веднага оживяваше, блясваше. Ръката му за миг опипва иконата над портала в ориенталския ъгъл.

— Отлично място — промърморва той, както бе правил неведнъж по-рано.

Влезе вуйчо Мартин. В същия миг домакинята застана на другата врата. Малкия лорд бе разучавал дали това не е уговорка между майка му и вуйчо Мартин. Те са брат и сестра — казваше майка му. Да, така е, но как е възможно този дебел човек да бъде брат на майка му. Вуйчо Мартин се приближи до него. Всичко му е стегнато, изпънато, както на жената в синьо от картината на Матис, висяща на стената. („Това изкуство ли е?“) Вуйчо Мартин се приближи до Малкия лорд, поздрави през неговата глава майка му, подръпна къдриците му и каза:

— Боже господи, Суси, не е ли време да отрежеш къдрите на малкия Самсон, та и той да стане мъж?

Той знаеше какво е в момента лицето на майка му, макар че собственият му поглед беше вторачен в една точка от панталоните на вуйчо Мартин, гдето чертите се събираха като в център и след това падаха отвесно надолу. Очите на майка му са весело възбудени от здрависванията и пълни с нежност, когато гледа сина си край нея. Той

знаеше какви са очите ѝ и сега, макар в момента да зяпаше все още в тази точка от панталоните на вуйчо Мартин.

А вуйчото възкликна с престорена лекота:

— О, господи, ако желаеш да удължаваш играта на малкия лорд Фаунтлерой, докато...

Но ето и леля Валборг, прикрита от едрия си съпруг. Тя бе дребна жена и единствената, чийто поглед е на еднаква височина с погледа на Малкия лорд; тя каза: „Мартин!“ — тихо, но властно, което накара вуйчо Мартин да отстъпи автоматично и да каже: „Всеки с вкуса си“ и внезапно дружелюбно се оттегли към вуйчо Рене, като почна да разглежда смутено червената статуйка, усамотена върху черната колона под погледа на вуйчо Мартин, но когато вуйчо Рене я повдига и обръща в тънките си ръце, тя израства и започва разказа за жената, която се борела с един лебед. Да, тя се борела, но това ѝ било приятно... о, да, вълнуващи неща.

Леля Валборг се здрависа с Малкия лорд, като позадържа ръката му в своята месеста ръка. Погледът на леля Валборг не идва отвисоко. Затова тя е като дете. Усмихна се и каза:

— Още малко и ти ще ме превишиш с цяла глава, мое момче.

При тези думи лицето ѝ се озари в добродушна усмивка.

Малкия лорд се качи на подиума, застана с гръб към прозореца и поздрави:

— Добре дошли!

— Прибърза, мило момче — извика леля Кристине, която едва сега се показва на вратата. Тя бегло го прегърна, изпълни го с мирис на какао. Сякаш един след друг искат да го задушат: леля Шарлота с копринения си тоалет, леля Кристине с аромата на какао, вуйчо Мартин само с вида на хубаво загладения си корем...

— Ето и леля Клара — каза майка му и погледна нервно към вратата, през която в момента влезе леля Клара, в тъмен тоалет с бяла платка, с умишлено наведена глава, с лорнет, висящ на верижка. Тя веднага навлажни устните си с върха на езика, почти бял като пепел.

Малкия лорд слезе от подиума, посрещна я и угоднически запита по навик:

— О, леля Клара, нека да погледна брошката ти.

— После, мое дете, не бъди така нетърпелив. — Тия думи обаче тя придружаваше обикновено с приятелско пляскане по бузата, което

показваше две неща: че е поласкана и че все още продължава да учителствува. Тя беше учителка по френски и немски, имаше права походка и беше пряма в мислите си. („Същинска граматика — каза вуйчо Мартин на вуйчо Рене зад палмата, — само че отвън не се виждат неправилните глаголи.“)

Леля Клара изведнъж измъкна малка джобна кърпа и избърса носа си. За Малкия лорд белият ѝ, леко извит нос и малката джобна кърпа бяха едно; в следния момент ароматът на „Мария Фарина“ се разля и освежи затоплената стая. Годиците бяха очертали по ръцете ѝ чуден пейзаж, който напомняше географска карта с реки и планини. И те самите издаваха лъх на „Мария Фарина“... толкова по-различен от любимия парфюм на майка му „Боске“. Тоя парфюм майката пазеше на най-горната лавица на шкафа в собствената си стая; когато той беше още малък, като изтеглеше най-долния рафт и стъпеше върху него, с носа си достигаше точно до шишенцето с парфюма. Тогава сякаш майка му бе близо до него, до самия него, по-близо, отколкото сега, когато е в същата зала между вуйчовци и лели.

Нейният аромат бе лек и се носеше навсякъде, макар и не така свеж като аромата на леля Клара, който се пръскаше винаги щом отвореше малката си чантичка. Тогава „Мария Фарина“ се разливаше от всяка гънка.

Той се чувствуваше доволен от тия контрасти, радваше се на сигурното равновесие в неговия закрилян свят. Сега бе дошъл моментът, когато те обикалят между гостите, поглеждат се един друг, докато високата врата към столовата се разтвори от невидима ръка, която той добре познава: ръката на камериерката Лили. Домакинята тогава ще каже: „Моля, заповядайте всички на трапезата.“

Митовете са изпълнени с очакване и напрегнатост. Тук са. Всички са тук. А той ще зарадва някого с детската си привичка. Ще се приближи до леля Клара, която го очаква, и ще каже: „О, леля Клара, нека да погледна брошката ти.“

Той казва това с желание, а леля Клара отговаря по навик: „Но, мило дете, гледай ти, нима тая брошка никога не ще ти омръзне.“ Тя изтегля предпазливо златната верижка над главата си и тогава отваря първото капаче, под което се крие друго капаче, по-малко. Дига и него; показва се трето, още по-малко капаче, съвсем еднакво като първите. Той възкликва: „О-о-о“. Но дори и най-вътрешната брошка има една

рязка, която показва, че и тя се отваря. Веднъж майка му бе казала, че под капачето има една снимка и тя именно била трагедията на леля Клара. Но Малкия лорд знаеше, че тук е границата, че не бива да пита дали и това капаче може да се разтвори. Той знаеше това, както и хиляди други установени неща.

В тоя щастлив момент той знаеше, че далеко, далеко съществува друг външен свят: ледът по залива Фрогнер, улиците, училището... и че съучениците му съвсем не бяха облечени така, когато имаха гости. Той знаеше тия неща, знаеше, че те чупят стъкла, че късат панталоните си. Знаеше, че в дома на Андреас няма етажерки с балерини, че в събота у тях ядат херинги и че там не се пие вино в кристални чаши. Знаеше, че някои от момчетата го наричаха „момиче“, защото имаше букли и бе облечен по-различно от тях. Знаеше, че вуйчо Мартин намекуваше за това, когато говореше, че Малкия лорд трябва да стане „мъж“.

Веднъж, доста отдавна, беше десетгодишен, когато пиеха кафе, а пръстите на вуйчо Рене си играеха с тънката чашка, Малкия лорд внезапно бе изпсувал. Майка му едва ли не припадна, а леля Клара така се смути, че почна да вади и прибира езика си като човечето на стенния часовник в трапезарията. Вуйчо Мартин избухна в гръмогласен смях и викна: „Браво, млади момко!“, пхна почервенялата си ръка в джоба на жилетката под закръгления си корем и измъкна едно десетаче; сцената се прекъсна панически, тъй като монетата трябваше най-напред да се дезинфекцира, преди да бъде пусната в касичката на Малкия лорд.

Тогава той се бе засрамил. Не от думите си, а поради това, че им бе дал възможност да надникнат в неговите тайни.

Той знаеше изрази, които не знаеха нито другите момчета, нито лелите и вуйчовците, нито майка му; цяла редица такива изрази. Имаше и ред мисли, които бяха негова тайна. У него имаше някакво второ същество, но другите не го и подозираха...

Летящата врата на столовата се разтвори сякаш под знака на магическа пръчка. Не се показа никаква ръка. Майка му покани: „Да, заповядайте, моля...“, като че и тя самата бе донякъде изненадана. Всички тръгнаха, всички минаха пред него към вратата и към привлекателния аромат, който се носеше на вълни. Той вървеше накрая и ги насочваше към мястото на блаженствата с леки движения на

ръката, които те не можеха да видят. Почти несъзнателно той наподобяваше клатушкането на вуйчо Мартин, наподобяваше елегантната походка на вуйчо Рене, строгите като граматика движения на леля Клара, забързваше като леля Шарлота в нейните коприни. Подскачаше зад тях в пристъп на благодушен присмех и се чувствуваше съвсем доволен в това двойко настроение — на любезност и подигравка. И тъкмо пред вратата, като минаваше край камериерката Лили, той изплези здравата езика си и посегна да я прегърне, като в същото време побутваше напред гостите към масата, гдето свещниците разливаха матова светлина върху синкавия порцелан.

— Бе-е-е... — поблейваше беззвучно Малкия лорд зад скъпите си роднини, които сядаха вече по местата си.

Малкия лорд се бе изправил край източния прозорец, с лице, обляно от сутрешната светлина. Не беше закусвал и чувствуваше тъпо недоволство от стаята, от въздуха в нея, от мисълта за училище. Слушаше равномерните удари на часовника зад себе си и всяка отмерена секунда му причиняваше болка. На позлатения стол с висока облегалка до бюрото на майка му лежеше чантата от тюленова кожа, с разкопчани ремъци. Тази сутрин той усещаше дори и острата миризма на кожата и тя му беше неприятна. Чу стъпките на майка си по стълбата и знаеше, че в следния миг тя ще се изправи на вратата. Заля го пламък на раздразнение.

— Но, малки лорде, няма ли да идеш на училище?

— Наричай ме Вилфред — отвърна той студено, без да се обръща. Тоя отговор дойде неочаквано и за самия него.

— Но, мое момче... — Той чу, че стъпките ѝ се приближават към него. Настроението му изведнъж се промени. Посрещна я със сълзи на очи.

— Прости ми, мамо.

— Но часът минава осем и половина!

— Мамо... — и сълзите му потекоха, но не повече, отколкото той искаше. Чувствуваше облекчителното им действие. Гърлото му се отпускаше. — Мамо, не мога да ида на училище днес.

Тя сложи нежно ръка на рамото му и заедно отидоха до прозореца.

— Виж, мамо — рече той и посочи мокрите, потъмнели клони, които блестяха под слънчевите лъчи. — Мамо, липсват ми много от цветята за сбирката, анемони... много от луковичните растения. Не, не е много рано, мога да ги изкопая под разкаляния вече сняг при Бюгдъо.

— Ще трябва тогава утре да пиша, че си бил болен — каза тя. — А това е лъжа.

Той съзна, че тя е вече спечелена. Очите ѝ не го мамеха. По черната ѝ пола той знаеше, че днес тя е отстъпчива. Разбираше, че се готви да ходи на гроба на баща му. Той сви рамене.

— Не ще излъжеш, ако кажеш, че ме боли гърло.

Окръглените ѝ рамене на възрастен човек трепнаха със същото движение, което премина през неговите детски рамена — своеволно, лекомислено.

— И, мамо — добави той, следвайки я навътре в стаята, — наричай ме, както искаш. Казвай ми Малък лорде.

Майка му се обърна загрижена.

— Брат ми Мартин може би има право, време е да почнем да те наричаме с истинското ти име.

Обзе го чувство на дълбоко недоволство, причинено от обезпокояващата действителност, която напираше. Той протегна умолително двете си ръце към нея и продума:

— Наричай ме Малък лорд!

Майката въздъхна облекчено:

— Добре, щом ти го искаш, момчето ми.

След това тя отиде към писалището.

— Ще ти трябват пари за лодкаря.

Тя посегна към синята порцеланова чаша, стояща вдясно над камината, извади от нея ключ и отвори писалището. Ролетката се смъкна просто вълшебно: плавно, без засечка.

От малката поличка вляво тя извади кафява кесийка, измъкна две петачета от средното отделение, което се затваряше с месингова закопчалка. От кесийката лъхаше сладникава миризма, идеща от миниатюрната книжка със съвършено тънки листа, заедно с двете малки червени моливчета — останка от „големите балове“ и сантименталността и успехите на младенческите години. След това тя затвори писалището, заключи го отново и сложи ключа в чашата над камината.

— Не си ли закусил? — Тя натисна копчето до бюфета с чекмеджета, изкусно украсени с резба, пълни с богата керамика, сред която централно място заемаха глинените чаши и скъпи чешки кристални бокали.

— Майко, чаках да закуся с теб. Нямам апетит, когато те няма.

В момента това бе самата истина. Малкия лорд чувствуваше пристъп на оня глад, който идва след завършена работа. Обладаваше го безпокойство пред това, което щеше да последва. По целия му гръб, по краката пълзяха сладостни тръпки. Майката донесе топло кафе. След

малко майка и син се впуснаха към масата, залени от щастие, изпълнени с желание да отстранят всичко неприятно.

— Мамо, няма да излизаш в черно днес! — повели той.

Тя го погледна смутена. Изразил бе нейната собствена мисъл. Често той подчертаваше нейни мисли веднага след появяването им в собственото ѝ съзнание.

— Времето е толкова хубаво. Мисля, че можеш да смениш облеклото си — допълни той.

— Тоя израз „мисля“ бе сякаш тайно уговорен, останал от някога, когато той бе още дете.

Той се изправи учтиво на крака, веднага след като тя стана от масата, и я чу как тръгва по стълбите и влезе в стаята си на горния етаж. Спусна се към писалището, качи се на стол, подири ключа и отвори. Миг след това той бе измъкнал четири монети по 25 йорета^[1] и пет десетачета. Докато се канеше да сложи всичко на място, хрумна му друго. Взе едно от „моливчетата — спомен от баловете“, в задното отделение на кесийката, намери листа, на който нанасяха направените покупки, и записа с острия си майчин почерк три покупки за общо една и половина крони. След това сложи всичко в ред, слезе от стола и подсвирквайки си, отиде към прозореца тъкмо в момента, когато камериерката Лили влезе, за да раздига масата.

Тя спря смутено.

— Не си ли на училище? — попита тя.

— Както виждаш, мила Лили — отвърна той и се обърна със светнал към нея поглед.

— Знае ли госпожата, че пак бягаш от училище?

— Лили, какво приказваш? — Засмян, той се упъти към нея. — Днес ще ходя в Бюгдьо, ще се занимавам с ботаника, времето е тъкмо за това. — Тя подсвирна презрително, а той се приближи до нея. — Знаеш ли, Лили, че след майка ми, която обаче е много по-възрастна, ти си най-хубавата дама, която познавам.

— Дама? — промълви Лили, вече победена.

— Да, дама — отговори той настоятелно и свивайки очи, дойде съвсем близо до нея. — Знаеш ли, смятам, че си дъщеря на някой големец — министър или на едър търговец... Ръцете ти... походката ти...

— Отново ли започваш — смъмри го Лили и отпусна чиниите с едрите си зачервени ръце. — Знаеш ли какво смятам аз? Ти си смахнат. Съвсем смахнат. — И тя посочи към пожълтения връх на шапчицата си. — Точно така, смахнат — потвърди тя щастливо, чувствувайки се като министерска дъщеря.

— Прегърни ме сега! — повели той настоятелно; тя бе съвсем близко до него. Извърна се и се наведе над главата му в прилив на нежност. Със страст, която тя не очакваше, Малкия лорд зарови лице в гърдата ѝ. Тя се издърпа засрамена и се заоправя.

— Ти си полудял — продума тя съвсем тихо.

— Да, такъв съм, или смахнат, нека го кажем.

Той се отдалечи, но пак се извърна към нея, а в очите му трепкаше безпокойство и страст.

В този момент влезе майка му в светлобежова рокля, със сиви обуща.

— Още ли не си тръгнал? — запита тя.

— Искан да те почакам, за да ми помахаш през прозореца. Да, днес точно така трябва да си облечена — продължи той. — Нали така, Лили?

Двете жени размениха бърз, смутен поглед. А той добави:

— Сега вече тръгвам. Мила Лили, направи ми три сандвича, моля те. Все едно е какви ще бъдат. Добре ще е, ако единият е с пушена лакерда, а другите два с швейцарско сирене.

Той излезе в хола, за да вземе палтото си и една лопатка. След това изтича до стаята си и взе френското електрическо джобно фенерче, което му бе подарил вуйчо Рене. Майка му и Лили стояха смутени след излизането му.

Малкия лорд тръгна бавно надолу към Скарпснун с новото си сиво палто. Лодкарят стоеше на кея и пушеше. Той поиска да види най-напред парите. Познаваше добре момчешките привички. Когато бе на половината път и се намираще точно срещу еркера на къщата, Малкия лорд се понадигна в лодката и размаха ръце. Не можеше да види майка си, но знаеше, че тя го вижда. Дълго маха, а на лодкаря каза:

— Може да се върна обратно веднага — и постави още пет йорета на дъсчената седалка пред себе си.

— Все едно — отговори лодкарят. Пръстите му носеха отпечатъка на годините, а ноктите бяха къси и съвсем особени.

Приличаше на кротко животно, без подобие в естествената история. През цялата година, като изключим ония най-мразовити дни, през които ледът бе изключително дебел, той гребеше неспирно и осигуряваше връзката между Скарпснунд и малкия залив от другата страна.

Малкия лорд бързо скочи на сушата и застана за миг на каменния кей. Четирима възрастни чакаха лодката за обратния път към града. Той отново слезе в лодката и се прикри зад четиримата така, че да не бъде видян, ако някой у тях все още стои до прозореца. Когато приближиха брега откъм страната на града, той пъргаво скочи на сушата и през Драменсвейн се упъти към първата спирка на трамвая за Бюгдъ. На кондуктора подаде едно от десетачетата и получи обратно пет стотинки. Слезе при Атенеума, прехвърли площада при „Гранд хотел“ и се качи на зеления трамвай, отиваш към Грюнерлъокен, изправи се до ватмана и с увлечение следеше как релсите чезнат под него. Отново бе в плен на силно безпокойство. Чувствуваше го по сладостното потрепване на крайниците. Запя високо, в такт с шума на трамвая. Беше нов, в много отношения бележит ден: ден на една от неговите тайнствени експедиции към места и селения, за които майка му и лелите му не знаеха нищо. Отиваше при момчета и възрастни хора, за съществуването на които те също не знаеха много. Места рисковани и непознати, наситени с опасен, чужд полъх, с хора, които говорят другояче, ходят другояче, изобщо други, съвсем *различни*...

Малкия лорд слезе на площад Олаф Рю. И преди бе идвал тук — четири пъти — все за същото. Вмъкна се в една врата на Марквейн, поприбра грижливо къдриците си и нахлупи ниско шапката си. След това мина по улица Торвалд Мейер. Тук и по калните улици към Даленген той знаеше, че ще срещне момчетата, било из дворовете, било по улиците, мъкнещи канчета за чорба или пакети. Тук той ще види непознатите си приятели, които говорят другояче и са *други* хора. Тук той ще се наслади на едно от приключенията си, които на два пъти са му стрували толкова скъпо, но от които не можеше да се откаже.

Не дири напразно. Навлязъл бе в една тъмна и разкаляна улица, която завършваше с грамада от складирани потъмнели дъски. Зад тях имаше постройка, пълна с вар и други материали. Още като минаваше по улицата, той забеляза през тъмните пролуки, че те са там. А сега чуваше вече заплашителните им, предизвикателни възгласи зад себе

си. Момчетата се бяха събрали накуп: „Гледай я тая риба!“, „Ето ти женското момченце!“ Чуваше дюдюкане, нови възгласи като „мамка ти“, които той не разбираше напълно. Гърлото му съхнеше от страх, но той вървеше право напред, с гръб към тях и чуваше как бандата зад него непрекъснато нараства.

Тия момчета говореха друг език, различен от неговия, ходеха следобед на училище, което те наричаха народно училище. Бяха по-различни във всичко и той едновременно ги презираше и се страхуваше всякога, когато ги срещнеше. Днес бе решил да върви изправен пред тях с новото си сиво палто и да ги раздражни колкото може повече.

Гласовете зад него почнаха да стават все по-застрашителни; най-смелите го приближиха, двама дори посегнаха да хванат палтото му, като единият се опита да му сложи марка, подтичвайки уж случайно край него. Това бе едно дребно момче, което другите наричаха Рота. То лъхаше остро на пипер. Може би тая миризма идваше от старите му панталони.

— Не смее да се обърне! Не смее да се обърне! — викаха те зад него, все по-високо и по-високо. Той не ускори крачките си; искаше му се да изтича напред, но устоя. Вървеше право срещу високо складираните дъски, сред които имаше проправен вход. В тъмнината под свода те се изгубиха. Той се впусна смело напред. Път назад вече нямаше. Никой възрастен не би могъл да му се притече на помощ. Тук той трябваше да приеме каквото и да се случи или пък да излезе веднага победител.

Бандата беше съвсем близко. Някой избърза и на всяка крачка го настъпваше по петите. Под свода ставаше все по-тъмно, а гласовете зад него бяха вече подчертано враждебни.

Тъкмо когато пред очите му се очерта края на свода, той бързо се извърна, извади от джоба си електрическото фенерче и насочи ослепителната му светлина към бандата.

Въздействието бе неописуемо. Първите отстъпиха назад, а тия подир тях се стъписаха и останаха с отворена уста. Бяха всичко девет момчета, пъстра купчина от дрипави дрехи, рошави коси, мръсни юмруци и слаби, бледи лица, грозни и гладни.

Всички ахнаха. Тогава той угаси фенерчето. Тъмнината се разля върху тях на червени пламъци, които ги заслепиха. Отново запали

фенерчето — угаси го и го скри в джоба си.

В тъмнината той стоеше един срещу всички — едно момче от *един* свят и девет момчета от *друг*. За момент той овладя положението. Досега никое от момчетата не бе виждало електрическо джобно фенерче. Никое от тях нямаше електрическа светлина у дома си. Той знаеше това. Разчиташе на ефекта. Това бе неговата карта. Сега я бе хвърлил. Около него владееше тишина, предшествуваща действие.

— Колко искаш за тоя фенер? — запита един.

Друг пък почтително рече:

— Не може ли да го видя?

Малкия лорд подаде фенерчето на протегнатата в тъмнината ръка. Момчето не можа да го запали.

— Ей така — поясни той и натисна копчето. Сводът от дъски се заля в светлина, превърна се във вълшебна пещера. Под трепкащата светлина лицата станаха чужди помежду си. Момчетата сякаш не се познаваха вече. Връзката помежду им се скъса. Малкия лорд загаси фенерчето. Момчето, което държеше фенерчето, остана с вълшебна пръчица в ръка, но у него тя нямаше чудотворна сила. В тъмнината лицата тръпнеха от напрежение.

— Дай да го видим — каза някой сред мрака.

Фенерчета премина у другиго. Малкия лорд знаеше, че сега вече то ще светне. Властта му тогава ще отпадне. Може би няма и да му го върнат.

— Е добре, момчета, а сега какво ще правим? — Сам той долавяше чуждия тон в собствения си глас, съзнаваше, че това е гласът на непознато момче, може би на един Вилфред, с който понякога се срещаше; той усещаше в себе си силата на това момче, неговото желание да властвува. — Дайте фенерчето — продължи той и протегна наслуки ръка в тъмнината.

Една ръка, опипвайки в мрака, се срещна с неговата. Той пое отново фенерчето и го остави да посвети за миг. След това го угаси и със светкавична бързина извади стъклото и развинти крушката, като след това намести отново стъклото на мястото му.

— Моля — каза той, — всеки може да вземе фенерчето.

Протягаха се жадни ръце, натискаха копчето и малкият механизъм почна да обикаля от ръка в ръка. Но той не светеше. Почнаха да се дразнят, обвиняваха се един друг, че са го повредили.

Сломено бе единството им, единството, което споява приятелската група. Той наблюдаваше лицата и виждаше как те го дирят жадно, очакващи предложение, заповед.

— Добре, дайте го — каза той кратко и отсечено, постави крушката и след секунда фенерчето светна. Погледна лицата им, които изразяваха сега мъжествена войнственост, желание за нови преживявания. Веднъж той бе претърпял поражение от тях. Някой бе предложил да играят на топка с шапките си, но той знаеше, че махне ли шапката си, дългата му коса ще падне надолу по раменете. Започна бой, който той предварително бе загубил. Последва бягство през дълги и кални улици, по които преследващите го имаха всички предимства.

Сега трябваше да предложи нещо.

— Дали да опитаме долу в млекарницата на ъгъла — заяви той хладно.

— У Йопса ли? — запита някой.

— А може и в магазинчето на евреина — предложи той ей така, наслуки. Знаеше, че има магазинче за цигари на едно място на Тофтегате. Направи това предложение поради неприязън към „евреина“, поради тютюна, сладостта на който сам той не познаваше, поради желанието за приключения или порива към удоволствия, поради ламтежа и у деца, и у възрастни да заменят ежедневието с нещо особено.

— Да опитаме у евреина — обади се един дрезгав глас в тъмнината.

В свода, в който бяха нахълтали, миришеше остро на спарен дървен материал. Миризмата от окъсаните дрехи и дъхът на настръхналите момчета засилваха тягостната атмосфера. В миг на опиянение той съзна, че ей сега той може да накара деветте момчета да направят всичко, каквото му се доще и каквото те не биха желали.

— Последвайте ме! — изкомандува той строго и си проби път между тях. Стреснати, те отстъпиха, мърморейки. И когато излязоха на светло, той знаеше, изпълнен с вътрешен възторг, че обратът щеше да продължи, макар и да се връщаха към действителността. Нещо повече дори: всичко за тях сега щеше да бъде ново, дори улиците, къщите, които се издигаха от двете страни, самият той, и най-вече самият той, стига да върви начело, последван от двамина или от четирима. Хрумна му тогава нова идея:

— Вие ще бъдете адютанти — каза той на двете момчета, застанали най-близко от двете му страни.

Кого посочва? Чуха се викове. По-здрави момчета, изостанали към края, излязоха напред до изхода на дъсчената пещера и завикаха:

— Ами аз? Ами аз?

— Ти си в гвардията — повели той пренебрежително на едрото момче с дрезгавия глас, което го бе настъпвало по петите и бе направило опит да светне с фенерчето му. Сега той чу как гласът на момчето поде „гвардията“.

Някой от бандата попита какво ще правят с евреина. Малкия лорд веднага отвърна:

— Засега ще се задоволим с дребни неща. — Някой произнесе думата „засега“ със страхопочитание. Знаеха, че това може да значи и нещо по-лошо.

На ъгъла пред тютюнопродавницата Малкия лорд размисли, че в акцията не бива да участвуват всички. Той се обърна бързо към тях, а те го заобиколиха в кръг.

— Четирима души са достатъчни! Останалите да се пръснат засега долу из парка!

Лицата попригъмняха, но той не ги видя, не се вгледа в тях като в лица. Видя ги като овални отрязъци в силната светлина, с червени разтворени уста, готови да приемат заповедите му. Всички искаха да бъдат включени в групата на четиримата... Или никой? Той нервно потрепна, защото знаеше това, както знаеше, че избраните едновременно ще се радват и ще искат да бъдат далеч оттука.

— Ти — отсече той и тежко положи ръка върху рамото на момчето с дрезгав глас.

Тоя, когото наричаха Рота, се оттегляше назад, но бе вече късно.

— И ти — каза Малкия лорд и сложи властно ръка върху Рота.

Трябваше да бъде избран още един. Всички гледаха надолу, с изключение на едно бледо момче с умолителен, хипнотизиращ поглед.

— Да, да, и ти! — заяви Малкия лорд, сякаш увещаваеше сам себе си да извърши едно добро дело; малкото бледолико момче грохна под тежестта на ръката, сложена на рамото му. Това бе началото... И краят.

Той кимна с глава на останалите от бандата.

— Ще се съберем в парка след това! — нареди той. — Ето ви това сега. — Той им подхвърли няколко десетачета.

Те се втурнаха върху парите, сборичкаха се. После тръгнаха, отделиха се не драговошно, щастливи и нещастни, обзети от съмнение и вяра.

Четиримата направиха кратко съвещание, след това поотделно, безгрижно минаха край магазинчето на долния ъгъл, като поглеждаха навътре. Малкия лорд изчака, докато влезият клиент си излезе. После направи знак с глава и доволен се вмъкна вътре.

Тютюнотърговецът се обърна учтиво и поздрави въпросително младия клиент.

— Искам няколко картички — каза Малкия лорд и се упъти към тезгяха. — Искам също четири „Батчари“ за баща ми. Четири кипърски папириси.

— Лошо, млади човече — рече вежливо търговецът. — Много си млад, за да купуваш цигари.

— Баща ми ми даде бележка — отвърна Малкия лорд и бръкна във вътрешния джоб на сивото си палто. Чу, че другите бяха на вратата и че вече влизаха. — Искам да видя ония картички на рафта, там горе — каза той.

Тютюнотърговецът се обърна и накуцвайки се упъти към рафтовете в дъното на магазинчето.

Малкия лорд подкани момчето с дрезгавия глас.

— Дръж го — пошепна той, — улови го!

Момчето стоеше в недоумение. Тютюнотърговецът стъпи на малко кръгло столче, за да достигне картичките.

— Прави, каквото ти казвам — пошепна Малкия лорд, — щом кажа *хайде!* А ти — обърна се той към Рота — вземи чекмеджето с парите, точно зад тезгяха е, *ей там*, и прибери, каквото можеш. Чуваш ли? *Хайде!*

Дрезгавият като котка прехвърли тезгяха и сграбчи изотзад стария търговец. Рота изтича зад тезгяха и прибра чекмеджето с парите. Третият — малкият бледалик юноша — прибягна, вече съвсем блед, към вратата.

— Дръж това, бягай! — извика му Малкия лорд и му подхвърли едно десетаче.

Момчето се измъкна. Големите му обуца затракаха надолу по улицата. Малкия лорд се обърна към магазинчето. Отвън не идваше никой. Слънцето беше изчезнало. Започнало бе да ръми.

— Излезте! Делете с другите момчета! — повели той грубо на двамата изплашени, които се измъкнаха от дъното на магазинчето. Сам той мина край затворената врата и се упъти към продавача, който се клатушкаше към тезгяха. За миг те застанаха един срещу друг: четиринадесетгодишният, изпаднал в панически страх, и шестдесетгодишният човек, уплашен, ядосан. Малкия лорд дигна ръка за удар. Замахна два пъти. Тютюнотърговецът падна зашеметен зад тезгяха. Малкия лорд побягна към изхода. Мина край един възрастен работник, който се бе запътил да влезе вътре. Отвори му вежливо вратата и забърза към Даленген, далеч от парка, където трябваше да се срещнат.

За момент той се спря на ъгъла. Знаеше, че сега, ей сега ще се вдигне тревогата, ще се развикат, ще закрещят от врати и стълби. Ще дирят на север и на изток, по дворовете, гдето имат обичай да се срещат момчетата.

Той бързо пресече улицата; това е неговият шанс, но той бе последен. Пресякъл бе втората улица, когато чу гласове. Втурна се в една врата, влезе в двора, който завършваше с дъсчена ограда, с изправени до нея два сандъка с боклук. Качи се на единия и се спусна тежко през оградата на отвъдната страна, в друг двор. Излезе през вратата на нова улица и се озърна, за да установи посоката. Сега той чу викове, много гласове, но думи не се различаваха. Спусна се вляво през улицата, пресече един двор и излезе зад някакви високи къщи, давани под наем. Една врата бе отворена. Той се вмъкна между старите дървени къщи с открита площадка помежду им, сред която имаше помпа. Пусна вода и очисти кръвта от ръцете си. Нахлупи още пониско шапката си като остави няколко къдрици отпуснати. Прегърбена жена излезе от една от дървените къщи със зелена металическа кана и се упъти към помпата.

— Извинете — каза той, — позволявате ли да пия малко вода? — и се поклони толкова дълбоко, че жената не можа да види лицето му.

Тя се трогна от необикновения тон и поиска да се върне, за да вземе чаша. Заситни към къщата. Той нямаше сърце да я излъже. И когато жената донесе чаша и Малкия лорд пи вода, той извади една от двайсет и пет стотинковите монети и ѝ я подаде:

— Хиляди благодарности. Това ви давам заради вашата любезност.

Жената се спря и се загледа подире му, когато той тръгна сред дървените къщи и мина по дълъг проход между стени от мухлясало дърво. Излезе след това на една улица, която никога преди това не бе виждал. Вече не чуваше викове. Всичко бе останало далеч зад него, в друг свят. Но тоя свят можеше да го настигне, ако не бе проявил хитрина. Вървеше постоянно на юг и свиваше леко на изток. Имаше върно чувство за посоката, която следваше. Излезе до оградата на гробищата при Софиенберг и влезе през вратата, тъй като улицата от двете страни на оградата бе пуста. Ситният дъждец се бе превърнал в гъста мъгла. Вътре в гробищата той се сгуши до един гроб. Отново чу гласове. Може би бяха същите гласове. Може би вече го виждаха. Той прилегна върху гроба, зарови пръсти в студената земя и прошепна: „Дано не дойдат тук. Не тоя път, не сега!“

Гласовете се отдалечиха. И той като че ли се промени. На надгробния камък прочете: „Ракел Йенсен...“. Той коленичи пред гроба и каза: „Благодаря ти, мили господи!“

След това стана и тръгна приведен между гробовете, за да мине на другата страна на гробищата. През решетката на оградата, срещу Софиенгатен, видя черния шлем на дежурния полицаи. Светлият връх на шлема бляскаше необикновено сред околната сивота и безлистните дръвчета.

Шлемът се приближаваше съвсем спокойно. Придаде му нечаканото чувство на сигурност. Полицаят бе тук, и в тоя несигурен и бедняшки край на града, за да закриля почтените граждани...

Малкия лорд се изправи и изскочи оперено от гробищата, право срещу полицаия, сякаш диреше закрила от него.

Това бяха секунди на напрежение. Сега той нито бягаше, нито се биеше; изоставяше всичко на случайността. Ако и този път мине добре, изобщо всичко ще завърши добре. А ако се случи нещастие... но не, той никога не бе помислял за това; това бе тъмната неизвестност, в която се бе впуснал.

Полицаят не го и забеляза. Той продължи равномерно да обхожда сивата редица къщи. Момчето се съвзе изведнъж и почувствува как вълна на подигравка залива лицето му. Той бе на пределната точка между страха, който го бе обзел, и страстния копнеж за собствената, безгрижна сигурност, на която обаче не можеше да се радва, без да й противопоставя нещо. Той вървеше и си представяше спокойния

светъл дом на Драменсвейн с всички негови удобства, които той обичаше; вглъбяваше се в себе си, в личните си тайни, в тайната за новото похождение, за злините, за които само той знаеше.

Спусна се бързо към площада Шу, за да вземе трамвая до къщи. Докато вървеше, различни мисли се рояха в главата му. Признаваше някои неща, разглеждаше ги, отхвърляше ги. Извършил бе нещо, нанесъл бе удари на един нещастен, стар човек със собствените си ръце. Не чувствуваше ни капка състрадание или угризение на съвестта. Опасността не бе минала. Трябваше да пази собствената си кожа. Трябваше да се пази от нещо, което сам той създаваше. Чувствуваше се много щастлив, че бе непознат, че не всички знаеха всичко.

Скоро, той знаеше това, само майка му и домът ще бъдат реална действителност... а другото, то ще бъде нещо друго, нещо отминало...

Но това ще трае само известно време, докато дойде някакво ново хрумване, което ще постави на карта целия негов свят. Но затова пък то ще бъде изпълнено с напрежение и ще бъде нещо, което само той знае.

Сега, когато се спущаше бавно на юг, през долния градски център, бе вече спокоен. Отиваше към нещо хубаво, желаше да стори нещо добро, светло. Влезе в една книжарница на улица Йовреслотсгате и купи хартия, плик и пощенска марка за десет стотинки. Отиде до малкото писалище, предоставено за клиентите на магазина, и написа следното с красивия почерк на госпожица Волкварц, която обръщаше всяка своя буква в приятелско, усмихнато същество:

Госпожа Сузана Саген

Драменсвейн, Кристияния

С тези няколко реда само ви съобщавам, че вашият син Вилфред постига очевидни успехи по всички предмети в училище и се отличава с прилично поведение.

Ваша предана

Сигне Волкварц

Пусна писмото на ъгъла на улица Карл Йохан, преди да се качи на трамвая при Атенеума. Майка му наистина заслужава такава радост, мислеше си той и пусна къдриците си изпод шапката.

---

[1] 100 йорета = 1 крона. — Б.пр. ↑

Звънна се.

Майка му отпусна вестник „Моргенбладет“ над чашата кафе и се послуша. В същото време майка и син чуха как се отваря вратата на коридора към хола, чуха стъпките на Лили по пода в малкото преддверие.

Вратата се отвори. Шумният сутринен поздрав на раздавача и звънливият, насмешлив глас на Лили... Малкия лорд бе обладан от топло чувство на доволство от тия обичайни звуци. Те съответствуваха на дома, бяха част от него. Това чувство за сигурност оставяше навън всичко друго, отдалечаваше го, премахваше оная действителност, която тежеше в неговия нервно уравновесяван мир. Тук бе място, гдето нищо не можеше да се случи.

Лили потропа леко и остави пощата на края на масата. Майката погледна разсеяно писмата изпод вестника. Писма с щемпели на фирми, идващи от свят, който я *търсеше*, без да нарушава собствения ѝ мир, препоръки и реклами, които можеха да я поамаят или които тя можеше да пренебрегне. Фабриката за коприни „Стийн & Стрьом“ рекламираше новите си модни платове за предстоящия дворецов бал.

Тя измъкна единственото писмо на ненапечатан плик. Полегатият, педантичен почерк върху плика веднага привлече любопитството ѝ. Отвори писмото и го прочете.

Малкия лорд разглеждаше внимателно рохкото яйце. Стараеше се с всяка лъжичка да взима еднакво количество белтък и жълтък, поръсваше навсякъде еднакво сол, отчупваше еднакво късче препечен хляб. Възрастните винаги се подсмиваха на това негово внимание и поклонничество към яденето. След това забеляза погледа на майка си, отправен към него, и посегна към чаената чаша, наполовината пълна с мляко. Сложи си само една лъжичка захар.

— О, мое момче! — възкликна майката.

Той я погледна сякаш изненадан.

— Какво има, мамо? — Видът му бе неспокоен и той знаеше това.

— Това е... не мога да ти кажа какво е. — Майка му имаше тържествен израз.

— Нещо неприятно ли? — запита той. Сълзи напиреха леко в очите му. Беше се разчувствувал.

— О, не, не е неприятно, момчето ми, не се касае до неприятност, вярвай ми! — отвърна майката.

Очите ѝ заблестяха. Беше толкова хубава. Той чувствуваше как го залива доволство, като гледаше радостта, която ѝ бе създал.

— Но тогава можеш да ми кажеш, мамо, щом не е нещо неприятно.

Тя стана и се приближи до прозореца, като си тананикаше. Изпълнена бе от толкова голямо щастие, че трябваше да го прикрие. Не, това писмо бе тайна, тайна между нея и училището. Сигурно госпожица Волкварц не иска синът ѝ да узнае за тяхната кореспонденция. И тя, и тя ще отговори на госпожица Волкварц. Ще пише на учителката и ще ѝ каже колко е доволна. Ще я помоли и за в бъдеще да бъде добра към умния ѝ малък син. Ще направи още нещо, ще ѝ изпрати подарък, може би карфица, но, разбира се, нещо истинско, красиво и подходящо. Изведнъж тя се почувствува дребна и некомпетентна в сравнение с такава учителка — човек с образование, опит и такива знания, които тя самата не бе придобила в течение на своя осигурен, закрилян живот. Обзе я интерес към педагогиката, желание да каже нещо възпитателно. И тя внезапно смени темата:

— Погледни вестника, виж каква разлика съществува между различните домове и среди. Ще извлечеш полза, ако вникнеш в тия неща, Малки лорде... — Тя разгъна „Моргенбладет“ така, че и двамата да виждат в него.

— Виж какво пише тук за едни момчета в някакво място, което се нарича Грюнерльокен... и аз не зная точно къде се намира това място. Вмъкнали се при един нещастен тютюнопродавец посред бял ден, момчето ми, *ребили* го и го *ограбили*... да, както казах, добре е да знаеш какво става по света. И то момчета на твоя възраст, дори помалки — десет, дванайсетгодишни — пише вестникът... — О, мое скъпо дете!

Тя отново стана, овладяна от настроението, което сама бе създала. Наведе се над него и го притисна до себе си.

Той я чу да шепне: „Горките, горките момчета!“ Думите ѝ сякаш идваха издалеч. Прилоша му. Това беше толкова неочаквано. Значи, писано е и във вестниците. Потисна го това, че тъкмо майка му приема нещата така. Повдигна му се. Притъмня му. И преди да се овладее, бутна подноса с яйцето, млякото и чая, които стояха пред него.

— О, не, Малък лорде! — Изплашена, тя отстъпи назад. — Не смятах, че...

— Прости ми, мамо! — продума той през сълзи, предизвикани от внезапна физическа слабост.

— Но, момчето ми, грешката е моя... не знаех, че това... ще ти подействува така силно... — Тя се приближи с чиста салфетка и позвъни. — Изведнъж прилоша на Малкия лорд. Бъдете така добра... — тя посочи чинията. — За всичко това вината е моя — каза тя огорчена. — Прочетох от вестника нещо много лошо и брутално за едни момчета...

Малкия лорд обаче не пожела да остане вкъщи. Не искаше да отсъства от училище тъкмо днес.

— Мина ми вече, мамо — каза той и стана от масата.

— Смелото ми момче — отвърна майката гордо. — Не мислиш ли обаче, че може да се преумориш?...

Изведнъж той си спомни цветната литография на лорд Нелсон, която висеше в стаята му. Окървавеният и едноок адмирал се изправяше мъчително към мачтата, до която бе паднал; наоколо му свистяха черни гранати.

— Няма защо да говорим повече за това, майко.

На излизане от стаята той се спря за миг. Накрая на масата лежеше вестникът — мръсно парче хартия върху снежнобялата покривка, контраст на чистия като слонова кост порцелан по масата; тоя вестник бе неканен гост от един свят, който не биваше да нахлува в негово присъствие в тоя дом, дето всичко бе така хубаво и спокойно.

— Не, нищо ми няма вече, майко, здрав съм като пън. За такава дребна работа не бива да пропускам училището си.

И както той желяеше, това отново я поведе до мисълта за писмото. Тя пак го взе в ръка и го погледна като вестител на доброто и обнадеждаващото сред свят, от който идват толкова лоши новини.

— Бъди здрав, момчето ми! — каза тя и излизайки, допълни: — Поздрави госпожица Волкварц от мен.

В пети клас на частното училище на госпожици Волкварц бяха насядали около масата шестнайсет момчета. Учебните часове бяха разделени между госпожиците Сигне и Агнета Волкварц. Госпожица Сигне Волкварц, която преподаваше норвежки и религия, бе седнала на края на масата и гледаше загрижено редицата светли и тъмни глави на момчетата. Някои от тях имаха къси щръкнали коси, на други къдрици се спускаха над челото. Ръцете на някои бяха нечисти с дълги нокти, на други пък приличаха на гланцирани бели ръкавици, красиво положени върху гладката маса. Днес в душата си момчетата отсъствуваха духом от класа и това много я смущаваше; смущаваше я повече отколкото незнанието или внезапното упорство, повече от желанието им да спорят. Полемиката бе впрочем специалност на госпожица Сигне Волкварц.

Но тя бе най-загрижена за добре възпитания Вилфред Саген. С него нямаше разпавии, той бе добре облечен, с прилично държание, даровит, но със склонност да преувеличава, която превръщаше любезността му в пародия. Дали това не бе последица от обстоятелството, че две години той бе учил като частен ученик и едва след това се бе подчинил на нейната дисциплина?

Тя седеше и гледаше златистите къдрици, които се спускаха ниско над бялата му яка. Беше обмисляла дали е разумно да пише на майка му да не оставя сина си да бъде толкова странен. Съветвала се бе за това със сестра си. Но госпожици Волкварц бяха дошли до заключение, че фризура на техните ученици лежи извън компетенцията на добре известния Институт на госпожици Волкварц за момчета, които преминават първите пет класа и придобиват съответното образование, както пишеше на всеки училищен циркуляр; подобни циркуляри биваха разпращани „преди започване на учебната година до един кръг от образовани семейства, които можеха да проявят интерес към Института“.

Въздухът в класната стая бе тежък. Прозорецът на другия край на стаята бе отворен зад високите жалузи. Но в започващата във пролет сякаш нямаше живот. Беше топло, тихо и малко мъгливо. Говорът на госпожица Волкварц бе също тих, мислите ѝ идваха и отминаваха скромно, леко замъглени като атмосферата в класа през тоя ден.

Дошло бе времето да минат към „писмена работа“, която включваше и краснопис — неизменна част от обучението в горните класове на Института на госпожици Волкварц.

Перата скърцаха над тетрадките. Пишеше се красиво, съгласно предписанията на Олсен и Ванг — кратки сентенции, изразяващи известни морални правила: „Една страна се изгражда чрез законите“ — това бе на единия ред. А на следващите два реда пишеха: „Върви — казали на камилската птица. — Не мога, защото съм птица — отговорила тя. — Лети тогава — казали й. — Не мога, защото съм камила (арабска поговорка)“. Перата продължаваха да скърцат. Госпожица Волкварц погледна часовника, груб сребърен часовник, висящ на тънка верижка на шията й, скрит в джоба на бялата й блуза.

— Всички ли свършиха?

Момчетата вдигнаха глави, изпълнени с очакване, със страх, с облекчение... В такъв ден над целия клас тегнеше мълчалива съпротива.

— Да вдигнат ръка, които са свършили!

Малки, оцапани с мастило ръце се издигаха нагоре. Няколко момчета сведоха глава и взеха перата, обзети от леко чувство на страх.

— А ти, Вилфред, не си ли свършил?

— Не, госпожице Волкварц — отговори той учтиво.

Тя си помисли веднага: ето, тая самонадеяна учтивост дразни нервите й. Никой от другарите му не казваше името й, а това я поставяше веднага на място, поставяше дистанция с коректността на тона.

— А защо не си привършил? — запита тя с неочаквано раздразнение. Момчетата я погледнаха уплашено, те познаваха внезапните промени в тона й.

— Защото въобще не съм започвал, госпожице Волкварц — отговори Вилфред с висок, ясен глас. Някои от момчетата се изкискаха, други загледаха уплашено пред себе си.

Сигне Волкварц бе учила в часовете по педагогика в училището, че трябва да брой до пет, когато е раздразнена. Като изпълни това предписание, тя запита с пресилена любезност:

— А защо не си започнал? — И като не последва отговор, повели: — Дай да видя!

Вилфред се подчини, стана от мястото си, приближи се до края на масата и подаде тетрадката по краснопис с празни редове. Хубаво очертаните линии блестяха на листа.

— Но, какво, за бога, си правил през цялото време? — запита тя.

— Размишлявах. — Отговорът му дойде без някакво колебание, без чувство за вина.

— За какво?

— Всъщност не мога да кажа за какво, госпожице Волкварц. Съжалявам. Дълбоко съжалявам.

Но той не наведе глава, както правеха другите момчета, когато признаваха нещо; не сведе и поглед. Тя не бе свикнала на израза „съжалявам“.

— Не разбирам нищо, Вилфред; седеше и пишеше.

— *Преструвах се*, че пиша.

Не трепкаше ли лека, иронична усмивка в ясните му сини очи? Това фино оформено извинение не бе ли било на нечестност и упорство? Тя не можеше да възприеме такава мисъл. Общо взето, Вилфред бе изпълнително момче с подвижен ум, с необикновена лекота в изказванията си. Сестра й специално хвалеше дарованията му по зоология и ботаника. Но той с неудоволствие сушеше цветя за хербарий.

Г-ца Волкварц се овладя.

— Излезте сега на почивка за четвърт час. А след това ще имаме библейска история.

Тя обичаше шума на момчетата, тропота и шепота, които се превръщаха в смях и викове, след като се спуснеха по каменната стълба и се пръскаха из градината, насипана с пясък, обградена със стари дини и боядисана в зелено дървена ограда. Този шум я радваше. Госпожици Волкварц бяха известни с либералните си педагогически принципи, по силата на които момчетата сами избираха игрите си в училищния двор, стига да не прехвърляха границата на приличието. Учителката скрито поглеждаше иззад пердето на прозореца и тайно наблюдаваше Вилфред. Порази я приликата му с един от ангелите на Рафаел; мекият, правилен профил, доста дългите, леко извити клепки, подчертано тъмни в сравнение със спуснатите златисти къдрици, гордата му и елегантна стойка под липата. Имаше нещо ефирно в цялата му фигура и все пак — тя не знаеше: непознат вид, непокорен,

но мил, послушен и все пак независим. Нещо почти брутално у един образец на изтънченост...

Тя не можеше да го разбере, нещо повече: не можеше да се примири, че някой излиза извън рамките на опита ѝ, на фантазията ѝ.

Дали да пише на тая госпожа Саген!? Виждаше я бе веднъж на един концерт. С нея бяха Вилфред, сестра ѝ, зет ѝ. Бе ѝ ги показала една нейна приятелка заради мъжа — старо конте, доколкото разбираше от ония френски типове, които някога бяха на мода в Кристиания, човек, за когото много се говореше. Беше си помислила: странно, има известна прилика, не даже и прилика, а някакво духовно сродство между тоя стар господин и малкия Вилфред. И сега си спомни — почти засрамена — как бе заявила пред приятелката си, че познава тия хора; че малкият ангел е неин ученик, един от най-добрите в училището.

Госпожица Сигне, застанала зад пердето, изведнъж се почувствува изоставена; изоставена и от кръга на волкварцовци, и от един свят, към който никога не е принадлежала, който дори е презирала, но в който тя живееше. Професор Волкварц бе на времето радикален привърженик на Дарвин. Той бе успял да създаде на дъщерите си най-доброто общество. Бе ги обградил с прекрасна духовна атмосфера. Но не ги бе осигурил материално. Той им остави най-доброто наследство: добро образование; обаче не добави нищо към него. Те се бяха хвърлили в областта на педагогиката с примирение, което през течение на годините се бе превърнало в тихо щастие...

Госпожица Волкварц излезе на стълбата и удари месинговия звънец. Игрите веднага стихнаха. Тя забеляза, че Вилфред стоеше настрана. Той винаги се изправяше под голямото липово дърво и наблюдаваше игрите с израз на иронична разсеяност. В замяна на това той не прекъсна изведнъж заниманието си като другите. Той се обърна като пред публика, изправи се срещу стълбата и след това спокойно влезе вътре. Като премина край нея, той ѝ се поклони внимателно. Едно от правилата, които бе научила на времето в своето училище, изникна съвсем ясно в паметта ѝ: никога не преследвай някой ученик! Нито с недоверие, нито с пресилен интерес.

Часът минаваше бавно, с обичайните бележки и с дребните комични недоразумения, които лесно се понасят от учителката през

течение на работния ден.

Сигне Волкварц знаеше това. Тя понасяше търпеливо някоя и друга грешка относно дъщерята на Ярий или жертвата на Аврама. Лично тя не бе привърженица на популяризаторското изложение на трудните материи от Бретевил Йенсен и Свен Свенсен. От друга страна обаче, когато се касаеше до знания в областта на Христовото учение, Институтът на госпожици Волкварц можеше да се радва, че праща в гимназията едни от най-подготвените ученици.

Днес бе часът на общо препитване. Наближаваше изпитът. Бяха почнали разисквания върху Благовещение. Дойде деликатният момент с изясняване ролята на архангел Гавраил. Неволно погледът ѝ се спря на Вилфред, който щеше да отговори и леко, и с такт.

— „Той казал прочие на Мария: аз съм архангел Гавраил...“

— „... който е божи пратеник“ — добави Вилфред.

— Правилно. И след това?...

— След това го хвърлили в лъвското леговище.

Тя го погледна рязко, за да разбере дали нарочно отговаря така.

— Вилфред, друго го хвърлиха.

Вилфред посрещна открито погледа ѝ.

— Аз смятах, че е архангел Гавраил — отвърна той.

— Касае се за Данаил. Пророк Данаил. Него са хвърлили в леговището на лъва.

— Госпожице! — извика ревностно едно от момчетата и вдигна потъмняла ръка. — В нашата библия с картини се казва, че са го хвърлили в рова^[1] на лъвовете.

— Е да, леговище или ров. — Тя опипа нервно сребърната верижка на часовника. — Все същото е.

— Но как са могли да го хвърлят в ров?

Очите се отправиха към нея с любопитство.

— Така е казано в текста под картината!

— Под рисунката на Доре — добави Вилфред.

Обзе я гняв, който не можеше да си обясни.

— Вилфред — заяви тя, — това не влиза в днешния урок. Вярно е, че картината, за която говорите, представлява Данаил в лъвското леговище или в рова и че тя е рисувана от французина Гюстав Доре, от 1833 до 1883 г. Но тя не е във връзка с архангел Гавраил.

Тя погледна втренчилиия се в нея Вилфред. Лицето му сякаш се измени и се превърна в картина, която бе виждала някъде: дали в Пинакотека^[2] в Мюнхен, или в галерията на Ватиканския дворец...

Вилфред се извини високо, без стеснение:

— Сгреших. Моля да бъда извинен, госпожице Волкварц.

Докато изпитваше, тя почна да размисля: трябва да пиша. Не е приятно, но трябва да сторя това. Тия хора са надуты. Цялото й скромно същество сега за момент се раздруса от негодувание, каквото отдавна не бе изпитвала. Уплашена, тя се запита: не се ли дължи това на обстоятелството, че те са богати?

Вратата на съседната класна стая се отвори. До нея се изправи госпожица Агнета Волкварц. Тя направи няколко крачки към сестра си.

— Извини ме, Сигне — почна тя, — нужен ми е един ученик от класа ти, който да разправи на моите петокласници за гръбначните животни от вида на бозайниците. — Тя погледна с усмивка към отворената врата — говорила бе нарочно на висок глас. — Може ли да освободиш твоя Вилфред за четвърт час?

Вилфред стана послушно, погледна скромно към госпожица Сигне:

— Ако госпожица... — и той направи леко движение — Волкварц разрешава, за мен би било истинско удоволствие.

Мирното училище бе като заредена граната. Даже и малките класове на учителката помощница в страничната стая преустановиха за момент общото четене, сякаш всичко се съобщаваше през стената по пътя на мисълта. Всичко в спокойния първи етаж на сградата се преобрази. Г-ца Сигне забеляза това и си помисли, че има дни, през които господ отсъства. Разсеяна, тя остави учениците да подготвят същите уроци, защото се бе замислила — сега тя със злорадство си казваше: ще напиша писмото и не ще го покажа на сестра си. Тя вече го пишеше мислено. Знаеше, че е нейно задължение да предупреди, че става нещо нередно.

Но това бе един от ония дни, когато мислите преминават през стените и когато има струни, които ги улавят и ги превръщат в думи. Вилфред бе разбрал, че тя ще пише писмо, макар че в това време той бе застанал до черната дъска и показваше уверено таблата. Да, тя ще пише писмо тая вечер и ще го пусне на ъгъла на Льовеншьолдсгате и Фрогнервейн.

Той знаеше това с вътрешното спокойствие на оня, който е взел вече решение. Той бе свикнал с мисли, които прехвърлят преградите. И вкъщи бе ставало такова нещо. Отгатваше ги. Трябваше само да узнае кога ще стане това! Предугаждаше мислите благодарение на едно вътрешно безпокойство, на което бе свикнал да обръща внимание — безпокойство, което завършваше с успокояване. Делеше го цяла стена, а бе схванал, без да се учудва, че тя ще пише писмо до майка му. Обзе го чувство на триумф, че знае повече, отколкото другите предполагат. Писмото ще бъде написано тая вечер. Той се усмихваше край таблата с гръбначните животни и хвърляше любопитен поглед към момчетата, които го мразеха, защото ги подхвърляха на унижение пред твърдите знания на техен връстник.

Същото спокойствие го бе обзело и вечерта, когато бе седнал в стаята на майка си вкъщи. Тя прелистваше немското описание „Ди Вохе“, а той четеше за физиологията на ангелите в „Шилингс-Магазин“. Хвърлил бе бърз, страхлив поглед в просторната, боядисана в тъмносиньо кухня, гдето камериерката Лили чистеше неговото ново сиво палто. Пригответила бе две ютии. Той бързо бе притворил вратата и бе оставил прислугата да продължава разговорите си. Поздравил бе кратко и учтиво само госпожа Фрисаксен, която бе дошла на гости от село при момчетата и пиеше кафе заедно с готвачката Олеана на скамейката в кухнята.

— Не разбирам — казваше Лили на готвачката — как момчето се е изцапало толкова много от едно отиване до Бюгдьо; трябва да е лежало по корем и да е ровило корени. Палтото се е прокъсало на някои места.

Олеана бе седнала на малко дървено столче до скамейката при госпожа Фрисаксен и загрижено разказваше за писаното във в. „Кристияния Нюхедс-ог Авертисментсблад“.

— Лоша им е работата на тия младежи от Грюнерльока — разправяше тя на г-жа Фрисаксен. — Сега те обвиняват някаква друго момче, което било отишло при тях. Единствената следа от него е пакет с храна, който е паднал, когато е вадело от джоба си фенерче в един склад за дъски. Единият сандвич бил с пушена лакерда, а другите два — с швейцарско сирене.

Лили, наведена над работата си, се сепна, но не каза нищо. Мислите ѝ зашариха из главата. Овладя я особено неразположение.

Тя не каза нищо и на следната сутрин, когато пощенският раздавач позвъни и светлокосият млад господар изскочи на вратата пред нея; той, изглежда, бе стоял на вратата на хола и бе видял идването на раздавача.

— За майка ми е — каза той и бързо подреди писмата. След това се извърна към нея с умолителен поглед.

— Лили, още от сутринта ли си сърдита на Малкия си лорд?

Прислужничката обърна гръб и си отиде.

Тя не искаше по никакъв начин да изпусне раздавача.

Не видя обаче как Вилфред мушна в джоба си едно писмо и тананикайки, отиде при майка си с останалата поща.

---

[1] „Ров“ и „леговище“ в норвежки език се различават само по една буква. — Б.пр. ↑

[2] Известна картинна галерия в Мюнхен. — Б.пр. ↑

Малкия лорд отвори писмото със съвършено спокойна ръка. Седна на ръба на леглото, което още не бе оправено. Без ни най-малко угризение на съвестта той зае позата на майка, като четеше писмото. Не позата на собствената си майка — а на майка въобще. Това преживяване му създаваше удоволствие, сякаш се люлееше върху тънко изплетена люлка, над изпълнена с прозрачна светлина бездна; радваха го опасностите.

Госпожа Сузана Саген,

Чувствувам се задължена да Ви пиша за Вашия син Вилфред. Държането му създава голяма загриженост напоследък и у мен, и у моята сестра.

Както Вие, така и аз знаем, че способностите на сина Ви са големи. В много отношения той далеч надминава другарите си по зрелост. Той впрочем е една или две години по-възрастен от повечето от тях.

Има обаче случаи, когато Вашият син се отличава коренно от съкласниците си и когато постъпките му стоят извън нашия опит. Той като че ли не може да разбере какво представлява ученикът в едно училище. Тъкмо днес се случи нещо, което рязко подчерта разликата между него и другите ученици. Сигурно ще бъде най-добре, ако Вилфред сам Ви разкаже за станалото. Тоя случай обаче не е единичен. Той говори по-скоро за прикривана съпротива срещу нужната дисциплина или въобще срещу училището. Ето защо, като Ви моля да ме извините за настоящото писмо, бих искала да вземете мерки по отношение на явилите се затруднения. Нищо не ще зарадва моята сестра и мен повече от един разговор между Вас и Вашия син, който да доведе до подобряване поведението на Вилфред в училище.

С отлично почитание

Ваша

Сигне Волкварц

Той бавно поднесе обикновения начертан лист към лицето си и почувствува слабо лъха на училището. В гърдите му трепкаше доволство от вкуса на забраненото. Това доволство изпълваше стаята и я променяше. Портретът на баща му, с къса брадичка над високата яка на униформата, окачен на стената, го гледаше безучастно, равнодушно, с лека умора, нежен и строг едновременно. Той се послуша, заключи вратата, струпа книгите накуп върху масата, намери писалка и като се послушваше през цялото време за всяка стъпка в къщата, написа:

Госпожице Сигне Волкварц,
Загрижена прочетох Вашето писмо относно сина ми
Вилфред.

Мога да Ви уверя, че не ще пожая никакъв труд в
опита си да внесе промяна в държането му в училище,
както Вие така любезно предлагате.

Моля засега да не споменавате пред сина ми или пред
другите за размяната на тия наши писма.

С приятелски поздрав
Ваша

Сузана Саген

Като пусна писмото в пощенската кутия, Малкия лорд тръгна облекчен нагоре по улицата. Следобедите започваха да стават наистина светли. Те винаги променяха настроението му: облекчаваха го, радваха го, сякаш песен се разливаше по цялото му тяло. Със свършено малък скок той бе излязъл извън установения ред — малък скок, който всъщност бе точно толкова голям, че връщане назад нямаше. Никакво обяснение не би го спасило. Бе станало тъкмо това, което искаше; направено бе нещо, което не можеше да се заличи.

Улиците миришеха на хубаво след дъждовните дни, които бяха отминали. Всичко наоколо приканваше към радост, сякаш за да го задоволи, защото се бе впуснал в нещо вълнуващо. Реши да отиде у

приятеля си Андреас, който живееше на Фрогнервейн в една от най-отдалечените къщи, чак до парка.

В стаята на Андреас имаше пиано, тъжен, черен инструмент. Веднъж го бяха замолили да посвири, нали свиреше толкова хубаво? И той бе приближил до пианото много високото дървено столче, което сигурно имаше друго предназначение, и бе изсвирил една мазурка от Шопен на неакордирания инструмент, който издаваше такива сърцераздирателни звуци, че това го радваше двойно повече. Бащата и майката на Андреас, както и двамата му братя бяха слушали благоговейно, докато майката на Андреас се подигна и каза: „Пианото е малко дезакордирано. У нас никой не свири...“ А той отговори, че инструментът има отличен тон, може би ще трябва отделни струни да се изпълнат малко... Майката сведе тъжно поглед в знак на благодарност към тоя полъх, идващ от един свят, който преливаше от любезност.

По пътя той се забавляваше да гледа през прозорците на първите етажи, гдето виждаше хора по риза, четящи над масата в трапезарията под газената лампа, която разливаше тъжна светлина над хората и масата. На някои места виждаше деца, които се промъкваха на пръсти по стаята, виждаше върхове на листа от палми, скрити по ъглите. Знаеше, че тоя, който бе седнал наведен над масата и четеше, е бащата.

Заради него ходеха на пръсти. А строгите лица, на портретите по стените, върху които падаха снопове светлина от висящата лампа, бяха вероятно дедите; те следяха да не би строгостта да секне.

Той бе изпълнен с тихо щастие, че нямаше баща. Чувствуваше благодарност към майка си, че го беше оставила сам със себе си. Старата фотография на баща му на масата с лулите в пушалнята му говореше още по-малко, отколкото рисуваният портрет, който бе в стаята му. Късата брадичка над високата яка бе още един белег на онази сила, която Малкия лорд за щастие не чувствуваше край себе си. Личеше ли нещо друго в тая картина, нещо противоположно? Тоя въпрос му минаваше през ума, но винаги забравяше да разгледа портрета по-подробно. Избягваше да го гледа. Задоволяваше се да гледа други бащи зад прозорците, под които минаваше да гледа други портрети и снимки със строги лица. Да ти се въртят всеки ден из къщи такива мъже — това сигурно щеше да доведе до нещо фатално!

Малкия лорд си спомняше баща си само като едно тънко було от дим на пури в хола сутрин. Ароматът бе приятен и той нарастваше през деня. След това той изчезна, както изчезна и споменът за самия човек. Той искаше винаги да си спомня баща си като такова ароматно було, необвързващо, преходно. Искаше да си го спомни с благодарност, заедно изчезна, а не остана надвиснал като заплаха за ново появяване и катастрофи.

Обзет от лениво щастие, той вървеше по дългата меланхолична улица през пролетния следобед. Обичаше тия тъжни улици, те го развеселяваха. Тяхната скръб го развеселяваше повече от нещата, които бяха създадени именно за да го развеселяват, повече от цирка дори.

Сега си даде сметка защо му бе хрумнало да иде тъкмо у Андреас. Искаше да го запита за един урок по география, който имаха за следния ден, но искаше да види и баща му. Той обичаше да седи на един тъмнокафяв стол-люлка в трапезарията през целия следобед; това бе единствената им всекидневна стая. Когато идваха момчетата, той ги изглеждаше весело, намигаше с едното си око и леко подръпваше рядката си кафява брада, обикновено малко увиснала. След това почваше да разпитва за новини от къщи, за всичко. В дома на Андреас бе безкрайно тъжно. Малкия лорд искаше да отиде да му се порадва малко и после да си тръгне по дългия път за къщи. Тежката миризма на непроветрена трапезария щеше да го преследва и да му напомня за тъжните неща, които липсваха в неговия живот. Тогава се възвръщаше доброто му настроение, което го караше да забравя, че има неща, за които трябва да се страхува.

Още на входа на Фрогнервейн миризмата го изпълваше с вълнуващ екстаз. Тук не вонеше на мизерия както в Грюнерльока, където бе отишъл като разбойник. Тук вонеше на скука. Самата дума му правеше вече удоволствие. Всяка отделна врата на площадките пред различните жилища с матовите стъкла и сивите пердета зад вратите, с пръчките за пердета, продълговатите месингови плочки, протрити от пудинг, с който е било чистено около гравираното име на обитаващото семейство, като полегатите букви, които трябваше да бъдат красиви — всичко това издаваше скука, която го опияняваше, защото имаше възможност да избяга от нея. Тоя път, както и често преди това, той не вярваше, че ще позвъни у Андреас. Страхът от чудото можеше да го

овладее, преди да е стигнал площадката на техния етаж; но ето че той бе пристигнал, застанал пред вратата и позвънял, обзет от страх, от щастие, вторачил поглед в сивите пердета зад стъклата. Чу плахи стъпки по дългия коридор отвътре, гдето на наковани закачалки висяха нахвърлени палта, вечно потънали в прах.

Все още можеше да побегне. Веднъж бе направил и това: избягал бе, щастлив и уплашен, на горната площадка, докато се появи рошавата глава на една стара жена, която се оглеждаше безпомощно. След това старата бе минала по пантофи цялата площадка и бе погледнала надолу към извивките на стълбата — точно така, както той бе предвидил. Самият той се бе скрил зад завоя на стълбата и следеше развоя, докато жената се прибра вътре, мърморейки.

Но след като бе излязъл на улицата, беше му домъчняло за старицата с пантофите.

Сега стоеше и чуваше приближаващите стъпки. Същата стара глава — жената се казваше Мария — погледна крадешком през прозорчето на вратата. Предпазната верига не бе още откачена. Той свали шапката си и се поклони дълбоко:

— Добър ден, Мария. Извинявайте, че ви безпокоя, но искам само да запитам дали Андреас е вкъщи?

Лицето, което видя, изведнъж престана да бъде старо. То се разтвори в блага, детска усмивка в пълен контраст с всички бръчки, също като в картината на Франс Халс, която висеше на една от стените в пушалнята у дома им.

— О, добър ден. Та това бил господинът — издума усмихната старицата и притвори вратата, за да откачи предпазната верига („Господи, никой от другарите на Андреас няма такива хубави маниери както Вилфред.“) — Да, да Андреас учи уроците си, заповядайте.

Стаята на Андреас му беше много интересна. Бяха трима братя, които разделяха педантично всичко: книги, инструменти, изрязани картинки. Братята му препарираха птички. Щом Вилфред влезе, блъсна го дразнещата миризма на формалин.

— Лошо ли мирише? — запитва Андреас. — Аз не усещам вече миризмата.

— Приятна е — отговори Вилфред и пое дълбоко въздух.

— Оскар е подлудял. Сега продава птички на Музея. — Изпълнен от жар, Андреас гледаше към Вилфред засрамено, но гордо

през кръглите си металически очила. Андреас бе най-близкият приятел на Вилфред в класа, предан и леко напласнен, негов подчинен. Той излъчваше доброта.

Момчетата приключиха урока по география. Бяха седнали един срещу друг до изтърканата маса. Настанала бе секундата на мълчание, когато единият гадае мислите на другия.

Вилфред чувствуваше как се засрамва. Но не искаше да си тръгне, преди да изпълни замисленото.

— Майка ти още ли е болна?

— Вчера се прибра вкъщи, но е още на легло...

— Бих искал да поздравя баща ти...

Момчетата колебливо застанаха едно срещу друго. Вилфред знаеше какво мисли Андреас в този момент: защо пък той винаги иска „да поздравява“ баща ми?

— Смятам да му кажа довиждане или по-право — добър ден.

— Сега той си дреме в трапезарията.

— Нека да видим, може да надникнем.

И пак тази картина. Двете момчета, които надничат на пръсти в стаята със скамейка, покрита с мушама, с висок тъмносин шкаф със стъклени вратички, през които се виждат остатъци от хубав някога сервиз, несиметрично и тъжно блестящ през тесните стъкла. Вратата на трапезарията леко се откряна...

— Спи.

Картината — още веднъж същата картина — на човек, легнал на овехтелия стол-люлка, изтеглен в ъгъла под палмата, с лява ръка отпусната над падналата на земята книга „Навици на интеллигентните хора“. Главата клюмнала над позамърсената колосана риза, брадата, която трябваше да стърчи красиво, провиснала върху яката. Над него, полузакрита от пожълтелите на върха листа на палмата, снимка на човек, който можеше да бъде *неговият* баща.

— Да тръгваме!

Зад него шепнеше глас. Трябва да тръгнат, да не го будят. Но Вилфред отказа да тръгне, той *трябваше* да остане още няколко секунди, за да погълне изцяло картината. На малката трикрака масичка за кафе, с бяла покривка, стоеше една голяма чаена чаша с протрита позлата; в пепелника — фас от малка пура, загасена набързо в момента на задрямването; на масата за хранене бе останала бялата покривка

(„тя може да остане, докато дойде времето за подреждане на вечерята“) и висящата месингова лампа, загасена сега, с блестяща при извивките дъга и стъклените висулки.

Последва побутване в гръб и тиха подкана:

— Трябва да вървим!

А бюфетът! Същински килер за провизии в миниатюрна форма, отразен с претрупаната си безвкусица в едно старо огледало, което придаваше още по-лош вид на грозните и безсмислени форми.

Вилфред почувствува нервни тръпки, едва ли не страх: значи, има и такива неща, може да има и такива неща. Той се подчини на подканите на стоящия зад него, затвори вратата и каза:

— Искях само да поздравя баща ти, но виждам, че е заспал.

Погледна безпомощното лице на приятеля си. Зад тия очила се криеше безмълвна молба; той го молеше да не смята, че това е всичко.

— Толкова много ми хареса у вас — заяви Вилфред. — Толкова уютно е.

Последва въпросителен поглед, който бе посрещнат от открития детски поглед на Малкия лорд. За момент сякаш очи и очила блеснаха от щастие. Андреас каза:

— Доста е хубаво у нас!

Излязоха на улицата. Бе вече тъмно.

— Ела и ти някой ден у нас — продума Вилфред. Отново бе станал Вилфред. Очите му изразяваха само момчешка твърдост.

— Непременно! — отвърна щастливият Андреас. — Вилфред, ще ти кажа нещо. Не е вярно, че някои от момчетата се страхуват от теб, но ще ти кажа, че...

Вилфред леко дигна ръка.

Дългата улица приличаше на пропаст, в която като очи светеха кръговете на газените фенери. Пътеките, утъпкани в калта, изглеждаха тъмни и студени.

— Вуйчо ми Рене казва, че когато човек действително иска да каже нещо — той *чака*, така казва вуйчо Рене.

— Не искам да знам твоя вуйчо. Аз те харесвам. Това исках да ти кажа.

Вилфред ли бе пред него? Андреас виждаше една бяла, тънка ръка в светлото петно, образувано от фенера. Тя се дигна над него

встрани като в някакъв тайнствен знак. А след това го удари леко по брадичката. Сякаш бе и наказание, и израз на другарска обич.

След това видя гърба на приятеля си надолу по улицата. Неволно у Андреас кипна злоба. Пак неволно, той извика:

— Малки лорде! — което можеше да се тълкува и като укор, но и като гальовен израз.

Приятелят не се обърна. Скоро той се появи под светлината на следващия фенер. Но и сега не се обърна. Андреас си помисли: „Ако се обърне сега...“ Но той пак не се извърна. Дали го бе чул?

— Малки лорде! — извика той по-високо. Но приятелят му бе вече далеч.

Андреас наплюнчи пръсти с езика си и изтри брадичката си. След това плю. Очилата му се замъглиха. Той ги сне. После сви юмрук и се обърна към пътната врата, до която се бяха спрели. Преди миг и двамата стояха до тая врата. Дигна юмрук и удари два пъти отпуснатата си брадичка. После си сложи очилата и леко поглади лицето си. С тежка стъпка той тръгна нагоре по стръмната стълба.

Вилфред вървеше бързо по Фрогнервейн. При всяко светлинно петно, хвърляно от фенера, той измерваше така крачката си, че кракът му да не стъпва на линията, която очертава светлото петно.

Той вършеше това автоматично, но и напълно съзнателно. Приятно му бе, че приятелят му го следи с поглед. Знаеше, че този път не бе сторил нищо лошо, не беше преувеличавал, а само бе докарал нещата дотам, докъдето той искаше. Направил бе нелепи неща, но тъкмо това желаше. Обладало го бе някакво спокойствие, което отведнъж бе станало толкова голямо, че пораждаше нова напрегнатост, ново очакване на непостижими преживявания.

Той не искаше да обиди Андреас, съвсем не. Желаше той да стане негов приятел — но без обричане, да му даде нещо, някакъв подарък, някаква милостиня, — но без да се интересува повече от него. Беше видял баща му. Беше почувствувал миризмата на формалин в момчешката стая. Щеше да прати цветя на майката на Андреас. Щеше да изпита щастието, идващо от външната проява на състрадание. Знаеше, че Мария — тая стара жена, прилична на картина, която отваряше вратата и слагаше масата — ще му помогне във всяко добро дело.

Разбираше също, че ще се насити на това удоволствие, щом като завърши намисленото.

— Да танцуваме, вуйчо Мартин — каза той високо. — Да танцуваме. Ти мечтаеш за Наполеон. Презираш Талейран.

Не влагаше никакво особено съдържание в тия думи, но подскачаше, като ги изричаше. Подскачаше надолу по Елизенбергвейн и му беше весело под брезите. Той продължи да подскача, но вече мълчешком по цялата улица, докато стигна пощенската станция, която поздрави с дълга прозявка.

Вкъщи позвъни своя сигнал: веднъж кратко и веднъж дълго. Чуха се стъпките на Лили и на майка му — надбягването към вратата. Майка му закъсна. Тя спечели пред Лили, като я остави да спечели надбягването.

Забеляза внезапната промяна в настроението на майка си: радостта от завръщането му и строгостта — по задължение — поради късния вече час.

— Благодаря, Лили. Мамо, извини ме. Знаеш, че бях у Андреас. Майка му се бе прибрала от болницата. Искаше толкова много да ме види.

— О, доброто ми момче...

Като излизаше на коридора, Лили хвърли бърз поглед към него.

— Хиляди благодарности, загдето сложи в ред палтото ми, Лили. Знаеш, катерил се бях на един плет край Бюгдьо.

Лили го изгледа полуразнежена, полунаплашена.

И като тръгнаха към стаята, през другата врата, *тяхната* врата:

— Знаеш ли, мамо, колко е хубаво, като се прибере човек вкъщи, след като е бил у някой приятел. Ти впрочем разбираш... Самата атмосфера, извинявай, нали така се казва?

Но когато застана по риза под портрета на баща си, по гърба му премина ледена тръпка. Сякаш цялата стая се завъртя около него. Стъпи на стола край леглото и сне картината от пирона. Постави я на стол и я обърна.

Не можа да заспи, макар че нямаше от какво да се страхува. Чисто и просто не можеше да заспи.

Запали лампата на нощната масичка и стана. Беше бос и му беше студено. Отиде до писалището и отвори горното чекмедже, гдето лежеше големият семеен албум. Заобръща листата и достигна до

снимката, на която един човек с мустаци държеше на колене дете. „Бащата и *Малкия лорд*“ — се четеше под тая снимка.

Взе мекия жълт молив от писалището и нарисува къса брадичка на човека от снимката. Погледна след това към портрета, захлупен на стола. Но сега го видя по-добре, отколкото ако го беше обърнал.

Баща и син написа той под снимката в албума — с майчиния си почерк.

Толкова ли е дълго времето между три четвъртъка?

През целия ден в навечерието на музикалните вечери, уреждани от вуйчо Рене, Малкия лорд изпитваше някакво болезнено напрежение. На една такава вечер веднъж присъствуваше и самата Боргхилд Лангорд. След като Малкия лорд бе изпълнил една композиция на Глюк, тя бе казала: „Това момче върши великолепно всичко.“

Думите ѝ не бяха предназначени, за да ги чуе и той. Но дали пък не бяха казани точно с тая цел?

Често в „Моргенбладет“ имаше снимки от тия вечери. Всеки трети четвъртък — действително ли бе толкова дълго времето между три четвъртъка? Измерването на времето бе винаги трудно за Малкия лорд. Изчисляваше го по четвъртъците. Трябваше да държи настрана всичко, което го заплашваше. Четвъртъците спомагаха за тази цел.

Да, трябваше да държи настрана онова, което го заплашваше. Не го оставяйте да дойде, мили господи, мила майко, мили всеки и всичко, не го оставяйте да дойде!

Или нека дойде! Нека дойде като светкавица. Нека полицията застане сред музикалната зала на вуйчо Рене с позлатените крака на столовете. Нека застанат двама строги полицаи с двойни бради, с униформа и: „Има ли тук някой, който се нарича Вилфред? Идваме да го приберем!“.

Виждаше ги пред себе си. Виждаше всичко. Виждаше зяпналите в почуда уста, виждаше как всички гости се привдигат от столовете си, чувствуваше как погледът на всеки пронизва тялото му като стоманено острие. А сам той става от малкото столче до пианото и казва: „Ето ме, но ще ми разрешите ли да изсвирия най-напред моя Моцарт?“

Музикалната зала на вуйчо Рене беше висока с бели стени. Всичко в нея беше в бели и жълти тонове. Някога Малкия лорд

смяташе, че това е кът на небето — истинско небе. Но и досега си мислеше, че при господата сигурно ще е нещо подобно.

Нямаше палми в тая стая у вуйчо Рене, нямаше картини по стените, само бюста на Бетовен бе положен на бял шкаф с украсени чекмеджета, които се издаваха навън като дебел корем. Краката на тоя шкаф, както и на всички мебели, бяха извити и позлатени; те се бяха извили в една епоха на излишество и бяха замръзнали в нея. Рококо — това звучеше като гукането на гълъб и вдъхваше доволство, добро настроение и тържественост у всички, които го чуваха.

Вечеря не се сервираше у вуйчо Рене. Гостите получаваха по време на паузата чай и препечени филийки. До паузата времето бе посветено на Бах, Брамс, най-вече на Бетовен. След това идваха напрегнатите мигове с Дебюси и Цезар Франк, както и някои чисти, донякъде фамилиарни сонети на неизвестен композитор, за когото всички знаеха, че е самият вуйчо Рене. Това обаче бе тайна и тежко на оногова, който дръзнеше да го спомене... Сред изпълнителите имаше трима професионални оркестранти от Народния театър; единият свиреше виола, вторият — виолончело, а третият — цигулка. Гостите се редуваха на рояла, но на него никога не сядаше вуйчо Рене; той държеше на цигулката и флейтата. И Малкия лорд знаеше, че малко се присмиваха на вуйчо Рене, въпреки че бе опитен в тия инструменти. Смяташе, че и вуйчо му сам разбираше това. Особеното у него бе, че сякаш нищо не го засягаше. Той си бе такъв и нищо повече.

Веднъж щеше да дойде един писател и Малкия лорд беше неспокоен през целия ден. Той познаваше възрастни, които пишеха музика, не бе обаче виждал човек, който да пише думи. Това му се струваше толкова неестествено. Но стихотворението, четено по време на паузата, беше като къс музика. Поетът имаше широки скули и бляскави сини очи, които за дълго време се спираха върху него. И когато той прочете през паузата своя „Гоблен“, а след това чете за някакво момиче на име Елвира, което се готвело да иде на бал, на Малкия лорд се стори, че това е повече от музика — защото беше едновременно и музика, и слово.

А друг път музиката като че ли разказваше; веднъж слушаха соната в бемол на Шопен и когато стигнаха до „Траурният марш“ — светът се провали.

Майка му бе чела на глас от вестника за кораба „Фолгефонен“, който потънал някъде из океана. И Малкия лорд седеше усамотен в припадащия мрак и слушаше как музиката разказва за водата, която залива наклонената палуба и със заглушаващ рев поглъща хората. Усамотен в своя кът, той разбираше, че нищо в живота, никаква действителност не можеше да бъде толкова величествена, както тоя неин израз в тонове, които се превръщат в думи.

Думите се превръщат в музика, музиката се превръща в думи и нищо друго. Всичко се превръщаше в някакъв свод от тонове и думи. Под тоя свод той чувствуваше, че е сам, че нищо не може да го засегне. Можеха да дойдат всички: и госпожиците Волкварц, и полицията, можеха да дойдат всички жени от Грюнерльока, но те нямаше да го достигнат в неговия свод, в който той продължаваше да се движи като омагьосан по силата на някакъв закон, който властвуваше над всичко и който в края на краищата уреждаше благополучно всичко...

„Ето и един млад човек, който ще ни изсвири нещо от Моцарт!“

Той щеше да свири „акомпаниран от оркестър“. За пръв път щеше да почувствува тържествения момент други да започнат, а той да се включи по-сетне, като поеме ръководството над трима възрастни музиканти, за които музиката бе професия в живота. Много пъти си бе представял тоя момент, очаквал бе с чувство на триумф и страх тоя миг, както и изпълнението след това, когато той щеше да стои сам над всички, а другите трима щяха да го следват.

Но беше съвсем иначе. Когато другите свиреха, той можеше да фантазира, колкото иска, да измисля думи или картини към тоновете, да им придава едно или друго значение през цялото време. Но сега не бе така.

Не бе изправен сам под свода. Той участвуваше в една математическа задача, която трябваше да се реши с общи усилия. И когато се включи, не бе той, който ръководеше, дори не бе той, който свиреше. Не бяха другите и той, нито той и другите. Бяха те.

Те действуваха по някакъв закон, над който не диктуваха. И той бродираше своя Моцарт по начин, който нито бе избрал сам, нито бе преценил; той само го предаваше, добре или зле. Не го обзе никаква нервност, че може би свири лошо, нервност, която той бе очаквал. Подчиняваше се на общия закон.

Пръстите следваха клавишите, но и нещо вътре в самия него следеше всичко, което ставаше наоколо. За пръв път той не витаеше сред своя свод; той беше част от един инструмент, който пък бе част от група инструменти, едни от които изчакваха, за да започнат другите, по начин, който можеше да продължи до безкрайност.

А когато свършиха и малкият, дебел виолист от Народния театър стана и почна да ръкопляска пред лицето му, когато слабият първи цигулар хвана ръцете му и ги дигна високо под блясъка на полилеите, сякаш за да ги видят всички, той не изпита нито умора, нито радост, нито гордост. Изпълваше го само меко, топло чувство, заливащо и ръце, и глава, напирало да изскочи от гърлото му. Целуна майка си крадешком по брадичката. След това излезе от стаята, изтича, обзет сякаш от ужас, в тоалетната и заключи вратата. Разтреперан, той се свлече на колене пред клозета и заплака. Но когато стана и грижливо изтри сълзите си, той има съобразителността да пусне водата, та ако някой чуе, да помисли, че само една обикновена нужда го е накарала да избяга в клозета. Не искаше с никого да сподели преживяното.

Странно, но водата сякаш отнесе със себе си целия Моцарт и той остана студен, твърд и малко засрамен. Досега такова нещо не му се бе случвало!

Наистина такова нещо не му се бе случвало. Никога вече не ще свири пред други хора. Онези вътре представляваха един затворен кръг, една общност, в която никой не можеше да обвини другите в престъпление. Той изведнъж разбра, че има една граница, която го отделя от общността и от истински доброто, и че той никога не е достигал тая граница и никога не ще я достигне. Не знаеше где лежи тая граница и кои са отвъд и отсам нея. Разбираше само, че той никога не ще достигне границата на доброто. Не се почувствува наскърбен от това си заключение. Напротив, почувствува облекчение.

Излезе на пръсти в антрето, взе палтото и шотландската си шапка. Метна го бързо на рамената си, за да не го забележат. Съвсем тихо затвори външната врата и слезе по стълбата на верандата на чудната стара вила на вуйчо Рене. Чу отново музика зад жълтите завеси. Изпълняваха сега Дебюси. Тъжните тонове от флейтата на вуйчо му го придружаваха по пътя към града.

Бе тъмно и приятно по тоя път, извиващ между дървета. Скоро се показаха светлините на градските газени фенери. Беше тихо, приятно.

Беше извършил грях спрямо някого или нещо може би спрямо самия Моцарт. Не ще върши вече тоя грях. Не се разкайваше. Но не ще го повтори.

Всички други грехове... внезапно у него пламна *жажда* за всичко и го накара да подскача по пътя от радост и копнеж. Чакаше го цял свят, изпълнен със запретени неща, с неща, които може би бяха забранени, и с неща почти допустими; чакате го цял свят с възможности, свят, изпълнен с грях, с грехове. Той се радваше на всеки от тях. Той щеше да върши всичко пред очите на хората и зад гърба им. Видя пред себе си едра, хубава жена, сама. Поиска му се да я събори на пътя и да я изнасили. Ускори крачките си, за да я настигне. Но когато съвсем се приближи до нея, не посмя да направи нищо. Спря се и се наведе да завърже обувката си, за да ѝ даде възможност да отmine.

Знаеше обаче, че може да го извърши и сладострастна болка го заля.

Със зачервени бузи и пресъхнало гърло той стигна улиците на града и се поуспокои. Постепенно страхът да не го открият го обхвана отново. Но той го пропъди чрез копнежа по удоволствия, който поглъщаше цялото му същество. Мълчаливо той пресмяташе възможностите си в близкото бъдеще, чувствуваше се малък и слаб и все пак пълен с енергия, с добра и силна воля. Ще върши всичко. Тъкмо така — ще върши всичко!

Но вече не ще свири Моцарт пред други хора.

Госпожа Сузана Саген отпусна „Моргенбладет“ и погледна страхливо часовника, който стоеше под стъкления си похлупак на камината. Таблата с подредени по нея порцеланови прибори и старо сребро бе поставена на кръглата маса. Противно на обичая си тя бе запалила една египетска цигара, докато чакаше брат си. „Мартин — бе запитала тя по телефона, — нужно ли е да бъдеш толкова тайнствен? Бихме могли да поговорим на вечерята, на която ще се срещнем в неделя.“

Но вуйчо Мартин бе настоял. Той бе поискал да разговаря с нея, когато Вилфред не е вкъщи. Значи, искаше да ѝ говори за Малкия лорд като „заместник на бащата и като настойник“. Това, че го бе назовал Вилфред, само по себе си вече не предвещаваше нещо особено приятно. Сякаш брат ѝ искаше да вземе малкото ѝ момче, докато него го нямаше.

Тя не стана, когато се позвъни. До последните секунди на самотата си тя поглъщаше приятната атмосфера на тия стаи, в които бе прекарала по-голямата част от живота си — с всички негови страни, — и се чувствуваше вътрешно като задрямала лъвица, когато усещаше заплахата и срещу най-малкото от нещата, които я заобикаляха; в това влизаше и Малкия лорд, влизаха равномерните удари на стенния часовник, самата атмосфера, да, дори и непроменливата температура на стаята.

Мартин влезе усмихнат; в сив костюм, пречупена яка, бисер на връзката. Ето го, днес прилича на преуспял член на управителен съвет от английски тип, помисли си тя неволно. Тя познаваше различните страни на живота на дейния си брат. Във всяко положение — във всички случаи — той беше все същият неизменен реалист, чиято щастлива философия се изразяваше в лозунги като „Здрав разум“, „Гледай практически на нещата“, „Придържай се към действителността“... Тя познаваше всичко това, знаеше го от детинство, което не бе особено розово, и от живота си на възрастен вече човек, който беше прекалено розов.

— Чаша чай...

— Благодаря. — Той взе разгънатия вестник от стола, на който щеше да седне, хвърли поглед на онова, което тя четеше, и зачете, все още прав, с официален тон, който изразяваше ирония спрямо родната му сестра, тъй чужда на действителността:

„Кралят игра първия кадрил със съпругата на министър Линдвиг, срещу адмирал Доус и госпожа Инга Шьелдеруп, първия валс със съпругата на чифликчията П. Анкер от Рьод, втория валс — със съпругата на капитан Л’Оранж, втория кадрил — с госпожа Терес Ривас, жената на мексиканския министър, срещу областния управител Блер, третия валс — с госпожица Хагеруп, третия кадрил — със съпругата на члена на върховния съд Шеел, срещу кмета на Кристияния, адвокатата Хейердал. Следващият му танц, бе със съпругата на чифликчията Кай Мьолер...“

— Седни, не стой прав и бъди по-примирителен — каза сестра му. — Толкова ли е смешно да погледнеш съобщението за един дворцов бал. Някога и аз имах удоволствието...

— Кой е казал, че е смешно? — отговори той добродушно и сгъна вестника. — Кълна се обаче, че не е прочела последните сведения относно числото на жертвите в „Титаник“.

— Това, което наричаш действителност, драги Мартин — каза тя и му подаде чая, — се отнася винаги до тъжни неща. Каква полза всъщност ще имам, ако науча дали са загинали на този ужасен кораб хиляда или хиляда и петстотин души?

— Имаш право. Интересното е дали тия хора са загинали поради гоненето на рекорди или печалби и дали явно фалшивите съобщения, че корабът не е потънал и че всички са живи, са били пуснати, за да могат известни хора да спечелят време и да спекулират по борсите в Лондон и Ню Йорк.

— Сега вече личи, че пак си чел „Социал-демократен“ — каза тя закачливо. — Не е ли чудно, че ти, с твоите възгледи, възприемаш така лесно всяка пропаганда от страна на тия хора, щом стане нещо по света? Впрочем ти едва ли си се отделил от работната си кантора и

едва ли си дошъл при самотната си сестра — вдовица преди обед, само и само за да разговаряш върху дворцовия бал или върху загиването на „Титаник“.

Леко смутен, той погледна гладкото и почти младежко лице и взе обичайните две бучки захар, като се мъчеше да запази мислите си в тая обстановка, която винаги го парализираше, макар че отговаряше на всичките му изисквания за удобство.

— Исках да си поговорим за нещо подобно, ако позволиш — каза той, — по-точно да противопоставя неприятните реалности на живота срещу приятните илюзии. Нека ти кажа направо, мила, че съм загрижен за Вилфред.

— За Малкия лорд? — Това звучеше почти като поправка.

— За нашия Вилфред, да, за твоя Малък лорд. Всички така се радваме на това момче, ти — неговата майка, аз — родният му вуйчо, Валборг — леля му, дошлият в нашето семейство вуйчо Рене... няма нужда да те уверявам колко високо го ценим всеки от своя гледна точка, точно така — всеки от своя гледна точка... е добре, нека опитам да ти кажа, аз, който гледам практически на нещата...

— Мартин — каза тя, — ти притежаваш дразнещия навик да прекъсваш, когато не можеш да намериш сполучлив израз.

Той внимателно погледна обезпокоеното лице на сестра си. Сякаш отношенията им от детинство се бяха запазили непроменени: винаги предани, но винаги с дистанция, от двете страни на някаква невидима граница помежду им.

— Действително не е съвсем леко да намериш — продължи той съдържано и се подкрепи, като изпи наведнъж цялата чаша чай. — Въпросът е там, че и аз не съм сигурен в това, което искам да кажа, но ако искаш да ме изслушаш, то... Вземи например Рене с широките му интереси: един ден му хрумна да тъпче главата на момчето с цял курс върху неговите френски импресионисти — и в резултат Вилфред знае днес на пръсти всичко за развитието на импресионизма от Клод Моне до Гоген, като се мине през Ван Гог, Сезан до тоя Анри Матиас, който... — Той погледна смутен към картината над софата; винаги го ядосваше, че такъв род изкуство се смята за нещо забележително. Ето че сега тоя чудовищен Едвард Мунк^[1] пълни университета с глупостите си... Ще бъдеш ли така любезна да не ме прекъсваш?

Тя остави чая си самоуверена, със същата раздражена усмивка.

— Имаш право, ти не ме прекъсваш. Задачата ми е неблагоприятна... — Той извади копринената си носна кърпа от горния джоб на сакото си и избърса челото си. — Искам да кажа следното: вие го тъпчете с изкуство, с музика, да, дори с реферати върху годишнините на благородните вина от типа „Бордо“. Оставете му къдрици, които се развяват като на момиче, наричате го... е, да, смятам, че много от тези неща са трогателни, че имат своето значение, както се казва. Леля му Кристине го тъпче с бонбони и най-вече влияе с цялото си заприличало на бонбон същество, извини ме за израза, а това е чуждо на нашия род. Искам да кажа, че във време, което налага практичен поглед върху живота у подрастващите ни сродници и — моля те, вярвай ми — налага го във все по-голяма степен в това общество, в което живеем, и аз, и ти така добре, защото това общество ще се промени, и то не в *наша* полза, моля те, вярвай ми в това, което ти казвам... И тъкмо в това време вие изграждате около тоя младеж атмосфера на недействителност, болезненост, извинявай, сега вече съм започнал; въпросът е, че всички го обичат, всички го смятат за привлекателен и даровит, но всеки един от нас — а ние сме така различни помежду си — го обича от своя гледна точка, а никога, нито за момент, от *негова* гледна точка. И човек се изкушава да си постави въпроса: какво представлява момчето, какъв е *Вилфред* сред щастието, което го обгражда, в удобствата, в тая атмосфера? Къде е той всъщност? Какъв е? И което е най-важното, за какво е способен?...

Госпожа Сузана гледаше вторачено пред себе си. Дразнещата усмивка бе изчезнала. За момент я овладя чувство на несигурност, както ставаше, когато си помислеше за учителката госпожица Волкварц. Но с появата на това чувство тя си спомни нещо и очите ѝ се изпълниха с мълчалив триумф, който все повече и повече растеше, докато говореше брат ѝ, и почна да се излъчва в такава степен, че той трябваше да спре, въпреки навика си да говори дълго на по-абстрактни теми.

— Знаеш ли какво? — промълви тя накрая и стана. — Ти заслужи една от ония малки предобедни чаши уиски, които твоите англосаксонци дават на деловите си приятели.

Тя влезе спокойно в трапезарията и се върна с шише, сифон и чаша. Вуйчо Мартин погледна доволно шишето и щастлив си наля една чаша, която веднага преполови. Видя също лист хартия и обикновен плик, които сестра му държеше в ръка, когато се завърна в стаята. Тя му го подаде, докато той отпиваше чашата си.

— Прочети — рече тя тихо. Ръката ѝ леко потрепери.

„Госпожа Сузана Саген... С тези няколко реда само ви съобщавам, че вашият син Вилфред постига очевидни успехи...“

Той го прочете два пъти, за да спечели време. След това отпи остатъка от чашата и прочете писмото още веднъж.

— Това ме радва — каза той сдържано. — Нужно ли е да ти казвам, че много се радвам от това, че синът ти жъне успехи в училище и че има поведение, което задоволява учителите му?

— Може би не е толкова лошо, ако собствената му майка и някои други се интересуват малко и за неговото... да, естетическо оформяне?

Тя говореше спокойно, без някакъв триумф. Нямаше нужда от триумф.

Мартин стана, извади златния си часовник с двойни капаци и го погледна облекчено. Беше изпълнил задачата си и бе — в известна степен — повален на земята. Можеше сега да бъде спокоен.

— Мила Сузи — продума той, наведе се леко и целуна сестра си. — Не мога да кажа колко се радвам и колко съм облекчен. Благодаря ти, че изслуша схващанията ми, и нека призная, те в тоя момент вече тежат по-малко. От друга страна, знаеш, като заместник на баща му и като негов настойник, аз...

— ... и като човек, който обича реално да гледа на живота... — добави тя с усмивка.

Той се поспря, загрижен отново. В цялото ѝ държане имаше нещо, което го дразнеше, и той се обърна към нея.

— Сузана... Той отново стана сериозен. — Никога не съм те питал за нещо... виждаме се толкова често и освен това...

— Не съм те прекъсвала — каза тя. Беше сигурна и доволна. Прибра писмото на учителката в плика с полегатия красив почерк.

Неговият поглед за момент се спря върху надписа на плика.

— Можеш да не ми отговориш, ако не искаш — продължи той, — но какво всъщност знае момчето за баща си?

Тя отстъпи назад, обърна се и отиде към прозореца. За момент постоя там и погледа към малкия залив Фрогнер, гдето ледовете наскоро се бяха разтопили и водата на фиорда бе като масло под топлото априлско слънце.

— Той знае това, което всички знаят — отговори тя леко и се приближи до него, сериозна, но без следи от загриженост. — Той знае, че баща му бе един от най-благородните хора, които са живели някога, богат човек, който даде на рода си и на обществото всичко, което можеше да се иска, и който остави празнина, която трудно може да се запълни за тия, които му бяха най-близки.

Последните думи тя изрече със сълзи на очи, но твърдо и предизвикателно.

— Той помни ли го? — запита тихо Мартин.

— Не зная колко го помни. Тогава той нямаше още пет години...

Братът и сестрата стояха съвсем близко един до друг. Той леко я погали по бузата.

— Строго взето, по това няма какво да кажа. Е, да, поговорихме си за нещо, което ме занимаваше. Ти ме остави да ти говоря и аз ти благодаря. В същото време ти ме успокои... до известна степен...

Той прекъсна думите си и тръгна към вратата, погледна още веднъж часовника с двойните капаци, обърна се на прага и попита:

— Малкия лорд не се ли интересува от Оскар Матисен?

Тя се усмихна.

— Господи, това пък как ти хрумна?

— Мислех, че може би се интересува. Не знаеш ли, че Матисен отново спечели всички надбягвания в Давос и подобри собствените си световни рекорди от Хамар и Фрогнер на 500 и 1500 метра?

— Ти си най-чудният човек — каза тя. — Не, не знаех това. И защо пък Малкия лорд ще мисли за Матисен?

— Всички се интересуват — подчерта той. Отново се обърна към вратата, леко обезпокоен... Всички, всички... обикновени хора. Говорят за него, наричат го Оскар. А сега довиждане и благодаря... о, не, не звъни за прислужницата, сам ще се оправя.

Навън, на Драменсвейн, Мартин седна зад кормилото на новия си автомобил марка „Пежо“, след като запали мотора с ръчка. Подкара внимателно към центъра, като натискаше тромбата. Хората постоянно ходеха посред улиците без всякаква предпазливост, тъй че имаше известна опасност да караш толкова модерно превозно средство в Кристияния.

Спусна се надолу към булевард Карл Йохан. Правеше му впечатление, че съотечествениците му живееха в собствения си свят, със собствените си мисли; те уреждаха дребните си неща без страстите, без грижите, които слагаха отпечатък върху хората в Берлин, Лайпциг и Париж, които той бе наблюдавал по време на последните си делови пътувания в тия страни през зимата. Кой всъщност се бе загрижил от мъдрата статия на Б. В. Ньорегорд във вчерашния „Моргенбладет“, в която той доказваше, че въпреки продължаващата преднина на англичаните във флотско отношение германците наскоро ще ги достигнат отново, що се касае до ужасните бойни средства, наречени дреднаути и супердреднаути. Според изчисленията на Ньорегорд това щеше да стане до две години и ще съвпадне със завършване удълбяването на Килския канал. Англичаните искат, пишеше той, да започнат войната сега, а не да изчакат до 1914 г., ако политиците смятат войната за неизбежна, за което има много признаци...

Нищо от това не предизвикваше грижа у жителите на тоя сит град, в който в действителност имаше толкова много не сити хора, особено в източните му квартали. Какво например знаеше сестра му Сузана за тия неща? Знаеше ли тя, че източните квартали на Кристияния изобщо съществуват? Или Малкия лорд? Той сигурно не предполагаше, че там има момчета от съвсем друг свят, момчета, които не се хранеха върху покривки от дамаск, които не намираха хубаво изгладено бельо два пъти седмично на стола до леглото си...

Той се опита да помисли върху писмото, което сестра му показа. Но мисълта за това писмо вече не можеше да разруши чувството му, че нещо не е в ред.

На улицата пред Стуртинга^[2] той трябваше да намали скоростта поради многото хора. Още по-трудно стана по Принсесгате, надолу от Атенеума. Той се отправи към кантората си, която се намираше на

Толбудгатен и Скипергатен. Там бе съсредоточено неговото солидно предприятие, занимаващо се с внос и износ. Солидно... но докога? Сякаш загрижеността му по сестриния син, когото той не разбираше, събуди тревогите му за всичко.

На ъгъла на Недре Слотсгате движението стана съвсем невъзможно. Той се видя принуден да спре колата, поради огромната човешка маса. Използува момента и запали пура, вглеждайки се напрегнато наоколо от високото седалище на автомобила. Цялата кола се тресеше силно, поради което трудно запали пурата си.

Към него се приближаваше едно боядисано в червено чудовище, теглено от четири коня, заобиколено от крещяща тълпа. Тутакси разбра какво ставаше: това бе новият автомобил на градската пожарна команда, първият, за който бе чел във вестниците. От високото си наблюдателно място в собствената си кола той с интерес следеше бавното напредване на чудния автомобил, теглен от четирите едри коня, като задръстваше движението по пътя си. Човешката тълпа високо изразяваше задоволството си.

Във всичко това имаше нещо, което съответствуваше на възникналите у Мартин напоследък мисли: гледаше тия нови конски сили, vyplътени в моторите, които още не си бяха пробили път в неговата родина, наблюдаваше възторга на човешките тълпи пред тоя израз на приближаващото ново време, без да им беше ясно какво им носи то.

Ликуването на тълпата почна да намалява. Вуйчо Мартин отърси пепелта на пурата си и отново подкара колата си.

Още веднъж ясно му се мярна почеркът върху плика на писмото до сестра му и се заплете в мислите му. Имаше нещо в мастилото, тъмнозелено, канцеларско, такова, каквото се употребяваше в *siti*^[3], съвсем различно от бледото, синьо мастило, с каквото си служеха в училищата. Не искаше да мисли по това, но то го озадачаваше. Дразнеше го тоя Вилфред.

На ъгъла пред кантората му у него нахлуха нови мисли: за стоки, за курсове на борсата, мисли за свят, който също така съществуваше и който бе — така му се струваше — по-действителен от стария свят в неговия роден град. Ароматът от пекарниците на кафе по Скипергатен приятно го блъсна в носа. Ето и *това* бе реалност.

Сузана Саген стоеше край прозореца на еркера и гледаше към залива Фрогнер. И тя бе обзета от мисли, които я измъчваха. Не за Малкия лорд: тя се поусмихна победоносно, когато сгъна писмото и го постави в писалището. Но този полъх на новото, чуждото, който брат ѝ винаги носеше със себе си, я безпокоеше; той, който толкова много пътуваше и имаше толкова връзки със света.

Различни мисли кръстосваха из главата ѝ. Боеше се, че изостава от този свят, от живота изобщо, че всичко се изплъзва край нея, ден след ден, година след година. Тя беше едно безполезно, излишно същество, което нямаше смелост или достатъчно желание да вземе участие в този живот, или дори само в удоволствията му, макар че и тя някога беше живяла, пътувала...

Тревожеше я и друго в този свят, който тя все по-малко и по-малко можеше да понесе — онова, което тревожеше и нейния безгрижен брат, пък и не само него: че този прословут свят не следваше правилата на играта.

Погледът ѝ падна върху вестника.

Някаква си малка турско-английска война^[4], гонитбата на безскрупулните бандити, които бягаха с автомобили из плодородната Франция, или господата Амундсен и Скот^[5], които измениха географските понятия като включиха в картата и полюсите, не можеха да раздвижат духовете в този благословен Север. Но в атмосферата имаше нещо, което достигаше и дотук и като че ли премахваше изолацията, която винаги беше съществувала и която нарушаваха само по собствено желание, тоест когато искаха да пътуват.

И в тази страна, където се живееше толкова хубаво, човек трябваше да преценява новите явления; германци, англичани и французи като че ли се бяха опълчили едни срещу други и трябваше да се прави избор: ако избереш едните, трябва да осъдиш другите. Тези страни с чудните големи градове и пълните със спомени градчета, тези народи с особеностите си, които можеше да харесваш или да мразиш, изведнъж се бяха отдалечили от оная приятна общност, която досега наричаха „чужбина“. И всичко това изведнъж започна да засяга хората лично. Приказките за война сред обществото се бяха превърнали от тема за разговор в онзи род спорове, които карат мъжете да повишават глас над чашата уиски и дори да забравят, че принадлежат към доброто

общество. Ето какво се беше случило. А *някога* тези неща бяха толкова далечни и чужди като този Килски канал^[6]...

Постепенно смутените ѝ мисли се върнаха към домашната обстановка... Дамите от същото това общество сега често говореха по въпроса за домашните прислужнички, за тяхното обучение, за свободното им време, който въпрос изведнъж се бе появил. Беше ѝ хрумнало да застъпва либерално гледище. Тя имаше две постоянни прислужнички — готвачката Олеана и камериерката Лили, а освен това и една помощничка, Осе, едно чистичко малко момиче, което идваше, когато имаше гости. И тук тя имаше късмет, както във всичко. Кой се бе изразил така?

Кристине, разбира се. Още едно обезпокояващо явление, милата Кристине, вдовицата на слабия ѝ, изфинен по-малък брат, който бе умрял, преди да навърши 30-годишна възраст. И тя бе способен човек, каквото и да казваха за нея... неща, които всъщност не засягаха хората, но които нарушаваха спокойния ѝ живот. Имала късмет с прислужничките. С всичко. И все пак всичко я безпокоеше. Дори и прислужничките.

Веднъж Лили бе казала нещо съвсем дръзко; трябваше да прегледа дрехите на Малкия лорд, чорапите му — и си позволи да намекне, че „златокъдрото момче“ създавало немалко главоболия и не знам какво още и че не е много сигурно дали то е по-добро от всички други момчета.

Разбира се, това бяха само приказки, които човек не биваше да взима присърце. Младото момиче естествено веднага бе млъкнало.

И все пак госпожа Саген доби неприятното чувство, че цялото това безпокойство по един или друг начин се концентрира в нейния Малък лорд, в обичното ѝ момче: Килският канал, далечните страни, които ставаха близки с проблемите си, въпросът за прислужничките, всичките тия брътвежи за настъпващата работническа класа... Да, да, естествено възрастните се страхуват затова, защото той е дете, защото пред него е бъдещето, защото той ще има да изживява какви ли не работи, от които възрастните се плашеха.

А що ли нейният Малък лорд да има нещо общо с работническата класа, с Килския канал?...

Тя се откъсна от тези въпроси. Звъни ли се?

— Мамо! — викна той от вратата. — Не ме ли чу?

Тя не го позна веднага, въпреки че бе застанал на светло.

— Да, майко — каза той и бързо се приближи до нея. — Сам го сторих, бях при бръснаря Рейнскоу, на Тострупогорден...

Едва сега тя разбра. Малкия лорд се бе подстригал, не съвсем ниско; но беше вече без къдрици, почти без къдрици.

Той прехапа устни като малко дете:

— Не е ли хубаво така?

Тя го прегърна и го погали по главата, която сега ѝ се стори груба. Мина ѝ през ума колко прилича на баща си сега, застанал така край вратата. Толкова бе потънала в собствените си мисли, че ѝ се стори, че той именно, баща му, е застанал там.

Малкия лорд обърна детското си лице към нея в очакване да го целуне.

— Да, хубаво е — потвърди тя, наведе се и го целуна. — Много хубаво!

— Лили каза, че на нищо не приличам — рече той усмихнат.

Тя го побутна напред и се спря да погледа милата глава под светлината.

— Хубаво! — каза тя вече убедена. — След като си го направил вече...

Той се обърна бързо към чайната масичка и празните чаши.

— Вуйчо Мартин е бил тука — забеляза той, — познавам по миризмата на пурата... Майко, тъжно ли ти е?

— О, не, момчето ми — отвърна тя. — Не съм тъжна.

Изведнъж се замисли за тоя Килски канал.

— Нали вече бяхме говорили, мамо, че един ден ще трябва да се разделя с къдриците.

Естествено те бяха говорили за това, както и за много други неща.

Спомни си, че така бяха говорили и за много други работи, без всъщност да бяха мислили за тях.

— Бръснарят ме запита дали ще искам да си взема отрязаната коса...

— Взе ли я? — Обзе я за момент празна надежда.

— Не, майко — че защо ми е? Вярвай ми, много е хубаво, че се отървах от нея.

Разбира се, че беше така. На брат ѝ Мартин щеше да му хареса това, съответствуваше на идеите му за мъжественост. Дълги къдрици у момче — това не е действителност, това са фантазии.

— Виждам, обличаш се добре, момчето ми — каза тя не съвсем убедително.

— Не съм вече дете — отвърна Малкия лорд сконфузено.

Майката се замисли. Чу какво ѝ каза, но не отговори. Както много често се случваше, думите минаваха край нея. Килският канал. Той беше само дума, дума, която внася безпокойство.

— Това ще бъде първият ти бал, без къдрици — подхвърли внезапно.

— Бал? О...

— Да, сигурно не си смятал да го пропуснем, макар и да намираш, че си пораснал толкова!

Личеше, че е огорчена. Той се почувствува победен, тъжен. Не биваше да я измъчва и с това.

— Разбира се — каза той, — ако смяташ, че трябва да даде бал... може да кажем, че това ще бъде за последен път.

— Както искаш — отвърна тя кратко и се упъти към вратата на трапезарията. Глупавите мисли я обкръжаваха, напираха и искаха да я завладеят. Чувствуваше как ѝ се доплаква, как очите ѝ овлажняват. Трябва да прогони тия глупости като Килски канал; къдрици, голям син, за последен път.

Синът ѝ погледна след нея и повдигна вежди. След това сви рамене, отиде към прозореца и погледна навън. В прозрачния пролетен въздух човек изведнъж разбираше, че отвъд Бюгдъо лежи цял един свят.

---

[1] Предтеча на норвежките художници — модернисти, роден в 1863 г., с отлични прояви в графиката, известен портретист; прочута е неговата украса на аулата на университета в Осло. — Б.пр. ↑

[2] Норвежкия парламент. — Б.пр. ↑

[3] Голям, средищен град (англ.); в Лондон — средище на банките. — Б.пр. ↑

[4] Намек за Триполитанската война между Италия и Турция, 1911–1913 г. — Б.пр. ↑

[5] **Роалд Амундсен**, 1872–1928 г., норвежец, открил Южния полюс. **Роберт Скот**, 1888–1912 г., английски морски офицер, стигнал на Южния полюс един месец след Амундсен. — Б.пр. ↑

[6] Изкуственият канал при град Кил, Северна Германия, който свързва Северно и Балтийско море; приютявал е някога, преди Първата световна война, германската бойна флота. — Б.пр. ↑

Събитие през пролетта за тия кръгове бе заключителният бал у Вилфред Саген. Първоначално той означаваше края на шестмесечието в танцовата школа; сега вече той бе приключване на сезона по вярно подражание на възрастните.

Тия балове бяха за Малкия лорд изпълнение на множество задължения; оставаше му чуждо безгрижното веселие на възрастните при подобни случаи. Освен това постоянни гости бяха двете братовчедки и тримата братовчеди, също така близнаците на вуйчо Мартин и леля Валборг — Микал и Фредрик. По това време те се прибираха вкъщи поради великденската ваканция в английското училище, където се подготвяха за светски хора по примера на вуйчо Мартин. Вилфред винаги имаше чувството, че тия големи момчета идваха на тия детски балове в родния град така, като че ли изпълняваха някакво провинциално задължение. Обществото при тия балове бе объркана смесица от пораснали момчета в матроски костюми, в дрехи, напомнящи формите в колежа Итън^[1], които превръщаха основната групичка ученици от танцовата школа в малък, незначителен рояк — ако не заради друго, то поради това, че те се познаваха много добре и така да се каже, скоро се показваха в истинския си образ независимо от чистите си сега нокти и лъскави обувки.

Малкия лорд бе попълнил балната си карта грижливо: записал бе братовчедка си Фрида, братовчедка си Едле, както и трите неизраснали дъщери на дипломата, живеещ отгатък улицата. Винаги бе трудно да ги вредиш, първо, защото, като танцуваха, превръщаха се само в колене и лакти, и, второ, защото не правеха никакво усилие да научат норвежки език. Малкия лорд трябваше непрекъснато да танцува, нямаше никаква друга възможност сред връстниците си, сред тях той се чувствуваше като чужд човек. Погледът на майка му обаче бдеше откъм вратата, а леля му Кристине, която бе седнала близо до бюфета, не отместваше от него кадифения си поглед; тя винаги идваше и по стара уговорка помагаше. Като танцуваше под тия бдящи очи откъм трапезарията с украсената маса, той се чувствуваше възнаграден за

всички усилия и старания. Погледите говореха: „О, мое даровито дете“, „Моят кавалер!“

Малко неудобно бе, че майка му никога не можеше да се въздържи да сервира топло ядене преди котилъона, макар че имаше мълчалива уговорка между семействата на децата да се сервират на масата само сандвичи и сладки, а между танците — торта и малинов сироп. („Ако децата ще изяждат по половин кокошка, цената на която надхвърля осемдесет йорета, няма смисъл да се събират.“) Понесе се радостно възбуждение из залите, когато гонгът прикани към сядане на тържествено подредената маса всяка „дама“ със своя „кавалер“, както при възрастните, с чаша червено вино, налято пред всеки куверт. Всяко влюбване на Вилфред при тия балове се свързваше със спомена за кокошка със сос, някакъв вид желе с винена подправка, с тежък крем ванилия, който той от дете обичаше. Имаше нещо особено във всичко това, във всяко влюбване, което той си измисляше ежегодно, в престорения тон на възрастен човек, който малко му подхождаше, в смешните книжни шапки и блестящите изкуствени ордени, неща, които очароваха гостите и които неговите „английски“ братовчеди възприемаха с радост, смятана от Малкия лорд за притворство. Харесваше му тая церемония и доста резервирано, макар и с гордост, подчертаваше това, когато от майчино име не пропускаше да държи краткото си приветствено слово на масата. И това се правеше почти все по същия начин, година след година.

Котилъонът бе приключен. Танците, които всеки бе записал в балната си карнетка, бяха също свършени. Заситените млади хора бяха забравили стеснението си през последния напълно свободен от задължения половин час, когато танците бяха във вихъра си. Това бе краят на бала и тогава всичко бе разрешено. („У тая госпожа Саген се застояват чак до полунощ, какво ли ще стане?“)

Малкия лорд се измъкна — цял окичен в ордени — в дъното на пушалнята и се послуша уморено в тътнежа откъм трапезарията. Тоя шум му звучеше и чуждо, и детински. Това бе първият му бал без къдрици. Знаеше отсега, че това щеше да бъде и последният бал, който той даваше. Всичко наоколо носеше отпечатъка на някаква окончателност, свършили се бяха дните не само на къдриците и на „сезона“, а и на всички ония неща, които... и той не знаеше кои точно. Изтеглил се бе дълбоко в стаята и недоумяваше. Погледът му падна

несъзнателно върху Леда и лебеда в теракота^[2]. Изневяра беше от негова страна това, че се отделяше от гостите сега, че не се забавляваше — той през цялата вечер не се бе забавлявал, само се бе преструвал. Разбра отведнъж, че прозира нещо у майка си от деня, в който тя почна да се страхува от всичко. Тук бе идвал вуйчо му Мартин. Това посещение го безпокоеше, защото той познаваше света и я заразяваше със собствените си колебания и несигурност. Толкова години той искаше да отрежат къдриците на Малкия лорд... Вуйчо Мартин имаше връзки с мнозина, но нямаше приятели. Двамата му сина трябваше да преминат през своего рода машина в Англия, за да се нагодят към обичаите на „ситито“ и на обществото, без обаче да останат самотни вътрешно, както той желаше...

Малкия лорд чуваше шума на изоставените гости, докато се промъкваше към балкона, за да погледа морето. Загледа се в залива Фрогнер, чийто води бяха сега черни и блестящи под звездите. Надалеч във фиорда се чуваше бумтежът на моторница, която идваше из мрака, за да потъне пак в мрака. Той виждаше само три светлини от остров Бюгдъ и меката линия на хълма срещу Кунгескуген. „Островът с криварниците“ — така го наричаше леля Кристине. То звучеше така привлекателно. В това име, дадено от нея, имаше някаква тайнственост, която обхващаше цялата местност нощно време, нещо възбуждащо, непозволено, за което тя може би само бе загатвала. Островът бе убежище за по-долните класи през неделните дни. Може би интересът идваше от това, че майка му бе хвърлила един от бързите си погледи — тия погледи, които можеха да накарат други хора да спрат точно по средата думите си, като смяташе, че той не я е видял. Тъкмо тия погледи може би правеха някоя недомлъвка толкова интересна, че гърлото му засъхваше...

Той се наведе през оградата на балкона, за да прикрепи сухите пълзящи рози, които вятърът бе разбутал. И тогава забеляза, че някой седи на най-долното стъпало на каменната стълба към морето. Зад него, вътре в стаите, бяха преминали вихрено в нов танц; госпожа Цимерман, която бе на пианото, напрягаше всички усилия, за да доведе празненството до шумния му връх, преди то да приключи. Далечният звън на пътния звънец беше оповестил вече, че прислугата е дошла и много хора се облягаха сънливо по стените на хола или крадешком поглеждаха през вратата към танцуващите — всички бяха пратени тук

през нощта, за да приберат пламнали девойчета със светлочервени джуфки и неизрасли още матроси, които се срамуваха от това, че са дошли да ги прибират. Някои търсеха Малкия лорд на висок глас.

Той се надвеси още повече над оградата, за да види по-добре. Любопитството му се засили от тая необикновена находка: чужд човек на най-долното стъпало към морето. Ето най-сетне пак нещо, в което той беше сам — като обещанието за някакъв грях. И тогава забеляза в един и същи миг две неща: че това бе леля му Кристине и че тя плачеше.

Първата му мисъл бе да се скрие веднага. Той дълбоко мразеше това положение, в което бе изпаднала, да бъде видяна от друг човек тогава, когато сама не желае това. В същия миг обаче го заля чувство на нежност, което го накара да забрави всичко, дори и далечните гласове, които го търсеха иззад затворената врата.

Той скръцна с крака си по балконската мозайка. В следния миг тя стана долу и се запъти към него по-малката стълба.

— О, Кристине! — промълви той едва чуто; нещо се спираше на гърлото му. — Аз излязох само за да подишам малко въздух — добави той бързо. Срецнаха се на най-горното стъпало. Лъч светлина падна върху нея и той забеляза, че в очите ѝ нямаше сълзи, но че те са потъмнели от плач.

— И ти ли, мое момче? — каза тя и го прегърна здраво през раменете. Той усети прилив на топлина, така различна от неприятното усещане, на което бе свикнал при хилядите прегръдки от лели. Гърлото му засъхна.

— Не трепериш ли? — запита той в тъмнината, точно срещу мястото, гдето трябваше да се намира брадичката ѝ. Той опипа пред себе си без всякакво друго намерение, освен да се опре на нещо при това необикновено положение. Ръката му срещна меката ѝ гърд. Само за миг ръката се опря върху нея, преди той да я оттегли, като че ли бе пресечена в китката. Тялото му напусна балкона, на който стоеше, и сякаш заплува с главата надолу във въртяща се червена бездна. И преди да усети, той сложи ръце на шията ѝ и наведе главата ѝ надолу към себе си. Сложи устните си на нейните и отново го обзе шемет.

— Но какво правиш, мое момче! — продума тя и се изтръгна. Миризмата на ванилия и какао ги обграждаше като щит срещу останалия свят. Последните отчаяни тонове на танца продираха нощта

и достигаха до тях ведно с тътнещите звуци от стъпки в последния вихър на танца.

— Не ми се сърдиш, нали, Кристине? — прошепна ѝ той. — Трепериш ли? — Чувствувахе, че тя трепери. Чувствувахе, че и той тръпне. Ясно се чуваха гласовете от стаите. Мнозина викаха: „Вилфред“ и „Малки лорде“.

— Побързай да влезеш — пошепна тя. Погали го бързо по главата и стисна ръцете му в топлите си меки ръце. — Не се сърдя, не се сърдя. Напротив...

Усети бързо побутване в гръб и се вмъкна в стаята, зад жълтите пердета. После незабелязано се изправи сред стаята, преди те да се развикат още повече.

Къде е бил? Какво е правил?

Въпросите валяха върху му; не строги, а любопитни. Той събра цялото присъствие на духа си и отговори, че е излязъл малко на чист въздух и че тук било много топло. „Летях!“ — мислеше си той.

Повечето от гостите бяха вече в хола, където ги обличаха набързо навъсените и капнали за сън слуги. Палтата изглеждаха сиви и безцветни върху тържествените матроски костюми, върху светлите поли, върху червените джуфки. Сякаш малките факли бяха угасени от всекидневните дрехи и само искрите от празненството и удоволствието още личаха по зачервените бузи и уморените очи. След това почнаха сбогуванията и благодарностите за гостоприемството, които заглъхваха на вратите. Две-три коли изтрополяха по улицата, а останалите деца се пръснаха следвани от прислужнички; най-големите, за които никой не бе дошъл, тръгнаха на групи по 4–5 души по притихналите в нощта улици.

Майка и син се прибраха от хола. В трапезарията момичетата поставяха на място маси и столове. Леля Кристине бе също там и той я видя за миг през отворената врата. Течението от отворените прозорци в трапезарията освежи въздуха, наду завесите и разнесе лъха от детския бал.

— Е, сполучлив ли бе балът, момчето ми?

— Великолепен, мамо, и хиляди благодарности за тая вечер!

Тя го погледна въпросително:

— Дълго време беше излязъл...

— Бе станало топло в стаите с всичките тия деца!

Тия думи се изплъзнаха от устата му. Сам той бе смутен, като ги чу. Майка му го погледна. След това тя отиде към вратата и заяви:

— Смятам, че приключихме за тая вечер. Останалото — утре. Благодаря на всички. — След това се сети нещо, отиде при писалището и взе портмонето си. — Извънредната помощничка се поклони дълбоко, а другите момичета благодариха за подаръка.

— А на теб, Кристине, много, много благодарности, защото и тоя път ни помогна, на мен и на Малкия лорд.

Той стоеше сред голямата всекидневна и като че за първи път чуваше името на Кристине, изпълнено с благозвучие, песен, тайнственост. Леля Кристине влезе в тоя момент. Един миг те бяха един срещу друг. Обзе го дълбоко смущение. В следния миг обаче то се превърна в шемет, който напълно го овладя и го изпълни с чувството, че се издига нагоре. Направи крачка към нея, но тя вдигна ръка почти незабелязано. В същия миг влезе майка му.

— А сега трябва да спиш вече, момчето ми! — Това бе казано необикновено сърдечно, както вуйчо Мартин му разказваше мъжки истории. Имаше в тоя тон нещо неестествено. Той веднага си наложи доброто поведение на малко момче. Протегна ръка, без да погледне леля си Кристине:

— Благодаря за тая вечер! — А на вратата се извърна. — Благодаря ти, мамо! — За миг той погледна и двете. Сякаш нещо го пришпори, когато погледът му се плъзна по Кристине. — Лека ноц — прошепна той от вратата и тръгна.

Двете жени останаха сами в стаята. Сузана заговори:

— Имам странното чувство, че това бе последният негов детски бал! — А когато другата не отговори: — Сега пък ние двете ще изпием напълно заслужено по чаша портвайн, преди да си легнем.

— Благодаря, Сузана, но аз не ще пия тая вечер — дойде нечакано отговорът ѝ. — Освен това съм се поуморила и смятам да си ида вкъщи тая ноц.

— Но, моя мила! Ние сме приготвили стаята ти, както винаги... После сама, по улиците...

Кристина сви рамена:

— Вие смятате сякаш че живеем в град на бандити... Сериозно, Сузана, искам да си ида вкъщи!

Госпожа Саген остана за момент на стълбата към улицата. С очи тя проследи вечно младото същество, което прекоси, обърна се и махна с ръка. Постоя още малко. Навън бе съвсем тихо, не се мяркаше жива душа; бе тъмна нощ. Къщата зад нея сякаш не искаше да я приеме, сякаш нещо бе отминало. Тя не бе свикнала да мисли, не знаеше какво има и дори не си даваше сметка, че има нещо.

Тя съвсем не бе свикнала да мисли. Инстинктът ѝ обаче я насочваше и той ѝ каза, че е приключила една глава и че това, което предстои, е несигурно и по-различно. И когато премина още веднъж през стайте, стори ѝ се, че не е имало тук никакво празненство, че всички младежи са били привидения и че всичко се губи в нещо неуловимо и застрашително — всичко, всичко *нейно*.

Тя отиде към камината и разбърка последните главни с ръжена, за да се увери, че няма да изпуцат вече искри. Когато се изправи и постави ръжена на мястото му, погледът ѝ се спря върху наредените снимки: една на мъжа ѝ, Кристиан Фредрик Саген, като млад капитан от флотата; другата — на Малкия лорд с меките къдрици по раменете. Застана и се загледа: погледът ѝ преминаваше от едната снимка върху другата; а когато поиска да го спре върху едната снимка, той се плъзваше върху другата, сякаш двете се сливаха, ставаха една, и изглеждаха далечни, далечни.

Тя вдигна бързо шлейфа на роклята си и закрачи сама през хола, нагоре по стълбата.

---

[1] Колеж в Англия, достъпен за децата на по-заможните класи. — Б.пр. ↑

[2] Фаянсова група. — Б.пр. ↑

Сега нещата почнаха да се трупат около него; той почна да чувства това. Пролетната светлина сякаш ги правеше по-ясни и отчетливи и той ги виждаше ясно. Дали да им се противопоставя, или да отстъпи, да отстъпи пред всичко. Собственото му тяло му стана най-скъпият приятел и най-върлият враг, извор на щастие и срам — следващи непрекъснато. И в тая плетеница на бързо сменящо се щастие и нещастие растеше чувството на напрежение, което го обграждаше. Той забелязваше открития интерес, с който го наблюдаваше вуйчо му Мартин, и известна сдържаност дори у вуйчо Рене, когато потъваха в чудните книги по изкуство на вуйчо Рене. Заедно изследваха „Дамата в синьо“ или един натюрморт от Брак, които го караха да тръпне от страх, когато подреждаше мислено неспокойните елементи на картината по принципа вроден у музиканти.

Наблюдаване и сдържаност...

Дори майка му не му беше вече приятел по всички въпроси, които си задаваше, и той се срамуваше, защото носеше вината за това, защото не ѝ се доверяваше, защото всичките му мисли кръжаха около тайнствената му леля Кристине, гърдите ѝ, очите ѝ, тайната ѝ скръб, за която само той знаеше, без всъщност да я разбира.

Целият свят около него беше един заговор от догадки срещу всичко, което бе затаено в главата му, в действията му. Околният свят подозираше падението му и слабостта му към греха; той се намираще в джунгли, където *разкриването* го дебнеше с жълтите си очи, за да го обгради, стъпка по стъпка, все повече и повече, докато някой ден или някоя нощ го улови в мрежата на виновността.

През това време той имаше успех в училището. Винаги постигаше това, когато приближаваше лятната ваканция. Обхващаше го честолубие — да излезе първенец при изпитите, както всяка година. Искаше да зарадва майка си. Но тая година искаше да ѝ направи напук, защото предугаждаше, че сега тя не му вярва съвсем. Освен това касаеше се до последната учебна година при госпожиците Волкварц.

Наесен щеше да постъпи в „редовно“ училище за облекчение на вуйчо си Мартин.

Трябваше да има обаче *нещо* сред цялата тая каша от противоречия и виновност. Трябваше да се погрижи да напусне училището с блясък, както бе казал вуйчо му Рене. Човек винаги трябва да напуска с блясък. Разбира се — щом нищо друго не е в ред...

Но успехите не го облекчаваха. Постоянните похвали на госпожици Волкварц му втълпиха в главата, че те отново ще пишат вкъщи, за да успокоят майка му. Той се измори, очертаха се кръгове под очите му от цялата тази нервност, причинена от непрекъснато дебнене. Всяка сутрин той подслушваше напрегнато по вратите дали пощенският раздавач не ще донесе писмо, което да разкрие предишната кореспонденция. Но камериерката Лили също бдеше по вратите и всяка сутрин те мълчаливо и враждебно се надпреварваха, всеки откъм своята врата, към хола, за да пресрещнат раздавача. Лили сега го мразеше и той разбираше това. Чувствуваше, че тя предугажда или знае нещо. Нямахме вече голямо щастие във всяко свое начинание, сякаш успехът и безгрижието едновременно го бяха напуснали. Преструвките му, че е весел, бяха като маска, която крещеше към света: аз съм неискрен. О, не, щастиято вече не го съпровождаше. Един ден, като се завърна вкъщи от училище, тя му показа едно писмо. Това бе краят. Вероятно го бе чела много пъти; сигурно я бе огорчило.

— Нищо не разбирам, момчето ми, ето едно писмо от учителката ти, която пише, че е доволна сега от теб и че имаш успех по всички предмети, което може би ще те изведе до първенство при годишните изпити.

Той се опита да приеме обичайния си безгрижен израз.

— Добре, мамо! — извика пресилено той. — Не се ли гордееш с мен?

— Не разбирам — подхвана тя отново. — Не си ли бил добър и прилежен през цялото време? Не преди много време тя ми писа...

Той би могъл да се хвърли към нея, да поднови стария похват на овлажнелите очи и да признае всичко или почти всичко. Тоя похват би имал пълен успех. Но желанието да признае се сблъска с напора на противоположни чувства: да остави открита тая мистерия, да я наплаши с бавно действащи средства. И отговори равнодушно:

— О, да, имаше един период, когато не вървеше добре. Може би смята, че ти е писала за това.

Майка му се спря с писмото в ръка. Той забеляза, че пръстите ѝ нервно го стискаха. Той познаваше тези ръце, които бе обичал, както обичаше всичко у нея, и те сега му казваха, че тя е раздвоена: че иска да му повярва и че не може да стори това. Знаеше, че само една дума от негова страна би я успокоила напълно, че ще отблъсне всичко и че ще забрави съмненията и недоволството си, както е правила често, както винаги е правила.

Но той не каза тази дума. Не искаше вече да отстъпва. Нещо го караше да противоречи: и ти трябва да израснеш такъв, какъвто е вуйчо ти Мартин, каквато е... леля ти Кристине. И тя си има грижа.

Да, има собствена грижа — да, той искаше това. Една-единствена грижа, а не всички тия трудности, които са създадени, за да всяват безпокойство и страх винаги, когато излиза от вратата. Би искал да бъде като леля Кристине: да има една грижа. Или да споделя с нея грижата ѝ, да я утешава, о, не, да я носи вместо нея — сам! Така че тя да отбегне трудностите и само да ухае с прекрасния дъх на гърдта си.

— Аз ще изляза първенец при изпитите, мамо, не мисли повече за това — отвърна той кратко и тръгна. Спря се за миг отгатак вратата, която бе вече затворил, и видя, че тя си остана сред стаята със загадъчното писмо в ръка. Той знаеше, че ако писмото съдържаше нещо лошо, тя, като негов приятел, щеше да му помогне; нищо не би сломило съпротивата ѝ. Но в него имаше хубави неща, които тя не можеше да си обясни. Скоро тя всичко щеше да разбере; че той е бил друг, че се е отделил от нея, че си има собствени удоволствия и че крие свои действия. Нека пък стане така! Нека изведнъж с трясък се сгромоляса хубавото детинство!

Премина след това хола и по стълбите се изкачи в стаята си. Застана безпомощен между кревата и писмената си маса. Изведнъж видя малкия си собствен рай по друг начин: той бе толкова различен от ония тънещи в безпорядък дупки, препълнените с момчета детски стаи по домовете на съкласниците му; тя си беше все същата стая, детска стая... от която той трябваше да израсте във възрастен човек.

Още си мислеше, че може да се спусне долу, да се вмъкне при майка си, да сведе глава към нея и да ѝ каже... не, нямаше нужда да казва нищо. Достатъчно бе да отиде.

Но не искаше. Краката му го дърпаха, но мисълта го възпираше. Мисълта му приличаше на сноп стрели, като ония, които държеше фигурата върху стария часовник в хола у вуйчо Рене. Стрелите се пръскаха във всички посоки, всяка следваше своя път, за да тръгне и да върши насилия в нощта...

На вратата се потропа. Беше госпожа Сузана Саген. За пръв път той си помисли за нея с пълното ѝ име. Една дама. Не забеляза, че се бе променила. Нямаше никакво писмо в ръката си.

— Забравих да ти кажа, че роднините ни Саген от Копенхаген ми писаха — каза тя — дали ние — или само ти — не бихме искали да прекараме лятната ваканция в Гилелейе.

Той веднага попадна в клопката, ако действително имаше клопка.

— Няма ли да идем в Скувлю — заедно?

Видя, че очите ѝ веднага се изпълниха със сълзи. И едва сега разбра, че тя влезе в стаята му променена.

— Искаш ли да идем там както обикновено? — запита тя тихо.

Той се отпуска в ръцете ѝ. Бе отново там, гдето винаги е бил. Макар и не съвсем по същия начин, защото сега съзнаваше, че е там.

— Разбира се, че искам! — рече той високо, но някак беззвучно, толкова беззвучно, че се запита дали тя забеляза това. Не, тя не забеляза нищо. Притисна го до себе си и каза облекчено:

— Не знаех дали ще искаш — тая година. А от тяхна страна е толкова мило да ни канят.

Той се отдръпна несръчно, чувствуваше се измамен. Но не би могъл да го покаже сега. Добрата детинска преструвка му се стори задължение и сега и затова каза:

— Лятото си е лято само когато го прекарваме у нас, в Скувлю.

Успя. Зарадва се, че успя да я убеди, че всичко върви добре, че върви постарому. Овладея го желанието да я зарадва:

— Не си ли спомняш единственото лято, когато бяхме отишли в Гилелейе, колко мечтаехме и двамата за Скувлю, да, и ти също копнееше за Скувлю, мамо!

Беше успял напълно. Тя отрезвя, съзна, че е възрастната, той — още дете.

— Да, ще пиша тогава, ще благодаря за поканата, но ще кажа... че... е, ще намеря някаква причина.

— Разбира се, мамо! — викна той въодушевено. — Ти най-добре знаеш какво трябва да се отговори...

Стояха един срещу друг; тя бе по-висока с половин глава от него, все така млада, безгрижна. Беше почти същият човек за миг, миг на опиянение и преданост към всичко минало.

— Значи, уговорено! — каза тя, обърна се и излезе от стаята. Той знаеше, че тя трябва да прикрие вълнението си. Седна на ръба на леглото си и почувствува как го овладява вътрешна празнота.

Спомняше си единственото лято, прекарано там долу, в Дания, при далечните сродници по бащина линия, които бяха толкова любезни с него и все пак така чужди... Спомняше си за болезнения копнеж, ден и нощ, за милата, стара дървена къща в Хурумланд. Тя олицетворяваше лятото с градината си и особено с високите си плодни дървета, които хвърляха такава сянка, че като ходеше по тревата под тях, струваше му се, че пътува по морското дъно... Тая къща бе за него лятото — само тя: може би тя ще продължи да олицетворява лятото и в бъдеще, през целия му живот. Спомняше си дървената решетка на верандата, през пръчките на която провираше глава и играеше ролята на куче — пазач и лаеше, и как изведнъж не можеше вече да провира главата си! Ето ги и жълтите пътечки, огрени от слънцето между малките скали, които наричаше Синайската планина и нос Добра Надежда, ето и двата малки потока, които бяха Ефрат и Тигър, стария прогнил мост, от който Йосифовите братя бяха хвърлили Йосиф и гдето на дъното обитаваше ужасно чудовище, наречено Какаксакс... старата беседка с липите, чиито върхове така тържествено шумоляха. Наоколо в тишината шептяха ден и нощ хиляди гласове, на които той даваше име и облик. А кестена, израснал на поляната пред готварницата със зелена дървена маса под него, на която чистеха риба, а през есента разстилаха набраните боровинки! И дъха на зелените листа, когато се катереше по дърветата и береше вишни в една кошница, окачена на съседния клон... или аромата на ябълките, аромата на новооткъснатите ябълки, които разстилаха върху небоядисания дървен под, измит и блеснал от чистота, за да приюти златния плод на благодатната есен... А морския бряг със страшните си вълни, когато наблизко преминават кораби, тия вълни, които някога така го плашеха, че с пълен бяг достигаше чак до височините, защото изпитваше страх от бушуващата морска стихия... от морето, което привличаше всичките му мисли и което се свързваше

с геройства... Старата, боядисана в кафяво баня с прогнила ограда, която всяка година бе подкърпвана, без да стане по-прилична... Спомняше си първото хвърляне с главата надолу от мостчето и как после бе изплавал над водата след това вълнуващо приключение, а къдриците му бяха прилепнали на тила, как бе погледнал майка си с гордост в очи...

Самотните тихи разходки привечер под мрачния покров на листата; гъстия аромат на ямин в късно лято; тайнствените сенки под дърветата, които растяха безкрайно в здрача и се превръщаха в живи, шепнещи същества, разговарящи с околния свят. Закуски на терасата, където прелитаха птичета, които се осмеляваха да кълват трохите по масата. Опитомения таралеж, който наричаха Йонас...

Така бе всяко лято. И всички лета се сливаха в едно; един спомен, едно състояние, едно блаженство, което бе едновременно и действителност, и фантазия, защото нищо не беше само това, което беше, нито знамето дори, което вдигаха всяка неделя сутрин — по стар обичай. През лятото нищо не беше само това, което беше, защото всичко *значеше* нещо, *беше* нещо „на уж“, което беше по-истинско и по-голямо от дърветата, морето и падащите сенки: едно богатство без форма, без граници, всички радости в една радост, която нямаше причина и на която никой не търсеше причината.

Той седеше на ръба на леглото и чувствуваше някаква голяма празнота. Сякаш всички легла се бяха събрали в него и бяха изчезнали; като че ли сборът на всички радости, за които си беше спомнил, изведнъж се разтърси от някакъв лек взрив и се разтопи в нищо.

Уплаши се и се ядоса. Сега разбра: тя му бе поставила клопка и той се хвана в нея. Защо пък да не иде в Дания и да поздрави хубавите си датски сродници — колкото и да са му чужди: тъкмо заради това. Би било и великолепно бягство от всичко, което го обкръжаваше и заплашваше. Беше готов да изтича долу при майка си и да я помоли да промени взетото решение. Знаеше, че тя ще го направи, стига той да я помоли.

Но не мръдна от мястото си. Внезапно съзна, че не му стигат сили да види меката ѝ усмивка, с която щеше да прикрие неприятната изненада. Оставаше и въпросът за бащините му роднини: той не знаеше точно дали тя ги харесва и дали те харесват нея. Изобщо,

всичко беше във връзка с баща му — а това бяха неща, които той не познаваше.

А в Скувлю сигурно щеше да дойде на гости и леля Кристине: тя ги посещаваше редовно през лятото, както и въобще. Тая мисъл му се мярна като светкавица, застрашителна и приятна. По това той *не* бе помислил. Тя не бе влязла в сметката. Веднъж поне той направи нещо без планове. Сигурен бе в това. И се почувствува горд поради тая причина.

Но малко по малко сигурността му, че не е направил никаква сметка, намаля. И това го изпълни с жестока гордост.

В същото време нахлу споменът за страха му от часовете на тъмнина в Скувлю. Повече дори: той се пренесе в *онова време*. Всичко друго изчезна и той дори усети мириса на дъсчената стая с ламперии и копринени тапети: объркана атмосфера, създадена от един огромен дървен хол, превърнат в зала рококо, с френски лилии по тапетите и софи и столове с извити крака; бели и бледожълти тонове — всичко блестящо, лъскаво, в пълно противоречие с тая забравена селска къща в национален стил с резби, подобна на огромен гълъбарник. Дърво и коприна! Отвън — замък на магьосници, отвътре — бонбонена кутия. Толкова естествено беше това крещящо противоречие — къщата трябваше да бъде такава, и тя самата бе едно *състояние*. По нейния стил веднъж вуйчо Рене бе направил бележка и всички се бяха смели. В тоя момент той бе *видял* къщата, но я обикна още повече като някаква вълшебна творба, дворец за най-необикновения между князете...

По време на късното лято нощната тъмнина бе гъста и обгръщаше къщата в черно було. Бяха дошли на гости братовчедите му. Те спяха в голямата източна стая, в която леглата бяха поставени покрай три от стените. Той трябваше да си ляга пръв, защото бе най-малкият: другите твърдо държаха на правата си. Той се криеше по всички ъгли на къщата, за да не бъде открит. Докато най-сетне някой с глас се обаждаше: „Хайде, Малки лорде!“ Това беше неизбежно.

И той тръгваше по пустата стълба, където бледата светлина на лампата само усилваше мрака; той пристъпваше съвсем в края на стълбата, до парапета, за да не скърца; дългият, студен коридор горе — и след това стаята... Той заставаше сред нея, потреперващ от страх. Прозорците зееха като черни дупки към мрака; навън се носеше

вечната песен на липите край беседката. В миг той отскачаше до прозорците, дърпаше завесите, едната, другата; нека нощта простира властта си само навън. Но матовите сини пердета носеха нощ в себе си. Отново го овладяваше страх, който го парализираше; не можеше да се съблече, не успяваше да запали лампата, не можеше нищо да направи.

Кибритената кутия е на шкафа! Слабата светлина на кибритената клечка бе утеха, но тая светлинка припламваше, намаляваше и след това изведнъж отказваше да му свети... Ето го големия бял глобус на лампата, който той грижливо сваляше, за да не засегне стъклото, и го оставяше настрана; запалваше кибритена клечка и я държеше, докато фитилът подемеше. Топли, благословени мигове, когато пламъкът се извисяваше; тогава той поставяше белия глобус и светлината почваше да се разлива. Следваше страшното откритие, че тая светлина не е достатъчна, че не достига навсякъде, че оставаха тъмни ъгли, извън нейния обсег; от тях пълпеха злокобни сенки, по-страшни от самата тъмнина.

Той стоеше до самата лампа, вторачен в матовата ѝ светлина, и чувствуваше как кръвта бие в слепите му очи. Скоро трябваше да дойдат братовчедите. Щеше да чуе стъпките им по стълбата, на третото стъпало отдолу, което силно скърцаше, защото те вървяха в средата на пътеката, без да се държат за парапета. О, безкрайни мигове, безкрайно очакване, изпълнено с безграничен страх. В главата му бучеше като гръмотевица в далечното море. Из ъглите се протягаха ръце, дори затворената врата на балкона не представляваше никаква защита срещу страха *отвън*, който напираше да влезе. Никакъв полъх, никакъв звук, който би могъл да му помогне. И огромната му самотност се превръщаше в отделно същество, което се настаняваше у него, превземаше го отвътре, не оставяше място и за последните капки смелост. Страхът го разяждаше отвътре, чувствуваше как собствените му очертания се заличават и изчезват и страшното бе, че не можеше да помръдне, за да се убеди, че все пак съществува въпреки този процес на пълно разтопяване.

Тогава именно чуваше тропота по стълбата: идваха! Сега той ликуваше. Бе спасен. Още веднъж бе спасен, в последния момент. За по-малко от секунда той отново получаваше граници, контури, съществуване. Сенките се оттегляха в мрака си и ставаха това, което

бяха — очертанятията на една стая; вратата отново ставаше закрилник срещу външния свят, а стаята — сигурно място срещу ужаса.

Обзе го обаче нов страх, страхът да не разберат колко е изплашен. Стълбата имаше четиринадесет стъпала. Бяха преминали третото стъпало, което именно скърцаше. Сега вече ще да са достигнали до средата, изкачили са се може би още повече. Ето вече влизаха. Щяха да го унижат. И той постъпваше мълниеносно, за да се спаси: риташе обувката си под леглото, хвърляше се в него с дрехи и се завиваше чак до устата, лежеше неподвижен като пън и пухтеше тежко и равномерно като дълбоко заспал, докато сърцето му удряше като чука.

Братовчедите му обаче не се мамеха. „Малки лорде — шепнеха те изпитателно. Отговаряше им с тежко дишане. — Не си заспал, знаем това!“

Тогава виждаше ужасните им крачки към леглото. С рязко движение отдръпваха пуха: „Легнал с дрехите! Маминото момченце се страхува от тъмното.“

Унижения, пак унижения, господ знае за кой път. Унижения в очите на по-големите братовчеди. „Маминото момче! Страхува се от морските вълни! Маминото момче, което се къпе в басейн с майка си! Маминото момче, което не смее да отиде до клозета, а ходи под дърветата.“

Истина бе всичко това, истина бе. Той лежеше изтегнат под присмеха на изтезателите си, които го деряха жив. Истина бе, че е страхливец, че се плашеше от водата, от тъмнината, от всичко. А проклетият, добре възпитан наследник на вуйчо Мартин не пропускаше случай да направи всичко, за да изпъква. Те знаеха, че Малкия лорд не може да се противопоставя, че всяка нападка ще означава признание. Веднъж той наистина беше клекнал под голямото дърво, защото не смееше да отиде по-нататък по пътеката между шубраците до дървения клозет със столче за сядане за децата до двете дупки за възрастните. Таралеж и плъхове бяха прекосили пътеката тая вечер, а прилепите така ниско се стрелкаха в люляковия храст, сякаш бяха дошли да го отвлекат със себе си при острото си прелитане. Накрая той бе клекнал под дървото, но почти сред самата пътека. На следния ден някой отгатна станалото и братовчедите му му подвикваха „посерко“, щом нямаше наблизо някой възрастен. Разказаха за случката на Ерна и на Алфхилд от бялата къщурка оттатък плета и

двете малки момиченца със сини роклички, винаги чисти и добре огладени, стискаха нос, когато Малкия лорд се появеше и мислено кряскаха „посерко“ със съответна гримаса.

Вярно беше, че се къпеше с майка си в прогнилата баня, която миришеше на мокро дърво. Уплашен, той се спускаше по стръмната стълба до майка си, която бе вече влязла в басейнчето, във вода до гърди, в бански костюм на червени и бели резки, по който се отразяваше слънцето, проникнало през отвесните пръчки на оградата на басейна. Майка му го бе примамила да играе по тинестото дъно на банята: „Скачай, каза гъската, танцувай — викна лисицата, нека поскачаме, нека потанцуваме, нека се погмуркаме...“ и при това гмуркане главата му потъваше във водата, светът се разтърсваше в смъртен страх, който го караше да дири избавление в смъртта. След това виждаше засмяното лице на майка си, щом изскочеше над водата жив и здрав... Как предателски му звучеше тоя смях, каква измама да го принудиш да се гмурне, а след това да му се смееш! Чуваше гръмогласния смях на братовчедите си, които се бяха навели над оградата, за да гледат, виждаше присмехулническите им лица високо до желязната верига с изстърганата боя. И съвсем кроткия укор на майка му, загдето са застанали там и се смеят: „Смейте се сега, но почакайте, един ден Малкия лорд ще плува като риба, много по-добре от вас!“

О, не. Той никога не ще плува. Ще застане с плавателния пояс на скелята както обикновено. И направи както последния път: ще потъне, когато издърпат пояса, за да видят не се ли е научил малко да плува, ще потъне право надолу и ще се вкопчи в гредата, о която някога привързваха лодката, но която бе вече прогнила съвсем и потънала. Той беше се вкопчил в тая греда, за да умре, и колкото и да крещяха отгоре тия, които държаха пояса в ръка, той не помръдваше. Беше по-силният. Можеше да умре. Нека тогава бъдат доволни.

Не си опомняше края, но някой бе скочил, бе го отскубнал от гредата на дъното и го бе изтеглил на суша. Беше плакал след това от срам и яд, когато бе дошъл на себе си.

Не, той не ще плува. Ще ги остави да повярват, че иска да се учи; ще легне върху гумения кръг и ще отиде навътре, далеч от брега. След това ще хване гумения кръг, ще го хвърли настрана и ще потъне. Едва наесен тялото му ще бъде изтласкано към фара, посиняло и

подпухнало. Майка му тогава ще може да си поиграе на „скоклива гъска“ с неговия труп, докато се разпадне на части, както трупа на кучето, който бяха открили веднъж край брега и който той никога нямаше да забрави... Истина бе, че той избяга от борба с вълните, избяга като подлудял, далеч нагоре, когато видя налитащите вълни, тия страшни сенки в морето, които се превръщаха в запенено животно, щом срещнеха твърда земя по дългия бряг, и плезеха езици, за да го подхванат и отвлечат със себе си.

Имаше още много други неща, които те не знаеха, и го беше страх, че могат да ги разкрият. Толкова го бе страх от гръмотевици и бури, че той пребледняваше и се разтреперваше, преди другите да са ги забелязали, освен може би майка му; самата тя бе неспокойна при буря. Да, той толкова се страхуваше, че изпитваше боязън и от юлското слънце. Някой бе казал, че слънцето и горещината претоварват атмосферата с електричество, така че по тоя начин и прекрасните дни се превръщаха в извор на страхове за последниците. Оттам идваше и неговата боязън от слънцето.

Всеки път, когато слънцето залязваше и във въздуха почваше да се носи прохладата, той въздъхваше облекчен, настъпило бе избавлението, атмосферата не се бе нажежила така; но и това ще стане. Оставаха страховете от сенките, преди да дойде страшният мрак. Удължените сенки предшествуваха тъмнината, те бяха мрачни вестители, които крадяха метър по метър от поляните и малките хълмове, слагаха отпечатък върху дърветата и непрекъснато шептяха: идем, ние сме промъкналите се напред рицари, зад нас идва великият княз. Откъде бе чул тия думи, той не знаеше, но те му се бяха наложили и го изпълваха с трепета на страха, на двойния страх, че другите ще забележат страха му.

А когато бурята се извиваше, след като дълги часове бе подготвяла пристъпа си, той притихваше и изпитваше мъчителен натиск, който се стоварваше върху му ведно с първата светкавица. Беше си намерил начин да прикрива тоя страх, защото и сама майка му се боеше от буря и веднага се прибираше в някой кът с лице към стената. И той присядаше край нея, на малко столче, сякаш за да я успокои. Никой не разбираше какво става с изключение може би на майка му, защото и двамата бяха силно изплашени. А веднъж в „електрическия въздух“ те бяха видели дълги искри, които преминаха

помежду им в ъгъла. Сякаш те бяха избраните, към които се бе насочила заплахата на светкавицата.

След бурята — това бяха единствените мигове на покой. Щом измокрените поляни блясваха под новото хладно слънце, което още не криеше в себе си опасности, щом птиците пропяваха, а въздухът лъхваше свежест и прохлада, радостта му бе безгранична и той тръгваше сам из гората, по хълмовете, до морето и благодареше на бога в тържествен химн, който сам съчиняваше, като пееше проточено и високо: „О, мили господи, благодатта ти е безгранична; о, мили господи, твоята милост е голяма; о, мили господи, който очисти въздуха; о, мили господи, ние ликуваме по твоята земя.“ Би могъл да се хвърли на земята, да забие нокти в пръстта и да благодари, че не е бил погълнат; падаше на колене край брега, долепваше длани до водата, която сега бе гладка като огледало, и благодареше, че стихията не го бе отвлякла. Изправяше се на пръсти към светлината и я молеше да не допусне да го погълне дълбокият мрак. Вървеше сред цветята по блесналите ливади и молеше да му простят, че гази по тях, изтичваше на пътеката, за да не гази повече стръкчетата трева. Всички бяха негови приятели *след бурята*. Всички трябваше да се радват, да ликуват, свързани във вярно приятелство, защото бяха отбягнали смъртта тоя път.

Истина беше всичко онова, за което му се подиграваха. И колко още други неща! Безгранично бе поражението му. И когато бе на пет години и се хвалеше, че е толкова схватлив, че може вече да чете, и майка му бе горда, като го караше да чете на висок глас вестника, той бе прочел тайно осемнадесет книжки от „Ник Картър, царят на детективите“ и бе стигнал до деветнадесетата „Морис Карутер, царят на престъпниците“. Щеше да чете на висок глас на верандата пред майка си, двамата си братовчеди, вуйчовците и лелите. Имаше по две колони на всяка страница, без черта помежду им, само с едно тясно бяло поле. След като бе чел дълго време, вуйчо Мартин се надигна с чаша в ръка и каза, че това, което момчето чете, е забележителна каша. Той се наведе над рамото на детето и видя, че то чете през цялата страница, без да обръща внимание на колоните. Така бе чело и осемнадесетте книжки това даровито дете... Смях: сподавен смях, висок смях, буря от смях, която заливаше всичко. Унищожителни възклицания на братовчедите, скрити зад гърба на възрастните.

Той стана спокойно, макар и потънал в срам, отиде на хълма, дигна един камък с дясната си ръка, сложи лявата върху друг камък, издигна дясната си ръка и с все сила я стовари върху безименния пръст на лявата си ръка, така че скъса сухожилието, а нокътят след това трябваше да се извади.

Той бе изпитал удоволствие — удоволствие от унижението. През това лято срамът разви у него една полезна черта; даде му някакво противоречиво чувство, което му позволяваше да понася и страх, и срам.

Както радостта му от слънчевата светлина се превръщаше в страх, така и унижението се превръщаше в сладост, която раздвояваше преживяванията му, правеше радостта тъжна, а ужаса — почти приятен. При всяко унижение по тялото му се разливаше нещо като мед. Тоя вкус на мед го придружаваше и при бягството от налитащата вълна, караше го да продължава бягството си чак до глога, който никога не бе опръскван от морската стихия. Дори и самата светкавица разливаше у него за миг сладостна тръпка, удоволствие сред страха.

Само страхът, израстващ из мрака, не му доставяше удоволствие. Само химнът *след бурята* не носеше следата нито на страха, нито на удоволствието: добрият господ...

Унижение с удоволствие — като си помислеше, той винаги ги беше чувствувал. Той беше стоял на високия хълм срещу морето съвсем сам посред летния ден и беше хвърлял големи камъни нагоре, един след друг, за да види дали ще паднат върху главата му. И докато ги хвърляше, камък след камък, изчакваше със затворени очи в безкрайно напрежение — докато някой камък наистина падаше върху му и целият свят пропадеше. Окървавен, полуприпаднал, той лягаше на хълма и чувствуваше силна и приятна болка, потоци от синьо и червено, задушаващата болка от раната на главата и блестящите от кръв коси.

А когато крадеше, изпитваше също сладост и страх. През тия години на страх той винаги крадеше. През един влажен юлски ден, когато рядка мъгла се бе спуснала над морето, той замина за града с майка си, която щеше да прави покупки. Часът бе два, когато минаваха под Голямата кула. Златното кълбо се спусна по спиралата към „Стъкларския магазин на Кристияния“; всички познаваха по това, че часът е два. Влязоха в магазина, той се държеше с дясната ръка за

майка си, докато тя говореше с продавачката, а с лявата ръка крадеше малки солнички от цветно стъкло със звезда на дъното, които бяха поставени от *тази* страна на тезгяха: жълти, зелени и червени солнички; най-напред една, след това — две, три, докато го обхвана треска и почна да граби с цяла шепа солнички, които с бързината на светкавица пъхаше в джоба на синьото си яке, като с другата ръка непрекъснато държеше майка си. И колко му бе приятно. Колко бе приятно, когато изтегли иглата от канчето за смазка на велосипеда на Микал, подпрян на оградата, и я пъхна в гумата на предното колело, което веднага омекна. Когато братовчед му видя велосипеда си, с който тъкмо се канеше да излиза, Малкия лорд се засрами и вече не му беше приятно, но не можеше да признае, защото нямаше да му повярват, а само щяха да питат, защо, защо... Веднъж открадна един индийски слон от слонова кост от етажерката на вуйчо Рене и газии из калищата на целия град, чак до квартала Фатерланд, за да го продаде на един вехтошар. Търговецът обаче го заплаши с полиция и цялата тая история само го сплаши, без да му достави удоволствие. През цялата есен носеше слончето в джоба си и го криеше всеки ден на различно място, но един ден написа бележка от „баща си“ и отиде у друг вехтошар, на същата улица, от когото получи осем крони. Приключението го зашемети — с това завърши всичко. Но му бе приятно. Всичко опасно беше приятно. Не последиците от опасността. Хубаво бе да потънеш, да не се изкачиш на повърхността, да се загубиш. Не бе приятно отново да изплаваш и да бъдеш еднакъв като другите, еднакъв като истински добрите, които са в добри отношения с доброто. Не, това не беше приятно.

Те знаеха всичко това. Братовчедите му може би всички знаеха това, може би целият свят имаше начин да знае всичко за него.

Не знаеха обаче тайните му. Тях никой не можеше да узнае. Тях той трябваше да пази за себе си. Не знаеха за бурята, не знаеха за камъните, които хвърляше нависоко — дори и когато един ден го намериха облян в кръв и той почна да разказва за някакъв камък, тупнал от небето, за метеор, за огромна птица, понеже не му вярваха, за чуждо момче, за някакъв исполин с камък в ръка, за някакво чудовище...

Не, не познаваха тайните му. Не знаеха за момичето с портокала.

Дълъг, пуст коридор със слаб газен фенер. Да, на това място живееха те; с клозет на края на дългия коридор, половин етаж по-надолу, на студа... Покрай стената от едната страна стояха стъкленици по лавиците; една до друга, с пепелянки, поставени в спирт; в мрака те грациозно се извиваха в стъклениците си. Всяка една от тях напомняше за баща му.

На отиване той едва понасяше студа, но тогава газеният фенер беше пред него, а освен това трябваше да отиде „на едно място“, както казваха те... На връщане обаче, когато газеният фенер оставаше зад него, а пред него имаше само една дълга сянка, която растеше и трепкаше върху стъклениците с пепелянките, а мракът пред него се съгъстяваше *все повече* и той не знаеше със сигурност дали накрая има врата и дали, за щастие и радост, тая врата ще се разтвори веднага щом стигне до нея — за да го облее хубавата светлина на висяща лампа... Това мъчно се понасяше. А по дългия коридор с газения фенер зад него ставаше все по-тъмно и по-тъмно; страхът бе пред него, а не зад него; пред него бе всичко онова, което можеше да го погълне, да го погълне безнадеждно. Ами ако няма там никакви врата? Можеше ли да знае в тая тъмнина? Ами ако само си бе въобразил, че има врата?

Но от лявата страна на коридора блесна светлинка от една цепка. Между шкафовете със стъкленици и пепелянки и чезнещата светлина на газения фенер се очерта светлинка; чу и гласове. Значи, там живееха момичетата Ема и Мария — и двете живееха там; никога не бе разбрал със сигурност дали наистина *живеят*; през целия ден те бяха само „момичетата“, които лъскаха обуца, готвеха, чистеха или пък имаха свободен ден. Изведнъж се оказа, че те живеят там, в стаята, на една крачка от тъмнината, и са истинска действителност. Само в тях бе спасението, защото оттам, от цепнатината на тяхната врата, идеше светлината.

Беше Ема. Сега си спомня. Не, не си спомня. Тя бе действителност. Не си спомняше нищо, щом то е било действителност, щом знаеше, че е действителност; веднага схвана това. Остава запечатано завинаги, иначе само отминава. Беше Ема.

Видя две легла, когато се втурна в стаята. Никога преди това не бе влизал в стаята на момичетата. Имаше две легла край стените вляво и вдясно от вратата. Точно насреща бе прозорецът с щори, на които

беше нарисувана ваза с цветя. А върху скрина бяха поставени два коня от гипс с извити шии.

Тая вляво си беше легнала. Това бе Мария, готвачката. Тя мърмореше нещо, обръщаше се, спеше. Ема обаче не си беше още легнала. Готвеше се да си легне. Беше изправена до леглото, в корсет, с дантелени гащи — едно откровение от красота и неочакваност. Сигурност — той веднага почувствува това — и опасност.

Това беше Ема. И тя, естествено, се усмихна. „Изплаши ли се?“ — бе запитала тя. И добави: „Не бива да се плашиш!“ А в това време той зарови глава в гърдите ѝ, така че тя седна на леглото. Ема каза: „Ще те заведа да си легнеш, понеже бавачките са си легнали.“ И още тогава той бе разбрал, че тя произнесе „бавачки“ с презрение и враждебност.

Той се бе сврял в нея, бе я съборил от страх да не си тръгне или да го отпрати. Беше хубаво, едновременно приятно и страшно. Ема каза: „О, не, не, драги“, с глас, който не познаваше. „О, не, не, драги“, с глас, който той все по-малко познаваше. Такъв глас не бе чувал. А той се завираше в нея, притискаше се от страх да не престане това, от страх от коридора навън, от газения фенер и пепелянките в стъклениците, които може би носеха името на *баща* му, от страх, че ще се повтори нещо, което е било и не е било в ужаса да потънеш под водата, надолу, навътре, безвъзвратно.

И гласът, който бе казал: „Не, не, драги!“

Той лежеше всред водораслите, заловен здраво, забил нокти, за да не се изплъзне от дълбокия мрак, който беше смърт и живот, страх и радост и гибел.

Пред него бе Ема, нейният глас; пред него бе пропаст; пред него бе Ема, газеният фенер и дългият коридор, мирисът на клозет; пред него бе доброто, пред него бе злото и всичко, всичко...

Мария хъркаше на другото легло. Той знаеше това винаги: Мария хъркаше в другото легло. И това бе дял от удоволствието: смущението, тайната, собствената стая, всичко растеше до безкрай.

Той умираше. Усецаше мириса на влажни тапети и умираше. Чуваше съскането на далечния газен фенер и знаеше всичко, и умираше. И беше хубаво да умреш. Той искаше да умре. Даже и да оживееше — би искал пак да умре. Винаги.

Ема. Лукава беше. На събудилата се Мария тя рече: „Смятам, че това момче е лудо, само петгодишно е!“ Една вечер тя стоеше под навеса за коли и казваше на градинаря: „Не, не, драги!“ И точно по същия начин. Той знаеше това. Винаги и сега. Времето се сливаше в едно цяло.

Но тая вечер тя бе добра с него. Заведе го да си легне, когато минутите на мъчението отминаха, когато той се съживи; когато разбра, че животът продължава, че приятната гибел е краят и не е краят.

Може би хората знаеха всичко това, може би имаше някаква система, която съществуваше само за да изнася найве неговия позор? Но тя бе добра с него. Сложи го да си легне, зави го и му каза: „Като не си седи майка ти вкъщи...“ И той почувствува аромат на портокали. Беше го почувствувал, не го бе сънувал, но Ема не миришеше на портокали. Миришеше на мед. Това бе друго нещо. Такава беше Ема.

И внезапно от леглото, на което седеше, той видя на стената картина, една грозна щампа: „Момичето с портокала“. Времето и пространството се сляха в едно и изчезнаха някъде далеч. Това беше картината, която висеше над леглото на Ема и която минаваше от стая в стая, докато той растеше.

Тая картина, идиотска творба, го бе изпълвала със сладък трепет винаги, когато погледът му се плъзгаше край нея, без да има смелост да я изхвърли. Тая картина беше една подигравка — едно тъмнооко момиче с портокал в ръка, — такава една глупава щампа! У него, който бе запознат с танцовачките на Дега, чийто поглед се бе къпал в синьото на Бонар. „Момичето с портокала“ — глупаво същество в обикновена жълта рамка, това бе Ема, срам и удоволствие в страха му от тъмнината на дългия коридор към клозета.

Той стана огорчен и тръгна към картината, за да я грабне с двете си ръце, да я свали от стената, да начупи рамката с коляно, да смачка тая щампа, да я накъса на парчета и да ги хвърли през прозореца.

Но както стоеше разтреперан пред момичето с портокала, то промени израза си пред очите му, доби образ: та това бе Кристине, леля Кристине — би могла да бъде тя; приличаше...

Приказки. Грозно сравнение бе това с някаква си „майсторска творба“, с някакъв грозен четириъгълник, който минаваше от стая в

стая, за да прикрива петната по тапетите.

И все пак имаше прилика с леля Кристине. Имаше загадъчността на нейния поглед. Тъмни ли бяха очите на Кристине? Естествено тъмни бяха. Нали знаеше това? Ръцете ѝ, поотпуснати, държащи плода, каквито са галъвните ръце на леля Кристине, които докосват нежно всичко; ръце, които не работят, но и не бездействуват, ръце, които приготвят бонбони...

Той стоеше в несъзнателен бунт срещу картината, която мразеше; отпусна измършавелите си ръце, които също бяха засрамени. Току-що — преди миг само — той искаше да си послужи с тях, за да унищожи тая глупава картина, а сега ги издигаше, за да погали срамежливо грапавата щампа. В същия миг обаче, когато пръстите му досегнеха ръцете, държащи портокала, огнена струя, топла и студена, премина през тялото му: страх и удоволствие. Момичето от картината го гледаше в почуда, момичето от стаята на жените. Беше го следвало през всичките тия години; беше го преследвало. Така, значи, таен съюз на сили, които му желяеха злото, които искаха да го разкрият и позорно да го унищожат.

Той подозираше това. Щастието го бе напуснало, щастието, което го придружаваше при неговите преструвки, при похожденията му, при виновната му единствена любов. Можеха сега да дойдат и да го заловят: братовчедите, госпожици Волкварц. Защото той бе единственият, който знаеше, че удоволствие и ужас са едно и също нещо, че нагонът носи страх със себе си и че страхът води до нагон. Той диреше доброто заради злото и злото — заради доброто. Искаше да се удави; да се хвърли в калта, за да се очисти, да се хвърли, за да излезе чист... Да пропадне, за да може да се издигне, да стигне дъното, за да се вдигне към висините...

Искаше да падне. Прегъна колене пред леглото и зарови глава в покривката с едрата бродерия. И когато го обзе удоволствието от сълзите, стори му се, че го носят вълни над сушата и морето, през страни с много слънце, което почваше да тъмнее от светлина и да прелива в червено-черно слънце. Вълните обаче не спираха: носеха го през водата, през синевина и светли петна, които се процеждаха през клоните на плодни дървета, към някаква лунно зелена страна, гдето светлината бе сянка, а сенките — светлина и където всичко замираще

постепенно, превръщаше се в нищо; там, гдето секваше всякакъв живот.

— Кристине — проплака той.

Пробуди се на пода, гдето беше заспал. В миг разбра какво бе станало. И по-рано му се беше случвало при силно вълнение да го връхлети сън, изведнъж, без преход.

Луната бе очертала бяла ивица по масата и пода, под нейната светлина плюшената покривка на леглото изглеждаше зелена. Извади джобния си часовник и го погледна на светлината. Бе спрял на един. Влизал ли е някой, видял ли го е, като спи така? Самата мисъл за подобна възможност му бе неприятна, както и всяко разкритие.

Упъти се към вратата. Тя бе заключена, слава богу, сигурно я бе заключил в яда, след като майка му бе излязла. Може би е спал от обед, от привечер. Сигурно тогава са идвали и предпазливо са тропали на вратата, но никога не го събуждаха, ако заспеше през деня. Познаваха неговите пристъпи от сън.

С обувки в ръка той тихо пристъпи по стълбата, мина през хола, в столовата. Тя цялата бе залята от лунната светлина. Часовникът на камината под стъклени похлупак показваше един и пет. Погледна своя часовник. Беше спрял на един. Вероятно е спрял, когато се е пробудил. Тая мисъл го изпълни с безпокойство. Потрепери в студената лунна светлина и си помисли: спал съм, значи, съм бил жив, а сега?

Неговата собствена стая горе му се стори сега неприветлива; не искаше да се качи отново. Погледна в мрака, по посока към залива Фрогнер, също прорязан от лунната светлина. Поиска му се да вземе велосипеда, да излезе в нощта, да избяга на свобода. Разбърза се, за да не се разколебае. Взе кибритената кутия от камината и със ситни, но чевръсти крачки, все с обуца в ръка, премина хола, дръпна сивото си палто от закачалката, натисна бавно дръжката на вратата и се спусна надолу по стълбата от хола, надолу, гдето бе оставен велосипедът. Външната врата бе заключена.

Хлопна зад себе си горната врата. Беше попаднал в клопка, по стълба с осем стъпала, които не виждаше, но чувствуваше по-добре, отколкото когато ги бе изкачвал две по две или когато бе слизал по тях, потънал дълбоко в мислите си.

Умът му бе пъргав, подвижен като на уловено животно. Усети задоволство от необикновеното, което в течение на годините винаги му е било подкрепа. Взе най-тънкия от ключовете, които стояха в чантата с инструменти под рамката на велосипеда, и го пъкна в старата брава на външната врата. Замисли се каква ли ще да е ключалката отвътре. При случай щеше да се запознае с устройството ѝ, защото някога можеше да му потрябва. Може би щеше да бъде забавно да влезеш някъде, а после да не можеш да излезеш; защо пък да не се случи такова нещо?

Опитът сполучи: ключалката се поддаде. Не разчиташе на това. Хрумна му, че винаги се озадачава, когато успее в нещо. Изтегли ключа и затвори тихо външната врата.

Карбидната лампа не искаше да заработи. Все едно. Имаше луна, бе светло. Пъкна кибрита в джоба си и скочи на велосипеда. Беше му весело. Понесе се под големите сенки в алеята с дървета като по стълба без стъпала. Колко бе леко, колко бе леко! Заля го радостно чувство и той запя високо, когато излезе на Драменсвейн. А сега накъде? Нека луната определи!

Оставям луната да ме води —

поде той някогашната песен, зарадван от това хрумване. А сега нека изкачи някакъв хълм — как преливаше от енергия! Едва горе чак, на Льовеншьолдсгате той забеляза, че диша пресекливо и че мускулите му са се изпънали, затова намали темпа и поде по-бавно.

Малкият Фрогнеров чифлик бе цял потънал в лунната светлина. Пое малката пътека, която преминава през парка, между главната сграда и пристройките; пътеката там бе разкаляна, миришеше на крави. Бе така хлъзгаво, че се наложи да слезе от велосипеда и да го бута между къщите. А там бе съвсем тъмно, луната не достигаше. Той вървеше все по-бавно и по-бавно по хлъзгавата пътека. Задъха се, обзет от смътното желание за всичко.

Спря се да поеме дъх между къщите, да усети миризмата на животните. Това бе селски кът сред вили и жълти сгради, които се даваха под наем, в съседство със земя, гдето пасяха свини пролетно и есенно време. Поиска му се да *види* тия къщи, да ги види съвсем

отблизо, сега, в тъмнината, сега искаше да знае всичко. Драсна кибрит и се огледа бързо, но клечката угасна. Запали още една и огледа жадно всичко, което бе така необикновено за него: тъмночервена стена на пристройка, която се издигаше в лунната светлина и се губеше в нея, от другата страна — ъгълът на главната страда, сивобелезникава, излющена. Палеше клечка след клечка, в желанието си да разгледа всичко, желание, което изцяло го бе обладало. Искаше да види всичко, да го усети, да го види ясно. Палеше клечка след клечка.

Но не виждаше достатъчно, желаше да види още. Потърси да запали нещо, което да освети повече, та да може да разгледа разните постройки.

Имаше няколко клона на хълма: събра ги с трепереща ръка. Останали му бяха само още три кибритени клечки. Трябваше да внимава, ако искаше да направи факла. Остави велосипеда и приклегна. Първата клечка угасна веднага след запалването.

Обзе го ужас, че няма да може да *види*. Внимателно взе втората клечка и я поднесе към тънките клони; те затлеяха, но не се запалиха.

Съвсем прилегна до купчинката клони, така дълго тлеят тия клони. Той искаше да светне между къщите, с хубавия мирис на бор и тор. Искаше пламък, който щеше да му причини голямо удоволствие. Искаше да чуе как пращи огънят, да гледа; да *гледа* как пламъците внасят живот във всичко наоколо, в самите къщи.

Третата клечка подпали клонките. Легна по корем и задуха предпазливо; появи се пламък, който се разгаряше, не много голям, но огънят подхвана. Обзе то трепет, точно това искаше той.

Внимателният му поглед се отмести от огъня и видя, че пламъкът вече хвърляше светлина върху червената стена на пристройката, която бе само една сянка в нощта. Сградата оживя, постепенно, като че ли той я създаде от мрака; можеше да се вижда. Ще може сега всичко да се вижда, всичко ще се оживи и ще светне около него. По всички части на тялото му премина сладостна тръпка. Навлязъл бе в нещо голямо, непозволено, което също светеше високо и тържествено над дребните непозволени неща. И вътре в него пламна голям пламък, премина през него, повлече други пламъци, повлече цялата клада. Огънят се разрасна бързо.

Чу стъпки зад себе си, една врата изскърца. Скокна, върна се бързо към действителността. Стъпи здраво върху малката клада, с

рязко движение посегна към велосипеда си. Чу отварянето на вратата и угади светлина, която се плъзна по рамото му. Но той бе вече скочил на велосипеда! Впусна се в тъмнината. Велосипедът се плъзгаше по калната пътека. Сетне почвата под колелата стана по-твърда и той зави към височината Бундерюрд; тя щеше да го забави. Но скоро ще стигне до старите дървени къщи на Брискебю и ще може да се скрие между тамошните ниски къщурки, където дърветата не допущаха лунната светлина.

Когато достигна тия ниски дървени къщи, бе тихо и спокойно. Легна на земята и се ослуша, но не се задържа там, промени посоката, отново вляво. Изведнъж мислите му се объркаха, а досега всичко му бе ясно! „Сега върша глупост“ — помисли си той. Но не му хрумна нищо ново. Мястото край Брискебюейн бе открито. Църквата „Ураниенборг“ бе облята от светлина. „Трябваше да остана сред къщурките“ — помисли си той. Луната осветяваше старата железарска работилница до Индустригатен. Можеше да разчете фирмата: „Железар“. Следваше лабиринт от стари дървени къщи от дясната страна на Индустригатен, но той няма време да се впусне между тях, загубил бе спокойствие. Струваше му се, че от всички страни идат хора.

Улицата нагоре бе цяла в кал, но той караше по края, там, гдето почвата бе твърда. Пеша никой не би могъл да го догони. Но ако преследвачът имаше кон? Или автомобил? Полицията се бе сдобила с автомобили, той бе чел за това. Бе чел и за бандите с автомобили във Франция, които грабеха банки и бяха преследвани с огнестрелно оръжие по цялата страна... И той сега бе бандит с автомобил, преследвачите — също на автомобили. Скочи пак на велосипеда и се понесе в нощта като лош приятел на луната, като същество, от което се боят. Страх и възторг бушуваха в него. Буря от напрежение вихреше в жилите му, кръвта му кипеше...

Спря на една непозната улица. Не се виждаше никакъв преследвач. Не бе срещнал жив човек, сега това му бе вече ясно. Никой не го гонеше. Човекът от Фрогнеровия чифлик сигурно бе догасил огъня и се бе отново прибрал.

Но какво ли си бе помислил той? За какво ли го бе взел? Всяка радост изчезна при тая мисъл. Оставаха му само празните страхове за последиците. Последиците, които забравяше в часовете на възбуда; те

бяха много; не го бяха още открили, но те се трупаха, *последниците*, всички последници...

Той слезе от велосипеда и дойде съвсем близо до една къща, за да прочете на табелката името на улицата: Соргенфригатен.

Облегнат на велосипеда, той се замисли за името, за неговото значение. Соргенфригатен. Улица без грижи. Улица на безгрижните. Без грижа. Каква мечта, каква надежда...

Наистина ли много хора са без грижи? Хора, върху които не тегне нищо? Той искаше да си създаде *една* грижа, но тя потъна сред множеството грижи, които той сам си измисляше. Вцепенен от страх, той се питаше наред улицата какво всъщност целеше с тази клада. Виждаше как изпърлени от пламъците животни бясно изхвъркват из обора, чуваше мученето на кравите, привързани с верига към яслите. Това ли искаше да види? Стоеше и стискаше здраво студеното кормило на велосипеда. Луната бе паднала ниско и улиците бяха потънали в мрак, в който вече дебнеха първите трепети на зората.

Когато скочи върху седлото на велосипеда, то внезапно се смъкна. Вероятно се бе разхлабило още когато бе хвърлил велосипеда при кладата. Слезе отново и намери в чантичката тежкия ключ, за да завие винта. В същия миг из тъмнината израсна до него фигурата на полицай, който каза:

— Е, момче, ти караш велосипед без фар, а? — Беше нисък, пълен човек, с къса тъмна брада под черния шлем, със светъл връх. — Всъщност за какво си излязъл навън по това време? — попита той.

Малкия лорд изстина, главата му изведнъж се проясни. „Сега съм Вилфред — мина му през ума. — Става опасно.“ Той скочи на велосипеда и натисна педалите. Но полицаят бе по-бърз и улови багажника. Велосипедът се наклони. Тогава Малкия лорд отпусна крак на земята, изви се светкавично и с ключа удари с все сила ръката, която го бе уловила.

Ръката мигновено се сви, после посегна отново, но тоя път хвана въздуха. Момчето и велосипедът имаха преднина от пет крачки. Човекът се затири след велосипеда, но разстоянието се увеличаваше. Момчето чувствуваше прилив на сили, с които да преодолее и километри, и врагове. На следния ъгъл изви и се спусна надолу по нова улица, по която имаше трамвайни релси, отново сви и взе по този

начин голяма преднина. Чуваше зад себе си в нощта свирката на полицая.

Отново го обзе бясна радост. Той галопираше върху необязден кон, а преследвачите му гърмяха зад него: копита, много копита! Но не го настигнаха. Той не се обръщаше. Улицата лъкатушеше и бе пълна с тайнственост. Гледаше на метър пред колелото от страх да не падне на земята от някое неочаквано препятствие. Но никой не го настигна. Всичко бе загубено или всичко бе спечелено. Всичко бе в ред. Облада го чудно спокойствие, докато летеше из улиците като самия Блерио^[1] над Ламанш. Шапката му се бе килнала назад.

Нова мисъл проряза главата му: ами ако се появеше нов полицай и го спреше, понеже кара без фар? Той бе диреният в нощта колоездач, той бе „бандитът на колело в Кристияния“. Чезнеха време и място. Мозъкът обаче работеше бързо и ясно.

Спря и се огледа. Улицата бе безлюдна. Скри велосипеда сред храстите на един парк и го заключи, пхна ключа в джоба си. Изкачи се по една височина, сред шубраци, по които не минаваше никаква пътека, като в непроходима гора. Нима бе излязъл вън от града? Никой не го преследваше, никакъв човек. Само спусналата се ниско луна изплуваше винаги, когато *той* се изкачеше на по-високо място.

На върха на хълма Блосен той седна и се загледа във фиорда, проснат под сипещата се лунна светлина. Разкриваше се нов свят. Свят чужд: наблизко се очертаваше църковна кула, кулата на Фатерборг, и зеленикавият купол на „Троицата“, която също се открояваше в лунната светлина. Тоя свят бе тъй чужд и далечен, че мислите му се върнаха към съня от предния следобед... Кристине. Беше я забравил. Момичето с портокалите...

Смъртно уморен и потънал в пот, той се отпусна на земята. Но умората му веднага изчезна. Всичко случило се също изчезна, скри се, потъна сякаш зад някакво було. Той се пренесе назад, към преживяното в дома, в стаята. Миналото — то го бе завладяло като някакъв припадък. То сега се появяваше отново, всичко, което бе напирало у него, всичко, което бе сънувал.

Имаше прилика между миналото и настоящето. Сега той знаеше това. Знаеше, че стои пред развръзка. Опъна се на земята и остави нощта да струи в тялото му...

Есента на онова лято с всичките му поражения: той се бе превърнал в слабото момче, момчето, което правеше онова, което очакваха от него. Защото вътре в себе си той беше на път да разбере, че поражението носеше някаква особена победа и че страхът и болката ще се превърнат в смелост и в нещо добро.

Така беше. Ето първия му ден в училище, когато отиде с майка си и госпожица Волкварц почна да му поставя въпроси. Да, връстниците му са по-напред от него, но затова пък той може да чете и пише всичко, знае и малко френски. Вкъщи е имал гувернантка. Той бе даровито и скромно дете, което внимателно се покланя, без да се стеснява. Сега му ставаше ясно всичко. Всичко още тогава бе почнало да взима определена насока.

Спомняше си и първата вечер, на която бе поканен: той беше галантното момче, което лелите му обожаваха и пред което вуйчовците седяха с вдигнати вежди. Спомняше си своята програма. Почти нищо в нея не бе случайно. Спомняше си ежедневието в майчиния дом — ето, сега трябва да посреща братовчедите си от Скувлю. Беше седемгодишен, когато те го плашеха с всичко. Но ето го и осемгодишен! Вече имаше определено самомнение. „Благодаря“ беше хубава дума. „Много благодаря“ и „хиляди благодарности“ бяха също така хубави думи и те произвеждаха ефект. Научи се да казва: „Имаш нова пола?“, „Колко е хубава.“

Не бе обаче приятно да застанеш на шанцов трамплин и да скачаш. Още по-лошо бе, когато трябваше да се учи да плува.

Под трамплина — шанца зееше пропаст, която чакаше да го погълне след скока!

Спомняше си тая детска шанца, на склона срещу железопътната линия... Малката шанца, която Дик, от съседната къща, бе построил под негова команда. И как скачаха от нея, а в ушите им пищеше... а Дик бе дошъл от Холандия и не беше виждал височини. Той самият, да... майка му... тя седеше на еркера вкъщи, шиеше или правеше нещо друго и го поглеждаше ободрително от прозореца. Погледът ѝ не достигаше до самата шанца. Той се изправяше горе, след това скачаше, падаше, дигаше се, изтърсваше се от снега в подножието на шанцата, без тя да го вижда, и се приближаваше до оградата, за да мисли майка

му, че изобщо не е паднал. Дали тя вярваше в това? Дали смяташе, че той изобщо не е паднал при скачането от шанцата?

Повтаряше, потретваше опита. Падаше, изтърсваше полепилия се по него сняг, командуваше Дик да измерва дължината на скока, послъгваше, позираше, когато майка му отново имаше възможност да го гледа. Махаше ѝ с ръка и тя му отвърщаше със същото. Падане, дигане, нов скок. Повтаряне на същата история. Пак скок, краката не издържат. Падания, падания. И подигравки над Дик, който бе паднал много пъти, защото бе дошъл от Холандия, а там не знаят какво значи хълм.

А братовчедите му водеха на Сташунсбакен, при Хюсебю, гдето имаше много хълмове. Майка му не можеше да го гледа сега. Сложил бе плътни ръкавици, вълнена шапка и наушници. На кръста му висеше пакет с храна. А сега? Пак той проклет скок!... Бездна от страхове! Следва пропаст, изчезване.

Братовчедите стоят в подножието, след като са вече скочили. Стоят, присмиват се, ликуват. „Няма ли да се спуснеш?“, „Не смееш ли?“

Спускане, неумолимо спускане към пропастта, скок в края на шанцата... А след това — великото нищо. Потъване, смърт. „Четири метра, пю!“

Какво щастие е да разбереш, че продължаваш да живееш, че си паднал на гръб с вирнати високо във въздуха ски. Трудното, бързо обръщане, упътване наново към върха, все покрай малката шанца, нагоре, нагоре. Чакаш реда си. Викове. Сигнал, посредством дружен вик отдолу: „Готово!“

Спускане. Скок. Падане. Вдигане. „Дръж се прилегнал напред, Малки лорде!“ Навеждане напред. Падане по гръб. Пак скок, отново падане. Жестоко. Спускане, пропаст, смърт. Не, няма смърт, падане. Дръж се напред. При падане — опъвай се назад. Страх, страх. Бе в негов плен. Но решението бе взето. Защо? Решил бе, решил бе да скача, да плува, да стане най-добрият. Най-добрият между кои? Първенец, пред всички! В училище. На ски шанцата. В плуването.

Година на страхове. Зима... Година на старания, на желание да убие оня, който го следва по успех и го заплашва да отнеме мястото му на първенец... Скъсване с всичко земно по времето, когато се учеше да плува. Бягство, кръщение във водата, победа...

Да чувствуваш как водата се плъзга по краката, да чувствуваш тъмните дълбини под себе си, да бъдеш в морето, откъснат от сушата, от земята. И да не изпитваш страх... Това бе най-голямата му победа, най-голямото му преживяване. През това лято водата прогони всичките му страхове. Но после плуването се превърна в навик и ето че страховете отново протягаха ръка към него.

Вуйчо му Мартин бе казал с чаша в ръка на верандата: „Това момче е истински мъж!“ Вярно, че го бе казал с известно съмнение, но все пак — каза го. Майка му бе отвърнала тогава: „Защо не, аз винаги съм била сигурна...“

Но дребничката леля Валборг бе единствената, която бе загрижена от тия успехи: „Смятам, че Малкия лорд прави свръхусилия, изтощава се заради нас.“

И това бе вярно, той се измъчваше; но не заради тях, а за себе си, за да порасне, за да не се подиграват с него, за да може да се развива и да прави всичко, което тайно го очакваше; всичко тъмно, което го привличаше. Отбягваше изпитателната усмивка на леля Валборг през оная зима, защото тя единствена бе открила нещо от истината; добре бе, че леля Валборг бе толкова дребна и малка, че не можеше да го гледа отвисоко.

Избягваше разпитвания, разбираше ги от един поглед, винаги беше готов да послужи. В училище проявяваше такава воля да бъде първенец, че това го извеждаше нагоре; през цялото време знаеше, добре знаеше, че тези госпожици Волкварц не одобряваха това, въпреки че го хвалеха. Знаеше това, защото то бе част от програмата му да ги заблуждава, с цел да не вникнат в него, да не разкрият тайните, които той ревниво пазеше за себе си.

От всичко изграждаше тайна, от най-невинните неща. Ядеше неща, които не му бяха вкусни, но така се преструваше, че съумяваше да създаде обратни представи. „Малкия лорд толкова обича доматиена супа...“ Изпитваше тайно удоволствие, като ги заблуждаваше, и друго, ново удоволствие, причинено просто от мисълта, че е лесно да ги заблуждава, стига само да внимава. „Момчето е малко нервно, госпожа, страхувам се, че много се претоварва...“ — „Напротив, вярвайте, докторе, че той наистина обича училището, състезанията и скоковете със ски!“

Той ги мразеше, изпитваше дълбок страх. Сякаш щеше да избълва целия си стомах, когато приближаваше моментът на спускането. А първия път, когато взе участие в състезанията, уредени от училището при нарочно построена шанца в Трюван, чисто и просто напълни гащите, докато чакаше реда си на върха в гората. След това обаче усърдно лъскаше малката сребърна купа и хвърляше умилен поглед върху лавицата и надписа — доказателство за получената пета награда. Никога не ще вземе по-голяма награда, той знаеше това. Знаеше също, че като стане на 10 години и участва в състезанията при Лиле Хегелюле, ще го уловят, защото не ще бъде възможно да се устиска, щом страхът вземе връх. Купата беше доказателството, доказателство за стремежа да се освободи от разбулване на истината, от присмеха, та да може един ден да води собствен живот в един тайнствен свят, без никой да подозира какъв е той.

Събираше доказателства, признания. В подготовката на уроците той изпреварваше съучениците си със седмици, гледаше енциклопедията, колона след колона, усвояваше чуждици от Майеровия лексикон и можеше да каже „ексепция“, „вариант“, „ретроспективност“, „инфериоритет“ ей така, без да му мигне окото, без да се страхува от възрастните, както децата, когато решат да излязат навън от дома си сами.

Някога той си счупи един от пръстите на ръката от гняв, защото бе заловен в блъф; това бе за последен път. С вуйчо си Рене говореше за „репрезентантите на неоимпресионизма“ и знаеше за какво говори. Направил бе разкритието, че всичко може да се научи наизуст, един философски възглед, едно природно явление...

Стана от камъка при Блосен, разлюлян от ледени тръпки. Луната бе изчезнала съвсем и на североизток почваше да светлее. Сигурно бе заспал пак, както вкъщи до леглото. Или пък може би не бе така?

Изведнъж той ясно видя случилото се през отминаващата вече нощ. Застрашаваше го опасност. Може би бе предизвикал пожар в чифлика, ударил бе един полицай с шлем, с брада. Беше преследван. В ума му блесна: „Дирен...“

Не, не беше заспал. Почерпил бе сили, тъкмо това бе направил от спомена за всички поражения, от мисълта за това как ги бе превъзмогнал. И сега както някога, когато бе шест-седем годишен, а също и през следващите години, той стоеше пред избор, изправен пред

нова борба за своя таен свят. Той имаше предимства, каквито другите нямаха, защото само той знаеше всичко и защото бе ловък, възпитан, смирен и добре облечен. Не беше бедно момче в опърпани дрехи, което свежда очи при първия въпрос и с това вече бива смятано за виновно. Той бе единственият, който нямаше съучастници, когато подозрения не достигаха, само да се държеше настрана, да бъдеше фалшив и да не показва слабост — стига да не издаваше нищо от ония грозни противоречия, които кипяха в него и понякога заплашваха да избухнат...

Бързо откри пътя за вкъщи. Утрото бе светло и студено. Вървеше и инстинктивно стискаше ключовете на велосипеда в джоба си. Самото колело той остави в шубраците, край които бе седнал; можеше да го прибере по-късно. Момче с колело в ранните сутрешни часове на пустите улици будеше подозрения... Или пък още по-добре, можеше да прати някого да прибере колелото, например, Андреас. Ще бъде опасно занаят да се движи с това колело. То бе, доколкото той знаеше, единственото колело марка „Ралей“. Андреас би могъл прочее да го ползува известно време, след празненството, приключващо изпитите. И без друго на него нямаше да му трябва много, докато замине в лятна ваканция. А колко много ще се радва Андреас и колко благодарен ще му бъде.

Вървеше към дома, тръпнеше от студ, но усещаше прилив от топлина при мисълта колко много ще се зарадва Андреас.

Чу стъпки по улицата. Отдръпна се към един жилищен вход. Стъпките приближиха: стъпки на полицаи. Мушна се към двора на къщата. Имаше само три стъпала до една врата, която бе затворена. Прилепна плътно до един от ъглите. Чу отново стъпките да се приближават и да заглъхват. Изтича към изхода и погледна навън. Очерта се гърбът на възрастна жена, която разнася по домовете сутрешните вестници. Жената се тътреше покрай къщите, приведена под тежката чанта, висяща на ремък на рамото ѝ. Въздъхна облекчено. Жената спря и отпусна чантата. Взе връзка вестници и се вмъкна в една къща. Остави чантата край стената.

Блесна нова мисъл в главата му. Жената бе отключила външната врата със свой ключ. Това бе голяма къща, давана под наем. Тя несъмнено щеше да се забави дълго, докато пусне всички вестници в кутиите на всяка врата.

Бърз като котка, той изтича до чантата и грабна една връзка вестници. Видя ключа, оставен на външната врата — с него тя щеше да заключи на излизане. За момент му се прииска да я заключи, та да спечели време. Но не, това сега не е нужно, той сигурно има преднина от десетина минути. Освен това жената не ще забележи веднага липсата на вестниците. Ще разкрие това едва при завършване на цялата си обиколка. Зави на следния ъгъл и излезе на Терезегатен; в ранното утро улицата беше безлюдна и тъжна. Потича по част от пътя и зави по Йозефинегатен при Бислет. Ако оттук срещнеше някого по пътя си до вкъщи, можеше да намали крачките мигновено и да се вмъкне в къщата, покрай която минаваше в момента: просто като че именно тук трябваше да остави на живеещите вътре сутрешния вестник... Щеше да бъде едно от ония пъргави бедни момчета, които разнасят вестници, преди да идат на училище. Изсмя се презрително и триумфално, докато се оглеждаше внимателно. Трябваше да се вживее в тази роля достатъчно, но не напълно. Да се вживее! Сякаш го бе чел някъде. Изобщо задачата му сега бе — и той сега знаеше това — да се вживява колкото е нужно в ролите си.

Не срещна никого. Не стана изобщо нужда да се вживява в някоя роля. В тоя градски квартал не живееха хора, които трябваше да стават преди изгрев-слънце. Присмя се и на това. С колко много хора се подиграваше: с тия, които бяха „по-другояче“, с тия, които бяха от собствената му среда, подиграваше се и на самия себе си. Имаше много неща, заради които да им се присмива. Можеше да се присмива винаги и на всеки, когато не го бе страх.

А сега не го бе страх, защото бе взел решение. И сега, както онзи път; мислите му от вчерашния ден и от изтеклата нощ го убеждаваха, че онова лято и сегашният момент бяха еднакви; трябваше да се издигне дръзко, талантливо и тогава никой нямаше да го издебне, да го заподозре; така запазваше сам себе си и можеше да върши знаменити неща зад гърба на всички и да им се присмива.

Спомни си изведнъж за глупавите престъпници от брошурите с детектива Ник Картър. Те се бореха с револвер в ръка, промъкваха се в тъмнината, сами се издаваха, та всеки брадат полицаи можеше да ги разкрие. Историята бе винаги една и съща, независимо от това как четеш книжката: от началото или отзад напред. Тая мисъл го облекчи. Освободи го от тежестта, от остатъка на едно бреме, което отдавна

тегнеше върху му. Взе връзката вестници под дясната си мишница и погледна в сутрешната светлина ранения някога безимен пръст на лявата си ръка. Върхът му бе сплеснат, а нокътят леко надиплен по дължина. Не бе обаче обезобразен. Не можеше да се забележи станалото някога, ако човек не го знаеше.

Той се усмихна сдържано. Тъкмо така: никой не можеше да знае нищо, щом като по начало не знаеше нищо или не го подозираше. Той имаше тайнствен пръст, но и тайнствена душа. Целият той бе тайнствен.

Когато стигна алеята, близо до вилата, той бързо се озърна; тикна след това връзката вестници под малкото мостче, прехвърлящо рова, зад който бе имотът на техния съсед. Никой не ще намери вързопа тук; освен това един ден той ще го махне от това място. Погледна часовника си: шест и четвърт. След четвърт час момичетата ще станат. Ще позвъни, на прага ще дойде Лили, а той ще ѝ каже, че е станал рано и се е поразходил, понеже не е могъл да спи повече. Нали вчера е спал толкова дълго време! Ще каже всичко това или само част от него, в зависимост от настроението на Лили. Ще бъде дружелюбен, дори много любезен — или пък само надменен и властен, според това каква ще бъде Лили. Напълно се доверяваше на щастieto си, на способността си да се вживява; излязъл бе от сферата на нерешителността; слабостта бе отминала.

Мина през портата, чиято брава бе насиллил. Зад нея намери пуснатия вече брой от „Моргенбладет“. От тоя дом никоя жена, разнасяща вестници, нямаше ключ. И това също го накара да се усмихне. Застава на стълбата, за да дочака шест и половина часа. Тогава ще позвъни и ще заблуди Лили. Ще почине малко на кревата, после ще се измие и ще слезе рано долу, за да посрещне майка си, отпочинал и решителен. Ще я зарадва, като заговори за лятото. Ще подразбере от нея дали леля Кристине ще им дойде на гости в Скувлю и тая година...

Мисълта го стопли. Ще се погрижи майка му да покани леля Кристине както и преди, защо ли пък да не стори това? Но най-напред и преди всичко ще зарадва майка си, тя заслужава това. Бе ѝ създал безпокойства. Сега това не бе вече нужно. То се дължеше на колебанията му, на неговото раздвоение. Сега може да я зарадва, като

бъде такъв, какъвто тя очаква, и да изживява сам тайните си, без тя или някой друг да забелязва това.

Седна на стълбата. Оставаха още пет минути. Прозина се и хвърли поглед върху вестника, който държеше в ръка. Попадна веднага на едно малко заглавие:

„ПОДПАЛВАЧЪТ С ВЕЛОСИПЕД В АКЦИЯ“.

За секунда площадката пред вратата се залюля. Той се съвзе, също както при шанцата. „Дръж се напред, изпъни се!“

Буквите престанаха да подскачат под очите му. Пишеше за наемателя на малкия Фрогнеров чифлик, който се пробудил от голям огън, за подпалвача, който се изплашил и скочил на велосипеда си. Млад човек, около 17-годишен... В квартала наоколо са видели безделници...

Ето, така е. Изкривена усмивка се очерта по лицето му. Не можеха да помислят например, че подпалвачът бе 14-годишен, не можеше дори и да им хрумне, че той бе редовен ученик, от Драменсвейн. Щеше да се изсмее на висок глас, когато погледът му се спря на следната рубрика:

„НАПАДЕНИЕ ВЪРХУ ПОЛИЦАЙ“.

Отново стъпалата почнаха да играят, буквите затанцуваха, превърнаха се на високи колчета. Но пак се съвзе и зачете:

„... ударил го с тежък предмет... избягал в тъмнината. Дали е подпалвачът от Фрогнер?“

Опита се да се усмихне. Стори му се, че много са надули цялата работа.

Сега обаче не успя да се усмихне. А трябваше да се научи на това: трябваше да може да се усмихва винаги дори и когато никои не

го гледа. Просто за да бъде винаги готов... Прочете:

„Добре облечен, около 16-годишен, но на Соргенфригатен било много тъмно...“

Сега вече се усмихна, успя да се наложи. Тъкмо бе на Соргенфригатен — и добре бе така, действително Соргенфригатен бе страшно тъмна и тъжна. Може би и там е имало безделници. Безделници в мрака на Соргенфригатен, Ник Картър в Кристияния. Тъмни хора, на 17-годишна възраст, които бягат в нощта след насилие върху представител на властта след опит за опожаряване. Раздрусваше го радост, която не можеше да обуздае.

Но и радостта трябваше да бъде усмирявана, всичко трябваше да бъде обуздавано, да се прикрива, да образува щит около тайните. Погледна часовника. Седем без двадесет. Да, ще избере приятелски подстъп към Лили, независимо от това какво е настроението ѝ. Беше победител, кроткото момче, което е направило утринна разходка.

Изправи се леко и изтърча по стълбите с вестник в ръка. Позвъня кратко, отсечено. Приближиха стъпки.

— Добро утро, мила Лили, ето ти вестникарчето!

---

[1] Френски летец и конструктор на самолет, с който е прелетял за пръв път Ламанш през 1909 г. — Б.пр. ↑

Частното училище на госпожици Волкварц се произвеждаха изпити. В голямата ъглова стая, с прозорци както към улицата, така и към училищния двор, бяха извадени двете маси. Вместо тях покрай стените бяха подредени столове — за родители и длъжностни лица, които бяха поканени да присъствуват на устните изпити. Самите госпожици Волкварц седяха една до друга на два стола покрай помалката стена, с масичка пред тях, затрупана с книги и протоколи. Госпожица Агнета слагаше и сваляше лорнета си според това дали хвърляше поглед върху купа книги или към залата. Това движение придаваше на цялата церемония ритъм, полет, достойнство. Учениците бяха извиквани от страничната стая, двама по двама. Докато ги изпитваха, стояха наред стаята.

На Малкия лорд му беше приятна тая церемония. Приятно му беше, че присъствуват възрастни външни посетители. От това изпитът приличаше на представление; той знаеше всичко отлично. Приятно му беше, че майка му седи в средата на първата редица между майките и някой и друг случайно отплеснал се тук баща с чадър между краката си. Радваше се на дискретната елегантност на майка си сред всички чужди хора, които крадешком поглеждаха един към друг. С гръб към аудиторията и с лице, обърнато към изпълнения с очакване поглед на двете дами Волкварц, той усещаше как съвсем слабият лъх на майчиния парфюм обгръща важната сега негова личност и ѝ придава сигурност.

Но още по-приятна му беше следващата церемония, когато длъжностните лица — кой от кой по-безмълвен — щяха да прочетат резултатите. Всички ученици се събираха в голямата ъглова стая, леко развълнувани, стояха накуп до прозореца, гледащ към училищния двор. Един по един те пристъпваха напред и прочитаха някое стихотворение, което сами бяха избрали — из учебния материал, минал през годината, или извън него. Много от момчетата бяха подбрали псалми отчасти поради това, че бяха набити в паметта им с

всичките техни сложни понятия, отчасти поради смътното чувство, че ще им осигурят симпатии поради привързаността им към бога.

Малкия лорд чувствуваше странно спокойствие, когато излезе напред — с лице тоя път към длъжностните лица — и оповести избраното от него стихотворение.

— „Под властта на чифликчийската дъщеря“ — стара датска народна песен — заяви той с твърд глас.

Събуденият сред присъстващите в стаята интерес се изрази в тих шепот. Госпожица Агнета Волкварц кимна доверчиво и хвърли поглед върху сестра си, която също кимна, донякъде обезпокоена. Винаги същото с това момче, което все ще избере нещо различно. Но самата дума „народна песен“ внушаваше уважение и доверие към високото стъпало на ученолюбивост; ето той принадлежи към ония, които самостоятелно се насочват към различните учебни материи.

Малкия лорд започна:

*Веднъж по работа града напуснах
на чифликчия, мой приятел, да гостувам.
Подслон ми даде дъщеря му китна,
но не в покой сън да сънувам,
а в нощ кошмарна в лудост да политна.*

Някой се изкашля в стаята, а Малкия лорд продължи:

*Запитах баща ѝ къде е,
а тя ми отвърна: „В съвета.“
Запитах майка ѝ где е,
а тя ми отвърна: „В леглото...“*

За миг смут заля стаята. Той забеляза това — пред себе си и зад себе си; видя как сестрите Волкварц размениха плах поглед, но продължи необезпокояван:

*Тъй седнах си аз,
девица с вечеря гостì ме,
а сетне пое ме към бащино ложе
и бърже постеля подигна, о, боже.*

В стаята зашепнаха високо. Едната от госпожици Волкварц се полупривдигна от стола си, но Малкия лорд гледаше право пред себе си в стената. Чувствуваше как сладостен огън протича през жилите му. Никога не се бе случвало на заключителното тържество в училище някой от учениците да бъде прекъсван заради стиховете, които е избрал.

*Чуй ме, приятелю млади на тате.
На волята моя ти роб си сега.
Не я ли изпълниш, ще вдигна ръка си,
живота ти буен без жал ще пресека.*

— Малки лорде! — Госпожица Сигне се бе изправила. — Колко куплета има това стихотворение?

— Седемнадесет, госпожице Волкварц.

Госпожица Волкварц сви смутено устни — не можеше мигновено да вземе решение. Длъжностните лица поглеждаха към пода или разменяха озадачено поглед един с друг. Малкия лорд продължи:

*Ръка си в косата ми вплете тя живо,
а другата над ножника положи игриво:
„На волята моя ти роб си сега
или живота ти буен без жал ще пресека.“*

— Малки лорде, смятам... смятам, че чухме доста!

Това бе гласът на Сигне. Той прозвуча металично и все пак бе задавен от понеслия се в залата шум. Той би могъл да не чуе това, така

както често се случва с напрегнати ученици по време на тая част от училищното тържество.

*Измъкнах тогава изпод панталона,
изпод червената си риза...*

— Вилфред!

Тоя път не можеше да не чуе. Като че откъснат от дълбоко преживяване, той отпрати поглед към госпожица Сигне Волкварц.

— Госпожице Волкварц?

— Чухме доста от твоята датска народна песен. Смятам, че не разбираш съвсем правилно... Мисля, не подхожда...

Погледът ѝ объркано се спря над присъстващите. Някои скришом се смееха, привели лица. Птичките цвърчаха по старите дървета в училищната градина. Вилфред се включи в полукръга от момчета, събрани в един от ъглите на стаята.

— Следващият!

Андреас пристъпи пребледнял напред.

— „Оле с цветята“ от Йорген Му — промълви той тихо, с глас, издаващ смущение.

— По-високо, Андреас!

— „Оле с цветята“ от Йорген Му.

И този път думите не се чува ясно. Птичките усилено цвърчаха.

— Добре, почвай!

Всички познаваха странната привързаност на Андреас към тия стихове. Или пък към смелите поетични творби изобщо като „Дяволът в торбата“, „Срещата с мотора“, „Животните“. Никой дотогава обаче не бе слушал как Андреас декламира „Оле с цветята“. Обикновено той мърмореше тия стихове сам, под носа си, в часове на усамотение.

— „Неясно си спомням...“ — прошепна някой, за да го подкани да почне.

— Не шушукайте! Благодаря.

Госпожици Волкварц отново бяха овладели положението. Случило се бе нещо нечувано. Трябваше сега всичко да тръгне по релси, така че тържеството във връзка с края на учебната година да има традиционната си тържественост. Очите на всички се обърнаха

към Андреас, изпълнени с надежда, а Андреас, мълчалив, бе застанал наред стаята. По устните на мнозина можеше да се разчете първият стих. Изведнъж, като пусната в ход машина, из стаята се разнесе:

*Неясно си спомням от моите детски години
как тигър един изведнъж появи се пред мен...*

Откъм групата, изправена до прозореца, се чу смях. Родители и длъжностни лица се смееха също сподадено. Сигне Волкварц се изправи властно и извика:

— Тишина!

Заповедта ѝ подействува повече върху поканените, отколкото върху учениците.

— Андреас, ти каза „тигър“^[1]. Лесно може да се допусне тая грешка. Няма нищо смешно!

Сигне Волкварц обходи стаята с поглед, който издаваше порицание.

— Естествено трябваше да кажеш... но, да, продължи! Или по-добре почни отначало, Андреас!

*Неясно си спомням от моите детски години
как тигър един изведнъж появи се пред мен...*

Тоя път смехът заля гръмогласно залата. Дори госпожица Агнета се усмихна. Сестра ѝ обаче викна, за да заглуши шума:

— Естествено искаш да кажеш „просяк“. Нали така, Андреас? Самият поет си спомня тази тъжна история за безжалостните деца, които приковали към стълбата дървените ботуши на Оле с цветята, така че той се препънал, паднал и се убил, нали така, Андреас?

Вълна от руменина заля лицето на Андреас. Ръцете му се свиваха и отпущаха непрекъснато.

— Нали така, Андреас? — Думите бяха казани меко, но в тях звучеше и заплашителен тон.

— Винаги съм смятал, че е „тигър“ — заяви кротко Андреас. — Затова и толкова харесвах тия стихове.

Отново избухна смях, който не знаеше мярка, нямаше граница. Андреас, майстор в смятането, Андреас, обичащ географията до полуда, може би и поет посвоему, тоя Андреас сега съвършено се обърка и застана така, сякаш пред него се рушеше цял свят от мистика и красота. „Тигърът“ минаваше от уста на уста; дразнеха го, осмиваха го. Госпожици Волкварц разбраха, че ученикът действително е имал такава странна представа за детските спомени на Йорген Му.

— Това е невъзможно! — каза студено госпожица Сигне.

Малкия лорд стоеше сред групата и чувствуваше, че учителката злепоставя ученика, че го подхвърля на подигравки от страна на другите момчета, че го излага на присмеха на възрастните.

— Госпожице Волкварц — провикна се той високо. — И аз винаги съм смятал, че е „тигър“.

Гробна тишина.

— Глупости, Вилфред! — каза спокойно госпожица Сигне.

— Извинете, но така съм смятал. Нищо не мога да сторя, но така е.

Положението беше наистина невъзможно. Тържеството по изпитите в училището на госпожици Волкварц винаги се бе отличавало с хармония и добри резултати. А какъв е тоя вятър, който сега е задухал? Превиващи се от смях родители, а от друга страна — ученици, някои от които се държат като идиоти, а други проявяват опозиционно настроение.

— Следващият! — викна госпожица Агнета.

Думите ѝ бяха изречени нито високо, нито остро, но в тона звучеше недвусмислена повеля. Повече скандали нямаше да има...

До края на тържеството мислите бръмчаха в главата на Малкия лорд. Той следеше с апатия стих след стих, произнасяни монотонно или със заучени подчертавания, които още повече дразнеха ушите му. Знаеше всички тия стихове и ги виждаше по собствен начин.

Мислите му кръстосваха под булото на апатията в очакване на катастрофата.

Какво бе искал с декламирането на своеобразната народна песен? Истината бе, че обичаше това наполовина разбрано народно предание, което бе открил във внушителния том с фантастични илюстрации, стоящ най-високо, вдясно, на библиотечния шкаф. И тази книга беше негова, но стоеше на такова място, до което не бе така лесно да се стигне.

Харесваше му тази дръзка легенда „Под властта на чифликчийската дъщеря“, но не бе в негов интерес да предизвиква госпожици Волкварц тъкмо днес, през последния ден в училището, в което общо взето той бе добре поставен и в което много бе научил. Дни и нощи той се бе тормозил — да, тормозил се бе от страх, че учителките могат да се срещнат с майка му или да установят връзка с нея по един или друг начин, като разкрият играта му в течение на години с писма, похвали и други хрумвания, на които сега се слагаше край. Неясно предугаждаше, че ако от брега се строполи камък, той ще повлече порой след себе си, при който той ще бъде разкрит като нечестен младеж в очите на всички ония, на които той държеше. Стоеше изправен всред учениците, разяждан от страхове и студено размисляше: дали всъщност не бе копнял за такава именно развързка? За разкритие, което щеше да сложи край на всички страдания...

Не, не бе така. Създал си бе всекидневие от нужни нему тайни и го бе завършил в скромни размери тъкмо през изтеклата зима и през пролетта. Всичко това бе само увод към унижението и развързката, които неминуемо щяха да последват в близко бъдеще. На никаква цена не биваше сега да предизвиква тези хора, когато зависеше от тях, за да не се случи нещо лошо.

И все пак сторил бе тъкмо това. За пръв път през тая пролет, изпълнена с престъпления, той не бе успял да овладее това, което бе пуснал в ход. Знаеше, че глупавата шега с легендата бе предварително добре обмислена. Втората история обаче, тая с тигъра, дойде ей така, от само себе си. А и двете бяха свързани с рискове, малко непонятни за него. Какво бе преследвал с легендата? И след това: не бе ли изградил своя собствена система, според която не вършеше нищо наслуки, по хрумване. Нали обмисляше всичко предварително?...

Забеляза, че погледът на Андреас се бе спрял върху него. За момент и той го погледна. В очите на Андреас блестяха искри на

признателност, на отчаяние. По бледото му лице премина усмивка, усмивката на осъдения, на осъдения да бъде глупав.

Малкия лорд си помисли: „Той ми е благодарен. Ще мога да го използвам при някой случай“.

По време на сбогуването той не се отделяше от майка си нито за миг. С всички сили се стремеше да попречи на евентуален разговор между учителките и майка му. С неприсъща нему несръчност той прекъсна сбогуването в момента, когато майка му се бе изправила и стискаше ръка на двете дами. Помоли за извинение, но не се махна. Успя да съкрати церемонията до крайна степен.

— Но, Малки лорде, смятам, че си подлудял — промълви майка му, — най-напред се сбогуват възрастните, знаеш това много добре.

Той обаче остана, докато отвлече майка си със себе си. Госпожици Волкварц стояха с кисела усмивка и се бореха да запазят авторитет.

— Нервност, изпитна нервност — промърмори госпожица Агнета подплашена, любезна.

Майка и син тръгнаха мълчаливо по улицата. Всичко изглеждаше пусто под слънчевата светлина. В този хубав ден, през който всичко винаги е протичало добре, сега изведнъж бе надвиснала някаква заплаха.

Тя се спря.

— Малки лорде — продума тя, — искам да обясниш станалото.

— Да, разбира се, но госпожица Волкварц постъпи лошо с Андреас.

— Не за това. Ако е нужно, това може да се оправдае. Направи го, за да помогнеш на приятеля си. Ти обаче знаеш много добре за какво говоря. За легендата.

Изправили се бяха върху насипания с пясък тротоар. Много пъти бяха минавали вече по тоя път и четири пъти на връщане от подобно училищно тържество винаги с повишено настроение, винаги изпълнени с очаквания — и двамата.

— Днес няма ли да идем у „Ролфсен“ да опитаме сладките му? — запита той.

— Не зная — отговори тя и тръгна бавно.

Два едри коня, впрегнати в тежка каруца, с трясък минаваха по неравния паваж. Докато шумът отmine, той можа да размисли.

— Мамо, ако бях чел тия стихове на някоя от музикалните вечери на вуйчо Рене...

— Е, какво? — прекъсна го майка му хладно.

— Бихте се смели.

— Не, нямаше да се смеем.

Госпожа Саген отново бе овладяна от чувството на несигурност. За момент то я бе обхванало, когато седеше сред сериозните родители в душната училищна атмосфера. По време на изпитите тя винаги се бе гордяла с даровития си син. Сега се бе разколебала.

— Сигурна ли си в това? — запита той тихо.

Тя го погледна загрижено. Не бе вече много по-нисък от нея. Кога бе израснал толкова много?

И отново я обзе болезненото чувство, че всичко се променя.

Изведнъж обаче видя противоположното. Не, всичко си беше така, както си е било.

— Разбира се, ще идем у „Ролфсен“.

Той хвана майка си под ръка. Топла, приятна хватка; ръка на кавалер — едновременно тъга и полъх на доволство.

— Четири големи пасти? — попита той закачливо.

— Четири.

— От най-големите ли, от тия по осем йорета?

— От най-най-големите.

— А шоколад с каймак?

— В това топло време?

— Мамо, нека вземем и шоколад с каймак.

— Съгласна.

Тръгнаха надолу по улицата в такт, под ръка като годеници, леко приведени един към друг. У „Ролфсен“, на площада Егер, те седнаха в най-вътрешния кът, под тавани, облицовани с мрамор, и огледала в позлатени рамки. Като гълташе лакомо топящите се в устата му сладки, той каза:

— Мамо, знаеш ли, че каквото да ям и да пия, където и да било през моя живот, нищо няма да бъде така хубаво, както тук.

Тя го погледна разнежена, но обезпокоена. Имаше нещо фанатично в устрема му да използва всичко и да се наслаждава, нещо, което понякога я плашеше и й минаваше мисълта: „Какво ще бъде

един ден, когато вече няма да се касае до шоколад. Когато вече не ще бъда аз?...“

Обладаха я отново ония мисли, които идват и отминават и изчезнали веднъж, те сякаш изобщо не са съществували, а само са похлопали като скучни сродници, които очакват и все ви се струва, че чукат на вратата. Но тя не бе свикнала да се спира над неприятните неща, така че като погледнеше през ключалката, във нея нямаше никого...

— А след това, мамо, нека се върнем край кейовете. Толкова отдавна не сме ходили там.

Прибраха се покрай кейовете. Извървяха целия път от изток на запад. Тримачтови кораби със свити платна се поклащаха край червените шамандури в Бьорвика. Старият и мръсен кораб „Кунгсхавн I“ бе изкаран за пребоядисване и смяна на платната, за да поеме отново винаги оживения курс към плажовете при Кунгсхавн, където имаше летен театър и парк. Малкия лорд виждаше навсякъде приближаващото лято, но най-вече се чувствуваше то в полъха откъм морето, топъл и влажен, в мириса на катран и въжета. Големи метални корпуси с тъмни комини, изправени високо, мъже, обсипани със сажди, във вълнени фланели и панталони, работещи по палубите; чужди езици. Често той се бе промъквал дотук, в мрака, и бе виждал особени дами, които бяха качвани на корабите, чувал бе думи, които можеха да значат всичко — според тона, с който бяха казвани; играл си бе с мисълта да се промъкне в някой кораб и да тръгне по света. Срещал бе други момчета, които скитаха по кейовете със същите нечисти помисли, изразени в очите им. Те се разпознаваха помежду си само по погледа. Играеха ролята на възрастни, като си служеха с дочути изрази и си разказваха морски приключения. Никой може би не вярваше на разказваното от другия, но това нямаше никакво значение. Стояха на границата на един непознат свят и си въобразяваха, че са се включили вече в него.

От време на време шушнеха истории за някой, който наистина е тръгнал по света, а такива съобщения той бе чел понякога и във вестниците.

Сега Малкия лорд вървеше под ръка с майка си. Топлият и светъл ден преваляше. Като обикаляха, той правеше опити да отгатва имената на корабите, преди още да са видели самите надписи. Хрумна му, че всеки кей има два образа според това, как го възприемаше, че

корабът също е два предмета, така, както и той самият е две личности. Ами майка му? Той се вгледа изпитателно в лицето ѝ, приятно очертано над тясната кадифена яка на нейния костюм, скрито и все пак видимо зад сивата воалетка, тънка и прозрачна като предчувствие. И тя ли бе двойствена, съставена от две съвършено противоположни същества? Всички ли хора са такива? Абсолютно всички ли? Дали имаха две, три лица или пък безброй много? Дали жълтата предна мачта на кораба „Бон“ бе жълта само в неговите очи, а например е синя в очите на другото? А ако бе жълта в очите на всички, дали хората не се бяха съгласили да я приемат жълта — и какво значи това „жълта“? Дали определението за госпожа Саген е: „една хубава дама в синкавосив костюм с младежки заоблени страни и с нежни сивосинкави очи, съответстващи на костюма“? Бяха ли за нея характерни определенията „весела“, „добра по сърце“, „отстъпчива“, „любезна“?... Тя ли бяха съществените ѝ черти? Такава ли бе тя в действителност? И защо той самият, който се разхождаше сега в тоя чуден следобеден час, нямаше нищо общо с онова момче, което се скиташе по улиците край кейовете в припадащия вечерен мрак със засъхнало гърло, с блеснали очи от желание да видят всичко, познато и непознато, събрано в пламтящ фокус...

— Малки лорде, забравяш да отгатваш имената!

— „Бон“.

— И аз мога да видя това.

И тя се увличаше в играта не по-малко от него:

— А оня кораб там до Випетанген?

— Това е новият кораб „Кристианнафиорд“. Всички го знаят.

Извисен право нагоре, елегантен, гордост на нацията, с жълти комини, стърчащи над всички други. Съвсем доскоро тук се виждаха само датски кораби, осигуряващи връзката с Америка. „Крал Фредрик Датски“ и други големи черни кораби с червен обръч около комините.

— Ами тоя кораб отзад — запита той, — на който виждаш само върха на комина?

— Не, виждам само върха на комина му, както сам казваш.

— „Кунг Ринг“ — каза той тържествено.

Тя смяташе, че този път той блъфира. Щеше да го залови на местопрестъплението. Забързаха. Тя бе изпълнена със злорадно

нетърпение, което сама не можеше да си обясни; може би това беше някакво угривение, че досега не е била по-строга към него.

Действително обаче се изправиха пред „Кунг Ринг“. Името изскочи ясно, с жълти букви върху тъмен фон, когато се приближиха до кораба.

— Малки лорде! — каза тя разочарована и облекчена едновременно. — Кажи ми как всъщност си научил имената на всички тия кораби?

— „Момчето с лекота се справя с тия неща“ — почна той да подражава леко пискливия глас на госпожица Сигне. Майка и син бързо размениха поглед. Тя поклати леко глава, погледът ѝ се плъзна върху всичко наоколо, което издаваше приближаващото лято, всичко, което ѝ напомняше безгрижните дни, *миналото*... Без да смее да го признае, дълбоко в нея се таеше някакъв страх от всичко ново, от всичко различно, което бе толкова неумолимо.

— Мамо — рече той, — нека се приберем вкъщи през Рюсельоквейн, та да видим къде е изчезнала малката Гудрун!

— Мило момче, но това е ужасно.

— Нека минем оттам, мамо. Ще минем ли през Вика?

Майката го погледна възмутена:

— Знаеш добре, че не можем да минем през Вика, аз поне не мога.

Срещу тях лежеше кварталът с дървените къщурки, с чуждите хора, пъплещи из тесните улици; *другите* хора, онези, които не бяха като тях. Изминаха Съгатен, заобиколиха Вестбанесташунен и излязоха на Рюсельоквейн. Там те надникнаха в проходите между ниски дюкянчета; той почна да разказва съвсем тихо за тайнствения вход, водещ към подземните канали на града. Тоя вход през оня злокобен следобед не е бил заключен и малката Гудрун се вмъкнала в канала, загубила се сред тъмнината и я открили, полуизгризана от плъхове...

— Колко много знаеш! — продума тя загрижено, когато, изтръпнали, те поеха пътя по-нататък. — А ние толкова малко говорихме за тая случка.

Някакво чувство забушува в него, без той да може да си го обясни. Сякаш двете различни същества у него почнаха да се сливат в

едно. Струваше му се, че майка му става съучастница в нещо непозволено.

— Мамо, не може ли да идем двамата в театъра на Тиволи^[2]? — попита той развълнуван.

Тя го погледна уплашено:

— В Тиволи? Ти, който си ходил с мен в Националния театър, който си слушал „Лоенгрин“^[3]? Колко от другарите ти са ходили там, как смяташ?

— Зная, майко, но не можем ли все пак да идем? Да видим „Екзотичните забави“, в които показват живота в едни мавритански харем и чайна в Нагасаки с истински гейши, пет на брой?

— Каж ми, мое момче, ти полудял ли си?

— И все пак ще отидем, мамо. След това ще разкажем на вуйчо Мартин за това. За мистичните тайни на индийските факири...

— Харесват ли ти такива неща?

— Кълна ти се, майко, интересно ще бъде.

Отново я овладя желанието да го залови на местопрестъпление. Той фантазира, прави блъф от най-долно качество. Тя се спря и каза:

— Ще идем и ще видим какво дават в тоя театър.

Настъпи тягостно мълчание помежду им. Когато излязоха на Стуртинггатен и свиха към потъналия в светлини тухлен портал на Тиволи, газените лампи край терасата на летния ресторант в Тиволи вече мъждукаха в полумрака. Простолюдие, лъхащо на бира, се трупаше около афишите.

— Ето, виж, мамо — каза обидено Малкия лорд. Това бяха първите думи, които се отправяха след дългото мълчание. Пред заинтригувания ѝ поглед блеснаха плакати, поставени в красиви рамки:

„ЕКЗОТИЧНИ ЗАБАВИ“.

„МИСТИЧНИТЕ ТАЙНИ НА ИНДИЙСКИТЕ
ФАКИРИ“.

„ВНИМАНИЕ! ЖИВОТЪТ Е ЕДИН
МАВРИТАНСКИ ХАРЕМ“.

„ЧАЙНА В НАГАСАКИ. ПЪРВИТЕ ИСТИНСКИ
ГЕЙШИ В ЕВРОПА“.

Обзе я неясен порив да поиска извинение; а след това смут:

— Но, Малки лорде, отгде знаеш всичко това?

— Има го във вестника, мамо. Всеки ден... На четвърта страница на „Моргенбладет“. Знаеш ли какво дават в киното? „Сломени сърца“...

Най-сетне смях. Майка му почна да се смее така звънко, както децата се смеят, непознаващи друго, освен хубавото в живота. Сякаш тежък товар се смъкна от плещите ѝ; почувствува се неизказано облекчена; така, значи, всички тия тайнствени неща можеха да се прочетат в скъпия и „Моргенбладет“ всеки ден; тях е чел нейният малък, даровит син, който следи всичко във вестника. Изведнъж намери и обяснение за неприличната народна песен, която бе причинила негодуването на мъдрите госпожици Волкварц. Да, да, нека са живи, те направиха, каквото можеха. Тя можеше да прости сега на цял свят, щом можеше да извини обичната си рожба, която си бе послужила само със здравите си очи: за имената на корабите, за обявите по вестниците, за афишите. За какво тогава да се тревожи?

Тя стисна тънката му ръка; обзе я желание да стори нещо необикновено, както някога в добрите и страшно лошите времена, когато животът ѝ бе поток от дни и нощи, водопад... в сравнение със спокойното течение на живота в днешна Кристияния, със спокойния път към старостта, за която тя рядко мислеше.

— Защо пък да не идем в театъра на Тиволи? — попита тя нерешително, но веднага се разколеба: — Има още много време до осем часа.

— Мамо, не виждаш ли, че има две представления. Днес е събота — дават две представления, ето афишите.

Тя не бе забелязала. Колко неща не виждаше! А колко неща виждаха очите на момчето, колко неща чуваха ушите му!

— Разбира се, събота е — каза тя, за да не изглежда глупава пред схватливия си кавалер.

Вмъкнаха се в опашката към касата на театъра заедно с всички чужди хора, с чуждите миризми. Приличаха на две деца, впуснали се в ново приключение, когато минаха входа и тръгнаха по стълбата към театъра. Портиерът с адмиралска шапка откъсна билетите. Пред тях бе залата на театъра със сребристо боядисани маси, а краката на столовете бяха извити. Приближи се келнер с блестящо бяла

престилка, извади бележник от престилката и молив, затъкнат зад ухото му.

— Вземи чаша шери^[4], мамо — пошепна Малкия лорд.

— Чашка шери, благодаря — отвърна тя автоматично.

— А за малкия господин? — Келнерът се наведе над масата и се усмихна приветливо.

— И за мен чашка шери! — каза Малкия лорд.

Тя потвърди. Келнерът приповдигна вежди — или така ѝ се стори?

— Сигурно си подлудял! — засмя се тя.

— Ти можеш да изпиеш две чашки — заяви той.

Майка му се огледа крадешком в това непознато място. Въздухът се сгъстваше от мирис и дим. Един едър човек, миришещ силно на бира, я настъпваше по краката, като същевременно ѝ обръщаше гръб. Тя потръпна щастливо и, кой знае защо, си спомни за леля Клара и за нейната граматична точност. Малкия лорд бе седнал и тананикаше полугласно, а тютюневият дим в залата така се сгъсти, че образува було между отделните маси, като обединяваше всички и ги превръщаше в едно приятно компактно цяло.

— Малки лорде, ти си запял.

Той извиси глас. Пееше песента: „Страх, секира...“ по мелодия, която сам си бе измислил, като ѝ придаваше особен ритъм, ритъма на някаква фаталност.

— Мислех за леля Клара! — викна ѝ той.

Тя остана като гръмната.

— Как помисли за леля Клара?

— „Срещата... пожарът!...“ — продължаваше жената.

— Не зная. Съвсем не зная...

И тия думи той вмъкна в песента. Обладан бе от треската на очакването, което растеше с увеличаването на шума наоколо: поръчки, които се правеха на висок глас, за бира и херинги, ракия и лимонади, херинги и бира, грог^[5] и кафе, пак бира и херинги.

Понесе се шепот из залата. Малкия лорд видя палката на диригента между два дебели врата. Тъничката палка сякаш проряза тежкото було на дима, за да въдвори тишина. В следния миг прозвучаха тромпети. Шумът и виковете още повече се засилиха и се смесиха с музиката в борба на живот и смърт. Махаха с ръце на

келнерите, които се плъзгаха уверено сред масите, високо издигайки лъскавите подноси, положени върху разтворена длан. Всички знаеха, че трябва да си подсигурят пиршествата по масата, преди да се е вдигнала завесата. Викове и музика се сблъскваха. Шумът правеше невъзможен всякакъв опит за разговор. Майка и син получиха по една голяма чаша шери, поднесена елегантно върху масата, боядисана в сребрист цвят. Размениха поглед, в който се четеше безграничен възторг.

Изведнъж залата утихна като църква. Червената завеса се разтвори и сцената представи стая с бенгалско осветление, сред която бяха застанали четирима демонични факири, облечени в искряща жълта коприна. Ръкоплясканията и възторжените викове нямаха край. След това наново настъпи тишина. Като по уговорка единственият звук в залата бе сърбането на бира. Един от факирите вдигна ръка. Щеше да почне първият номер от програмата.

Всички номера бяха одобрявани шумно от публиката. Като гледаше страхотиите, Малкия лорд преливаше от удоволствие. И когато факирите напуснаха сцената, ръцете му бяха мокри и вдървени. Не можеше да ръкопляска, не можеше да произнесе нито дума. Тия промушени бузи, танцуващи змии, подхвъркващи нависоко човешки тела, освободени от тежестта си, го изпълваха с по-голямо доволство и страх, отколкото арията на Петер Корнелиус при представянето на „Лоенгрин“ в Националния театър. През мъглата на тютюневия дим той поглеждаше от време на време лицето на майка си; то се свеждаше надолу, към масата, когато фокусите на факирите бяха особено страшни. Тя шепнеше съвсем близо до ухото му, за да може той да чуе сред аплодисментите:

— Как се чувствуваш, мое момче?

— Отлично, мамо, отлично!

Много се боеше да не би майка му да поиска да си тръгнат.

Когато обаче „Животът в един мавритански харем“ се разкри на сцената с пет слабички жени, които, личеше си, бяха германки, навлекли оранжеви копринени шалвари, тя избухна в конвулсивен смях. Хората възмутено извърнаха глави към нея. Червените пламъци на сценичното осветление и картонените стени на харема зад жените действуваха пленително върху всички наоколо. Майка и син гледаха напрегнато в масата и не смееха да хвърлят и най-бегъл поглед един

към друг. Те не искаха да предизвикват тия прости хора, с които се бяха смесили. Малкия лорд крадешком взе ръката на майка си и я стисна. Само това бе достатъчно. Мигновено и двамата се изкискаха. За щастие жените от харема бяха подхванали една монотонна ориенталска песен силно подкрепяни от тромпетите на оркестъра. Гледката и музиката бяха омагьосали всички в залата.

Ликуването достигна връхна точка с истинските гейши. Те превзеха цялата публика. Със ситните си японски стъпки те правеха такива сладни движения на сцената, че дори вратовете на двамата седящи пред Малкия лорд бледнееха от напрежение. Той гледаше като омагьосан тези вратове винаги когато те се приближаваха в унес един към друг и закриваха погледа към сцената. Те приличаха на истински пейзаж, с реки и влажни долини, с дълбоки кратери, обрасли с гора. Испита същия особен страх както някога, когато бе гледал зверовете в цирка на Кунио, когато му бяха дали да пипне малкото едномесечно лъвче: страх, очарование...

— Малки лорде, какво гледаш?

Той посочи предпазливо обекта си. Видя как очите на майка му се свиха в погнуса. Тя посегна към чашата с шери, обаче чашата бе вече празна. Тогава той побърза и бутна леко своята чаша пред нея. Но видя сега, че тя бе преbledняла.

— Искаш ли да си тръгнем, мамо?

Тя кимна. Те най-внимателно се промъкнаха между крака, които дори не се помръдваха, и между други крака, които се раздвижиха с неудоволствие, за да сторят път.

Когато тръгнаха по Драменсвейн в светлата пролетна вечер с потъналото в алени багри небе, отново ги обзе необузdana веселост. Вървяха и се смееха; хората се обръщаха след тях, но това не им правеше ни най-малко впечатление. Вървяха уловени под ръка и се смееха, като гледаха залеза, на път към къщи след излет в странни чужди места; връщаха се в свят, който бе *техен*, сигурен свят. Свиха по тяхната алея със старите дървета, с дълбоки следи от коли, засъхнали в калта, на път за дома си.

— Мамо, никога не ще забравя тая вечер! — каза Малкия лорд.

---

[1] Игра на думи. При удвояване на буквата „г“ произношението се изменя, както напълно се променя и значението. Произнесена с едно

„г“ — думата означава „тигър“, произнесена обаче с две „г“ — тя означава „просяк“. — Б.пр. ↑

[2] Град в Средна Италия, близо до Рим. В Швеция, Дания в Норвегия това име носят летни паркове с множество места за увеселения, ресторанти, забавления и пр., наподобяващи виенския Пратер, немските Лунапарк и пр. — Б.пр. ↑

[3] Известна опера на немския композитор Рихард Вагнер. — Б.пр. ↑

[4] **Шери** — тъмночервено силно алкохолно вино, до 20°C. — Б.пр. ↑

[5] Коняк или джин със сода. — Б.пр. ↑

II СТЪКЛЕНОТО ЯЙЦЕ

Той я позна веднага щом корабът зави покрай носа. Изправила се бе на предната палуба сред каси и бъчви, единствената жена сред мъжете, облечени за морско пътуване. От ситната плетка на сламената ѝ шапка се спущаше воал, който бе прикрепен на шията; над зелената пола бе надянала палто със златожълта подплата. Той я гледаше като картина, която очакваше, и си мислеше, че у леля Кристине винаги има нещо родно, домашно, макар и да не носеше сега английско пътническо облекло.

Но когато малкият кораб от фиордите приближи, той си помисли, че се е припознал, защото беше очаквал да я види така. Дамата, която стоеше на предната палуба, изведнъж стана по-дребна, може би и малко по-възрастна...

Тогава тя почна да маха с ръка. Обзе го разочарование. Стори му се чудно, че е могъл да я познае от толкова далеч.

Когато протегна ръце към нея, след като до нея бе спуснат малък мост, пред него действително бе леля Кристине, о, само Кристине, а не „леля“. През тия седмици на копнеж и мечти, които обгръщаха всичко, той бе престанал да мисли за нея като за леля.

Матросът му подаде два големи куфара — значи, тя смяташе да остане дълго време. Обгорялото му от слънцето лице подири лицето ѝ за целувка, на която тя отвърна.

Погледна я и забеляза, че хората, които бяха насядали на скамейката по палубата, ги наблюдаваха.

— Да, през цялото време пътувах във втора класа. Чистият въздух...

Нещо го опърли. Истина ли бе, че леля Кристине е бедна? Самата дума му звучеше чуждо, когато се отнасяше за човек, принадлежащ на техния кръг. Струваше му се невъзможно, че някой — който не влизаше в групата на другите — може да бъде беден.

Поеха заедно по стръмната пътека към вилата, тя — възхитена и доволна, че е попаднала в нечакана обстановка, а той — тежко натоварен с куфари кавалер.

По време на закъснялата закуска с дребни раци, уловени незаконно със закотвена мрежа, а след това чай и мармалад, тя сякаш менеше непрекъснато образа си пред него. Закуската бе сервирана на верандата. Бяха седнали един срещу друг на бялата маса, покрита със сива ленена покривка.

Леля Кристине стана, за да вземе чантата си, която бе оставила в преддверието. Майка му го погледна раздражено, когато останаха сами.

— Защо така си се вторачил в Кристине? Сякаш ще я глътнеш!

Той гледаше встрани, когато тя се върна. Гледаше всичко друго, фиорда, градината от другата страна, дето с настъпването на деня птиците все повече и повече притихваха. Времето днес обещавахе да бъде горещо.

Чувствуваше се оскърбен и засрамен, уловен на местопрестъплението. Беше изоставил трескавата си защитна бдителност през тия ваканционни дни, които прекарваше само с майка си и няколко приятели от съседните къщи от двете страни на дома им. Не беше и помислял за опасната действителност, неизяснените неща, от които бе избягал. Тук, в Скувлю, бе другояче. Тук бе спокойно. А какво имаше предвид майка му, когато каза: „Кристине“, а не „леля“ Кристине?

Майка му последва Кристине до стаята ѝ горе, когато момичето влезе, за да раздига масата. Сам, още по-самотен, отколкото бе допускал, той се спусна към морето, пое по пътеката надолу край старата чешма, която издигаше протритата си, боядисана в кафяво пирамида, зад избелелите корони на дъбравата от високи трепетлики.

Сега той разбра какво се бе случило на закуската: Кристине се беше променяла толкова пъти! В оня миг, в който бе видяла майка му и бе ѝ подала ръце край бялата ограда, тя беше „леля“ Кристине — дама, каквато беше, когато се зададе корабът. Но после — когато ѝ бе подал мармалада и препечения бял хляб и за секунда се бяха погледнали, тогава тя не бе вече дама, а „жена“, съществуващото, което бе обект на най-дръзките му мечти, такова същество, каквото тя бе още от оня ден, когато едно студено утро, седнал край Блосен, той мечтаеше за нея; от самотните часове в Скувлю, когато обикаляше по околните места под предлог да събира хербарий само за да отбегне увлечението в игри с деца и с юноши през първите дни на ваканцията. През тия дни

започваше наново животът за много от тия деца и юноши; не бяха се виждали цяла година, не бяха се срещали и в града, но тук те се знаеха, заедно бяха прекарвали летата, пак бяха заедно, сякаш не е имало никаква зима, никакво училище, никакви лъжи. Това важеше за всички.

Понякога обаче, след като си бяха доверявали един на друг по нещичко от събитията, станали от миналата есен насам, обземаше го чувството, че той е чужд на тия свои връстници, дори и на по-възрастните. Чужди му бяха тяхната наивност, детинските им училищни истории, дребните им провинения. Досега той не бе осъзнал това. Подозираше, че това се дължи на обстоятелството, че за него това лято бе времето за решения, които ще го променят веднъж завинаги и ще окръглят *другото съществуване* у него, онова, което би ги изплашило, ако им го споменеше.

Можеше сега да ги гледа откъм морето; те стояха на горния прозорец — майка му и Кристине. Той различаваше *леята* на повече от сто метра разстояние. От другата страна на високата ограда той чуваше гласовете на другарите си, най-вече гласа на шумната и сериозна Ерна. Тоя глас го пронизваше; винаги му е действувала така, тази Ерна. Имаше „нещо“ помежду им, от лято на лято, откакто бяха малки, нещо, което остана назад, в миналото. От него нищо не излезе, детска любов, която тогава му харесваше, а сега, през тия седмици, изведнъж поставяше големи изисквания. Той предпазливо се провря в зеленината на шубраците край оградата. Видя Ерна всред кръга, зачервена и задъхана, с избеляла синя пола, която достигаше до коленете ѝ. Дете, помисли си той. Но в същия момент, и то за пръв път — въпреки че я беше виждал всекидневно в течение на тия две седмици, — той видя, че тя не е съвсем дете, както бе смятал. Спомни си също за оня поглед, който тя му бе отправила, когато за пръв път се видяха тая година, един изпитателен поглед отгоре до долу, подобно на погледа, с който майка му го разглеждаше понякога през тази пролет...

Щяха да отиват на островчетата, в две лодки; носеха си храна, щяха да събират птичи пера и да се къпят, щяха да *превземат* тия островчета — игра, която повтаряха всяка година, с много изкуствена драматика, сякаш някой им отричаше завоеванието на двете голи скалисти островчета, навън във фиорда, с техните бели, безвредни лодки, с кошничките за ядене и бутилките плодов сок.

Ново хрумване. Намисли да им викне, да им се обади откъм пясъчната пътечка, от двете страни на която бяха грижливо подредени бели мидени черупки; дощя му се да им викне, че и той иска да тръгне с тях.

— Трябваше да вземем и Вилфред — каза едно от момчетата.

Но Ерна се нацупи и отвърна отсечено:

— Той чака гости, тая негова леля...

Думата „леля“ тя произнесе тъкмо както... Възможно ли бе да се е издал чак дотолкова? Възможно ли бе всички тия „жени“ — майка му, а сега пък и малкото женче Ерна — да са толкова прозорливи, толкова мнителни или толкова сигурни в инстинкта си или каквото и да е... Възможно ли бе те да подозират връзката, която бе толкова дълбока негова собствена тайна, едва очертана в съзнанието му? Във всеки случай тая връзка още не бе станала всекидневие. Сам той не бе свързал тия неща за себе си: решението и болезненото желание, от една страна, и, от друга — собственото си „аз“; не беше си изяснил дали се касае до неща, които лично него засягат, той ли ще изживее чудни и срамни неща. Досега сякаш някой друг си играеше ден и нощ с тия лоши мисли.

Обзеха го яд и гняв. Отпусна разбутаните клони в храстите. Погледна назад към къщи. Никой не стоеше вече на прозореца. В същото време гласовете на младежите от *онази* страна почнаха да се отдалечават по посока към фиорда и островите.

Е, и какво? Привдигна се от малката поляна, гдето бе коленичил: не бе ли искал точно това — да бъде сам, непознат? Забелязал бе, че му е трудно да бъде с малките, но знаеше, че не влиза и в кръга на възрастните. Ами тогава? Къде е той изобщо? Би искал да бъде...

Изведнъж стана самоуверен, свърна към къщи, искаше да бъде полезен, силен. Винаги, когато е бил хладнокръвен и бърз в мислите, той е успявал; само в часовете му на слабост нещата се оплитаха... И докато се прибираще у дома с нова, малко люлееща се походка, с неестествено вирната глава, той се замисли за случилото се през тая пролет, за съобщенията във вестника след „подвизите на подпалвача“, замисли се върху загрижеността на „Моргенбладет“ за лошия път, по който са тръгнали някои младежи, изхождащи от добри семейства. Тия хора изпитват удоволствие от насилие. Това е предвестник на новото време. Добавяше се, *че полицията се е добрала до известни следи.*

Той се засмя с вирната глава: във всеки случай тя не е по *неговите* следи. Тя бе по следите на ония хлапаци, които се хвърлят в действие презглава и разказват тайнствените си похождения по ъглите привечер. Не, не е по *неговите* следи; самите обстоятелства го закриляха. Не можеше да го улови никакъв малък брадат полицай с черен шлем на главата въпреки всичките следи на света. Улавяха само бедни момчета, следващи в народните училища, и глупави малки авантюристи от неговия кръг, които правеха някоя дребна дяволия за удоволствие, а после не можеха да си премълчат за нея.

Той се спусна бързо по неокосената ливада, която винаги бе оставяна така — за игри и детски забавления. Почна да събира полски цветя: жълтурчета, маргаритки, виолетки; сините камбанки завършиха объркания като детска врява букет. „Хало!“ — викна той щастлив, когато те се показаха на площадката пред къщата. Изкачи след това стълбите и направи „светнало“ лице, когато стигна до тях:

— Един малък букет за леля — за добре дошла! — Той почтително ѝ поднесе букета. Забеляза, че майка му го погледна; всякакво раздражение бе изчезнало от лицето ѝ; погледът ѝ казваше: „Доброто ми момче!“ Забеляза също, че погледът на Кристине говореше съвсем друго нещо. Тя отново бе станала Кристине и не бе никаква леля. Макар и застанала до майка му, тя пое букета цяла пламнала. На ръката си тя бе метнала тъмночервен бански костюм.

Банята бе мястото, гдето можеше да се случи всичко през това лято, изпълнено с горчиви желаниа. Банята — със смесения мирис от дъски, напечени от слънцето, и морска вода, налята в басейна. Всичко носеше отпечатък на нещо тайнствено: самите отъркани от боята стени и надвисналите отгоре клони на дърветата придаваха нещо сладникаво и непристойно на обстановката; встрани блестеше комично овално огледало, в зелена рамка от картон, с рекламен текст по нея; самата огледална повърхност бе вече повредена и върху нея се получаваха изкривени и карикатурни образи — нещо, което бе зловещо и привлекателно, нещо, което досега той не бе забелязал. Идваше след това басейнът с тежкия негов механизъм от железни греди и вериги и невероятно зеления цвят на дъното, там, гдето бе изживявал някога поражения... Самият спомен за недостойните тогавашни сцени имаше

своя привлекателност, защото се свързваше с чувството за срам. Между дъските надничаха водорасли, които трепкаха, свеждаха се, бяха постоянно в движение, говореха някакъв възбуждащ език. Малката скамейка, покрита с леденостудена мушама за отпочиване след банята, с кърпа за избърсване. Всичко това разкриваше възможности; спомени и бъдещи възможности преливаха в сладостно чувство, което го обземаше. Стъклата на прозорците бяха зелени, червени, сини и крещящо жълти! Колко фантастични и страшни изглеждаха морският бряг, планините и брезите през тия стъкла: да минаваш от стъкло на стъкло, от огненочервеното до отдалечаващото синьо, от хладното зелено към тъмното жълто, което напомняше за буря и светкавици и възбуждаше страх във всяка частица на тялото му. Окоето накрая поглеждаше през обикновено прозоречно стъкло и цялата околна природа изведнъж ставаше безопасна и глупава като всекидневието...

Той обикаляше около банята, докато Кристине се къпеше. Не поглеждаше обаче. Нямаше нищо за гледане, тъй като тя се бе спуснала в басейна, и дори самите ѝ рамене бяха покрити от тъмночервения бански костюм; дори косата... От нея сега можеше да се види по-малко, отколкото когато и да било. Но да стои навън, когато тя е вътре, и да знае, че е вътре! Да скочи, да натисне смело бравата и да се вмъкне, да я види там, бяла, мека и гола, и... Фантазията му чертаеше много варианти в зависимост от обстоятелствата: усмивка, разтворени обятия, хубава гръд: вик на изплашен човек, ръце, които прикриват части на тялото, или друга форма на страх, която той си рисуваше: гняв, гняв, възмущение, което трябваше да се преодолее... А от негова страна: престорена изненада и дори дълбоко смущение, понеже не е знаел, че тя е там; изненада, очарование от *толкова* голямата ѝ красота — положение, което можеше да разчита на успех; или дръзко излизане напред, насилие!

Такива бяха възможностите, всичко това *би било* възможно. Но накрая, накрая! Само едно нещо, нечувано, голямо, което щеше да завърши, да промени всичко.

Тя бе винаги сама в банята. Майка му се оплакваше от ревматизъм; но всъщност причината се криеше в незнанието ѝ да плува. Беше му мъчно за нея, защото тя иначе често се къпеше. Но

съчувствието му бе засенчено от мрачното удоволствие, което изпитваше от тези мисли...

... А можеше *той* да бъде вътре. Когато тя дойдеше, той можеше да бъде вътре, в подчертано възбудено състояние, което беше почти постоянното му състояние. Можеше да я изплаши с това неочаквано и гротескно неприличие. Тя ще се опита да избяга. Или пък дори може да припадне леко. Той ще се впусне тогава върху нея, ще смъкне дрехите ѝ, леката ѝ лятна рокля с копчета на гърба; той ги познаваше, усещал ги бе в пръстите си и знаеше как да се справи с тях... Или още по-добре: тя ще се стъписа, ще се вкамени, погледът ѝ ще плъзне за миг върху му; тя ще разбере истинското му желание, което ще я стресне и ще ѝ изгони всяка мисъл, че той е още дете.

Той беше премислил всички възможности, обзет от треска, със засъхнало гърло, потръпващ от страх, понякога облекчен, след часове на срам и разочарование, също като че ли бе погледнал през безцветното стъкло. Изживял бе и изстрадал всички възможности с изтръпнало тяло, с пресъхнало гърло. Тя и той. Но много често не той, а някой си, изпълнен със същата горчива страст, като неговата. А понякога не беше нито той, нито някой друг, а някой в него. *Оня* в него. *Онова* в него, което беше по-голямо и по-силно от него — дивото животно; и стомахът, бедрата, гърдите... *онова*, за което момчетата говореха скришом по ъглите, в полумрака, за което разменяха плах опит, но което той искаше да опознае, да разбере, да използва така, както трябва да се използва — единственото нещо, което можеше да приключи тая изпълнена със страдания пролет и да го направи истински самотен човек.

Но имаше и една друга Кристине, не само светлият фантастичен образ от задушната сянка на басейна. Онази Кристине, която беше плакала, малкото момиче, което хлипаше в подножието на стълбите, до самото море. Нея той би могъл да обича с всичката нежност на невинността, с преданост, изпълнен с желание да я утеши, да я посъветва в трудностите, които животът поднася. Имаше какво да ѝ каже. Думи, думи, научени или изживени, прочетени или негови собствени, пълни с утеха и мъдрост, с рицарска нежност към по-слабия, който е страдал.

Понякога имаше една такава Кристине, не по-малко силна. Но и тя не бе „леля“, тя бе жена, беззащитна, към която животът е бил

жесток, която той, нежен и силен, щеше да приюти под крилото си. А помежду им имаше много и различни Кристини, като него самия, смесица от различни същества, които се криеха у него — насилникът, любовникът, братът закрилник, чичото или съпругът. Безброй преходи, които отговаряха на вариантите у двамата, богати с възможности, толкова много, че дните и нощите в света не биха стигнали, за да ги измислят. И той си представяше тия възможности в различни, растящи градации по някакви тайни предписания, тайни като живота му.

И всичко преливаше в думи, които той не можеше да й каже.

Той можеше да й подаде на масата подноса със салата, но дори думата „заповядай“ засядаше на гърлото му. Следобед отиваше под дърветата и подемаше народни песни, които само отчасти разбираше, тъмни, трепетни:

*Скамел в Тю живее,
потънал в богатство и власт,
наоколо му петимата сина пируват,
разливащи огън и сласт...*

Имаше нещо хубаво в тая песен: неразбрани думи; пълни с драматизъм думи „огън и сласт“. А когато обикаляше край къщурката с банята, докато тя бе вътре, идваше му на ум един стих за Ебе, сина на Скамел, стих, който го изпълваше с непозната сила:

*Изскача сред двора
и свой Скинд той възсяда,
към Хьолофт се той упътва,
край своята малка Лучия присяда.*

Каква привлекателна сила има тая малка Лучия; това е Кристине, същата, която той ще закриля, която ще обича страстно, в двореца Хьолофт или в банята.

*Стани, стани, Лучия мила,
и дума за вярност ми дай...*

Ето я, Кристине се подига, изплашена, гола, с разтворени обятия:

*Пийте от бирата,
за тържеството приготвена...*

Думите се нижеха от само себе си, кипяха у него, *против* волята му, думи, които опияняваха и които понякога бяха без значение, но друг път бяха вестители на лоша, тежка прокоба:

*На Скамел синът — Ебе, люто кълнеше,
едри сълзи ронеше и гръмко редеше:
„Жената аз исках в теб,
а не майка със сладичък мед!“*

Стиховете идваха от само себе си, против волята му; не можеше да им попречи, дори и на тоя стих, който му бе неприятен. Беше млад, а обичаше. Кристине в много отношения бе дете, с меките си ръце, с лъха на какао в тъмните стаи.

Тя, тя бе неговата Лучия! Вървеше, вървеше и името ѝ бе в неговите уста като песен. Вкус на мед и на крем-ванилия; сякаш гледаше през червеното стъкло на прозорците! Името го люлееше, с него заспиваше, като унесен в чудна мелодия от оплетени лиани, будеше се с него на уста; тогава името ѝ приличаше на фанфар. Драматизираше: името ѝ го следваше кървавочервено, злокобно, трагично.

Да, непременно трябваше да бъде трагично. Краят трябваше да бъде страшен. Стомана и накрая сълзи, сълзи...

Тогавя Ебе, синът на Скамел,

*меча си изтегли,
замахна. Земята
Лучия към себе си притегли...*

В боровата гора срещна Ерна. Тя бе в избелялата си синя рокля, свежа като овес, лъхаща чистота и младост. Порази го тая противоположност. От нагорещената пещ той се спусна в сини води. Тя каза:

— Вече не идваш при нас. — Стояха един до друг в светлата гора, с пътеките, които се спускаха стръмно към морето. Тя го изпълваше с желание да скъса веригата на пленничеството наложено от страст и диви мечти. Тя добави: — Тая твоя леля.

Стояха и подритваха корени и съчки. Тя го засрами. Защо бе казала *леля*? Що за усет имат тия жени, и майка му, и Ерна, едната — застаряваща дама, другата — младо момиче, какво ги насочваше към догадки за нещо, което той сам не бе признал пред себе си, въпреки че бе потънал в него? Отново го блъсна думата: инстинкт. Тя каза:

— Бихме могли да отидем с лодка до островите...

— Ние? — отвърна той смутено. — Всички ли?

— Ние — каза тя.

Стояха и нищо не излизаше от разговора им. Изведнъж тя се разплака.

— Какво има, Ерна? Какво става? Защо си тъжна?

Тя се изви и побягна. Той я застигна нагоре по стръмната пътека, в боровата гора. Свежата любов на много лета отведнъж го заля с вълна от състрадание, срам, удивление и чувство на виновност. Това не влизаше в сметките му, объркваше го. Но светлеещата гора около него, блясъкът на морето, съзиращо се през боровете, ароматът на шишарките, мравуняците, горските полянки си бяха както по-рано. Магията се разся.

Стигнаха до старата каменна маса, между отделните имения, която не бе собственост на никое от тях.

Ерна седна в края на дървената пейка. Той не посмя да седне до нея, а заобиколи до големия дънер, който образуваше естествено седалище. Малки остри камъчета бяха разхвърляни върху потъмнялата плоча. Бяха си служили с тия камъчета, когато играеха наоколо.

Тя не го поглеждаше, а само пишеше нещо върху плочата с остър камък. Той също посегна към такъв камък. Сякаш се бяха споразумели. Почти несъзнателно той написа: *Обичам*. Не знаеше какво точно иска да каже с тая дума. Седеше със сведена глава, впил поглед в думата.

Накрая тя вдигна блеснали очи.

— Написах две думи — каза тя и закри с лявата ръка това, което бе написала.

— И аз също! — отвърна той, наведе се и допълни *Ерна*, като даде вид, че само поправя някои букви.

— Може ли да видя какво си написал?

— Ако и ти се съ согласиш да видя какво *ти* си написала...

Те се придвижиха бавно и размениха местата си. Всеки направи полукръг около масата и по време на движението не спускаха очи един от друг. Едновременно стигнаха до новите си места и едновременно погледнаха написаното от другия.

— Вилфред! — изхълца тя и се спусна към него. Той я пресрещна. Потънаха в прегръдка, нечакана и от двамата, стояха изправени, притиснати един до друг. Устните му се ровеха в чистата лепеноруса коса на младото момиче, цяло ухаещо на полски цветя. Никой не отдръпваше глава от другия, устните им бавно преминаха към бузите, докато се срещнаха. Нейните устни бяха донякъде твърди, груби, добили вкуса на морската сол. Целувката им бе без преход, без растеж, без развой. Тя бе състояние, моменти, за които и двамата бяха мечтали още от летата на детинството. Тялото не участвуваше, ръцете — също, оставаха устните, превърнали се в едно цяло.

Изведнъж и двамата отстъпиха смутени. Очите им обаче инстинктивно попаднаха върху думите на масата; всеки гледаше написаното от другия. Нов порив ги събра отново. Този път не се прегърнаха, само стояха един до друг и неговата брадичка опираше в косата ѝ.

— Истина ли е? — прошепна тя. — Истина ли е, че ме обичаш?

Той също пошепна:

— Истина ли е, че ме обичаш?

„Истина, самата истина“ бяха думите, изречени от двамата, повторени, потретени, докато накрая загубиха смисъл и те се разсмяха, щастливо смутени. Изправена до масата, тя попита:

— Сега сгодени ли сме?

Думите затанцуваха в главата му, нечакани, пронизващи.

— Да, сега сме сгодени — отговори той решително. Той отново поиска да се приближи до нея, но тя се отдръпна и тържествено сви ръцете си, обгорели от слънцето, с блеснали по тях кристалчета сол.

— Благодаря ти, боже! — промълви тя тихо.

— Благодаря ти, боже? За какво казваш това?

Тя се обърна към него и отвърна:

— Защото съм молила бога за това още от първото лято, когато бяхме заедно.

Ужасна невинност!... Ръка в ръка, те смирено обиколиха каменната маса, попаднала сега сред сноп слънчеви лъчи. Не се поглеждаха, погледът им се носеше далеч над водната шир, която блестеше през короните на ниските борики, покрили целия склон надолу, чак до морето; гледаха в краката си, гледаха късата трева, по която вървяха. Щастието им бе така пълно, че не смееха да говорят за него; само кратки думи, думи за други неща; само дребни, мигновени ласки: глава до глава, ръка, сложена върху косите. Те имаха време, те можеха да чакат всичко от живота, който се простираше далеч, далеч пред тях и нямаше никога да свърши.

Обвързваща невинност!... В душата им пееше химнът на прекараните тук лета. Песен на детството; тя слагаше отпечатък върху невинната им любов и държеше чувствата им в плен, изпълнен с нежност. Тук те бяха играли „на рай“ и измервали крачки в избуялата трева; сега тук отново бе станало рай. И ако беше вярно, че в техния рай имаше змия, те уплашено се теглеха назад, извън осветеното от слънцето място, в което се бяха зареяли, сложили детски ръце една в друга, с еднаква мисъл, еднакви чувства. Небесата на невинността им бяха небеса на детството и на многото отминали лета, които възкръсваха и превръщаха часа на щастието в игра, каквито бяха всички игри. Но тази игра криеше в себе си заплаха, защото те не бяха вече деца, а продължаваха да играят, не бяха и възрастни, а бяха почнали играта на възрастни, бяха драскали върху каменната плоча думи на възрастни, които дотогава им бяха непознати. Най-голямата дума — дали тя не бе прекалено голяма?

Отлитаща невинност... Като теглени от магнит те се въртяха плътно около каменната маса, спряха едновременно и погледнаха писаното от другия. В едно и също време ги заля гордост и срам от

смелостта им. Когато погледите им отново се срещнаха над каменната маса, руменина обливаше и двамата: едва в тоя момент блесна истината; признанието бе пълно, опасно...

Измамна невинност!

Сега те се впуснаха един към друг дебнешком, не в открита, безплътна прегръдка, както първия път, но с вътрешна, пламнала страст. Сега те имаха ръце и крака, а устните не се търсеха неловко. Те, които досега бяха безплътни същества, бяха завладени от плътта, която ги смазваше с тежестта си, така че всичко наоколо се завъртя и те паднаха на твърдата трева. „Не, не“ — шепнеше той и не се отдръпваше. „Да, да“ — мълвеше тя и го притискаше до слабичкото си тяло на малко девойче. Подплашените змии надничаха жадно в рая и мятаха езици.

Миг — и те се откъснаха един от друг, в едно и също време, с една и съща решителност. И когато този път, задъхани, застанаха един срещу друг, те вече се гледаха в очите без срам, но не и без страх, прозрели нещо ново, което променяше всичко. А когато отново тръгнаха, не се държаха за ръка. Върху всяка частица на треперещите им тела висеше огромният надпис „Пипането опасно за живота“. Когато пак тръгнаха задъхани из тясната пътека и ръце или лакти се докосваха, изскачаха искри, които можеха да запалят цялата гора наоколо.

Разделиха се край оградата на нейния дом. Летният ден вече губеше свежест поради тънката мъгла, която пълзеше откъм морето. Лека дрезгавина почна да се промъква между плодните дървета и къпините. Разделиха се с плах поглед, изпълнен с взаимни уверения.

На път към къщи той си спомни за думите, написани върху каменната маса. Те издаваха пред всички тяхната нова чудна тайна. Тръгна през гората, за да ги изличи. Сред боровете бързо падаше мрак, а морето, което се съзираше между короните на дърветата, не блестеше вече така ободряващо. Когато бе почти стигнал горе, чу, че някой идва отсреща. Наведе глава, за да се промъкне незабелязано, но нещо в идващите насреща стъпки го накара да се огледа.

„Леля Кристине!“

Искаше да изрече тия думи свободно, но те изскочиха от гърлото му като сподавен стон.

— Добър вечер, мое момче — каза леля Кристине шеговито. И когато застанаха един до друг, тя се оказа малко по-висока от него, така че той изведнъж се почувствува дете пред нея. — Няма ли заедно да си тръгнем към къщи?

Той я погледна стреснат, без да може да се овладее.

— Трябва да отскоча догоре и да прибера нещо — продума той, без да мисли много. И хукна нагоре, без да дочака отговор. Видя, че тя бавно се спусна надолу, тананикайки, криеща сякаш някаква тайна.

Когато дойде до каменната маса, думите от двете ѝ страни бяха изличени. На масата имаше само две влажни петна.

Обзе го паника. Бяха го открили. Нещо повече: това не беше само негова тайна. При това не се знаеше дали онова, което бяха разкрили, е съвсем вярно. До преди миг то беше истина, ликуваща, болезнена, пълна истина. Разкрита обаче от нейните очи, любовта му към Ерна изчезна и се превърна в недоразумение — в *неговите* очи.

Не, не може да е бил тук някой друг. Тя идваше право оттам, отведена при каменната маса от... да, онази дума, която беше чувал, но не разбираше напълно... Инстинктът, този порив към истината, унищожаването на всичко, обвито в златното було на тайнствеността.

Защото думите бяха написани там, нали?

Надвесил се бе над каменната плоча на масата и недоумяваше. Наведе се още повече над плочата, към едно от влажните още петна и видя следи от собствения си почерк — двете страшни думи, очертани с високи, тънко изписани букви; в тоя миг те нищо не значеха за него, а и нея вече я нямаше. През дърветата се процеждаше сиво сребрист сумрак, морето вече не трепкаше игриво пред погледа му, то приличаше на сива глина.

Той почна да охка, раздрусван от болезнени тръпки. После затича надолу на големи скокове, изпълнен от отчаяната надежда да я настигне, преди тя да е стигнала до оградата, откъдето почваше широката пътека. Оттам пътят до къщи бе къс и той нямаше да има възможност да се обясни. Скоро обаче той съзря светлото яке по пътеката пред себе си. Как бе възможно това? Толкова ли кратко време е бил той горе? Или пък тя е вървяла *толкова* бавно? И какво всъщност щеше да обяснява... на нея, която дори не би могла да знае тайните му помисли към *нея*!

Тогава разбра, че гърбът пред него е усетил присъствието му. Тичал бе безшумно в леките си гимнастически обуца. Не би могла да го чуе. Тя *знаеше* през цялото време, че той е по петите ѝ, виждала го е с гърба си.

Изведнъж той усети как се разлива усмивка по лицето му, как го обзема чувство на сигурност.

— Лельо — промълви той и мушна интимно ръка под мишницата ѝ. Тя дори не трепна, нито се спря. — Какво ще кажеш, ако заобиколим по хубавия път край брега до времето за вечеря?

Вярно ли бе, че ръката ѝ потрепна под неговата? Той нема време да помисли за това; не искаше да поставя на изпитание голямата увереност в победата, която го бе обзела. Тя послушно последва лекия тласък на ръката му, който я отведе встрани от пътеката, към шубраците, които растяха така гъсто, че образуваха тунел чак до морето. Трябваше ли да вървят така близко един до друг, защото пътеката бе тъй тясна? Но въпросите бяха като сенки: не напиреха настойчиво, за да нарушат неговото ново спокойствие. Всяка крачка беше взривен материал. Бавно и леко те слизаха към морето, което примамаше с тихия си вечерен ромон.

Имаше светове в световите, но сега той и тя бяха в единствения свят. Всички светове се сплитаха заедно, но само техният съществуваха.

Тя ли спря — или той? Бяха стигнали почти до морето, а тогава щеше да е твърде късно. Изведнъж се спряха мълчаливо един до друг, еднакви, почти на ръст, вторачили очи в очи. Той взе главата ѝ в ръцете си и се почувствува така безсилен, сякаш тялото му чезнеше под него.

— Лошо момче си ти — прошепна тя.

— Да — отвърна той тихо.

— Истински лошо момче.

— Да.

Лицата им не се докосваха. Само устните им предпазливо се сляха в продължителна целувка. Те сякаш отмаляваха, потъваха и се разтапяха.

— Истински... лошо момче — каза тя, когато се отдръпнаха един от друг примрели.

— Да — прошепна той отново. На това тя отвърна, като бавно разтвори уста и го целуна по разтворените устни:

— Наистина, наистина лошо момче!

— Да! Да!

— Лошо!

— Да!

— Лошо, лошо момче!

Той срещна устните ѝ, когато тя казваше „момче“. Неговото „да“ се сля с нейното възбуждащо „лошо“.

— Лошо...

Струваше му се, че забива нож в усмивката ѝ. Всяка клетка на телата им живееше в тая целувка, която растеше в тях и ги правеше безсилни. Вдървените му ръце бяха несръчното средство, с което си пробиваше път през бронята на облеклото ѝ. Скоро щеше да стане твърде късно за неговия несвикнал организъм, който достигаше до крайния предел на напрежение — в трепетен гърч. А тя не му помагаше, само шепнеше безсмислени думи, чак до тоя краен предел, след който той потъна в безпомощност.

Тъкмо тогава тя го отблъсна и застана разтреперана пред него. Погледът ѝ изведнъж стана необикновено студен, влажните ѝ устни се отпуснаха. Тя изглеждаше в този момент толкова безпомощна и самотна, че самият той се сепна от трепетното смущение и пристъпи към нея с нови намерения. Милувка, помирение — неясно му бе какъв е подтикът: състрадание, но към кого — към нея ли, към самия себе си ли, или пък нов порив на желаниа?... Тя обаче дигна ръка и го плесна по бузата доста твърдо, сякаш истинска плесница. След това бързо се впусна нагоре по пътеката, под гъсто нависналата зеленина, докато почти затича. Не се извърна към него.

Той изведнъж отрезня, остана само с детинско удивление. Слезе още по-надолу по пътеката към морето, премина голите скали и пояса от водорасли и навлезе в разхлаждащата вода, все по-дълбоко и по-дълбоко, докато накрая се отпусна и заплува, така както си бе, с дрехите. Доплува до едно малко островче и се изтегна на затоплената още от слънцето скала, от страната, която бе с гръб към сушата. Никой не можеше да го види там. Не можеше да се примири с мисълта, че някой може да го гледа. Беше се разкрил, беше без всякакво було. Сякаш и сега го наблюдаваха чужди очи. Изу обущата си и ги привърза на шията, след това отново се впусна в морето, сякаш бягаше от всичко, което гледаше с широко разтворени очи най-съкровениите му тайни.

Легна на сушата под фара, като остави дрехите си встрани, под последните слънчеви лъчи и зачака те да изсъхнат и да се промени

нещо, извън и вътре в самия него. Нищо обаче не се променяше, пък и дрехите не искаха да изсъхнат съвсем. Слънцето бе изгубило вече силата си, така както бе изгубил силите си и той. Стоеше на скалите сред един свят, който изчезваше и се превръщаше в нещо неосезаемо и безформено. Никакъв срам и никаква утеха, които съвсем плахо пропълзяваха у него, не можеха да победят. Нямахше нищо, от което да се ужасява, но и нищо, на което да се радва — бе беззащитно разкрит, хвърлен в апатия, без тайните, които трябваше да бъдат защищавани и укривани за негово собствено задоволство.

— Не е ли това Вилфред?

Той скокна уплашен. Гласът идеше откъм морето. Беше госпожа Фрисаксен, която приближаваше, гребейки в малка лодка. Няколко пъти седмично тя проверяваше трите лампи на фара. Там, където се допираха до лодката, веслата ѝ бяха обвити с кече; хората ги наричаха „ръкавиците на госпожа Фрисаксен“; казваха, че тя не може да понася скърцането на греблата, откакто мъжът ѝ бе изчезнал в морето. Тъмно обгорялото ѝ лице, издълбано от цяла мрежа бръчки, искреше в пурпурното вечерно слънце, когато тя обърна лодката към него.

— Уплаших ли те? — запита тя приветливо.

Изведнъж той се почувствува годен да стане господар на положението, макар че беше съвсем гол.

— Извинете, госпожа Фрисаксен — каза той учтиво и леко се поклони, — нямам дрехи, измокрих, ги. — Не посегна дори да вземе дрехите си.

— Няма защо да се срамуваш от мен — успокои го госпожа Фрисаксен сърдечно. Тя хвърли поглед към лампите, които светеха зад шестте призматични стъкла на фара. Не слезе на сушата, само отпусна греблата и остави лодката да се полюшва и леко да бъде тласкана от течението. Той видя, че на предната седалка в лодката тя бе поставила риболовни принадлежности. Видът на госпожа Фрисаксен, седнала в бялата лодка, върху която играеха отраженията на водата, го изпълни с тихо щастие и спокойствие, в което нямаше страх и желания.

— Аз трябва да изляза на открито и да измамя някоя бяла риба при залеза на слънцето — каза тя с обикновения си глух глас. — Много здраве вкъщи!

— Лека нощ, госпожа Фрисаксен — рече той учтиво и тоя път се наведе към дрехите си, тъй че не бе вече съвсем гол срещу нея, осветен

от последните лъчи на слънцето. Струваше му се, че иначе щеше да прилича на момчешка демонстрация.

Тя загреба тихо да търси риба точно срещу заливчето с фара от *тази* страна и малкото островче от *онази* страна. Там, дето се кръстосват тези линии, се криеше бялата риба. Тя беше твърдо убедена в това. Привечер в дъждовно време риба имаше навсякъде и тя кълвеше всякаква стръв. Но през златните летни вечери риба имаше само там. Той стоеше и гледаше как госпожа Фрисаксен отпуща веслата, пуска малката котва, дига след това въдицата и я мята във водата. Във всяко нейно движение имаше някаква щастлива увереност, увереността на един мироглед. Никога той не бе я виждал от тази страна. Тя просто съществуваше; жена в лодка.

Наистина ли се беше променило нещо у него?

Леля Кристине... и тя ли бе почувствувала всичко като него? Или само нещо подобно, както те двамата чувствуваха, нещо подобно, което щеше да стане, което трябваше вече да е станало? Наистина ли нещо се бе променило? А може би тя не бе нито разгневена, нито разочарована и посрамена — нали имаха дълбока обща тайна, толкова тясно обща, че сякаш бе само негова? Или може би тая тайна беше повече от негова? Защото той трябваше да споделя голямата тайна с някого. Именно това беше голямото, че бяха нужни двама. Двама, да, двама! Тая дума му звучеше като песен, като съзаклятие — това неприлично съчетание на няколко букви, което изразяваше тайнствена връзка с някого. Никога не се бе замислял досега как звучи тази дума. Думата *двама* приличаше на тайна среща между двойка от различен пол, крещеше до небесата с неприличието си и той я повтаряше и потретваше със страст: *двама, двама!* Дори винаги я изричаше два пъти наведнъж: *двама, двама!* Магията на буквите, която само го бе засегнала леко при четенето на неясни стихове, сега му разкриваше нов свят. Той щеше да превърне думите в дела, а делата — в думи, да ги направи пълноценни, всяко по свой начин. Равностойни — о, да можеше да стори това. „*Двама, двама!*“

Госпожа Фрисаксен се мержелееше далеч в морето. Виждаше я в отражението на умиращото слънце. Малка жена — в златна черупка. Сега тя измъкна една блещукаща риба. Тя бе сама, съвсем сама, сигурна в себе си, самотна отшелница в една лодка. Вилфред стана и след дълго колебание навлече неизсъхналите си дрехи, но и това сега

му правеше удоволствие. Когато се приготви и успя да нахлузи мокрите си гимнастически обуца, изправи се и замаха на самотната жена в лодката. Тя му отвърна, като размаха риба в ръка, изразявайки пресилено радостта си. Той заръкопляска беззвучно, като широко махаше ръце, за да може тя да види, че ѝ ръкопляска. Госпожа Фрисаксен поклати глава в знак на благодарност. Той се обърна след това и тръгна нагоре, повтаряйки греховната дума, която изпълваше тялото му с нова вълна на удоволствие.

„Двама, двама.“

— Аха, значи ти флиртуваш с госпожа Фрисаксен?

Тоя път той не трепна. Беше гласът на майка му. Той идеше откъм рида, откъм скалите над морето, откъм Крепостта, гдето тя често обичаше да се разхожда сама. Той ѝ се усмихна подчертано спокойно.

— Къде си бил, мое момче?

Лятната вечер и гласът се сливаха. Залезът, майка му... Той заобиколи мрачната урва, край която бе играл като дете (като дете, като дете!), обзет от радост, че ще утеши някого, който бе самотен, една жена, която той обичаше.

— Дрехите ти са мокри. Във водата ли си паднал?... И къде беше целия следобед?

— А ти? — попита той, като придаде на гласа си меката топлина и покоя на лятната вечер. Въпросът му бе кротък, незадължаващ, зададен със загриженост — израз на обич, пред която тя щеше да се преклони. — Какво си правила през целия ден?

Знаеше, че тя ще се подаде:

— Не през целия ден! — отговори тя. — Само няколко часа не сме се виждали...

Той знаеше това. Знаеше, че ще я принуди така към отбрана. Не я мамеше обаче; само искаше той да не бъде разпитван. Но веднага разбра, че и тя самата нямаше желание да го подлага на разпит. Задала бе въпроса си само по навик, понеже бе почувствувала отсъствието му. Той я прегърна и забеляза, че той действа, за да не се действа срещу него.

— Колко се радвам, майко!

— Отдавна не си прегръщал майка си — промълви тя тихо.

— От дълго време ли?

— Много, много отдавна.

Поеха заедно по пясъчната пътека към къщи, към сушата; забравиха морето, залеза, госпожа Фрисаксен.

— Леля Кристине се прибра и си легна — подхвърли тя равнодушно.

Съвсем равнодушно ли? Защо той постоянно подозираше нещо? Тържествуващият отговор дойде веднага: заради собствената му нечиста съвест. Той бе победител и измамник. Обичаше я, обичаше я като майка, като дама, като баща.

— Все пак съм малко по-висока от теб — забеляза тя и се засмя. — Ще се премерим ли честно?

Опряха гръб о гръб в слабия вечерен здрач и опипваха с длан главите си. Не можаха обаче да се споразумеят кой е по-високият, спореха, перчеха се. Той каза:

— Нека леля Кристине отсъди тогава!

Стори му се, че тя се посви за миг.

— Леля ти си легна — отвърна тя ниско. — Не бива да я безпокоим.

Тръгнаха към къщи прегърнати през рамо и той отново бе щастлив. Това бе телесно щастие, но без неспокойния трепет, който иначе винаги го обземаше. Косата ѝ го галеше при всяка крачка. Те изпитваха тихото спокойствие на отдавна влюбени през един лишен от страсти делничен ден. Поглеждаше я, като крачеха към къщи, и си представяше как упорито изкачва Крепостта, както бе правила стотици пъти преди, когато той бе още малко момче, застрашено от опасност, понеже не можеше да плува. А тя преувеличаваше опасностите, които го дебнеха край брега, защото нямаше усет към морето. „Нея обичам“ — казваше си той. Изведнъж се яви Ерна и нейната твърда целувка. А след миг пред него изплава градът: в нощта, зад потъмнелите сгради, се разискри огън, сноп пламъци, които се извиват нагоре. Всички спомени се явяваха едновременно и говореха за ужасната връзка между нещата. Видя светлината в стаята на леля Кристине, смекчена от тъмносините завеси. Всички светове се сливаха в един, а той знаеше, че трябва да ги държи разделени. За да има стойност, всеки

свят трябваше да има своя тайна. Тя трябваше да бъде истинска и само негова.

— Мамо! — възкликна той. — Мамо!

— Какво има? — отвърна тя.

Той бързо обърна темата.

— Ще хапнем ли малко от студената риба, останала от обед?

Тя го погледна радостно, с погледа на майка, която чувствава, че синът ѝ е почнал да се отделя от нея. Последна надежда:

— Гладен ли си?

— О, да, гладен съм! А ти ще изпиеш чашка вино!

Той подхвърли това случайно, по някакво вдъхновение.

— А ти?

— Мляко. Аз ще донеса и двете.

— Да отваряме цяла бутилка — само заради мен...

Беше я спечелил. Знаеше това, без да ликува, с обич.

— Аз ще разпечатам бутилката. А ти пък може да ми дадеш една съвсем малка чашка за награда...

Да, спечелил я беше. Мислеше за Кристине бързо, упорито, като бъркаше в хладилника, издаващ лъх на стар цинк, на пресни парчета лед, на заскрежени парчета месо, наредени върху леда. А там, отдолу, ето и златистата бутилка като специална примамка, тъкмо за тая вечер и за всички други вечери, които той си спомняше. „Слез, ела при нас — помисли си той, — ти ще разрушиш всичко за една секунда, ти ще успееш, мила моя. Ела, ще отворя бутилката, стига само ти да пожелаеш.“

— Иди си седни на масата, мамо! — Той я потупа леко. — Що за син имаш, какво мислиш, а! Може би се страхуваш, че ще пробия цялата тапа с тирбушона, така ли?

В радостта си той говореше на висок глас. Трябваше тя да го подсети да пази тишина. Над стария хладилник бе сключено съзаклятие. Той пошепна:

— Влез вътре и седни!

— Тихо — прошепна тя. — Леля ти може да ни чуе!

Той почна да приготвява тихо вечерята. Беше му студено в полуизсъхналите дрехи. Нареди всичко на таблата. Спомни си за стъкленичката с оцет, но забрави чашата за мляко.

— Не, не там! — прошепна той драматично, когато влезе с наредената табла.

Кимна ѝ да седне на бялата софа рококо. После нареди в края на масата всички лакомства; наля чашите; в своята сипа съвсем малко; знаеше, че майка му не искаше той да свиква с напитки. Наля отново нейната чаша и се наведе с подноса със студената риба. Докато тя си сервира, той протегна другата си ръка и я прекара по тъмнорозовата ѝ коса. Удоволствието, което изпита, остана на дланта му, без да се разлива бурно в тялото му.

Майка му почна да яде и ядеше така лакомо, че той се изплаши. Дори не дъвчеше, а гълташе като изгладнял човек и изпущаше малки парченца от хубавата риба.

— Виждам, че си много огладняла! — забеляза той.

Навън шепнеше лятната нощ. Сега действително се бе мръкнало и той забеляза двете свещи, които тя бе запалила на тяхната празнична трапеза.

— Сякаш целия ден не съм се докосвала до храна — каза тя щастливо. — Сякаш целия ден ме беше страх от нещо.

— Страх?

Тя вдигна чашата:

— Проклет инстинкт! — промълви тя тихо.

Той се стресна. „Инстинкт?“

— Ти не разбираш тия неща — поясни тя. — Още си дете, не схващаш това; то е страх от нещо, което принадлежи на миналото, страх, че всичко е отминало... А сега и ти ще опиташ виното, но само една глътка.

Той отпи от чашата. Гледаха се очи в очи през масата.

— Наздраве, мое момче — каза тя. Очите ѝ излъчваха топлина под меката светлина на свещите.

— Ще ти кажа нещо, мамо — започна той сериозно. — Ти си най-хубавата.

— Измежду кои? — попита тя тихо.

— Измежду всички.

Тя възкликна:

— Малки лорде!

Той разбра, че тя иска да обърне думите му на шега и се престори, че действително е шега. Дигна чашата и я поднесе

внимателно към устните си. Почувствува освежаващото спокойствие на жълтеникавото вино и желание да пие още. „Ерна!“ — помисли си той внезапно.

— За какво мислиш? — запита тя.

— Не зная, мамо. Зная, че тук е така хубаво.

— Ерна е сладко момиче — заяви тя.

Той трепна, но видя, че тя не забеляза това. Проклет инстинкт — или бе само случайност? Искаше му се да разбере дали нещата се чувствуват в момента, в който стават, или още преди това; дали връзката между роднините е толкова близка, че нищо не може да остане тайна.

— Защо го казваш сега? — попита той с променен глас.

— Да, защо ли? — Тя погледна уплашено часовника. — Знаеш ли, мое момче, че е крайно време да си лягаш!

Знаеше, че е така, както тя казва, и че тя знае, че той разбира това. Сякаш имаше споразумение за всички думи и действия, уговорени правила между двамата. „Двама, двама.“ Палеци думи. Те му припомниха всичко.

— Впрочем тя беше тук и пита за теб.

— Кой? — Той пропадна назад през хиляди светове.

— Кой? Ерна! Нали за нея говорим...

— Кога? Майко, кога бе тука?

— Преди... да, преди около един час. Всъщност не пита за тебе.

— Е, тогава защо идва?

Проклет инстинкт. Проклет, два пъти проклет инстинкт. Какво бе хрумнало на това плахо момиче, какво е надушило... то, което никога не можеш да го накараш да дойде...

— За какво идва ли? За да ме поздрави... мене. Донесе ми няколко прекрасни анемони.

Той проследи погледа ѝ до букета в зелената ваза върху пианото. Досега той не беше видял анемоните. Така, значи, Ерна бе напомнила за себе си. В известен смисъл тя бе в стаята, сред тях.

Майка му изпразни чашата и почна да подрежда. Магията помежду им бе изчезнала, оставаха само подозрения... или какво? Той не можеше да повярва, че тя подозира, че знае или че предчувствува нещо.

— Ще има излет до островчетата, сега си спомням. Тя спомена нещо такова. Мисля, че беше за утре.

— Ти ще дойдеш ли, мамо? — запита той внезапно.

— Аз...

— Не отговаряй веднага — добави той бързо.

— Защо?

— Ти знаеш.

— Зная, зная. Във всеки случай аз съм много стара, за да играя на морски пирати. Така че ние с леля ти Кристине ще си останем дома.

— И аз оставам — допълни той.

— Защо?

Тя очакваше това.

— Може би и ние ще дойдем — каза тя. — Във всеки случай — Кристине. Тя впрочем не бе вкъщи, когато Ерна дойде.

Сякаш бе казала: ти и тя не бяхте вкъщи.

— Още по-добре, мамо. Тогава ние двамата ще си останем у дома!

Не бе обаче сигурен в победата си, тоя път не спечели.

За да успееш в измамата, трябва да вярваш в нея.

Тя каза, че е късно. Гласът ѝ сега бе тих, решителен, нямаше вече никакви уговорки помежду им. Стояха мълчаливи край масата, без да се решат да станат.

— Не... каза тя внезапно и стана. Изкачиха стълбите заедно. През процепа на вратата той видя светлина в стаята на Кристине. В прохладата на тъмнината техните ръце се срещнаха в лека милувка. „Лека нощ“ — пошепнаха те едновременно.

„Затворник!“ — помисли си той, когато се изправи в стаята си. Затворник под следствие, за който всички знаят по нещо или подозират, или отгатват. Всички знаеха по нещо, а той самият нищо не знаеше, освен че някакъв нагон го тласкаше напосоки сред ония, които му бяха приятни и които го принуждаваха да се разкрива, да остава без тайни.

Цялото тяло го болеше при мисълта, че го познават, че е чужда собственост в един малък свят, в който се случваха големи неща, без той да бъде техен господар. Излезе на балкона над беседката с липите. Дърветата непрекъснато шепнеха в нощта — тихата песен на далечни

гласове, които обитаваха в самите дървета, понеже шепнеха и в най-тихо време.

Морето се тъмнееше в слабата светлина на нощта. Далече някъде проплакваха чайки. Тясна, по-светла ивица в черната вода сочеше пътя, по който се плъзгаше лодката на госпожа Фрисаксен при безшумното завръщане от лова на бяла риба.

Вилфред се пробуди. Не искаше да отива на островите с децата. Това му бе съвсем ясно. Наричаше ги деца сега. Вчерашният ден му бе доставил нощни преживелици и бе подготвил нови възможности за днешния ден. Той лежеше уморен, люшката се на предел, където искаше да бъде сам, със своите планове. Оттатък, оттатък бе самотата.

Разгледа книгите на рафта и се задълбочи във френската история на изкуството, която бе получил от вуйчо си Рене. Сега не го интересуваха нито илюстрациите, нито тънките бележки, които разбираше наполовина; той се впускаше сред тях разсеяно, по задължение, в очакване да се случи нещо. Навън утрото настъпваше радостно и свежо, но той не се интересуваше от него. Отминало бе за него времето на детските игри.

Докато се ровеше по лавици и чекмеджета, попадна на старите си играчки, които се търкаляха тук от много лета. Попаднали сега в ръцете му, те го изпълниха с меланхолия. Ето го бойния кораб „Акаса“, сред комините на който бе проврял пръчици и изградил система от стъпала, с команден мостик, с японски адмирал най-отгоре, изрязан от корен на дърво, с глава и продълговати очи. Тук имаше нахвърляни лодки от дърво и целулоид, купени лодки с платна и пропелери, със седалки и въжета — неща, за които другите момчета са му завиждали и които той великодушно сега бе изоставил в забрава и разруха. Никога не му бяха харесвали.

Тогава чу голямата врява, дигана от идващите насам младежи и деца. Те се смееха и крещяха, като изкачваха пътеката откъм морето; чу след това и шум от гребла. Бяха дошли за него, за да го повикат. Смъртно се изплаши от една среща с Ерна, но не само от среща с нея, а с всичко, с всичко около нея, което просто му бе омръзнало. В главата му се редяха извинения след извинения: боли го глава, трябва да чете, чисто и просто иска да си остане вкъщи... Погледна през прозореца и ги видя: момчета и момичета — някои от тях по-големи, много по-големи от него, с червени, сини и зелени рокли, с ръкавици, шалчета и шалове, с въдици и дори с един тромпет, който надуваха през цялото

време. Сега майка му го викаше. Сега приказва с тях. Сега пък им казва, че е горе, в стаята си, че ще го доведе. Отново го викаше.

Чувствуваше се като заловено животно. Нямахше кът, където да се скрие пред тая лавина от добри чувства към него. Леля Кристине — тя пък къде беше? В леглото ли бе още, понеже я боли глава? Тая мисъл му бе неприятна — не можеше да я види вкъщи, а трябваше да я среща на други места, намиращи се извън пределите на възможното, в някой игрален дом... Идваха му фантастични мисли, докато стоеше безпомощен между масата и прозореца, и не се осмеляваше да погледне навън, да чуе, че майка му го вика.

А тя го викаше. Говореше с насъбралите се младежи и го викаше.
— Малки лорде! Вилфред!

Изведнъж разбра, че не бива да я поставя в неловко положение. Не можеше да иска да го вика, не биваше, да оставя да го викат изобщо. Слезе долу с историята на изкуството в ръка и срещна цялата група пред стъпалата на верандата. Майка му стоеше сред младежите. Той уплашено потърси някакво извинение, но сред потоците светлина и слънце, всред другарите си той разбра, че никакви извинения не помагат.

— Ето го и Вилфред. Само за момент, аз сега ще приготвя кошницата му с провизии!

Бързо погледна майка си, но тя отвърна поглед и се залиса с младежта. След това бързо влезе вътре, за да приготви нещата му. За момент го доядя на нея. Беше го изоставила, предателствуваше спрямо него, само и само да го възвърне отново към детството, сред децата, та да се освободи от големите си страхове, които снощи издаваше.

— Ерна е долу при лодките — подвикна някой.

Какво? Знаеше ли някой? Какво можеха да знаят?

Отново го обзе глух гняв срещу подозренията, в които го заплитаха. Това го петнеше, лишаваше го от приятната несигурност на самотата.

— Е какво? — заяви той несигурно. — Аз ще си остана вкъщи и ще чета история на изкуството.

Най-близките край него останаха със зяпнали уста. Виждаше им се съвсем неестествено това. Но майка му вече излизаше от къщата с кошница и термос с изстуден плодов сок, с всички ония неща, които

бяха за него доказателство, че тя иска да го върне насилствено назад, към детството.

— Побързай, Малки лорде... ние ще останем вкъщи, леля ти още лежи, тя закусва в леглото си, боли я глава.

— Но, мамо, аз те замолих...

Тя пхна кошничката в ръцете му и веднага се обърна към младежите — млада, здрава майка сред младежи.

— Елате и вие с нас, госпожа Саген! — викна някой. Други подеха поканата.

Тя обаче се отбраняваше с всички сили. Бързо ѝ идваха извинения: чакала била гости днес, щяла да плеви на градината, имала гост — болен на легло, да, лелята на Вилфред... Те обаче трябва да внимават, има ли някой, който добре да *познава* стария петролен мотор на лодката на Йоргенсен? Заглушиха я победоносни възгласи, точно както искаше. Всичко потъна в шума и сбогуването с младежите. Нямаше нито миг тишина, а донякъде тя бе нагласила това, макар че всички подробности по излета бяха подготвени и те идваха само за да вземат Вилфред. Нали Ерна бе идвала вече да го покани?

Да, тя бе идвала, те бяха говорили малко по тоя въпрос. Но ето сега пък Вилфред. Той се беше заровил в някакъв учебник, в такова хубаво утро — чували ли сте подобно нещо! Гледай ти, ха-ха. Гледай го ти и пак — ха-ха. Смехове! Заедно с майка му те намериха, че това е безкрайно смешно. Тая млада госпожа Саген винаги се закачаше с меланхоличния си син и ги освобождаваше от грижата те да го закачат.

Тя ги придружи по пътеката, сред кръг от младежи, колкото е възможно по-далеч от Вилфред. Увеличаше ги в непринудени смехове, със свежестта си, с желанието си да се забавлява. Един млад човек, дошъл на гости у Йоргенсен, с жълтеникави брезентни панталони, с едва набола брада, използва някоя и друга минута за открит флирт с нея, докато се спускаха към скелята, гдето чакаха лодките; старата моторница на Йоргенсен щеше да тегли две малки лодки след себе си, докато три момчета бяха твърдо решили да плават с платна във викингска лодка и затова все сочеха някаква невидима сянка, която се очертавала някъде във фиорда. Това означавало вятър.

Като някакви сватбари с повишено настроение те се накачиха на лодките, увлечени в шеги и смехове, докато приветливата госпожа Саген стоеше на дървената скеля, която хвърляше петна във водата.

Шегуваха се с мотора. Той влезе в действие след няколко гневни пукотевици и почна да изпуска облаци синкав дим в летния ден. Димът почна да се издига нагоре, когато се впуснаха на път. Видяха я как тя напусна бавно скелята и тръгна нагоре по пътеката. Обадиха се единични гласове откъм морето, но те вече не стигаха до нея.

В самите лодки гласовете утихнаха. Тежките облаци дим от мотора нависваха в летния въздух. Последното, което Вилфред видя от майка си, бе един тесен гръб, пъплец нагоре по пътеката; в него не се виждаше вече никаква радост.

— Смешна жена е майка ти! — викна едно от момчетата през шума на мотора и погледна ободрително Вилфред.

Нещо заседна в гърлото на Вилфред. Горчивината от предателството, което тя бе извършила спрямо него, се замени от желанието да я защити. Но като се вгледа в покритото с лунички лице на Том, сина на градинаря, той прочете в него само възхищение и детска почит въпреки непочтителните думи. Усещаше ръката на Ерна върху своята, на ръба на лодката. Ръката ѝ бе хладна. Той почти не я бе погледнал. Сега погледна хубавото лице на малкото момиче, покрито от онзи загар, присъщ на хората, които постоянно живеят край морето, така различен от бързо придобития мулатов цвят на временните гости. Имаше нещо природно здраво в това девойче, което запалваше огън у него по особен начин. Светла като лен коса, ленена рокля. Цялото девойче бе сякаш от лен. Свежо и невинно и все пак буен запалителен материал с ведрите си сини очи, които разкриваха всичко.

— Не *искаше* ли да дойдеш с нас? — запита тя.

— Нали тебе те нямаше — отвърна той въодушевено. Още веднъж усети прилива на щастие от фалша, който го караше да продължава играта. Фалш ли бе *това*? Трябваше да бъде неизказано щастлив тъкмо сега, в тая неподобна рамка от синевина и сребро. Тя самата сякаш бе част от природата, бе летен слънчев ден от глава до пети. Той доверчиво склони глава към нея и заговориха сред пукотевицата на мотора.

Тя сложи уста почти на ухото му. Това не се хвърляше премного в очи, тъй като другите бяха седнали почти до самия мотор.

— За теб мислех през цялото време — каза тя сериозно.

Защо го дразнеха тия думи? Защото той самият не бе ги казал пръв ли, или чисто и просто заради това, че бяха предизвикателство, на

което той не можеше да не отговори?...

— И аз... за тебе — прошепна той объркан. — Цяла нощ — добави той. Не звучеше убедително.

Очите на Ерна притъмняха, овлажняха. Тя поглади ръката му, провиснала от лодката. Нейната длан бе корава от засъхналата по нея морска сол...

— Цяла, цяла нощ — увери я той с дрезгав глас.

— Не си ли спал? — запита тя угрижено.

Въпросът ѝ му се стори като плоска ирония. Знаеше обаче, че така тя издаваше загриженост, преданост и нищо друго. Откъсна късата копринена платка, висяща отпред на разтворената му риза, и я върза на китката ѝ. За награда, за утеха? Не знаеше защо; но я привърза усърдно в рибарски възел, който се бе научил да прави.

— Така — рече той. — Сега никога не ще можеш да го развържеш.

Тя погледна бледожълтата коприна мълчалива, трогната. Погали я с другата ръка, подпря лице на нея и го погледна замечтана, предана. Той отвърна на погледа ѝ. Беше успял да се убеди, че я обича.

С „ура“ групата превзе островчето. Напред вървеше градското момче, с тропет, след него Том, синът на градинаря, дигнал знаме, на което бе изобразена мъртвешка глава и кости. Заби го в каменната пирамида на островчето. Наловиха се за ръце и запяха сподавена, пълна с мистика викингска песен, означаваща, че те са господарите на острова. Детски пориви, деца! Големите момчета отначало смутено взимаха участие в церемонията, но скоро те най-много се увлякоха. И Вилфред се присъедини. Той предложи да играят на следене: едни ще крият бележки, а другите ще ги дирят. Трябваше обаче да ги слагат под камъни, иначе лекият морски вятър ще ги отнесе. Освен това почти бе невъзможно да се скриеш на островчето, без да бъдеш забелязан, тъй като нямаше височини. Само на две места то бе прорязано от дълбоки цепнатини, пълни с наносни трески и черупки. Ония, които криеха бележките, бяха лесно откривани и затова преминаха към групови игри. Игри, продиктувани не от друго, а от вътрешния им стремеж да се отърсят от умората, която се бе натрупала през дългата зима, изпълнена с уроци и училищна атмосфера.

Ерна тихо го повика. Тя се бе навела над камъните срещу залива и му правеше знак да върви тихо. С няколко скока той се приближи

мълчаливо до нея и видя гнездо на чайки, в което едно яйце се движеше само. Ясно бе, че яйцето преминаваше последния стадий: малкото птиче ей сега щеше да се излюпи.

Скоро се събра цялата група, която гледаше тайнството в малкото гнездо, пълно с пера. Тържествено следяха чудото. Преголямото птиче си пробиваше път през яйцето; то бе мокро и лепливо и ето че изведнъж стана два пъти по-голямо от яйцето, в което бе лежало. Потътри се и запълзя, като се опитваше да се изправи в гнездото. Ерна бе уловила ръката на Вилфред: тя се бе съвсем разнежила. Тази церемония на раждането като че ли бе предназначена специално за тях, те като че ли стояха пред своето новородено дете, което безпомощно навлизаше в свят, пълен с възрастни и опасности.

В същия миг във въздуха над тях се вдигна невъобразим крясък. Преди да разберат какво става, над тях се разтвори чадър от бели птици, кряскащи и разгневени; някои от тях се спущаха отчаяно надолу и заплашваха с човките си. Някои от момчетата почнаха да хвърлят камъни и пръчки, за да се защитят от разлютените птици. Ерна обаче се възмути от подобно насилие.

— Нека си идем — каза тя развълнувана и съвсем сериозна. — Те само бранят малкото птиче. Сигурно то е последната им рожба през тая година. Нека ги оставим на спокойствие.

Ятото птици ги следваше с бесни крясъци, докато се оттеглиха доста далеч от гнездото. Тя седна на една скала и се загледа към морето, изпълнена със спокойствие, което той по-рано не бе наблюдавал у нея.

— Виждал ли си нещо тъй трогателно? — попита тя. — Горките птици проявиха безумна храброст само за да защитят едно малко безпомощно животинче. Смяташ ли, че това е само инстинкт?

Нещо го бодна. Отново същата дума.

— Отгде си взела тая дума „инстинкт“?

— Не се ли казва така? Това, което се прави, което *ние* правим, без да знаем защо? Което отгатваме...

— Какво разбираш под отгатване? Чайките само закрилят малките си, това е нещо съвсем обикновено.

— Да, обикновено. Но те някак си са разбрали, че малкото им птиче е в опасност.

— Нищо не са разбрали, защото в действителност то не бе изложено на опасност. Никой от нас нямаше да докосне птичето.

— Ами ако някой поискаше да стори това?...

— Не, никой нямаше да поиска такова нещо. Според мен това отгатване съвсем не е хубаво — добави той. — Освен това вие винаги отгатвате неправилно.

— „Вие?“ — учуди се тя. — Вилфред, не ми се сърдиш, нали?

Той притегли главата ѝ. Огледаха се и след това бързо се целунаха. Чуха викове, другите бяха почнали да дирят малки чайки из скалите — ясно бе, че са открили нещо.

— Вилфред, защо каза *вие*?

Той помилва ръката ѝ.

— Мисля, че всички все дебнат. А не бива — добави той.

Веднага си помисли: „Колко е чудно, седим и говорим като възрастни хора за неща, които не се осмеляваме да кажем, но които са наистина важни.“

Другите обаче бяха намерили множество малки и искаха да ги пазят и закрилят, тъй че нещастните малки чайки подскачаха от скала на скала, смъртно уплашени от предлаганата им закрила.

— Да ядем! — викна някой.

— Не, не! Нека се изкъпем първо.

Настана ужасна бъркотия с бански костюми и гащета. Когато порано биваха сами, децата не си бяха служили с такива неща. Сега отведнъж забелязаха, че са станали големи. А имаше и мнозина нови и непознати още сред тях.

— Така е и с хората — продължи Вилфред колебливо. — Смятам, че и те не желаят да бъдат толкова закриляни.

— Наистина ли не искат да бъдат нито следени, нито закриляни? — запита тя.

Той се трогна от чистосърдечния ѝ израз. Бе казала нещо особено важно за него. Тя стоеше и опипваше жълтия си бански костюм. Една премного млада майка, която вече е станала излишна. Но някои бяха навлезли вече в морето и затова трябваше да побързат; беше срамно да влезеш последен — нещо, което все пак ще се случи на някого, но защо пък именно на тях.

Големите момчета от града плуваха по един начин, който те наричаха индиански. Това плуване се изразяваше в силно пляскане във

водата, въпреки че с него не постигаха по-голяма бързина. Скоро всички почнаха да плуват по този начин и стана такъв шум и такова плискане, че водните капки образуваха малки дъги над кипящия басейн, пълен с тела и пухтящи глави. След това преминаха към дълго плуване под вода и най-накрая — към общи игри. Задъхани и заморени, те излизаха един по един на брега; с лъснали лица, плюващи солена вода, те почнаха да се катерят по скалите, гдето някои от момичетата вече така размесваха пакети от кошниците, че никой да не може да познае кой какво е донесъл и никой да не може да намери собственото си ядене.

— Том! — извика някой. — Къде е Том?

Още долу на брега някой бе запитал за Том. Тия, които бяха край трапезата, бърбеха, викаха.

— Какво е станало с Том? — викнаха четирима, които се бяха качили най-високо и се печеха на слънце. Изведнъж всички утихнаха. Някой се обади:

— Дрехите му са ей там, горе. — Изведнъж пак избухнаха шум и викове: — Том! Том! Някои проточиха гласове: То-о-о-м! — Накрая се понесоха общи викове из гърла, които издаваха паника: То-о-м, То-о-м!

Целият остров утихна. Някои хукнаха боси към върха на скалата, за да го търсят, други отидоха към брега, трети — към скалите. Вече никой не викаше, всички гледаха. Никой обаче не виждаше Том, никъде.

Вилфред усети една леденостудена ръка на китката си. В очите на Ерна той прочете отчаяние. Дори нещо повече. Молба?

И той се бе уплашил, но не бе изгубил присъствие на духа. Отново се чуха откъслечни викове — някои умолителни, други настоятелни, сякаш караха изчезналия Том да се обади от скривалището си, което те търсеха.

Той събра мислите си с такова напрежение на волята, което почти му причини болка. Дрехите? Бяха ги намерили далеч, встрани от пръснатите момчешки и момичешки дрехи — зад каменните блокове, на южната страна на острова.

С пъпна увереност той си помисли: „Том не е имал бански гащета.“ Представи си стаята, в която живееше семейството на градинаря: малка стаичка. Такова нещо като бански гащета те не можеха да имат. Том сигурно се е стеснявал да се къпе с другите...

Вилфред забеляза, че бе застанал до Ерна и бе уловил ръката ѝ. След това внезапно я пусна и затича, без да каже дума. Затича се към северната част на острова, която завършваше с нос и с остро извисени над морето, скали. Той тичаше леко и пъргаво по скалите и все пак внимаваше къде стъпва. Тичаше с тържествуваща увереност в правилността на мисълта си, докато всички други диреха слепешката. През цялото време му се мяркаше малкото жилище на градинаря, там на поляната. Тичаше, колкото може по-бързо и все пак така пестеше силите си, че когато стигна на скалистия нос, не бе изгубил дъх. Там той спря и погледна надолу, в подножието на скалите. Водата бе прозрачна и спокойна от тая страна, закрыта за вятъра. Видя дъното съвсем ясно; кафявите водорасли се полюшваха леко от водното течение. Скачайки от камък на камък, той непрекъснато се взираше в морето под себе си, диреше системно, част по част по ясното дъно, във водата, под водораслите.

И там най-после съзря Том. Той лежеше по очи, бял, гол. Тънките крака се удължаваха под пречупената светлина и като че ли се движеха.

Вилфред се огледа за помощ. Но до него достигаха само викове от другата страна на островчето. Той нагази във водата, като внимаваше да не се подхлъзне и падне. Беше по-дълбоко, отколкото смяташе. Дълго газиле, докато стигна до Том. След това се гмурна дълбоко, улови Том за шията и наведе силно горната част на тялото му, така че Том остана на колене на дъното. Мислеше бързо, ясно и остро за всичко, което бе слушал за спасяване на удавници: как трябва да се вземе тялото на удавника на гръб и как да плува под него.

Тялото му бе тежко, по-тежко, отколкото смяташе. Той непрекъснато потъваше. Тъкмо когато се готвеше да го прихване с другата ръка, усети твърда почва под единия си крак. Веднага след това той извлече Том наполовина от водата на една малка скала, съвсем близо до скалистия нос. Трябваше само да прегазиле до сушата с изстиналото тяло на ръце, а то ставаше все по-тежко и по-тежко в изморените от усилията мишци.

В тоя миг той зърна Ерна, която се приближаваше горе по скалите. Жълтият ѝ бански костюм блестеше на фона на небесната синевина. Луда радост обзе умореното му тяло, радост, която щеше да му помогне да преодолее всички трудности.

Ето, Ерна се обърна и замаха с ръце. Вилфред държеше безчувственото тяло задъхан, смъртно уморен, но през цялото време си мислеше за онова, което бе чел за спасяването на удавници в „Наръчник за момчетата“.

Когато първите от групата пристигнаха запъхтени, той се бе вече навел над Том, поставен по корем, с главата надолу, на най-близката суха, равна скала на носа. Той сам беше коленичил над голото тяло, като го беше възседнал. Момчетата дойдоха на скалата. Стигнаха всякакви викове. Момчетата също се струпаха бързо наоколо им. Чувствуваше, как над него се образува полукръг, първа, втора редица от напрегнати, тръпнещи в очакване безпомощни деца, които чакаха от него да стори чудо. Ритмично и целенасочено той започна да прави изкуствено дишане. Правилно ли действуваше? Така ли пишеше в книгата?

Беше толкова изморен, че се страхуваше да не се сгромоляса над мокрото тяло. Но не смееше да отстъпи мястото си на някой друг, не смееше да попита дали някой не разбира повече от спасяване на удавени. Един сподавен глас почна да дава полезни съвети, но колебливи. Сякаш не се касаеше до живота на Том, а до неговия собствен живот. Ще се справи ли той, той ще успее ли...

Но ето първата струя вода бликна от гърлото на лежащото под него същество. Вече не си спомняше кой бе това: едно тяло с глава на камъка; изви главата и водата почна да шурти силно. Момчето лежеше и повръщаше.

Вилфред го обърна. Сега му помогнаха, поставиха го на гръб, с глава силно наведена встрани. Вилфред легна над него и сложи ухо на сърцето. Не го чуваше още да бие, но чувствуваше по тялото, че Том е жив. Червена мъгла се спусна пред очите му. Огледа се за помощ, но почна да потъва, да чезне в непознат свят. Самият той почна да повръща нагълтаната при гмуркането вода...

— Но аз... аз дори не съм скачал от скалата, мамо, нищо не съм направил, нищо от онова, за което всички разправят. Аз само се поразходих и го изтеглих от водата!

Почваше да става мъчително. Майка му, леля Кристине и той пиеха следобедното кафе. Децата още обикаляха и на висок глас

разказваха как Вилфред бе спасил Том от удавяне. Градинарят и жена му бяха идвали за малко, те не можеха да отсъствуват от дома си за повече от половин час. И двамата бяха плакали от благодарност. Лекарят бил казал, че Том е спасен в последната минута. Ако не било това смело момче, днес нямало да има вече Том — единственото, което имали на тоя свят.

Самото прибиране въщи, противно на изпълнените със страх минути, сменени от плаха радост, се бе превърнало в триумфално шествие, при което всички бяха обзети от искреното желание да го величаят. Още щом се бе свестил горе на скалите, той беше им заявил, че не е направил нищо особено, че дори не е плувал много, а само го е измъкнал. Колкото повече протестираше срещу хвалбите, толкова другите ставаха по-сигурни, че е извършил истинско геройство. Великолепният ден приключваше бляскаво. *Искаха* да го направят герой. Още виждаше пред себе си Ерна в лодката при връщането; тя бе седнала и не отделяше сините си очи от него нито за миг, безмълвна, занемяла и оглушала от удивление и щастие, защото *той* бе извършил това.

Искаше му се да мине по светлата пътека над пасбищата и да иде до къщата на градинаря, да посети Том, да *види*, че той е жив. Не посмя да го направи заради благодарността, с която щяха да го обсипят. Знаеше, че ще го приемат като наложен дар, че ще прехвърлят върху него цялата си обич към Том. Самият Том бе на легло и не биваше да става, макар че той твърдеше, че е здрав като тюлен, че ще е чудесно да поизлезе.

Родителите му обаче бяха угрижени: Том трябваше да пази легло още някой ден. Сякаш искаха да го привържат към себе си, да не го изпускат от очи, макар че съвсем не бяха почувствували липсата му до момента, в който може би нямаше вече какво да губят.

Майката на Вилфред преливаше от радост. Не че приказваше много, но час по час казваше на Кристине, че се гордее със сина си. Кристине бе чула историята с мила усмивка. Тя нямаше право да участвува във възторга. Беше само зрител, дори не такъв зрител, какъвто бяха всички тия младежи; те бяха преживели произшествието. Тя не можеше да участвува в разговорите нито за спасяването, нито за изкуственото дишане. И все пак и тя излъчваше радост, която достигаше до него, и той знаеше какво изпитва тя.

— С други думи, ти абсолютно нищо не си направил? — подхвърли Кристине иронично. — Само си се поразходил случайно из морето и си го измъкнал и после си му вдъхнал живот?

— Не, неслучайно. *Обмислих* всичко. Там е разликата. Смятах, че му е неловко да се къпе гол. Знаех, че няма бански гащета.

— Е, значи, само си отишъл и си го извадил! — допълни майка му.

— Точно така.

— А как отгатна, че няма бански гащета?

— Не отгатнах, а го видях пред очите си.

Майка му и леля Кристине размениха поглед над чашките с ликьор. Какво отгатваше всяка една от тях от грамадната област на загадките?

— Ти винаги говориш — каза майка му леко смутена, — че си *видял*, че *виждаш*.

Вилфред изведнъж се сепна. Забеляза, че те се опитват да проникнат в него. Знаеше чудесно, че това удоволствие *да види* е една от пътеките към света на тайните. Така бе с него. С другите може би беше иначе. *Да види* и *да знае* — това бяха хубави думи. Да види, но по-другояче, не само с очите. Да знае повече от онова, в което сме сигурни.

— Бих искал никой повече да не приказва по това — рече той. — Радвам се, че Том е жив, той сигурно е добро момче, аз всъщност почти не го познавам.

Стана и излезе в градината. Знаеше, че те сега мълчаливо се споглеждат и мислят, че знаят. Това, което смятаха, че знаят бе, че той е скромно момче, което не иска да бъде хвалено за неща, които всяко момче би направило и би могло да направи, стига само да размисли повече. Но докато те копнееха да му се възхищават, той знаеше, че вършат болезнена грешка, болезнена за него. Тъкмо тоя род измама не влизаше в плановете му. Мярна му се думата: *банална*. Сви недоволно устни...

У него имаше и нещо съвсем противоположно, като си помислеше искрено. Нещо, което бе минало през ума му по време на скъпоценните секунди на най-силно съсредоточаване на скалистия нос и което той не си беше изяснил напълно. Нещо друго, мъчително. В припадащия здрач той се спусна към брега, към скелята, отдето бе

почнало краткото приключение. То беше следното: желаше ли помощ от някого, когато бе нагазил във водата, за да дири удавника? И как бе разбрал, че момчето бе отишло тъкмо към ония места?

Не, не желаше ничия помощ.

Ами ако не бе успял да се справи сам — щеше ли да предпочете Том да умре, вместо да поиска помощ да го извадят?

Не можеше да си отговори на тоя въпрос. Знаеше само, че го радваше отсъствието на другите.

А след това? После, когато бе клекнал над „трупa“ и действуваше по предписания, които само смътно си спомняше, които никога не бе прилагал на практика — желаше ли тогава помощ, упътване?...

Не, не искаше такава помощ. Когато едрото момче с дълбокия глас бе почнало да се намесва със съвети, той го слушаше раздразнено, неохотно.

Но всъщност и момчето не бе напълно сигурно — то говореше ей така, само за да каже нещо.

Но ако наистина имаше някой по-положителен, по-сигурен, по-опитен и силен...

Не, нямаше такова момче в групата.

Но ако все пак?...

Щеше ли да предпочете смъртта на Том пред предлаганата помощ?

Водеше ли го само желанието да блесне като герой?

Крaчеше отново по пясъка; всяка крачка причиняваше безпокойство, което той не бе в състояние да заглуши. Не беше ли искал да убие по-скоро Том... Той, който така геройски спаси живота му? Не бе ли това затаената дълбока истина, която го измъчваше така, че не можеше да търпи похвала за своята съобразителност и решителност?

Сега Том му бе станал някак си особено мил, макар че по-рано той не обръщаше никакво внимание на момчето с луничките и бялото тяло, когато се къпеха. Когато се бе надвесил на колене над полумъртвото същество, като че ли го яздеше обратно към живота, не му ли се струваше, че е възседнал мъртвия Том като своя собственост, като някакъв обект за проява на смелост, язден направо към смъртта?

Той вървеше и стенеше тихо. Макар и да не бе напълно сигурен, че е така, той все пак беше почти сигурен. Все повече и повече се

уверяваше в това, като отхвърляше само оправданията и похвалите. Уверяваше се от думите, които му отправяха другите хора, от потупването по рамо, когато се прибираше дома, от възторжения поглед на Ерна и от проявявания от майка му такт, с който тя приемаше неговата скромност. Трябваше да отхвърли това като нещо мъчително и невярно; то му беше чудо.

Защо да стори това? От любов към абсолютната честност?

Ритна един камък от пътеката със силата, която презрението дава; камъкът описа голяма дъга и падна в морето.

Напротив: той се измъчваше не за да бъде „честен до мозъка на костите“. Искаше да премахне нещо, което бе станало толкова голяма неистина, че можеше да бъде прието за истина. Искаше да го сведе до малък факт, достатъчно нищожен, за да може да го задържи за себе си, в кът, в който никой не надникваше, в глъбината на душата си, без блясък за другите, с онова значение, което той сам му придаваше. Тогава то можеше да бъде невярно, колкото си ще.

Стигнал бе почти до скалистия нос с фара. Чувствуваше леко доволство от това, че е разровил нещата до дъно. Изчезнала бе всяка радост. Вместо това чувствуваше тежестта на някакъв камък, остър и причиняващ болка. Така би искал да бъде винаги: камък, твърд като скалата, на която стоеше, но не така голям и дълъг, като скалистия нос под милувката на морето при залеза, а малък твърд камък, с изострени краища, който да бъде в него самия, част от него, който да му служи като оръжие.

Леки вълни, раздиплени от лодка, плискаха в брега; те идваха откъм другата страна на носа. Видя бялата лодка на мадам Фрисаксен, която се показва зад фара. Мадам Фрисаксен, суха и потъмняла, обърната гърбом към него, гребеше безшумно към скривалището на бялата риба. Като стигна до средата на залива, тя го видя в червеникавата светлина на залеза и отпусна греблата.

— Гледай ти ето го момъка, който спасява давеци се! — каза тя добродушно. Всъщност не издаваше ли тонът ѝ ирония?

Заля го червена вълна. Какво му бе толкова приятно у тая жена, която хората не обичаха?

— Добър вечер, госпожа Фрисаксен! — викна той и се поклони учтиво от камъка, гдето бе застанал. — Отново ли ще опитате, госпожа Фрисаксен, късмета си с бяла риба?

Знаеше, че тя се ласкае от обръщението „госпожа“. Възрастните й казваха „мадам“

— Вярно ли е това, което чувам, че ти си извлякъл малкия Том от морето? — запита тя, облегната на греблата.

— Да, госпожа Фрисаксен. Изтеглих го на сушата, той се бе подхлъзнал.

— Да, да — отвърна тя тихо. Гласът се чуваше съвсем ясно над водата. — Да, да — поде тя и натисна греблата: излезе малко встрани от течението, за да не я отнесе към брега.

— Може би Том е имал щастие — каза тя.

— Надявам се, че няма нищо да уловите, госпожа Фрисаксен — викна той весело. — Нито една риба няма да клъвне през цялата вечер!

Тя се усмихна хитро. Разбра го. Имаше негласна уговорка помежду им да не си пожелават щастие в риболова — иначе нямаха успех.

— Пфуй! — викна той и плю срещу нея в морето.

Госпожа Фрисаксен разкри цялото си лице в широка усмивка, толкова неочаквана, че лицето й сякаш щеше да се разцепи. Тя кимна още един път и почна да гребе безшумно към скривалището на бялата риба, което блестеше в червените отблясъци на слънцето.

И той пак остана да наблюдава самотното същество в лодката, което принадлежеше на друг свят, стоящ настрана от шумящото общество на летовниците. Дали тя изобщо живееше в някакъв свят? Сякаш се движеше като сянка по земята, сама за себе си, без връзка с предмети и хора, гребеше тихо под слънцето, което не излъчваше топлина.

Може би — така бе казала тя. „Том може би е имал щастие!“

Не беше го похвалила никак, изхождаше само от гледището на Том, може би от гледището на семейството на градинаря. Те бяха единствените тук, който я познаваха.

Какво мислеше тя в края на краищата за събитието на деня, което щеше да стои в центъра на разговорите на летовниците през цялата седмица, а може би и по-дълго време?

Тя сигурно нищо не мислеше.

Изведнъж момчето, което гледаше като хипнотизирано малката лодка, приличаща на златна капка сред вечерната синевина, се зарадва.

Госпожа Фрисаксен праща всичко по дяволите. Всичко, всичко праща по дяволите! Тя беше доволна от своето дребно съществуване.

Да, така беше. Тя излъчваше някакво чувство на абсолютно равнодушие, на покой. Също като вуйчо Мартин, само че по друг начин. *Неговият* кръг бе голям — борси, чуждестранни търговски къщи, цяла мрежа от грижи, радости, собствени и чужди. Но всъщност той се обкръжаваше с тези неща само за да бъде спокоен и защото за такива неща именно говореха хората. В действителност и той пращаше всичко по дяволите. Тъкмо така — това бе и негов собствен израз. Музиката, малките изискани творби на изкуството, които правеха дълбоко впечатление на другите, които караха вуйчо Рене да бледнее, докато създадените впечатления пееха в душата му... дори бедността и страха от онова, което идва — всичко това, по което вуйчо Мартин говореше толкова много и така важно... той пращаше всъщност по дяволите. Точно това правеше вуйчо Мартин. Вилфред знаеше това, застанал самотен на брега, изпълнен с вътрешна радост, че някои постъпват така. Не са ли това истинските егоисти по света?

Възрастните често говореха за егоизъм. И когато произнасяха тая дума, като че ли разрязваха гнила ябълка.

И все пак не можеха да определят що е егоизъм!... Смятаха, че означава преследване на най-големи лични изгоди пред всичко друго. Не знаеха нищо за оная страст, която той щеше да почувствува, когато се ограда със самотата си, в която само той ще съществува, твърд като камък под бляскавото лустро от любезност и внимание, изисквани от него. Станал веднъж независим, станал веднъж камък, който не мисли за другите камъни, у него ще виждат само доброто, любезното, геройското. Ще бъде богат като вуйчо си Мартин — да, защото вуйчо му Мартин бе наистина богат човек — със скромни привички, така че хората с основание казваха: „Вижте, колко е скромен, върши добрини без много шум“. Богат и сигурен, без нито за миг да си задава въпроси дали това, или онова е правилно или погрешно. Защо иначе го бяха карали да учи толкова много, много повече от другите... музика, преди да постъпи в училище, през оная пролет, когато бе ходил с майка си във Франция... ако не заради това, да използва ранните си дарования, за които толкова много говореха, за да стане твърд като камък?

Колко глупави бяха хората!... Колко лесно беше да ги разбереш въпреки техните отгатвания. Те винаги отгатваха онова, което *искаха*

да отгатнат. Когато пък сгрешаха, те така нагаждаха резултата, че да изглежда като че ли все пак правилно са отгатнали! И след това, разбира се, не знаеха нищо един за друг, по-малко от нищо, тъй като започваха погрешно, заблудени от неточни догадки, от туй, че мислеха до най-малки подробности само неща, които им се искаха да бъдат такива.

Те обаче смятаха, че знаят! Майка му — за него. Леля Кристине — за него. Вуйчо Рене, който бе получил поръчението да ръководи едно младо дарование...

Госпожа Фрисаксен обаче знаеше нещата. Тя бе постигнала това посредством преживените огорчения и презрението към хората. Разказваха, че обстоятелството, че мъжът ѝ се удавил, не променяло много нещо. Не му беше съвсем ясно какво разбираха под тия думи. Казваха, че Кристине не била от тяхната среда. Не знаеше какво точно искат да кажат с това. Знаеше обаче поне толкова, колкото всички други. Знаеше — тъй като през тая вечер на вълнение той бе разбрал тайната на госпожа Фрисаксен, — че хората само говореха едно и друго, говореха и говореха. И колкото повече говореха, толкова по-погрешна беше преценката им. Само когато нещо действително им причиняваше болка или страх, те се променяха. Тогава те създаваха герои от хората... Нещо, за което мечтаеха...

Излезе отново на пътя; Ерна го повика през плета и той мина в техния двор, гдето семейството вечеряше на една небоядисана маса под големия кестен, от който винаги падаше по нещо в храната. Ядяха особено ястие, което наричаха „здрава храна“; то представляваше смес от жито с мляко. Накараха и Вилфред да седне на масата, той получи порция от отговарящото на предписанията на хигиената, ястие, което засядаше на гърлото му като тапа. Бащата на Ерна ръководеше някакво учебно-възпитателно заведение и знаеше почти всичко за възпитанието, а малкото, което не знаеше, ходеше да научи в Англия всяка година посредством стипендия в един институт, където научаваше още нещичко за възпитанието от 15-и до 30-и юни ежегодно.

Той говореше за характер и за обучение, както и за нещо, което наричаше чистота на чувствата. Той бе единствен в семейството, който ходеше гол до пояс, търкаше се с пясък и никога не ядеше варено ядене. Той похвали постъпката на Вилфред, като я разясни с

възпитателни примери; привърженик бе на положителния дух на спортменство, препоръчван от Баден-Поуел^[1], според който човек не бива да се колебае какво трябва да извърши.

Деветгодишният брат на Ерна слушаше с недоволство откъм лехите с репички, където трябваше да чисти плевели.

Вилфред предпазливо поглеждаше Ерна. За пръв път, откакто можеше да си спомни, той забеляза у нея израз, който разкриваше и друго, освен пряк характер. Тя наистина ли никога не се шегуваше с тоя повтарящ изтъркани истини грамофон, над който Вилфредовото семейство толкова много се смееше, насядало на верандата край бутилки с уиски — неговите вуйчовци и всички други самоуверени господа, които знаеха всичко, *посвоему*? Дори майката на Ерна, която угаждаше на мъжа си, като обличаше някоя народна носия, когато им идваха гости — и тя сега безучастно се бе навела над чинията си и ядеше здравословното ядене. Сигурно ли бе, че това, което той говореше, е толкова глупаво само защото всички смятаха така? Ако не беше гласът му, който предизвикваше смях, Вилфред би се съгласил с него по много неща, както правеше и с другите доморасли пророци.

— Напълно съм съгласен с вас, че не бива да се бие големият тъпан, защото човек е помогнал на някой приятел — каза Вилфред. Той вътрешно се радваше, че бе използвал израза на вуйчо си Мартин „да се бие големият тъпан“. Когато си служеше с думи на други възрастни хора в разговор с възрастни, очите им започваха да изразяват несигурност. Ерна бързо го погледна. Благодареше ли му тя, или се боеше да не се подиграва с...

Доволен, бащата на Ерна се поизкашля и пхна в уста нова лъжица, пълна с мляко и жито. Напомняше му преживяща крава. Вилфред използва случая.

— Аз обаче не се възхищавам особено много от скаутското движение в Англия — каза той замислено.

Бащата на Ерна се усмихна снизходително, както правят педагозите, когато непосветени изказват съмнение върху техните идеи.

— Охо, нашият млад приятел не харесва скаутското движение?

Той огледа домашните си и кимна на малкото момче, което бе на лехите със зеленчуци, за да дойде и то и да извлече полза от лекцията. То бе един малък разбойник с щръкнали коси, чиито очи бяха насочени само към бурканчетата със сладко от боровинки.

— Може ли да запитам, дали нашият млад герой се е запознал с идеите на Баден-Поуел? — Сега той улови здраво, но дружелюбно главата на малкото, дърпащо се момче.

— Доста съм чел — отвърна леко Малкия лорд. — Смятам, че всичко, което той казва за честност и чистота, прилича много на казаното от всички други. Смятам обаче, че това е съвсем просто за обикновените момчета. Прилича ми само на повторение на стари правила за живота.

Ръководителят на учебното заведение подскокна леко на стола си. Забавно беше да го подразни малко човек, без обаче да прекалява.

— Смятам, че хората... може би специално съвсем младите... са станали по-komplицирани и имат много основания за това, което вършат. Те обаче са доста равнодушни спрямо простите добродетели на тоя Баден-Поуел.

Ерна бе свела очи надолу към чинията, малкото ѝ братче подскачаше — от удоволствие ли или от нетърпение? Баща му щеше сигурно да каже сега нещо остро. Но сякаш изведнъж си спомни нещо. Той само каза:

— Може би вкъщи ти слушаш неща, противоположни на тия. Средата играе извънредно голяма роля за миогледа на младите хора.

— Точно така — каза Малкия лорд примирително.

Беше време да става и да благодари за оказаното гостоприемство. Знаеше много добре, че деца и юноши биват канени у родителите на Ерна само за да слушат поучения. И когато стана, едно малко дяволче се надигна у него:

— Ние, децата, сигурно много се влияем от това, което слушаме вкъщи, но най-често то дава обратни резултати.

Той учтиво подаде ръка на майката на Ерна и благодари за великолепната храна. Бащата го погледна великодушно. Вилфред се почувствува като пеперуда, забодена с игла. Ако бе останал още десет минути, сигурно щеше да се превърне в един от онези „случай“ на педагога, за които така обилно даваше сведения месечното списание за душевно и телесно здраве. Списанието се получаваше през цялата година в дома им — на Драменсвейн. Никога не бе се замислил, че сигурно бащата на Ерна им го праща.

Той тръгна за вкъщи между двата реда храсти, готов да избухне в смях поради здравия дух на Ерниния баща, който получаваше мъдрост

на калъпи в курсовете на Кент през юни всяка година. В тоя миг храстите изшумоляха, Ерна изскочи из тях и застава пред него на пътеката.

— Лошо бе от твоя страна да се подиграваш с баща ми! — каза тя. Страните й трепкаха гневно. Така бе още по-хубава.

— Не съм се подигравал. Само донякъде му противоречах.

И той се ядоса.

— Това е равнозначно, когато се касае до баща ми. Знай, че никой никога не му е противоречал.

— Значи, съвсем навреме съм направил това — отвърна Вилфред равнодушно. — И вие сами смятате, че въпросът за това здраве става отегчителен.

Бяха застанали близко един до друг. Тя изглеждаше натъжена и засегната. Гневът й се бе уталожил.

— Мислиш ли, че е много глупав? — запита тя.

Той я погледна примирително. Нямахше полза от такава всеотдайност. Тя бе склонна да дава право всекому.

— Не е по-глупав от другите, които се надуват — каза той. — Познаваш ли госпожа Фрисаксен?

— Ужасната жена ли?... — Тя го погледна смутено.

— Тя не се надува — каза той. — Както и ти, но ти си още малка.

Тя бе сега щастлива и объркана.

— А ти, Вилфред — попита тя, — ти надуваш ли се?

— Да! — отговори той и я плесна по гърба. За миг главите им се опряха една до друга. Викаха я откъм къщи, от другата страна на плета. Ерна бе полускрита в хресталака. Естествено подчинението в тоя дом не се дължеше *само* на теория.

— Поздрави малкия пират, братчето си — пошепна Вилфред, — той сигурно не ще стане скаут.

Тя се обърна в шубрака. Беше станала част от всичко, което я обкръжаваше.

— Вилфред — промълви тя ниско, — не можеш ли да ми заемеш някоя от твоите... истории на изкуството?...

За мит той остана неподвижен и мълчалив; това го трогна.

— Охо, съвсем не ти трябва да се занимаваш с такива неща, аз правя това само от глупост и суета — прошепна той. Гласовете откъм дома й приближаваха.

Тя постоя малко и тръсна безпомощно глава. След това бързо се мушна в храстите.

— Аз само излязох да подиря котето! — чу я той да вика.

„Честност! — помисли си той примирително. И както бе изпаднал сега в добро настроение, осмели се да продължи мисълта си: — Аз също се надувах, когато извадих Том от морето. Знаех, че тя идва след мен.“

---

[1] Основател на скаутското движение, английски офицер с дългогодишна служба в английските владения в Африка, гдето е починал през 1941 г. — Б.пр. ↑

Леля Кристине имаше главоболие.

Главоболието ѝ идваше на бързи пристъпи. Майка му леко се усмихваше, когато Кристине ходеше из стаите и оглеждаше най-близкото място, където би могла да се отпусне да легне. Кристине казваше примирена, че е тежко да страдаш от две болести, които изглеждат съвсем подозрителни за другите: безсъние и главоболие. Все се случваше някой да те чуе точно когато си захъркал към пет часа сутринта.

За Вилфред това бе облекчение. Непрекъснатите му желания се поуталожваха веднага щом станеше дума за болест. От друга страна положението не бе така деликатно, че да събужда рицарското в чувствата му. Освен това леля му описваше симптомите толкова драстично. Той никога не проумяваше защо хората се впускат така подробно в описване на болестите си.

Светът обаче, който той лятно време си изграждаше в Скувлю, бе разстроен — оня свят, който той градеше в името на забравата на стари прегрешения, в името на началото на голямата промяна. Кристине бе едно разочарование, защото странеше от него поради несполучилия му опит за завладяване. Ерна бе разочарование, защото с трогателната си привързаност обезсилваше желанието му за насилие. Той мечтаеше за грях, а получи за играчка пеперуда. Майка му бе третото разочарование, защото обикаляше и дебнеше неща, в които той дори не се бе действително провинил. Той просто бе излязъл от възрастта на летните игри, на които и двамата толкова се радваха.

Всичко бе резултат на това, че и той самият бе едно разочарование. Илюзиите се заместваха от незначителни действия. Скринът със съкровища от детските години нямаше някогашния блясък. Дори и старата игра с всичко, което биваше изхвърляно от морето на суша, бе взела друг обрат: чудните неща от морето, от далечните страни, достигнали брега, винаги имаха блясъка на приключението, та дори и изхвърленото да бе някакъв стар дюшек. Винаги чакаше с трепет всичко, което идваше откъм морето. И сега

сякаш всичко очакваше от него, като че ли то щеше да върне детството му във формата на онези неща, с които той някога стремглаво се спущаше към къщи: стъклени топки, домашни потреби. Знаеше, че бе противоречие да очаква блясъка на изчезналото време, когато копнееше за нов свят, който идваше. Нищо не помагаше. Това, което намираще на брега, бяха неща такива, каквито си бяха в действителност — тъмен протест срещу мечтата да им се радва въпреки всичко.

Веднъж, когато се бе прибрал къщи с остатък от разкъсана риболовна мрежа, някой бе запитал дали това заслужава да се извлича от морето? Цял свят сякаш рухна над него. В същия миг обаче той почувствува сигурна победа: само възрастен човек, само плосък глупак може да бъде лишен от фантазия пред явленията. Ето сега нещата на брега сякаш добиваха смисъл, заемаха очертанията на очакваното; но сякаш чужди гласове шепнеха наред със *собствения* му глас: заслужава ли нещо да бъде прибирано... Тия гласове бяха предателски, двата гласа предателствуваха и се издаваха. Той се вслушваше ту в единия, ту в другия, чувствуваше блясъка, но се подчиняваше и на оня глас, който убиваше блясъка.

Само едно нещо заслужаваше той да се стреми към него: онова, което бушуваше у него и заливаше с червен пламък тяло и мисъл; а то не можеше да се сглоби, не можеше да добие образ в полумрака на очакванията. То трябваше да се създаде.

Лея Кристине имаше главоболие, а Ерна бе пеперудка.

Нищо не му помагаше да избяга от тези мисли. Глупавите истории от изтеклата пролет отново се появиха из вестниците, след като едно посещение на британската флота бе предизвикало сензация за три седмици. Появиха се дописки в колоните на вестниците и съобщаваха за тягостни младежки постъпки, които се сменяваха с най-последните сведения за бягството на Елиас Тъонесен от затвора „Бот“. Тъонесен, големият разбойник, казваше се във вестниците, е идол на всички момчета; изказваха се дори подозрения, че синове на добри родители участвуват в грабежи, дори и в по-лоши деяния. Кристияния почвала да носи отпечатъка на младежи, които имат за образец френските банди или ей така, вършат тия неща от някакво спортно увлечение...

Спорт!...

А вуйчо Мартин пък бе разказал, че според вечния негов вестник „Социал-демократен“ обществото не бива да търпи да се закрилят такива деца, изхождащи от висшите среди. Горките деца, бе въздъхнала тогава майка му.

Той знаеше, че замислените погледи не криеха друго освен загриженост, но това го измъчваше, загрижеността отново го правеше дете. През миналото лято тая загриженост го радваше, дори до тая пролет той се нуждаеше от нея — за разнообразие. Сега, когато бе на летуване и вършеше неща, за които се прослави, бе много мъчително майка му да го закриля. Мършавите момчета От Грюнерльокен, мислеше си той, те ще бъдат заподозрените; не той. Той може да върши всичко, което иска. Той *ще* прави... но не иска всичката тая загриженост.

Един ден се получи писмо за Малкия лорд. Той го видя в жълтата дървена кутия долу край скелята. Когато разтварят тая кутия, облъхва те мирисът на затворена слънчева светлина, почти като в банята.

Писмото е единствено и лежи на дъното на кутията наред с жалките остатъци от един брой на „Градски мисионер“, който е дошъл тук по погрешка преди седмици. Прочита адреса многократно, преди да разтвори самото писмо. Една ръка присяга към сърцето му. Всяко писмо носи нещо ново. Големите, кръгли, малко неравномерни букви показват, че то е писано от дете, момче от по-големите класове — всички възможности преминават през главата му. Вътрешно той знае от кого е писмото.

Не го разтваря веднага, взима го предпазливо и се оглежда. Южнякът леко раздипля косите му, всичко е както обикновено тук, на скелята, дето той знае всеки камък и дълбоките следи от корабни въжа в гредите. Всичко си е така, както е било преди, и все пак е различно заради едно писмо: настъпва ново положение, което променя изведнъж кипящото в противоречия сегашно „състояние“. Новото положение придвижва всичко напред. То го връща назад към грозотата на последната пролет; неразкритото излиза наяве и те кара да чувствуваш диафрагмата си.

Тръгва нагоре по една случайна пътека, с писмото, между две потъмнели огради на вили, които се нуждаят от преобоядисване. Отвисоко горе се открива гледка, но в делнични дни там няма никой. Това място прилича на някакъв засипан кратер под ниската трева и набитата пръст. Внезапно пуска писмото на земята и си тръгва. Хрумва му, че може би нищо не е станало, щом не знае, че е станало; че ако отстъпи няколко крачки, няма да съществува никакво писмо, че ще остане само кафява, пълна с мравки земя, покрита с трева отгоре. Когато обаче се обръща, писмото си стои там, той изтичва, грабва го, за да не избърза друг някой преди него. Той знае, че никой не ще стигне преди него, за да открие, че писмото е за него. Лятно време писмото е събитие. Всички искат да знаят поне малко от съдържанието на едно писмо.

Той разкъсва сега плика и веднага вижда, че то е от Андреас, като в същия миг разбира, че става дума за велосипеда, който Андреас щеше да използва срещу това, че ще го прибере от хълма при Блосен след злополучната нощ с подпалването и „насилието срещу полицейски орган“, както бе казано във вестниците. Андреас пишеше, че полицията на два пъти е ходила у тях и е питала за велосипеда. Първия път било преди доста време, две седмици след изпитите при госпожици Волкварц, втория път — когато семейството му се прибирило от едно кратко посещение при негова леля, живуща в градчето Тотен. Ясно било, че някой от полицията е забелязал хубавия английски велосипед и го е познал. Той признаваше, че често карал велосипеда.

Андреас на първо време отричал, но след това признал, че е взел велосипеда при Блосен, но че първите вечери го оставял обратно на същото място. Знаеха, че велосипедът е английска марка и малко по-различен от другите колела, които се виждат тука. И сега бащата на Андреас настоявал да каже истината пред полицията или поне да я каже нему. Той обаче не ще каже истината никому. Защото си мисли, че Вилфред може би е извършил нещо, а пък той — Андреас — не е човекът, който ще предаде един приятел...

Подписано: *приятелят ти Андреас.*

Вилфред се спира вътрешно разтреперан. Ръцете му обаче са спокойни, те не треперят. Приятел, мисли си той, и чувствава как го облива вълна от срам и виновност. В следния миг той отново се

овладява, връща присъствието на духа си. Приятел. За какво служи приятелят? Той бе дал велосипеда си на Андреас за неопределено време. Това бе събитие за Андреас, той нямаше свое колело. Случайно Андреас се е объркал в нещо във връзка с велосипеда. Това не го засяга. Искаше ли да стовари вината върху Андреас, в случай че полицаят бе запомнил колелото? Мислеше ли да стори зло на Андреас?

Не, не мислеше. Той знае съвсем сигурно, застанал сега на малкия кратер с широката гледка. В същото време знае, че е хубаво, дето Андреас бе отишъл на хълма и бе взел велосипеда — по различни причини. Самият той имаше толкова много работа по това време. Той не е от оня род хора, които предават приятеля си...

Кой не е от тоя род хора? Той, Вилфред. Той не е от тях. И Андреас не е от тях. Те са приятели, свързани и в добро, и в лошо. Сега е негов ред. Или може би още малко е ред на Андреас? Андреас още не е съвсем подготвен. Нека се справя, както знае. След това ще дойде *неговият* ред — на Вилфред. Тогава *той* ще се справя. Те са заедно в добри и в лоши дни.

Накъсва писмото на дребни частици, за да се види, че е ликвидирал с тая работа. Какво всъщност очаква Андреас от него? Нищо. В писмото той не пише, че иска нещо. Или иска? Във всеки случай много късно е, за да провери. А и в действителност какво може да стори? Скоро, много скоро ще престанат да се занимават с тази история. Не стана никакъв пожар, а глупавият полицаи оттогава е преживял, разбира се, много нещо. Никой в случая не е заинтересован. Само вестниците пишат за тези работи. Сам той е приключил тая глава. Тъкмо сега той се занимава с нещо съвсем друго, и то по-важно...

Изведнъж всичко му стана ясно. Връхлита го огромна вълна, чиито граници той не вижда: Ерна, Кристине, майка му, полицията... Чувства и думи — всичко, което е казал и извършил, всичко това сякаш е говорено и извършено от другия, не от него и той именно, другият, го е въвлякъл в тая тъмна бездна от неприятности. Стои с парченца от писмото в двете ръце, стиска ги: „Какво става с мен?“

В следния миг нахлу страхът. Той коленичи върху кафявата пръст, заби нокти в земята, в тревата с желание да скрие късчетата от злостастното писмо, да закопае сам себе си с всичките си грижи и угризения на съвестта. „Какво, какво става с мен!“

Изведнъж скочи като победител, изпълнен от безумен гняв спрямо всички тях. Ще ги избие, да, ще ги избие, един по един, тайно и страшно жестоко, ще унищожи грижите, с които го душат, и всички изкушения — докато остане сам, пречистен, без ред и без жертвуващи се приятели, на които треперят гащите заради негови прегрешения. Той ще премахне всякаква привързаност, в себе си и около себе си, и ще остане сам в един глупав, глупав свят, който той ще унищожава, както си иска.

Той се чувствуваше чудно облекчен, застанал в плиткия кратер. Идваха му на ума откъси от музика, която някога беше чувал, и се превръщаха у него в друга, нова музика; думи, които бе чел, плуваха сега към него, изскачаха от реда си и се редяха в нови изречения, които вещаеха опасност. Прохладният летен ветреца се превърна в буря, която съскаше в ушите му и правеше приятния ден бурен. Обзе го страст да унищожава; обзе го дотолкова, че той сам не можеше да се познае. Нещо безкрайно се надигаше у него. Правеше го по-голям, велик; не ставаше вече въпрос да бъде възрастен, а да бъде *велик*. Той беше могъщ. Можеше всичко. Можеше да се люшка свободно, да се разпорежда с живота и смъртта. Можеше да мъсти до хилядно коляно на всички ония, които искаха да нарушат правото му да се развива и да бъде велик.

Виждаше как малкият бял кораб излиза от фиорда. Той завиваше около шамандурата в средата на фиорда и всичките му прозорчета блестяха на слънцето; след това сви към сушата, от другата страна, и изчезна. Изведнъж той се почувствува уморен и изоставен. Всички фантазии за мъст изчезнаха ведно с кораба. Андреас, помисли си той, сега е в града, на Фрогнервейн, и се чуди какво да прави. Виждаше пред себе си изплашеното лице, което бе декламирало „Оле с цветята“. Виждаше бащата на Андреас под палмата в трапезарията с неизлъсканото сребро в бюфета; веднъж той бе седял там с вестника на лицето, сякаш той вестник го закриляше от света.

И тъкмо сега ли тоя свят, от който бащата на Андреас се опитваше да се пази, се сгромолясваше над него само защото едно момче от другата улица, от съвсем различен свят, бе търкулнало камък — от желание да обезпокоява, да нарушава равновесието в сигурната среда, която всъщност не го интересуваше? Нямахше защо да се учудва, че бащата на Андреас иска обяснение. Преживяното досега му бе

достатъчно, достатъчни му бяха всичките грижи, които го занимаваха под палмата в ъгъла.

И все пак на Вилфред се струваше съвсем несправедливо, задето той, пред когото се чертаеха перспективи на повелител, ще трябва да се втурва в лапите на нещастieto, за да запази домашното спокойствие в трапезарията на Фрогнервейн. Какво забележително имаше у приятеля му Андреас? Той дори не можеше да си спомни как изглеждаше той.

Предателство. Да предадеш приятеля си...

Празна дума... може би? Не беше ли тъкмо една от ония думи, с които обвиняваха всичко, за да могат такива като бащата на Андреас да спят спокойно в люлеещ се стол, с вестник, закрилящ ги от мухите. Хората трябва сами да се справят, казваше вуйчо Мартин. Хората трябва да стоят на собствените си нозе. Той погледна за момент своите собствени дълги крака, изгорени от слънцето, боси. Стоеше ли наистина той на своите собствени крака? Негови ли бяха те?

Да. Защото това бе нещо случайно, нещо, от което щеше да се измъкне — за да достигне голямата независимост, в която ще бъде сам. Проклето писмо. Сякаш не можеше да се освободи от самите късчета на това писмо. Просто не можеше да измисли място, където да ги хвърли. Подметна ги във въздуха. Те обаче се връщаха при него като облак, почти събрани, и падаха наоколо — късчета бяла хартия, нашарени с глупаво синьо мастило. Чуден вятър, който духа срещу себе си...

Той още веднъж събра късчетата от писмото и ги стисна в ръка. След това ги пхна в джоба си. Ще ги вземе вкъщи, ще ги изгори. Няма по-просто нещо от това. Само да драсне клечка кибрит и писмото ще изчезне.

Ще изчезне, ще изчезне. Но не ще изчезне светът на Андреас. Тоя свят сега се състоеше от страхове и лоши предчувствия. Но грозното писмо не е само предчувствие, а последен зов за помощ от човек, който иска да бъде спасен. Това не е да лежиш блед и ням във водата, с лице, извърнато надолу. Тук не става въпрос за геройство, а за честност.

Честност ли? Кой си служи сега с тая дума? Колко неприятно. Колко неприятно е винаги да бръмчат в главата ти такива думи; чужди думи, които искат да бъдат употребени и по такъв начин създават и

самите понятия. Как да разбере същността на нещата, когато около тях има толкова много думи, думи на възрастните, които той бе усвоил още преди да си създаде свои собствени думи, тъй като винаги е живял между възрастни.

Вуйчо Мартин. Отново вуйчо Мартин. Той говореше за честност. Но той бе богат, осигурен, дебел...

Може би човек трябва да бъде дебел? Дебел, като вуйчо Мартин или беден като госпожа Фрисаксен, или и двете. Тъмна работа. Слънцето като че ли го пронизваше, а той стоеше и не можеше да вземе решение. Раци, които променят черупката си — той бе чел за тях. Те се криеха тогава под скали и камъни, беззащитни дори и срещу мързеливите риби. И той, който бе смятал, че е...

Да, но той действително бе такъв! Не бе прозрачен. Бог вижда всичко, казваше госпожица Волкварц, без впрочем да беше много убедена в това. Ами ако сега тоя господ, в който дори и майка му не вярваше, го виждаше и не даваше пет пари за него и писмото му... Не, само той знаеше нещо. Но всъщност знаеше ли нещо за онзи малък напласен заек в града и за неговия безволен баща извън писаното в едно несъществуващо вече писмо? Разбира се. Та той не беше ходил при неговите палми и при миризмата на чорба, в тая смесица от безредие и мизерия, ей така само за да се позабавлява. А на всичко отгоре Андреас имаше и брадавици по ръцете. Ако Андреас лежеше по очи в морето, той щеше да внимава да не пипне ръцете му. Разбира се, че щеше да го спаси от смърт, но нямаше да се допре до брадавиците му.

Тигърът!... Виждаше пред себе си отчаяното лице на Андреас по време на тържествения акт в училище, чувствуваше отново как подът изчезва под краката му, когато стоеше там със съкровището си — Оле с цветята; и изведнъж съкровището изчезна — както бе изчезнал някога неговият Ник Картър. Да, спасил го беше донякъде от смъртта въпреки брадавиците.

Тоя дяволски тигър! Дяволско, глупаво, прокълнато желание да се меси в чужди работи. Какво значеше това за човек, който иска да остане самотник? Можеше да остави тоя глупак с неговия тигър. Нима вуйчо Мартин нямаше да постъпи така? Дебел и усмихнат, какъвто си беше, той сигурно би предал целия свят, а след това би седнал в удобен фотьойл с пура в ръка и би заговорил загрижено за мизерията на

хората и заплахата, виснеща над сегашното общество, за тая война, която толкова много го занимаваше. Може би щеше да бъде по-добре, ако тая война дойдеше — тя би помела всичко, с което хората са свикнали, така че те биха могли да наизлязат, да спасяват родината...

Но изведнъж това писмо като че ли стана всичко за него. Знаеше, че сега трябва да избира между всичко: майка си, Ерна, Кристине, училището — Музикалната консерватория, за която вуйчо му Рене бе писал на майка му; там имало едно място за него сега. Не иска обаче да се сблъсква отново с тоя Моцарт — това гениално момче, за което го бяха карали да чете толкова много, което е било тикано и тикано напред от един баща, който искал да създаде нещо бележито от сина си. Писмото — той го бе накъсал на парчета. Както всичко друго. Всичко бе на парчета. Всеки път, когато трябваше да избира нещо, той късаше всичко, за да избегне необходимостта да избира. Може би така постъпваха всички други и затова минаваха от едно нещо към друго, като само си *даваха вид*, че вършат нещо!

Не обаче и госпожа Фрисаксен. Не и бащата на Андреас. Те бяха такива, каквито си бяха.

Но ако си като тях, ще бъдеш несретник. Всички други се преструваха, преструваха се, колкото можеха. А може би пък не се преструваха достатъчно! Понякога не успяваха, невинаги! И тогава се чувствуваха засегнати и отговаряха наслуки или пък ставаха неразумни. Като майка му. Като леля Кристине, като госпожица Волкварц, когато бе олицетворение на любезност и отзивчивост и изведнъж изчезваше всякаква любезност и тя ставаше рязка и строга, с някаква първобитна суровост зад любезния израз, тъй че момчетата се стъписваха от страх пред онова, което можеше да стане...

Потънал в мисълта си, той бе излязъл от другата страна на тесния нос. Тук планинският склон се издигаше стръмно и затова и посред бял ден цареше полумрак. Нямаше вили откъм тая страна, която бе влажна и камениста, влажна и камениста чак до другата страна на равнината, с дългия плитък ръкав на фиорда, където водата миришеше, а над нея изскачаха мехурчета от тинестото дъно. Там накрая живееше госпожа Фрисаксен, а сред равнината бе разположена къщичката на градинаря, сред парче земя, разработена с дългогодишни усилия.

Той избиколи надалеч хижата на градинаря. Не можеше вече да търпи Том, а още по-малко старателните му, изпълнени с благодарност родители. Кучето на градинаря, лаеше някъде между парниците. Но когато застана пред червената къща на госпожа Фрисаксен, обзе го някакво особено безсилие. Не можеше да си обясни какво го бе довело тук, гдето никога не се отбиваха летовници. Чак сега видя, че къщата съвсем не беше червена, а сива, само с няколко червени петна на малката северна стена, която слънцето най-малко бе осветявало. Значи, толкова бедна бе тя, че не бе могла да я преобоядиса пак в червено. Или може би не искаше? Къщата ще изкара и така, може би си мислеше тя. Тя не бе от ония, които се преструваха...

Да, тъкмо това искаше той. Да види къщата. Тя бе сива. Наистина бе сива и по начало бе хубава, почти сребърносива. Един от прозорците бе затулен с остатъци от дъски на маса; друг пък — с парцали и вестници. Далеч нататък, гдето водата бе по-дълбока, той видя бялата лодка на госпожа Фрисаксен; впрочем и тя бе сива. Тя не бе златна черупка сега в сянката на планинския склон. Госпожа Фрисаксен сигурно трябваше дълго да гребе всеки ден, за да наобиколи трите фара и да стигне след това до онова място, гдето се криеше бялата риба.

О, да, дълго бе това разстояние. Къщата стоеше пред сгромолясване, лодката — похабена вече, пътят — дълъг. Това бяха грижите ѝ. Сега той знаеше това. Нямаше нещо по-забележително. Тук, далеч от другите, тя бе намерила самотата си. Щом не можеше да стане господар в живота, в борба с хората, тя се бе оттеглила настрана. Касаше се само да постигне това, което бе достъпно, само да поиска да го постигне, защото то бе малко и съвсем лесно за постигане. По тоя начин всички можеха да станат господари.

Сега той разбираше това. Обърна се, за да си тръгне, като заобиколи пак през равнината. Блатната трева му кимаше от тресавището, стърчиопашки прелитаха с цвъртене над малкия бент срещу него. В джоба си чувствуваше късметата на писмото. Забеляза това в момента, когато усети, че някой го гледа.

Обърна се точно навреме, за да види госпожа Фрисаксен, която отдръпваше сбръчканото си лице от единствения здрав прозорец. Той бързо се реши, тръгна към вратата, която бе откъм южната страна, и потропа силно. Госпожа Фрисаксен веднага отвори:

— Ти ли си, момчето ми? — запита тя. Не изглеждаше изненадана.

— Да, аз съм! — отвърна той смело, като имитираше нейния тон.

— Майка ти ли има нужда от нещо? Може би предстои голямо пране?

— За момент той се замисли:

— Дойдох ви на гости, госпожа Фрисаксен.

Тя го погледна недоверчиво или може би малко трогната. По вида ѝ не можеше да се разбере.

— Влез — каза тя.

Той влезе, обзет от чувство на несигурност. Беше така свикнал да гадае какво мислят хората. Те казваха най-любезни неща, докато всъщност те мразеха или прикриваха радостта си с външно равнодушие, но госпожа Фрисаксен дори не го покани да седне. Това не беше и тъй просто. На масата бе просната рибарска мрежа, която се бе заплела и покриваше закованата скамейка и пода. Иначе бе хубаво и чисто, но нямаше къде да се седне. Месинговата пръчка на печката бе излъскана и блестеше. Носеше се сладникав дъх също като у Андреас, на Фрогнервейн.

— Ето как живея — рече тя. — Сигурно ти е било интересно да видиш как е наредено у мадам Фрисаксен, а?

— Да — отвърна той.

— Майка ти не знае, че си дошъл тук, нали?

— Не, не знае.

Той бе застанал сред голямата кухня и се радваше на искреността си.

— Е, това е — каза госпожа Фрисаксен. — Сега видя как живея.

Нямаше ли в гласа ѝ нотка на неприязненост? Вратата към стаята бе открехната. През нея той крадешком плъзна поглед и видя легло с тъмносиво одеяло.

— Това е стаята. Няма нищо повече — рече тя.

— Зная — каза той.

— Знаеш ли?

— Мога да пресметна.

В очите ѝ се мярна израз на дружелюбност, който напомняше израза на очите ѝ, когато слънцето залязваше и тя се упътваше за бяла риба.

— Аха — каза тя, — ти се разхождаш и пресмяташ!

— Да.

Цялата му ловкост изчезна. Не можеше да отговаря сръчно, да се преструва. Изпадна сякаш в транс.

— Госпожа Фрисаксен — продума той накрая, — точно така ли живеете?

— Точно така ли! — Тя го погледна изпитателно. — Искаш да кажеш дали това е всичко? Да, мое момче, това е всичко... откакто Фрисаксен почина.

Той си помисли: „Сега тя може да си позволи една въздишка. Така биха постъпили в моята среда.“

— Кога е починал съпругът ви?

— Петнадесет години ще стане тая есен.

Замайваше го естествената ѝ твърдост.

— И тук никой не ви посещава — ами ако се разболеете, госпожа Фрисаксен?

— Искаш да кажеш, ако легна и умра ли? Може да минат четирипет седмици, докато някой забележи.

Той си помисли: „Тя ще ме помоли да седна. Ще победя“.

— Аз ще забележа това — каза той, — щом не ви видя да гребете с лодката.

— Вярваш ли? — попита бързо госпожа Фрисаксен. — Има голяма разлика между това да забележиш присъствието на някого и да не забележиш, че вече го няма.

Той се ядоса, тъй като това бе истина.

— Аз ще го забележа — каза той.

Видя му се странно, че са почнали да разискват на такава тъжна тема. Защо се бе вмъкнал тук, при тая бедна жена?

— Извинете ме! — каза той и се обърна към вратата, за да си тръгне. На стената, точно до прозореца, висеше една фотография, забодена с кабарче. Тя представляваше млад човек в моряшки дрехи, почти момче, фотографиран пред витрината на кафене; три жени и един мъж вървяха по тротоара, във фона на снимката. Той демонстративно се спря; може би сега щеше да дойде разяснението.

— От Португалия — рече той.

Тя посегна, откачи снимката от стената и погледна гърба.

— Отгде знаеш? — Очите ѝ сега наистина примигаха добродушно.

— Не знаех, но отгатнах. Жени с такива неща на главата... виждал съм картини от Опорто.

— О-п-о-р-т-о — сричаше тя бавно, като държеше фотографията с протегнатата ръка, колкото можеше по-далеч от очите си. — Правилно си отгатнал. Това е синът ми, Биргер. Да, отдавна бе това.

— Виждам.

— Виждаш ли? — Сега тя действително бе учудена. — Как виждаш това?

— Пише 1910 г. встрани от думата Опорто, значи, преди две години...

— Гледай ти, две години... — отвърна тя. Ръката с фотографията се отпусна надолу. — Толкова отдавна ли? — попита тя.

— Къде е той сега?

— Това е последното известие от него. Тогава той беше юнга на един кораб.

Двете стъпки до вратата бяха безкрайно дълги. Не знаеше как да ги направи.

— Трябва да ви е много мъчно, госпожа Фрисаксен — каза той.

Проклети сълзи, ето ги, капят по стар обичай, старо театрално изкуство, когато знаеше, че може да спечели нещо със сълзи.

Тя стоеше и гледаше право в него. Малката ѝ уста внезапно оживя, устните ѝ трепнаха слабо и се свиха като зашита отвътре, мислеше си той, за да преглътне сълзите.

— Е, сбогом, госпожа Фрисаксен — каза той и подаде ръка.

Тя бързо я пое. Ръката ѝ бе жилава като корен. Той бързо тръгна и затвори тихо вратата зад себе си. Ниската къщурка на градинаря изглеждаше обгърната от мъгла пред очите му, парниците плуваха над поляната като в мираж. Трябваше сега да се скрие някъде заради тия сълзи. Но видя, че няма къде и тръгна бавно нагоре. Морските птици се прибираха откъм фиорда ниско над сушата. Ще вали, помисли си той.

Тогава чу, че някой идва след него и бързо се обърна — беше госпожа Фрисаксен. Тя държеше нещо в ръка — едно стъклено яйце.

— Помислих си, че може би ще го вземеш — каза тя задъхана и подаде яйцето, — Биргер толкова му се радваше.

Проклетите сълзи — сега бе твърде късно да ги крие. Спря се с яйцето в ръка и остави сълзите да текат. Тя стоеше срещу него, на твърдата трева, и едва сега той забеляза, че тя е по-ниска от него. И в същия момент престана да се стеснява от сълзите, които никой на тоя свят не биваше да види. Пред госпожа Фрисаксен това беше без значение.

Всичко трая миг, след това тя се обърна отново, със сухи очи, цялата суха. Прошепна нещо и заситни към къщи — не тичаше, не ходеше, а ситнеше с малки равни крачки. Видя, че тя нямаше обуца на краката си, а някакви пантофи, вързани с върви.

— Благодаря — викна той като насън. Гласът заседна в гърлото му, не се чу нито звук. Направи няколко крачки след нея. Но тя се бе вече прибрала и затворила вратата. Сякаш изобщо не бе идвала.

Той стоеше и стискаше яйцето в ръка. Не смееше още да го погледне. Защото сега като че ли пак някой го пронизваше с погледа си. Рак без черупка. Студеният поглед на госпожа Фрисаксен бе заменен от множество погледи, които идеха от всички страни, превръщаха се в огромно око, което можеше да го разглежда отвсякъде. Дигна ръце нагоре, за да се защити. Окото обаче зорко го следеше. Тръгна с вдигнати ръце и все пак окото бе над него, около него, следеше го отвсякъде. Закрачи бързо, все по-бързо, започна да тича, като през цялото време държеше вдигнати ръцете си, с хубавото, гладко яйце в дясната ръка. Затича все по-бързо из поляната, покрай ниските парници, край бента, по посока към планината. Гдето бе мрачно и студено. Той тичаше с вдигнати ръце, гимнастическите му обуца се измокриха. Чайките излитаха от полето, дигаха се на ята, докато тичаше, кръжаха ниско около него и над него, следваха го като враждебен облак, без да го нападат, а само летяха надвиснали над него като част от дебнещото го око и грачеха глупаво, докато всичко се превърна в едно бяло око, насочено към него.

Когато стигна подножието на планинския рид, той се тръшна на земята задъхан. Дълго лежа така. Той лежеше в някаква пещера, до която окото не можеше да стигне. Тогава измъкна стъкленото яйце, което бе скрил, за да не го вижда окото. Извади го извън пещерата на дрезгавата светлина. В яйцето имаше малка, бяла къщичка, вълшебна къщичка. Когато го разклати, яйцето се изпълни със сняг. Малката къщичка лежеше в яйцето сред снежната буря, един свят за себе си,

закрилян от снега и от яйцето. Един снежен свят. Той остави снегът да затрупа бавно къщичката. После пак разклати яйцето и снегът отново заваля. Гледаше стъкленото яйце като хипнотизиран и бавно го обземаше страх и радост, които бяха едно и също чувство и включваха всичко: мъртвия моряк Биргер... или може би той скиташе по моретата и не пращаше вкъщи дори една картичка? И той ли се е скрил в свят, който е само негов? Стъкленото яйце с чудния сняг сигурно е било цял свят за него през тъмните есенни вечери под петролната лампа в къщата край залива, а пазачът на фаровете е оправял заплетените риболовни мрежи, докато в края на краищата сам се е заплел в тях. Нали така разправяха, че го намерили най-сетне в мрежата, в която се бил заплел като риба? Дълбоко, дълбоко в душата си морякът сигурно чуваше гласа на майка си — гласа на всички майки, копнежа им, който само отблъскваше децата все по-далеч и по-далеч. Не чуваше ли той сам сега гласовете? Или това бе музика: нежната Моцартова музика, нежна, нежна, безкрайна мозайка от тонове... Не, това бе дъждът. Дъждът, който шумеше вън от пещерата. Той бе дошъл най-сетне, облекчаващият летен дъжд, плачът на това странно око, което го обгръщаше.

Бръкна в джоба си и напипа мокрите късчета от писмото на Андреас.

Светът на яйцето — той събираше всичко. Вилфред видя една друга мрачна пещера от купища греди, в която на шега бе подмамил невръстни момчета да вършат насилие. Писмото на Андреас. Мъжът на госпожа Фрисаксен, който се бе заплел в мрежата. Биргер, който все повече и повече навлизаше в своя самотен свят, в който така бе загазил, че не си спомняше даже за набръчканата си майка и за сивата къщичка, която някога е била червена. Бащата на Андреас, самотен под палмата. Той вдигна пак яйцето и снегът се завъртя над къщичката. В това затворено пространство сред падащия сняг владееше пълна самота. Може би младият моряк Биргер седеше сега в някой пуст бар в Пенсакола, спомняше си яйцето и сам се чувствуваше в подобен свят, хипнотизиран от престъпленията си, неспособен дори да се обади. И той се бе заплел в своята мрежа.

А сега Вилфред чувствуваше как мрежата се заплита около него. Тя като че ли се свиваше все повече и повече и скоро щеше да затвори изхода на пещерата. Той скокна с яйцето в ръка и приведен се измъкна

из планинското гърло. Дъждът продължаваше да ръми. Той бе измил втренченото око, което го бе обграждало. Чайките летяха ниско над земята и не го и забелязваха, когато се упъти към носа на път за вкъщи.

Щом се прибра, той разбра, че нещо се е случило. Нямаше никой в хола, празна бе всекидневната, както и трапезарията. Никой нямаше и в оградената тераса. Майка му бързо слезе по стълбата. Лицето ѝ бе сериозно.

— Защо не се прибра за вечеря? — запита тя.

— Толкова ли е късно? Не знаех...

— Късно е. Има вече четири часа, откакто си излязъл. Къде беше?

— При госпожа Фрисаксен — изплъзна му се, без да иска.

— При мадам Фрисаксен... и защо?

— Не зная. Тя ми даде това.

Майка му взе яйцето, без да го погледне.

— Леля ти Кристине си заминава утре — каза тя.

Той знаеше, че трябваше да запита защо си заминава. Но не се решаваше. Струваше му се, че е още в къщата на госпожа Фрисаксен, чувствуваше сладникавия мирис на тамян. Тъкмо така. Така миришеше и у Андреас. Те слагаха тамян в граховата супа.

— И аз ще трябва да ида утре в града — каза той.

— В града ли, защо?

— Получих писмо от Андреас. Трябва да му помогна в нещо.

Разбра, че тя ще поиска да види писмото. Обърна джоба си и няколко парченца от писмото паднаха. Останалите извади от джоба на панталона.

— Помоли ме да отида. Нещо във връзка с училището.

— Приказки — сряза го тя, — във всеки случай не ще заминеш утре. Може би по-късно. Кристине заминава за планините, при леля Валборг и вуйчо Мартин.

Той бързо си помисли: „Какво ли е казала тя, щом мога да замина в друг ден, след като тя си отиде.“ Реши да попита направо.

— Защо заминава Кристине?

Майка му сякаш беше готова с отговора:

— Леля ти смята, че у нас е доста скучно, а нейната ваканция е кратка.

Можеше ли да каже тя това? Така откровено или по-скоро така неоткровено? Нима бе имала безсрамието да не премълчи, че не се чувства добре след онова, което се бе случило и не бе продължило — тя го отбягваше след оня следобед.

— Във всеки случай някой ден трябва да ида в града — заяви той студено, като продължаваше да стиска парченцата от писмото.

— Може, разбира се — каза тя. — И аз трябва да отида в града някой ден, така че ще пътуваме заедно. Ти ще отскочиш до Андреас, докато аз ида до фризьорката.

Тя продължаваше да стои с чудното яйце в ръка. Той не разбираше защо ѝ го бе дал. Протегна ръка. Но тя вдигна яйцето и почна да го разглежда в полумрака. Завъртя го в ръка и снегът почна да вали.

— Господи боже, това яйце...

— Искам да ми го дадеш, мамо — каза той, — яйцето е мое. Някога е било на Биргер.

— На Биргер? — попита тя и впери поглед в него. Той видя, че сега тя разглеждаше яйцето. Пръстът ѝ следваше една тънка рязка върху стъклото. Той не я бе видял досега. Тя образуваше буквата С.

— То е било на Биргер! — повтори той. Беше се ядосал. Тя искаше да му вземе всичко, което имаше.

— Когато умря, баща ти държеше това яйце в ръка — каза тя.

От момента, в който майка и син се разделиха на площад Егер, Вилфред знаеше, че ще успее. Церемонията в сладкарницата не бе излязла съвсем сполучлива. Колкото повече се стремяха да намерят стария тон, толкова повече той им се изплъзваше. Положението се облекчи от това, че и двамата разбираха нещата и престанаха да правят по-нататъшни усилия.

Тя го видя как пресича улицата, изправен, със свободна походка — вече истински младеж!

Трите дни, изминали от оная вечер в Скувлю, протекоха по-леко, отколкото тя предварително бе мислила — ако изобщо ѝ беше ясно, че малкото момче един ден все ще трябва да научи нещо за баща си. Момчето бе показало зрялост, която би я ужасила преди половин година. Неговият пръв въпрос сега не бе за смъртта на бащата, а за Биргер и госпожа Фрисаксен. Изглеждаше, че е пленен от тая жена, която с течение на годините тя самата си бе наложила да забрави. Той само бе запитал на колко години е тя. И когато тя отговори, както си беше, че жената от залива е приблизително на нейна възраст, той изведнъж разбра останалото. „Биргер е син на баща ми, нали?“

По-късно тя не можеше да си го обясни, но като че ли тази история стана истинска действителност за нея едва тогава, когато той почна да разпитва. Именно — историята. Тя винаги бе мислила за това като за някаква „история“ — като че в нея не бе замесено човешко същество, шест години по-възрастно от обичното ѝ момче, което му бе половин брат, ако смята така, както се смята... И сега, когато това ѝ се стори много по-значителна действителност, отколкото някога, за да не говорим за всички следващи години, през които тая история се бе превърнала в избледнял спомен, сега тя изведнъж престана да чувства болка. Обидата, която бе затаила в себе си, се превърна в леко любопитство: тия хора продължаваха да живеят някакъв живот както по-рано. Презираната мадам Фрисаксен изведнъж престана да бъде само понятие, свързано с лодка, някаква гледка, която трябваше да приема като едно леко смущаващо природно явление през

вечерните часове, смътно свързано с нещо в миналото. Тя бе същата, която някога ходеше по вилите, за да помага в работата, и привличаше неприличния поглед на един или друг от господата поради своята дива циганска хубост, от оня род, която жените мразят и която, за тяхна утеха, е скоропреходна. Тя бе доживотното наказание на надзирателя на фаровете Фрисаксен за едно негово младежко лекомислие и — поне така казваха — същинската причина за растящата меланхолия на този груб фавън; докато един ден го намериха — тоя израз постоянно се употребяваше през онази есен. Подробностите се отбягваха, понеже бяха много неприятни. Това същество обаче продължаваше да бъде мадам Фрисаксен и един вид вдовица на почтен държавен служител. А синът й...

Малкия лорд бе казал: „Но тогава всъщност той се нарича Саген? Защо и той да няма тия блага, с които аз разполагам?“. При тия думи госпожа Сузана избухна — в името на справедливостта! Такива представи ли има той за световния ред? Нещо от тия мисли — какъв скандал! — достига вече дори до Стуртинга, но благоприличните хора се пазят от тях; във всеки случай той, още хлапе, не би могъл да ги разбере.

Но какви идеи му идваха наистина... Когато тя го бе запитала посетне през оная вечер, защо е размишлявал толкова много по тия проблеми, той бе отвърнал: „Аз не съм мислил, мамо, само съм дебнел вътрешно, несъзнателно, струва ми се, тъй като всички ние предпочитаме да гадаем и да си служим с намеци, вместо да питаме и да отговаряме — такива са изискванията на благоприличието“.

На това тя нямаше какво да отговори. Преди половин година — уверена бе в това — тя би била поразена от тия думи не от загриженост, а от изненада, че синът й живее в свят, различен от техния общ свят; един свят, пълен с догадки и бог знае още с какво. Може би някакъв съвсем друг свят, кой знае.

Сега във всеки случай тя чувствуваше, че е така, но не до такава степен, както ако би дошло като изненада. И тя, от своя страна бе отгатнала, без всъщност да го знае, че много неща са променени помежду им и изобщо. Сети се за брат си Мартин, когато седнаха във всекидневната вече поуспокоени. За такива неща ли искаше да я подготви той с непрестанните напомняния, че момчето е вече голямо и че то дори е преждевременно развито? Истина бе, че за него тя винаги

си бе мислила като за малък Моцарт край клавесина. Рано развит, да — не по своя начин или по-скоро, по неин: блян...

Колко зрял беше — това тя бе разбрала с благодарност, когато се изправи пред въпроса, който тя винаги бе смятала за най-тежкия; той дори не бе поставен като въпрос. Вилфред бе казал с явното намерение да приключи разговора: „Мамо, смятам, че баща ми е починал неочаквано. Тази вечер няма да ми говориш повече по тоя въпрос“.

Всички сълзи — тя искаше да ги забрави сега. Всички въпроси, които не се поставиха. По-добре беше да си спомним как той се приближи до стола ѝ, облегна се на нето, взе ръцете ѝ и каза: „Бедната ми майка, и за теб не е съвсем леко“.

Макар че тая дума „съвсем“ я мъчеше. За кого мислеше той? За тая мадам с лодката ли, или за извънбрачния ѝ син, тръгнал по моретата? Или пък е мислил за себе си? Не се ли чувствуваше добре Малкия лорд? Измама ли бе животът, който водеха, странично съществуване, което важеше само от време на време, така както тя самата понякога имаше чувството, че цялото ѝ съществуване важи дотолкова, доколкото тя му придаваше значение в безмълвния ѝ страх от всичко неприятно?

Стоеше и го гледаше как пресича площад Егер, потънал в прах под августовското слънце. Гледаше колко е сръчен и пъргав в движенията си, колко е висок и чевръст. Стоеше и крадешком гледаше дали другите хора го забелязват. Те обаче бяха заети да зяпат автомобилите и файтоните, които непрестанно влизаха в спорове заради разликата в бързината на ъгъла на Акергатен и Карл Йохан.

Когато стигна до Стуртинга, той се извърна и ѝ махна с ръка. Тя усети прилив на гордост, гордост на майка и на момиче в едно и също време, а веднага след това я обзе чувство на самотност. Видя го как бързо свива към Атенеума, откъдето щеше да вземе трамвая за квартал Фрогнер, за да иде у тоя приятел, с който той така внезапно искаше да се срещне.

Току-що слязъл от трамвая на Фрогнервейн, Вилфред видя Андреас и баща му, които излизаха от дома си. Той се спря на другата страна на улицата в недоумение какво да направи. Имаше чувството, че това, с което се беше заел, ще успее по един или друг начин. Чувствуваше се победител с онази детинска увереност, с която прикриваше съвсем недетските си мисли. Беше разчитал със

сигурност, че ще намери Андреас вкъщи, и то сам. Колко глупаво! Двата часа, с които разполагаше до срещата с майка си вкъщи на Драменсвейн, бяха точно времето, което по негова сметка бе нужно, за да постигне някакъв резултат.

Какъв? Нямахме никаква представа за това. Никакво желание да се жертвува или да проявява благородство. Искаше само да потърси приятеля си и да остави съдбата да решава. А сега съдбата като че ли беше решила нещо съвсем друго.

Баща и син се упътиха нагоре към площада Фрогнер. Той пресече улицата и ги последва отдалеч. Беше по средата на деня и площадът бе пуст, както обикновено по време на ваканцията. Нямахме зад кого да се прикрие, ако те решеха да се обърнат.

Но никой от двамата не мислеше да се обръща. Бавно и леко прегърбени, те вървяха като към определена цел. И дума във всеки случай не можеше да става, че са излезли на разходка. Сега навлязоха в улица Нобел и той трябваше да се затича колкото може по-бързо, за да не ги загуби от погледа си зад ъгъла.

Бяха точно пред него, когато стигна на ъгъла, толкова близо, че той отстъпи малко назад и почака. След това отново тръгна след тях, само 10–15 метра по-назад. Малко по-надолу по улицата те завиха към ниските къщи вляво. Бързо тръгна по петите им. Когато стигна, те бяха изчезнали. Пред него имаше малка къща със скромнен надпис:

„Полицейски участък“.

Обзе го ледена тръпка. Така стояха работите, значи. Най-важното бе, че той бе дошъл. За разлика от преди сега той нито за момент не си игра на колебание. Знаеше, че не може другояче. И през цялото време виждаше пред себе си лицето на госпожа Фрисаксен.

Влезе в едно преддверие с три закачалки за дрехи и плювалник. Потропа на една врата. Отвори му висок полицаи в униформа. Той бързо погледна в стаята зад него. На два кухненски стола бяха седнали Андреас и баща му. Те изглеждаха съвсем унесени.

— Двамата — каза той на полицаия, — видях, че влязоха тук. Аз съм притежател на велосипеда. Моят другар от училище Андреас ми писа, аз му дадох колелото.

След миг той беше вътре и всичко бе така, както си го бе представял. Дребният полицаи с брадата бе също там. Сега той бе облечен в цивилни дрехи и приличаше на начумерено джудже. Малкия лорд стоеше прав като свещ и отговаряше на всички въпроси: как се казва, защо е оставил велосипеда си на онова място, какво е правил в тая част на града. Той отговаряше учтиво и бързо, че обикалял с велосипеда си, за да се поразходи, схванал му се кракът и затова оставил велосипеда, като го заключил. Взел след това трамвая от Бислет към града, а после — трамвая за Бюгдо към дома си. По същата причина помолил другаря си да прибере велосипеда и да го използва известно време. Джуджето полицаи бе запитан това момче ли е виждал през нощта. Полицаят сви рунтавите си вежди и почна да разглежда Малкия лорд, като се мъчеше да изглежда строг. Вилфред беше значително израснал през тая пролет. Полицаят разгледа честното, открито лице, тъй различно от онова, което смяташе, че си спомня от отдавнашната нощ на Соргенфригатен. След това поклати глава:

— Не, не е той — каза полицаят.

Бащата на Андреас покани момчетата на пасти и сироп в павилиона на парка Фрогнер. Той измъкна една кафява кожена кесия с ключалка и плати веднага щом получиха поръчката.

— Не бива да си толкова скромнен — каза той на Вилфред, който не искаше цяло шише червен сироп. Това бе първото нещо, което той бе казал по собствен почин. Когато ги покани, той не каза нищо, само смуши сина си в ребрата. Андреас ликуваше зад очилата си, готов да се пръсне от нуждата да се изповяда. Той пи толкова много сироп, че веднага след това трябваше да посети тоалетната, която бе скрита далеч, чак при входа на парка. Вилфред остана сам с бащата, който уморено триеше бледото си чело.

— Тебе, значи, наричат Малкия лорд? — каза той. И изведнъж лицето му се разкри в усмивка, която изглеждаше неестествена, сякаш целият механизъм на усмивката от години не е бил привеждан в действие.

— Мама ми казваше така. И сега често ме нарича така.

— Андреас Говори толкова много за теб. Хубаво е, че има приятел като тебе.

Вилфред стоеше като на игли, толкова му бе неудобно. От самата дума „приятел“ му се повдигаше. Успехът на лъжата пред полицията бе надминал всичките му очаквания или по-точно казано, отговаряше на смътните очаквания, които имаше в щастливите си дни. Не бе смятал обаче, че ще бъде вмъкнат в някаква интимност с тоя нещастен човек, който му беше толкова противен.

— Андреас е добро момче — измънка той. Ужасяваше се пред мисълта, че добрият Андреас скоро щеше да се върне на масата, облекчен вече, и заедно с баща си щеше да предприеме голям поход за побратимяване.

— По-добре... по-добре ли е сега майката на Андреас? — запита той предпазливо.

По лицето на възрастния човек премина сянка.

— Тя никога не ще оздравее — отвърна той. — Но не казвай на Андреас.

Значи, и тези двама се преструваха, играеха същата игра, която се играеше в средата на Малкия лорд. Но като си спомни кафявата трапезария на Фрогнервейн, тази игра на преструвки му се видя съвсем сиромашка. Не можеха ли да бъдат като госпожа Фрисаксен — прями и неприятни?

— Да, да... — въздъхна другият, като примигаше под лъчите на августовското слънце, които се промъкваха между дърветата на парка. — С тоя прекрасен парк в съседство ние сме добре — каза той. Светкавично момчето разбра мислите, които се криеха зад тия думи: всички бяха на летуване, самите те са били известно време в Тотен, дете не е било особено весело. След това са се прибрали в хубавото си жилище в града — те бяха добре при това близко съседство с прекрасния парк, с трамвай чак до къщната врата, с млекарница в самия двор...

— Не, когато човек има такова жилище, може, разбира се, да прекара в града едно лято — каза Вилфред.

Лицето на човека, който седеше срещу него, просия.

— Да, нали така — и аз казвам същото — прекрасният парк и... — Той направи неопределено движение. — Освен това прескочихме до Тотен — добави той. — Андреас толкова харесва Тотен.

Вярваше ли в думите си? Вилфред го погледна крадешком. Тотен беше най-лошото място, което Андреас познаваше, а леля му бе една

„дебелана“, която прекарваше по-голямата част от времето в обора и искаше да се въртят край нея и да ѝ носят вода през целия ден. А къщата бе пълна с мухи...

— А в града няма и мухи — каза Вилфред.

— Точно така. Мухите! — Бащата на Андреас ставаше все по-доволен и по-доволен.

В този момент Андреас се завърна, готов за още пасти и сироп.

— Ние с твоя приятел си побъбрихме малко колко приятно е в града — каза бащата, — помисли си само за мухите!

Андреас хвърли бърз поглед към приятеля си. Дали не беше издал, че Тотен е гнездо на мухите и че там човек не може да издържи през ваканцията? Вилфред забеляза как върху лицето му се спуска сянка на страх. Значи, той искаше да спести на баща си и тази истина.

— ... Искан да кажа, макар че си доволен от Тотен...

Отново този израз на благодарност в очите му. Вечно ли щеше да се меси в чуждите работи, за да спасява хората от собствената им неискреност? Защо тия двамата, които губеха играта, не постъпваха честно един към друг — защо Андреас да не знае, че майка му е безнадеждно болна, защо да продължават тази игра на преструвки ден след ден, когато нямаха никаква полза от това непрекъснато взаимно щадене?

Бащата на Андреас погледна часовника си. Вилфред си помисли: „Ти добре знаеш колко е часът, стар канцеларски плъх, ти имаш часовник в главата си, който цъка ли, цъка като муха; ти винаги знаеш колко е часът. Сега ще кажеш, брей, кога стана толкова часът“.

— Не, аз мисля наистина, че часът...

Вилфред погледна собствения си часовник.

— Дванадесет и половина — каза той и се престори на уплашен. Не го ли погледна с благодарност този лесно следен баща?

— Баща ти трябва да отива в бюрото си. Аз пък имам среща с майка си — каза Вилфред. Той помисли, че е най-добре да им спести всички приказки и сам да се измъкне. Лесно бе обаче да се види разочарованието, изписано по лицето на Андреас. Толкова леко се разбулваха тия хора, че той се чувствуваше като играч, който прави фалшификации.

— И така, този въпрос е уреден — каза бащата и стана от масата.

Вилфред си помисли: „Той е бърз сега със заключителната си бележка, а в същото време изоставя всякакви обяснения, които биха могли да бъдат неудобни както за него, така и за нас“.

— Сигурно е ужасно да си провинен в нещо — каза Вилфред и погледна дръзко в очите възрастния човек, — искам да кажа, като вижда човек колко лесно обстоятелствата могат да се обърнат против него.

— Ти си умно момче — рече бащата спокойно и протегна ръка. Вилфред я пое. Ръката му бе мека, мека и малко влажна.

Момчетата останаха още малко. Осите се къпеха в сиропа, покапал върху масата. Старите дървета леко шумоляха. Августовското слънце светеше в очите. Андреас се усмихна лукаво иззад кръглите си очила с металическа рамка.

— Господи, как хубаво се справи с този полицай — възкликна той.

Вилфред го погледна студено.

— Това не е трудно, когато казваш истината — отвърна той. Андреас го погледна, сякаш го бяха полели с цяло ведро вода. Понечи да каже нещо, но се спря. Сега той приличаше на онова момче, което стоеше на подиума при госпожица Волкварц и декламираше стиховете за просяка.

— Сега ще си спечеля пари за велосипед — смени той темата. — Ще почна да работя в склада на същата фирма, в която работи баща ми.

Най-сетне една сваятна приказка. Вилфред се зарадва.

— Това е много хубаво — каза той. — Хубаво е, така мисля. Чудесно е от страна на баща ти.

— Хубаво? — Андреас не бе разглеждал въпроса от тая му страна.

— Да, хубаво. Вместо да се разтакаш и да тежиш в семейството, както... — Вилфред направи гримаса. Забеляза, че пресилва, но бе вече започнал. — Вуйчо ми Мартин казва, че живеем в преходно време, че трудещите се класи... аз смятам, че ще настъпи друг ред във всичко и че такива като нас, които имат нещо от по-рано, ще изпитат ужасни затруднения, че хората ще подирят правата си. Той казва, че ще има война между Англия и Германия. Англия има 66 бойни кораба, а Германия — само 37. Казва, че Англия трябва да почне още сега, преди

Германия да се засили още повече и преди да е открит тоя Килски канал.

— Война ли? Ще има ли война? — Момчетата се погледнаха напрегнато, разгорещени от всичко, което си представяха за войната и насилията.

— Да, не у нас, а между Англия и Германия и тогава може и други страни да се намесят, казва той. Русия има 15 бойни кораба, а Австро-Унгария — 23...

— Отгдето знаеш всичко това?

— Вие не говорите ли такива работи? Вуйчо Мартин...

— Не, у нас не се говори за война. Баща ми казва, че политиката...

— А за изкуство...

— Никога не говорим за изкуство.

— А за какво говорите тогава?

Андреас дълго се замисли.

— Ние не говорим много — отговори той. — Нали знаеш, баща ми... толкова е зает. А и майка ми.

— Тя сега по-добре ли е?

— Баща ми така мисли. Но брат ми чул, когато лекарят... безнадеждно... но не бива да казваш на баща ми!

Вилфред погледна откритото лице, което се мъчеше да носи тайните си. Неразположението, което бе чувствувал към бащата, се изпари сега. Андреас играеше дребната си игра, колкото можеше, зад очилата си. Това не бе много лесно. Но изглежда, че това минаваше в едно семейство, където преструвките биваха приемани добре, макар и работите да не бяха винаги така прости.

След това момчетата тръгнаха по улица Томас Хефтю, като говореха за войната, която приближавала. Ентусиазмът на Вилфред бе изчезнал. Той не вярваше вече толкова на вуйчо Мартин и да си признаем, не се и много интересуваше от тия въпроси; те бяха стара сензация. Андреас обаче продължаваше да фантазира, сякаш се опиваше от думата война като от нещо, което щеше да оправи света и неговия квартал Фрогнер. Когато достигнаха до площада Елизенберг, Вилфред го тупна по рамото. Не му трябваше вече компания, искаше да остане за малко самичък и да си изясни дали случилото се беше добро, или още повече влошаваше положението.

— А сега да не изтичаш при баща си и да му кажеш, че утре почва войната! — подхвърли той доволно.

— О, не, баща ми — каза Андреас — го е страх от всичко. Никога нищо не му казваме... — Той се спря и се върна към настоящето разчувствуван и любопитен.

— А ти не смееше ли да си вземеш сам велосипеда? — попита той внезапно.

Вилфред отдавна се бе подготвил вече за тоя въпрос.

— „Не смеех ли“ — каза той, — какво искаш да кажеш?

— Нали аз трябваше...

Вилфред кипна. Най-добре би било веднага да мине в нападение, тогава ще се отърве от него:

— Добре е, че ще имаш сега собствен велосипед — каза той, — тогава не ще взимаш назаем чужди колела!

Не пое подадената ръка, не искаше да се докосва до брадавиците. Когато се обърна, Андреас стоеше на същото място. Ръката му стоеше все още протегнатата. Вилфред му махна бързо, Андреас погледна ръката си и храбро отвърна на поздрава. Вилфред повече не се обърна. Той слезе бавно надолу към Драменсвейн. Както някога, когато се прибираще от посещенията си у Андреас, той чувствуваше враждебност зад гърба си — враждебност и възхищение, любопитство и готовност за жертва...

— Дяволите да ги вземат! — издума той на себе си, подражавайки гласа на вуйчо Мартин.

Тая есен бе изпълнена със събития за Малкия лорд. Бе му се видяло чудно, че се свързваха неща, които нямаха нищо общо помежду си. Затова той бързаше да се подготви, за да не би неочаквани зависимости да го изненадат в тил и да разрушат всичко. В такива случаи хората винаги се оплакват: „Поне това да не се бе случило“ — казваха те...

Хората в града като че ли се бояха от него, което щеше да настъпи след лятото, а в новото училище на Скувейн се събираха момчета от различни краища, които се разучаваха, изчакваха.

Френският летец Пегу щеше да прави показно летене в Етерстад и щеше да обърне самолета си на гръб, че да лети с главата надолу. Полетът бе определен за един неделен ден през септември. Момчетата от новия клас не се запознаха помежду си по обикновения начин, със заобикалки или с внезапни сблъсквания, а чрез въпросите, дали ще ходят в Етерстад да видят Пегу. Всички питаха, но никой не отговаряше, тъй като възрастните са бавни при разрешаването на важните въпроси. Вестниците пишеха, че е опасно за публиката, но уредниците възразяваха, че летците отлично знаят где се намират, когато са във въздуха, и че френският летец ще лети над фиорда и над населените места, а самият Етерстад ще бъде обграден от полицейски кордон, така че няма никаква опасност за зрителите.

Малкия лорд не казваше нищо в училище за планове на неговото семейство. В края на лятото на гости у вуйчо му Мартин пристигна един френски адвокат, който му беше уреждал някои работи в Марсилия. Той отговаряше точно на представата на хората за французите: имаше тънки, черни мустаци, остри обуца и ходеше с жакет и преди обед. Изпратиха Малкия лорд да го разведе из града и да му покаже корабите на викингите, които бяха наредени под навес от нагъната ламарина в парка Университетсхавн, и адвокатът Мейар бе очарован, че го развежда из града един млад пъргав човек, който говореше донякъде френски и можеше да направи разлика между няколко вида червени вина. Тия разходки внесоха основна промяна в

представите, които той като съотечествениците си имаше преди идването си в окръжената с ледове страна, в която хората ходеха облечени през цялата година в необработени кожи и живееха само със сушено овче месо и ракия.

Френският адвокат бе обещал на Малкия лорд да го представи на летеца Пегу и да го заведе до самолета в деня на голямото събитие в Етерстад. Ето защо, като го питаха в училище, той само отговаряше: „Самолет ли — какво толкова ще му гледаш?“.

— Да, но помисли си, той ще лети на гръб...

Вилфред изтръпваше от страх при мисълта, че може да бъде поканен да лети и той. Смътно признаваше, че точно едно летене на гръб би било интересно. Иначе той само се возеше в открития автомобил на вуйчо си Мартин до Бюгдьо неделен ден и само няколко момчета се бяха качвали досега в частна кола. Във всеки случай те различаваха такситата, които имаха номер от 200 нагоре. Някои казваха, че има над 30 такива таксита, но не бяха мнозина и ония, които се бяха качвали в тях.

Втория път, когато адвокатът Мейар и Вилфред излязоха заедно в града, те срещнаха леля Кристине в сладкарница „Халфорсен“. „Гледай ти, Малкия лорд!“ — викна тя и плесна ръце. Той разбра, че срещата не бе случайна, тя не го бе наричала Малкия лорд години наред и не се изненадваше така от една случайна среща. Освен това тя направи всичко възможно да изпият с адвоката по чашка шери, а той да вземе сладолед ванилия от 30 йорета, две пасти от по 10 йорета, една суха паста и крем-роло, понеже „нали това са любимите ти сладки?“.

И трите пъти, когато французинът бе в компания с тях — по веднъж у вуйчовците му, а един път и у тях на Драменсвейн, — леля Кристине сядаше при кафето до адвоката и го забавляваше с начупения си френски език, който тя произнасяше още по-детински, отколкото бе нужно; вуйчо Рене сам бе казал, че тя говори съвсем добре. А сега тя седеше в сладкарница „Халфорсен“, цупеше устни над чашката шери и се преструваше, че не може да произнася ясните френски гласни, над които толкова много внимаваха в семейството, когато имаха „френски вечери“. Адвокатът пък седеше с леко пожълтели от никотина пръсти и поправяше гласните още докато се носеха във въздуха. На два пъти той докосна устата ѝ, сякаш за да намести звука. Всички в сладкарницата се извърнаха към тях. Вилфред се почувствува неудобно. Той гледаше

мълчаливо към масонската ложа отсреща само за да си мисли за нещо друго. Цялата му тъмна страст отново кипна. Кристине не бе вече леля и всичко присъщо на безпомощната девойка бе изчезнало сега, когато тя седеше с вдигната над носа воалетка и пиеше шери на толкова малки глътки, че чашата изглеждаше бездънна.

В неделя към 11 часа цялата празнично настроена Кристияния се насочи към Етерстад в светналия под слънцето септемврийски ден. Вилфред, майка му и леля Кристине тръгнаха заедно с френския адвокат с автомобила на вуйчо Мартин. Когато стигнаха до рътлината над Водеренген, пред тях застанаха полицаи в светли шлемове и ги насочиха по един страничен път; имаше толкова народ по прашния път, че бе трудно да се промъкваш напред даже и да нямаше автомобили по пътя.

Цялото поле при Етерстад бе обкръжено с въжета и хората нетърпеливо напиреха колкото може по-напред, без да мислят, че полетът ще се извърши високо над тях и че няма значение дали си застанал най-напред, или най-отдире. При най-горния вход обаче френският адвокат показва една карта и бе пуснат заедно с всички други през отделен вход и Вилфред се намери до самолета, преди да се бе огледал нагоре и надолу по леко наведената равнинна площ с хиляди хора, които бърбеха, изпълнени с трепета на очакването.

Зад една дървена ограда стоеше дребен човек, облечен отгоре до долу в кожени дрехи, и даваше остри нареждания на трима френски механици, които тичаха напред-назад от самолета до оградата. Когато избутаха Вилфред напред, за да го запознаят с летеца, към него се протегна изпод кожите една кафява жилеста ръка, а дръзкото лице под кожения шлем се разтвори в светла усмивка. Те с адвоката се познаваха от преди и мосю Мейар представи Вилфред като свой приятел от Северния полюс, който говорел френски и страшно много искал да направи един кръг във въздуха.

Тръпки от страх полазиха по гърба на Вилфред. За щастие обаче летецът протегна две ръце, вдигна вежди, мълчаливо се прозина и каза нещо неразбираемо, на което всички французи наоколо се изсмяха. Малко след това откъм полето се чу шум от раздвижване и екзалтирани гласове. Механиците бяха извадили самолета на старт и въртяха пропелера, докато моторът издаваше някакви глухи звукове. Някой тикна в ръцете на Вилфред кесийка с топли фъстъци; по-рано

той никога не бе виждал такова нещо, но устата му беше така засъхнала от напрежение, че като ги дъвчеше, те се превръщаха в дебела пихтиеста маса. След това той забеляза, че летецът се отдели от тях и излезе от оградата и когато те също излязоха и той погледна хората, струпани зад въжетата на стотина метра по-долу, облеченият в кожени дрехи летец, с ръкавици и очила, бе седнал вече на едно седалище между четирите крила на леката машина; имаше толкова много пръчки и летви, че човекът сякаш седеше в клетка. Човекът и машината приличаха на някакъв голям скакалец.

Самолетът тръгна по равнината, огрят от слънцето. Той подскачаше от всяка по-голяма буца пръст, колкото повече се засилваше скоростта. Едва сега видяха, че цялата земя е покрита с буци пръст и клони; малката машина можеше да се обърне всеки момент при трудното излитане. Но тя направи няколко дълги скока и почти се вдигна във въздуха. Един-единствен път още тя досегна земята и тънките колела получиха силен тласък нагоре. След това тя изви на север над полегатата площ и отлетя. Рев от въодушевление се разнесе отдолу и Вилфред повече чувствуваше, отколкото чуваше собствения си вик на щастие и радост от това, че скакалецът се бе издигнал. За един миг му се стори, че и той самият лети; забеляза, че се бе изправил на пръсти и се протягаше нагоре, сякаш искаше да помогне на самолета да се издигне. Но вече нямаше нужда от никаква помощ. Самолетът описваше уверено голям кръг над Бьорвикен и над фиорда. Когато той блесна под слънцето, всички ръце като под команда се вдигнаха, за да пазят сянка на очите. Някой сочеше там, там... Други обаче се смееха: самолетът беше вече другаде, над Несудландет. После пак се върна обратно. Един мъж се обади: „Развива 150 км в час, помислете си какво значи това!...“. Дамата до него отвърна: „Нищо не казвай, само се моли да кацне жив на земята“.

Вилфред забеляза тогава, че силно стиска нещо в дясната си ръка сигурно от доста време. Погледна надолу към шапката на леля си Кристине в сини цветя — цяла градина от тюл и цветя върху тъмножълта слама. Ръката ѝ стискаше неговата ръка, а раменете им в същото време се допряха.

— Страх ли те е, Кристине? — запита той в прилив на нежност.

Лицето, което се обърна към него, носеше отпечатъка на нещо... на нещо прояснено, което никога преди това не беше виждал. Устата ѝ

бе леко разтворена, устните — влажни. Тя дишаше бързо и неравномерно, тъй че той можеше да го чува в тържествената тишина, докато машината приближаваше, тъй малка горе под небесния свод. Някой погледна часовника си. Човекът, който преди се бе обадил, каза: „Лети вече десет минути“. — „Десет минути! — повтори изплашената дама. — Как мислиш, ще се спусне ли отново на земята?“.

Зачуха се възгласи на удивление, примесено със страх, когато машината отново се появи над равнината. Всички наведоха глави, докато машината мине над тях. След това отново проточиха врат, за да следват курса ѝ. Сега тя бе над чифлиците при Йостре Акер. Мъжът пак се обади: „Сега ще се обърне на гръб“.

Машината леко изви към север, така че бе лесно да се види, когато се завръщаше откъм Гrefсен. Тя отново летеше под слънцето и септемврийските лъчи проблясваха в матовожълтите крила, които изглеждаха така ефирни, сякаш щяха да се пречупят от силния натиск. Хората викаха от радост и страх, когато машината за втори път се приближи до мястото, гдето стояха те. Никой не навеждаше вече глава. Знаеха, че всеки момент ще стане чудото, по-фантастично от това, което бяха вече видели. Вилфред хвърли бърз поглед наоколо към напрегнатите лица в тълпата. Обзети от желание за сензация, те очакваха невероятното, докато възгласите се превърнаха в някакъв тъмен рев над равнината.

Изведнъж всичко утихна. Той бързо погледна нагоре, точно в момента, когато самолетът завиваше и се навеждаше встрани. Той бе точно над плаца, хората се вълнуваха, но стояха като заковани на място, без да откъснат поглед от страхотията, която се извършваше над тях. В същия миг машината престана да се навежда, извърна се на гръб и се плъзна към хълмовете по посока на Екеберг. Ясно се виждаше летецът с главата надолу между пречките на машината. После тя отново се насочи към слънцето и следващото, което той забеляза, бе, че самолетът отново се приближава към тях, но тоя път в нормално положение. Възгласи „ура“ ехтяха над равнината, като облак от шум и възклицания, надвиснал над тях.

Следното, което той почувствува, бе, че ръката му сякаш се раздробява. Усещаше ръката на Кристине като змия, която се увива около неговата ръка. Бяха изостанали малко назад от другите, които бяха пристъпили няколко крачки напред във всеобщото увлечение.

Сега стояха лице срещу лице; нейното лице бе извърнато нагоре, безпомощно от удивление и страх.

Той не знаеше какво става и това може би трая само миг. Но срещата между телата им бе в тия секунди така силна, сякаш между сегашния миг и предишната им среща под трепетликите не беше изтекло никакво време. Сякаш самият той беше летял и беше кацнал здрав и читав. Не вече обгорен и объркан, но изпълнен с благотворна топлина, едно състояние, което беше приятно само по себе си и вещаеше сладка катастрофа.

Той смътно съзнаваше, че и тя изпитва същото чувство — че те ще завършат като равностойни. И тя стоеше така, сякаш току-що се бе опуснала на земята, сигурна само в едно: че има възможност това, което се беше случило, да продължи.

В този момент машината сигурно бе кацнала на земята. Веднага след това пилотът застана пред тях, при дървената ограда, с цветя в ръце, докато съотечествениците му, жени и мъже, го прегръщаха и целуваха по бузите и по цялото лице. Вилфред и Кристине също отидоха при него, но тя не целуна летеца, а само стисна другарски ръката му и промълви някаква благодарност за показаното летене.

Вилфред приближи до машината, която тримата механици преглеждаха. В същия миг се чу триумфалният рев на тълпата. Бяха скъсали въжето и вълни от хора се носеха напред. Вилфред стоеше до машината и виждаше приближаващата се маса; тя приличаше на голямо, тъмно животно, обзет от волята да се приближи. Но полицаи и пазачи с ленти на шапките се втурнаха от всички страни и затвориха пътя с дългите си ръце и твърдите си юмруци. Вилфред се бе леко облегал на машината и гледаше. И в тоя миг той си помисли, че както винаги той е при малцината, на които всичко се разрешаваше, на които се усмихваха, които не биваха тласкани назад.

Това ли бе самотата, за която копнееше?

От тълпата се чуваха няколко момчешки гласове. Той видя малка група свои съкласници, които с отчаяна дързост се опитваха да заобиколят здравите гърбове на полицаите и да проникнат в рая, където се бе спуснал небесният кораб. Изглеждаше, че градят надежди на Вилфред, който се бе изправил като някакъв свети Петър пред вратите.

Полицайте обаче ги видяха и веднага се образува верига от униформени мишци, които брутално изблъскаха неблагоприятните назад с такъв замах, че някои се препънаха и паднаха, а други изпопадаха върху тях — докато въодушевеното множество изведнъж се превърна в разгневена, дюдюкаща тълпа, която се чувствуваше отблъсната от истинско лакомство.

Облеченият в кожени дрехи летец излезе тогава от оградата, в която се бе оттеглил. Той хвърли уморен поглед върху тълпата и направи нещо като присмехулен поклон. Това успокои духовете. В следния миг се понесоха нови викове „ура“; диви, радостни викове и смях летяха като гълъби към светлото септемврийско небе.

„Не, не! — мислеше Вилфред, внезапно изгубил присъствие на духа след силните впечатления. — Да бъдеш предпочетен, не означава самота.“ Хрумна му да се присъедини към другарите си зад въжетата, да се откаже от привилегированото си положение. Триумфът му и без това бе голям. Но той беше безразличен към него.

И понеже беше безразличен, той не изпълни хрумването си. Ще го смятат за някакво божество през първите минути; беше се докоснал до машината, говорил бе с фантастичния французин, който бе летял с главата надолу. Но каква бе неговата заслуга за това привилегировано положение сега, както и толкова пъти по-рано? Той не искаше да бъде над другите, над другарите си — с удоволствие би бил по-долу от тях или някъде встрани, съвсем встрани, далеч. Само да не бъде между тях. Да не бъде част. Да не бъде част, която се направлява от други. По-добре или по-зле — за него беше безразлично.

Топлината от досега му с Кристине продължаваше да се разлива по тялото му. Сега всичко толкова се различаваше от онзи път през лятото; той не беше вече полузадушеното от желаниа момче, което изпущаше искри при докосването си до една равнодушна жена. Сегашното положение се бе създадо от самата обстановка, то бе неизбежно, резултат от напирани една към друга сили, отдавна раздвижени, които никой не направляваше, нито искаше да направлява. Да бъдеш по тоя начин част от нещо, което той наричаше съдба, беше по-различно от това, да бъдеш част от тълпата, която действа и чувствуваше по еднакъв начин. Това значеше да си избраник на съдбата, да пропаднеш или да се издигнеш във висините, където небесата сияят, а светът изглежда мрачен и сив.

Поканените си говореха, сякаш нищо не беше се случило, а полицаите и пазачите отново вдигаха въздетата пред чакащата тълпа, която бавно се успокояваше след порива си напред. Всичко бе изпълнено с напрежение през тоя благословен септемврийски ден с високото слънце и чудесата под него. Малки момчета с шарени табли на корема предлагаха високо стоката си — лешници и шоколад — и от всички страни им подвикваха закачки. Трима пияни причиняваха безредица с дръзките си псувни, а облечени в матроски костюми деца стискаха крака и искаха да отидат по малка нужда за отчаяние на любопитните си родители, които не искаха да пропуснат нищо. 17 май^[1] се празнуваше през септември.

Съобщиха, че французинът ще излети още веднъж, тоя път с пасажер. Точно тогава адвокатът и летецът тръгнаха към машината. Зад въздетата хората трескаво заговориха. Френският адвокат водеше малката група, която се приближи до Вилфред, застанал до самата машина. Той тъкмо се готвеше да се отдръпне учтиво, когато адвокатът го съзря.

— Ето го нашия млад приятел, за който говорехме — каза той, жестикулирайки живо. Летецът Пегу се приближи до него и го запита на френски:

— Вие ли сте младежът, който толкова много иска да лети?

Вилфред бе готов да припадне. Погледна майка си и Кристине, застанали край хангара, зад групата. Те стояха с чаша в ръка — на дипломатите и поканените се поднасяше шампанско. Той видя, че Кристине го гледаше между главите на мъжете, които го бяха заобиколили. Адвокатът се засмя:

— Е, какво, нали искаше?

— Да, господине — смънка на френски Вилфред. Помнеше, че бе казал такова нещо в града в момент на унес, когато говореха за предстоящото летене. Възрастните кимаха с глава един към друг и поглеждаха крадешком майка му и другите дами. Вилфред чувствуваше пламналия поглед на Кристине върху себе си. Разбираше ли тя за какво говорят тия необикновени мъже, които го бяха включили в своя кръг и говореха с него като с възрастен? Изведнъж той почувствува порив на удоволствие, а не само страх и надежда да се отскубне.

— Майка ми... — продума той тихо.

— Естествено ще запитаме майка ти! — Адвокатът тръгна към нея. Но Вилфред го спря:

— Исках да кажа, че майка ми... може би е по-добре...

Господата се спогледаха и се поусмихнаха тайно. След това кимнаха и си пошепнаха нещо. От тоя миг всичко се разви така бързо, че не му бе ясно какво става, докато не сложи крак върху ниското стъпало, което го отведе в самолета на едно седалище малко встрани и малко назад от летеца. Бяха му навлекли кожен комбинезон, много широк за неговата фигура, подобен на костюма на летеца, а на главата му нахлупиха кожен шлем. Сега той гледаше света през две дебели стъкла, които го отделяха от околната среда и я превръщаха в недействителна и далечна. Когато се обърна, доколкото му позволяваха ремъците, с които бе привързан към седалището, той видя майка си все така заобиколена от господата в цилиндри и дами с разтворени чадъри, а далеч зад въжетата видя и човешката тълпа като някакво голямо тъмно петно, което нямаше никакво значение за него, което не бе част от неговия живот.

Механиците се занимаваха с мотора; единият бе вече пред пропелера и го завъртваше в обратна посока. Моторът почна да кашля, а после забръмча равномерно.

Вилфред седеше и здраво стискаше очи, докато машината подскачаше по неравното поле. Погледна веднъж и видя как големите дървета в края на Етерстад се приближават към него със страшна бързина, но бързо затвори очи и почувствува, че са се отделили от земята само по това, че машината престана да се друса. Ръцете в твърдите ръкавици здраво се бяха вкопчили в нещо пред него. Той седеше неподвижно на седалището, обзет и от вцепеняващ страх, и от някакво чувство на странно доволство, което не бе достатъчно силно, за да отстрани спазмите на тялото му. Забеляза с внезапна гордост, че не се моли богу, но веднага се сети, че само е забравил молитвата. А сега за нея бе много късно. Защото вече летяха във въздуха. Чувствуваше това само по силния вятър. Във всеки случай никаква земна или небесна сила не би го накарала да отвори очи. Това би било краят на всичко.

Тогава чу глас. Човешки глас, който надвикваше бученето на вятъра. Като рефлекс от старото добро възпитание при тоя глас той отвори очи за секунда, кратка като мълния, и видя земята под и пред

себе си. Сигурно в полето на зрението му се бе очертал зеленият купол на църквата „Света троица“, преди отново да затвори очи. Но чу отново гласа, той път близо до себе си; пак отвори очи и видя неясна маса от тъмнозелени корони на дървета.

Но той път очите му не се затвориха автоматично. Те останаха отворени по-дълго време, той видя фиорда, който се извиваше срещу него като на длан. Забеляза и няколко чертици долу, както и няколко червени точки в синята вода. Това сигурно бяха ветроходите, привързани за червените си шамандури в Бьорвикен. После видя един параход на кея, подобен на ония модели, които с възхищение бе гледал много пъти на витрината на Бенет, на улица Карл Йохан. Ето и самия град, улиците, които се очертаваха под него като на картина. Видя двореца, после той се измести от картината и изчезна. Хьоведйоя с червения покрив на барутната фабрика бе сега точно под тях!

По този начин той погледна и *надолу*. Той път обаче той затвори очи съвсем сериозно. Беше видял нещо съвсем различно от далечната, недействителна панорама. Беше видял тънкия под, на който седеше, и жиците, които придържаха крилата на самолета. В този миг той почувствува за пръв път, че се намира високо във въздуха и че само няколко летви го делят от въздушния простор.

Гласът се обади за трети път и когато отвори очи отново, обзе го особено чувство на щастие, в което се стопи неговата вцепененост. Ръцете отпуснаха дръжката, в която се бяха вкопчили, тялото му се отпусна назад в седалището и той *видя*, видя с неизмерим жар как градът отново расте пред очите му, как синият, синият фиорд с островите по него като че ли се поглъща от бързото движение и се сменя от кафява и зелена гора, която бързо се приближаваше към тях. Този път той не затвори очи. Земята се приближаваше към него и той не можеше да откъсне погледа си от нея. Тя ставаше нещо повече от хълм с много къщи, пръснати или на групи. Превръщаше се в нещо дребно и маловажно, което внезапно придаваше реалност на *това* — на това, че той е във въздуха, в небесата, че всичко е на мястото си и че *той* — сам — витае над всичко незначително, което се е събрало в малък, смешен образец под него, точно такъв, какъвто образецът трябваше да бъде според него; образец на дребни неща, без сила, само един порядък, над който той се беше издигнал. Над него, отделен от него, изключен от него, по начин, който бе подчинен на *неговата* воля,

а не на волята на нещата. Той не беше вече роб на нещата и дреболиите, които определяха мястото му и го превръщаха в част от нещо, той витаеше като самотен господар над всичко и неговата организираща сила подреждаше тия дребни и далечни неща *под* него.

Той се наведе напред от седалището, за да привлече вниманието на летеца, и *видя*, че вече участвува в полета. Няколко пъти извика от радост и страх в едно и също време, в ликуване, което разкъсваше границите на всичко преживяно, на всичко, което хората можеха да изживеят.

Летецът обаче не му обръщаше внимание. Той бе леко приведен над една ръчка, а другата му ръка бе сякаш прикована към един малък апарат, поставен малко по-ниско, от другата страна. В тоя миг равнината на Етерстад се разкри под него и Вилфред разбра, че Пегу е напрегнат и подготвя кацането.

Наново го обхвана ужас. Кацането бе най-опасното, чел бе за това. Самият полет във въздуха му се стори внезапно нещо сигурно, прекрасно, което трябваше да трае безкрайно. Сега хълмът под тях растеше, приближаваше се, но когато щеше да затвори очи, отново видя хората, заели три четвърти от кръга на равнината, задържани от опънатите въжета, видя вдигнатите нагоре глави, бели овали над тъмната човешка маса, която идваше срещу му като нещо застрашаващо, изпълнено с омраза: неизбежното. Смъртта.

Но това мъчение бе по-кратко, отколкото очакваше. След като първите три силни удара в земята раздрусаха машината, той усети как бързината рязко намалява и как подскачат вече върху твърда почва. Сигурно бе затворил отново очи, защото, когато се огледа наоколо си, всичко бе пак същото, както когато го качиха в самолета, навлечен в кожената дреха на летец. Сега се измъкна, клатушкайки се, из същата машина, дългите ръкави се клатеха, всичко се клатеше и въртеше около него, дори и земята под него, и той се смъкна на колене, потънал в някакво мъгливо блаженство. Чу обаче виковете „ура“, идващи от околните хълмове, иззад въжетата, отделящи струпалото се множество. Той се привдигна, приведен напред. Майка му забърза към него, зад нея Кристине и адвокатът... Той се изправи и бе освободен от кожената дреха. Следващото, което помнеше, бе, че майка му го прегърна здраво и почна да залива с норвежки и френски думи стоящите най-близо до тях — Кристине, адвокатата, летеца. Очите ѝ

светеха от щастие, от гордост и от шампанско. „Моето малко момче! — викаше тя истерично. — Моето мило малко момче...“.

Вилфред мъжки се издърпа и протегна ръка на летеца Пегу, който я пое.

— Благодаря, — каза той на френски — много благодаря.

В същия миг усети, че е подмокрен и че му студене на краката. Това сигурно се бе случило при излитането, когато му бе станало много студено.

— Смяташ ли, че скоро ще си тръгнем, мамо? — запита той опечален. Стана му неприятно, че ще се изложи тъкмо сега, когато очите на всички бяха насочени към него. „Как беше? Уплаши ли се?...“. Въпросите танцуваха в септемврийския въздух. Една малка французайка го задуши за миг в меката си прегръдка и го нарече „моят малък герой“, макар че бе почти цяла глава по-ниска от него.

— Да, страх ме беше! — каза той внезапно в отговор на всички въпроси. Отговорът бе преведен и забръмча във въздуха. Той предизвика малки весели възклицания сред дамите. Летецът Пегу обаче излезе напред и отново му стисна ръка.

— Той бе най-смелият дебютант, който съм виждал — заяви Пегу. — Седеше с отворени очи почти през цялото време!

Отново настроението се изрази във весели смехове. Като че ли всички бяха извършили подвиг. Единственият, който не се оставяше да бъде хвален, бе летецът. Неговата роля бе вече почти изиграна, след като всички увериха съседите си, че най-голямото им желание е било да вземат участие в полета. Междувременно механиците бяха откарали машината във временния хангар, така че нямаше опасност да се хванат за думите им. Човешката тълпа на вълни се упъти към града.

Госпожа Саген и Вилфред бяха поканени в легацията, където беше устроен прием в чест на летеца.

— Дали не мога да се измъкна? — пошепна той на майка си.

— Да се измъкнеш?

— Да, чувствавам се... — И той направи гримаса. — Легацията е толкова близо до нас, че аз ще мога да се отскубна, когато приближим.

Тя хвърли поглед върху му, любопитен и загрижен. Отново видя притъмнялото му лице, видя тъмния облак, който заливаше юношеското му лице, което все повече и повече заприличваше на друго лице, закривано от облаци.

— Искаш да останеш сам ли? — попита тя.

— Да, точно така, сам. — Той забеляза разочарованието ѝ. Тя приличаше на дете, което искаше да се порадва на успеха си, да се покаже заедно със смелия си син, който бе участвувал в полет. Ако знаеше това предварително, тя би припаднала, само и само за да попречи на полета; сега обаче я изкушаваше желанието да блести.

— Мъчно ми е, мамо. Заради теб.

— Заради мене? Какво е станало?

Отново израз на загриженост, отново опит да разкрие скритото у него. Той едва сега разбираше, че онова глупаво мокро дъно на панталоните е истинската причина, за да бяга от общество. Беше станало нещо там горе, под небето, някакво обяснение на всичко или някакво откровение.

Толкова по-лесно бе да повери на майка си срамотната малка тайна, защото не тая бе истинската тайна.

— Ще ти пошушна нещо — каза той и притегли главата ѝ към себе си.

Госпожа Саген веднага избухна в щастлив смях и крадешком се огледа. Тая чудна честност ѝ направи такова впечатление, че ѝ се поиска да я сподели с някого. Тя обаче се съвзе и го погледна в очите със същата престорена сериозност, както някога в театъра на Тиволи, когато двамата бяха поскитали през пролетната вечер.

— Като приближим, измъкни се! — каза тя щастлива и го плесна леко. Той остана така за момент и я погледна, изпълнен с учудване и недоверие. Наистина ли тая възрастна жена, която той така обичаше, можеше *толкова* леко да бъде измамена? Възможно ли бе всички хора *винаги* да си втълпяват това, което най-много искат?

Да, възможно бе. Неведнъж го бе преживявал. Неговият измамнически триумф още от детските години бе, че е открил това достатъчно рано, за да не казва никога истината и никога да не се разкрива. Това откритие бе един от градивните камъни в неговата постройка, чието име бе самота и неподчинение на хора и условности. Той се засмя тайнствено и сложи пръст на устата си, а майка му направи честен кръст, че ще мълчи. Те пак играеха играта, която играеха винаги. Хубавата, благословена игра, която правеше всичко тъй различно от действителността и затвърдяваше увереността му, че може да се живее в лъжа, стига само достатъчно да се внимава.

— Само че и двете момичета имат днес свободен ден, за да могат да погледат полета — каза госпожа Саген. Малката реплика му се видя съвсем комична в сегашния ред на мисли.

— Имаш право, мамо — заяви той съвсем сериозно, — жалко ще бъде за такъв герой като мен да загине поради липса на грижи, докато майка му е на приема в легацията, където я чествуват.

Тя го плесна отново по бузата, доволна и облекчена, че и последното възражение е преодоляно. Толкова рядко излизаше между наистина чужди хора, тревожеха я толкова много неща, които се променяха под нейния безучастен поглед... Но днес я бе обзело истинско желание да взима участие, както някога, когато стотиците дребни събития на Кристияния бяха част от живота ѝ.

Като се прибра, Вилфред се затвори в празната къща и се отдаде на удоволствието да задълбочи собственото си безпокойство. Дълго време се къпа, слезе след това долу във всекидневната, наметнат само с нощния си халат. Това му се струваше много мъжествено и непочтително. Чувствуваше изкушението на собственото си тяло като леко удоволствие, защото знаеше, че ще го преодолее. С чувството на възрастен той застана на големия прозорец към залива Фрогнер и се загледа към небето, по което пълзяха синкаво сини облаци. Септемврийският ден беше още горещ. Черни бразди диплеха морето. Той го гледаше отгоре, сякаш от друг свят. Отново преживяваше сладостния трепет на страха от оня миг, когато бе видял под краката си малкия самолет, в който се бе сгушил. Пак се изправяше на пръсти, сякаш за да засили бляна си да се измъкне, да разкъса връзките, да пропадне и да загине в самота без ония граници, които присъствието на други хора винаги налагаше. Да, това искаше той. Веднъж бе седял в парка Фрогнер и бе пил сироп с едни смешни хора. Те бяха тогава много доволни; говореха за война и трепереха само от тая дума, както беше редно. За него обаче — той знаеше сега това — самата дума носеше огромно облекчение; тя бе възможност, бягство, катастрофа. Всичките му смели дребни приключения с пожари и насилия бяха детински играчки пред това състояние на страх и независимост.

Той отиде до шкафчето и си наля от шишето чаша шери, която изпи с отвращение и удоволствие. Питието го замая още повече, като остави нервите му в същото състояние на недействителност, което му се искаше да продължи вечно. Той щеше да увеличи безпокойството на

това тяло до такава степен, толкова да го напругне, че да литне — да, да литне като самолет, който се впуска в празните пространства под напора на боботеци мотори.

Позвъни се. Той изруга сдържано, като възрастен. Навлечен в нощния халат, той безгрижно се отправи към вратата да отвори. Играеше някаква роля и знаеше това, но още не беше решил какво именно. Такъв, какъвто *беше*, той щеше да се справи с всяко положение.

— Кристине!

Сам знаеше, че вложи във възклицанието си нещо пресилено — не от учудване, а по-скоро в потвърждение, като че ли нейното идване бе резултат на неговата воля. Задъхан, той влезе в хола, в който глъхнеха всички стъпки.

— Сякаш си ме чакал?

— Донякъде. Никой няма вкъщи.

— Знаех.

Бяха си казали всичко. Не можеше нищо да се промени. Всички някогашни съмнения и страхове се носеха като спомен в затопления въздух. Но не като пречка. Той я притегли към себе си.

— Подлудели сме — каза тя като дете, което се извинява.

— Смяташ ли?

Поведе я навътре спокойно. Тя носеше шапката със сините цветя, с която беше на плаца при Естерсад, на раменете си бе метнала кеп от светли бежови кожи. Той не ѝ помогна да ги махне, а я поведе внимателно и твърдо по стълбата. Когато обаче влязоха в неговата стая, той махна шапката ѝ, а кожата хвърли на един стол.

— Не така брутално! — рече тя остро и се опита да поеме ръководството.

— Така ли? — отвърна той иронично. Откриваше чужди сили у себе си. Коя бе тая чужда сила, която му даваше възможност да бъде друг човек?

Почнаха да се целуват невъздържано. Изведнъж бе изчезнала помежду им цялата разлика във възрастта. Не бе както миналия път, сред трепетликите, с оня неизказан порив, от който се срамуваше.

— Какво става с теб, момче? — подхвърли тя изпитателно. Мина му през ум, че може би самата тя не е наясно какво иска, че може всъщност да иска само да се позабавлява.

— Какво става с мен ли? — отвърна той твърдо. Изпълнен бе с воля и умение. — Много добре знаеш, Кристине! — пошепна той, надвесен над нея. — Излизам въвн от себе си!

Тя прекрати всякаква игра. Не безпомощна, не и изненадана. Подпомогна прекалено бързите му ръце с почти майчина бавност. Слънчеви лъчи се промъкваха през завесите и падаха като сноп върху бялото тяло, в което той системно потъваше. Веднъж тя пошепна, че някой може да дойде. Той студено съзнаваше, че всякаква съпротива е сломена, ако изобщо е имало съпротива.

— Никой няма да дойде! — отвърна той. Думи без значение, ритуал: би могъл да каже и нещо друго — каквото и да било — думите не бяха негови, действията също не бяха негови. Бавно и със съзнателно степенуване, което изненада и самия него, той вършеше, каквото трябва да се върши, като че ли опитът на поколенията го водеше с решителна стъпка към сигурен успех, за разлика от горещите, бурни сънища, когато действието ставаше презглава, без всякаква последователност. Някаква чужда воля го караше да бъде съвършен, без да проявява бързината на начинаещия, без да допуска несигурност, която можеше да доведе до провал. Изведнъж той бе скъсал с момчето в пубертетна възраст, което стремително посяга към необичайни женски прелести. Чужденецът у него му нашепваше мъдри съвети за въздържане и бавност, за да даде, а не само да вземе. Удоволствието той изпитваше чрез *нейното* тяло и чрез своето, люшкан в синкавите кръгове на духовно и телесно сладострастие, при което той можеше да следи всичко и да държи общността на двете тела под контрол.

Прегръдката им завърши бавно, с наслада; те заедно поеха обратния път от сферите на опиянението, без бърз преход от удоволствие към срам. Преживяното бе толкова по-голямо, отколкото си го бе представял, че реакцията дойде във формата на вълнуващо щастие, което изцяло го завладя. Тя лежеше и го оставяше да разкрива тайните на тялото ѝ без чувство на срам. Преходът към нежна, лишена от страст интимност бе благословия над двама равностойни. И той знаеше това. През цялото време той знаеше, че на нея ѝ бе приятно, без тя да се срамува от това. У него още властвуваше чуждото, *чуждият* човек: защото действително сякаш живо същество се бе вселило у него, друг човек го бе направлявал и продължаваше да стои у него с

някаква еротична мъдрост. Това го изпълваше с нова, щастлива сигурност, че е победител...

Над кого? Мислите му се връщаха назад, но бавно, без да разкриват нещо и без да развалят настроението му. Връщаха се с леко учудване, че това, което е най-голямата действителност, е наистина толкова голямо и все пак не така мъчно. Не е никаква катастрофа, никакво сгромолясване от въображаеми висини. Самите степени на екстаза бяха издълбани в спомена му, като че ли се бе катерил по планини, към достижима цел, с определени стъпала и здраво закрепени въжета.

Когато еротичната му активност отново почна да се проявява, тя приятелски се освободи, седна на леглото до него и изпитателно го погледна.

— Вилфред — каза тя, — много неразумно бе това от моя страна. Но ти се държа така, че не се чувствам виновна!

Той коленичи пред нея от благодарност, като обсипваше тялото ѝ с нежни целувки, не груби и страстни както преди, а изпълнени с обожание и благодарност. Той имаше нужда да покаже благодарността си, но тя бе резултат и на сметка: че така е правилно, че така трябва да постъпи. Чужденецът вътре в него му нашепваше какво и как да направи, за да бъде истински любовник. Някаква чужда сила му даваше тихо нарежданията си. Тая сила обаче не заповядваше и не заплашваше самостоятелността му, тя му желаше доброто.

— Ти ми разкри живота — каза той сериозно. И когато тя поиска да се засмее, за да не бъде всичко премного тържествено, той каза: — Не, наистина го мисля, това не е детински порив, ти знаеш това. Ти ме въведе в живота.

Тя взе главата му между ръцете си и дълго го гледа.

— Почти го вярвам — каза тя тихо. — Ти почти ме освободи от страхове и угризения на съвестта.

— Не, ти не бива да се разкайваш! — отвърна той неочаквано възбудено. — Ти превърна в нещо красиво онова, от което младежите почти винаги се срамуват и тревожат — мислиш ли, че не го знам?

— Вилфред — каза тя, — ти си най-милият човек, когото познавам, и никога не трябва да казваш, че ме обичаш, тъй като това не е вярно. Ти си обаче най-възрастното дете и най-приличният на дете възрастен човек, когото изобщо съм срещала.

Но *тя* го каза така, че той не можеше да се почувствува засегнат въпреки тоя израз за детето.

— Напомняш ми за *него* — каза *тя* усмихната и отстрани от себе си лицето му.

— За кого?

Тя отново се усмихна, но тоя път на неговата комична ревност, която наистина го превръщаше в дете, макар и по друг начин.

— Не става дума за някой, когото съм познавала по тоя начин — побърза *тя* да добави. — Имаше обаче един човек... не, не трябваше да казвам това.

Очите ѝ издаваха уплаха. Тя гледаше из стаята, в която с последните лъчи на слънцето се промъкваше светлината на есенния ден. Той се обърна неволно, за да проследи погледа ѝ; *тя* сякаш виждаше в стаята някого, когото той не виждаше и не познаваше.

Полегатите лъчи на слънцето падаха върху бащиния му портрет, поставен на един стол до стената. Червените лъчи играеха с късата му брадичка и вдъхваха на образа, очертан от четката на художника, живот, който не се дължеше нито на маслената боя, нито на баграта. Сякаш това лице — така уравновесено и властно в едно и също време — слизаше от рамката, от шаблона, в който го бе оформил художникът, и можеше да им заговори всеки момент, сякаш то им казваше вече нещо и на двамата с тъжните си очи, тъй пълни с живот, който бе отлетял.

В същия миг той го почувствува. За първи път го почувствува. За първи път в живота си Вилфред усети тъмното чувство на сродство с това нарисувано същество, което някога го бе плашило — сякаш всяка разлика във възрастта сега бе заличена, изчезнали бяха и време, и пространство. И той разбра, че това е мъдрият чужденец, който му бе предал опит в непознатото, той, почитателят на нежния пол, мъж, който бе носил срам и щастие на съвременниците си, за които той е бил загадка винаги, когато са споменавали името му.

Той се вдигна бавно от леглото. Тя го последва, като посегна към някоя и друга от дрехите си. С пъргавината на котка *тя* облече сложните си женски дрехи, преди той да бе успял да прикрие каквато и да била част от тялото си. Гол, както природата го бе създала, Вилфред застана пред портрета на баща си и видя как греховният му поглед го разглеждаше внимателно. Но не с онази ирония, която винаги те

заплашва от страна на възрастните. Във всеки случай без укор и без премълчани обвинения.

Той се обърна доволен към Кристине, като се чувствуваше изпълнен с привързаност, която за пръв път отстрани собствената му горчива нужда от самоизтъкване. Една врата се отвори долу. Беше прислужничката Лили, която се прибираше. Той я позна по стъпките и не се изплаши, а когато поиска да я успокои, тя вдигна ръка в знак на това, че е разбрала кой е.

— Майка ти може да се завърне всеки момент — каза тя беззвучно.

Той погледна часовника. Беше изминал цял час. За пръв път разбра с шеметна сигурност загадката на времето — че тая загадка съществуваше в тяхната собствена кръв, и само там.

— Не вярвам — отвърна той леко. — Майка ми е в празнично настроение; и бе наистина приятно да я видиш така.

Той се облече без стеснение, докато разговаряха тихо. Чувствуваше спокойствието на опитния, който не се срамува от тайните на обличането. Целунаха се бързо пред бащиния му портрет и едновременно се обърнаха още един път към него. Слънчевите лъчи бяха отминали портрета. Той бе потънал в полумрак, който приличаше на истинска тъмнина, в контраст със слънчевите лъчи, които падаха високо на стената. Изглеждаше, че тоя човек вече бе казал думата си и бе дал опита си тогава, когато от него имаше нужда. Вилфред вдигна картината и я окачи на куката, където бе висяла години наред, без той да я забелязва.

— Аз си тръгвам — пошепна тя, — искам да си отида сама.

— Ще те застигна на ъгъла, в сладкарница „Скарпснун“.

— Не, ще направя една дълга разходка сама.

— Дълга разходка, но с мен.

— Сама, чуваш ли ме? Сбогом Вилфред — мили.

Той стоеше на тесния прозорец в хола и я гледаше как си отива по алеята. Не изглеждаше самотна сега. Вървеше бързо и леко. Ето я сега на улицата. Той чувствуваше как по тялото му се разлива тихо доволство. Дълго стоя и гледа пустата алея, като си представяше Кристине точно такава, каквато я бе видял, с шапка с цвета на синчеца, с кожа на рамене, с пъргава походка, която носеше неговата тайна в самия си ритъм. Той остана край тесния прозорец, докато падна мрак и

почнаха да палят бледите фенери. Все още беше там, когато майка му се зададе откъм улицата.

— Случило ли се е нещо? — запита тя, когато той ѝ помогна да сваля палтото си.

— Какво може да се е случило! Тук съм бил през цялото време. Хубаво ли прекара с тия французи?

— Почнах да се безпокои. Доста хубаво, и аз не зная. Сигурно съм вече доста остаряла за такива веселия.

— Приказки, мамо! Казваш така, само за да ти отвърна, че не си много стара.

— Побързай тогава, кажи го!

Те стояха един срещу друг, майка и син, както често пъти, както винаги, и играеха старата игра, играта между светска дама и нейния заместник кавалер, както се изразяваше вуйчо Мартин.

— На Етерстад ти беше най-хубавата от всички дами — каза той, улови я под ръка и я въведе във всекидневната. — През цялото време ли пи шампанско?

— Глупости — каза тя. — Кристине бе по-хубава, всички бяха по-хубави. Не, те не пият много. Летецът е въздържател. Приказваха, все приказваха, развърза се и моят език, с течение на годините моят френски се е поизгубил.

Те стояха един срещу друг, щастливи и разсеяни. Всички бързи думи, леко изричани и скоро забравяни, цялата приятна и чуплива интимност го бе измъчвала дълго време и сега отново бе принуден да се върне към нея. Внезапно той забеляза, че това не го измъчваше вече. Преструвката му бе естествена, както и по-рано. Или може би нямаше никаква преструвка? Нямаше вече никаква усамотена крепост, която да защитава от майка си, роднини или учители, които искаха да проникнат в него, да го направляват и да се месят в работи, които бяха негови лични.

— Леля Кристине не беше на приема — каза тя, — бяха забравили да я поканят. Съжалявах много и я дириxa два пъти по телефона.

Той я погледна изпитателно. Пак ли се проявяваше тоя проклет инстинкт? Безпокойството, за което тя бе говорила...

— Кристине няма телефон — отвърна той предизвикателно.

— Позвъниха в работилницата. Тя често слиза там в неделен ден, за да я подрежда.

— Значи, днес тя не е била *там* — каза той. Сам чувствуваше, че тонът му е по-дрезгав, отколкото трябва.

— Сигурно не е била там — каза тя примирително.

Той искаше обаче да разбере дали са в ход тайните сили, които можеха да предават от човек на човек всички човешки постъпки.

— Можехте да пратите някой да я потърси — ако сте искали, разбира се!

Тя отново се изплъзна.

— Можехме — отвърна тя уморено, — как не се сетих за това.

Иронизираше ли? Подозрителността му отново се пробуди.

— Впрочем не е сигурно дали си е била вкъщи! — рече той.

— Но, Малки лорде — каза тя и той забеляза, че тя отново го нарече така, — защо се дразниш толкова?...

Спокойно, спокойно, помисли си той. Не си причинявай сам затруднения, не изкушавай съдбата, щом нямаш намерение да разкриваш нещо. Разбира се, че нямаш такова намерение, нали? Разбира се!

— Извини ме — каза той, — виждаш, че още не съм стъпил здраво на земята.

Не го ли погледна, за да види няма ли вложен двойк смисъл в думите му? О, поне да не споменаваха тая дума инстинкт, поне да не я произнасяха така често. Сякаш атмосферата бе винаги сгъстена от това налучкване, което само замъгляваше нещата. Ако хората бяха прями и приказваха по-малко, както госпожа Фрисаксен, както... както Ерна...

— Знаеш ли Впрочем, кой бе днес на Етерстад? Ерна! Видях я между хората зад кордона. Цялото семейство бе там.

— Баща й сигурно е казал, че бързото движение на самолета отменя закона за земното притегляне.

— О, Вилфред — каза тя, — сигурна съм, че Ерна страшно много се е гордеела с теб.

— А ти, мамо?

— Страшно много. Впрочем ти не си ми казал нито дума как се чувствуваше...

Опасността бе отминала. Не говореха вече за Кристине. Отново се появи у него желание да си поиграе с огъня.

— Как съм се чувствувал? — запита той.

— Да, как си се чувствувал по време на полета!

— А, това ли!...

Сякаш мислите отново се насочваха към неизбежното, като че ли случилото се бе изчезнало и трябваше отново да се пресъздаде в полумрака на стаята. Виждаше как последните светлини, отразени от морето, трепкат върху огледалото с матовата златна рамка.

— Чувствувах се... чудесно...

— Чудесно? Нали те е било страх!

Той гледаше огледалото. Нежните сребристи отблясъци от морето се меняха непрекъснато.

— Страх? Да, страх ме беше. Разбира се, че ме беше страх. Изкачването...

— Изкачването... не ти ли се зави свят от него?

Морето в огледалото посивя. Последните лъчи бяха угаснали.

— Да, зави ми се свят. Аз... да, бях във водовъртеж. Беше синьо.

— Кое беше синьо? Морето ли?

— Синьо. Всичко беше синьо. Някакви огромни... кръгове... разрастваха в мен и извън мен, едновременно...

— Стомахът — каза госпожа Саген, — било е от стомаха.

— Сто... разбира се. — Но картината в огледалото като че ли отново го зовеше, сякаш имаше да разправя още. Виждаше друга картина в потъмнялото огледало, виждаше себе си горе на стената, от която той някога бе паднал.

— Мамо — каза той, — няма да се засегнеш, ако те запитам нещо... баща ми е бил хубав мъж, нали?

Тя стана мигновено и отиде към прозореца.

— Какво искаш да кажеш с това... хубав?

— Искам да кажа такъв, че... хората харесваха ли го?

— Кои хора? — Гласът ѝ бе станал сух, рязък. Тя гледаше към залива Фрогнер.

— Хората изобщо. Жените...

Тя се обърна, но остана до високия прозорец. В мрачината, която се сгъстяваше зад прозореца, тя изглеждаше бледа и слаба. Не можеше да вижда добре лицето ѝ.

— Защо ме питаш? — каза тя.

Той се опита да види лицето ѝ. Не бе искал да ѝ причини болка, но го беше обхванало странно упорство.

— Толкова ли е чудно, че питам? Ти никога нищо не си ми разправяла.

Тя сигурно искаше да пристъпи напред, но се спря. Сякаш диреше съюзник в тъмнината.

— Уплаших ли те, майко? — попита той и тръгна към нея.

— Защо ще ме уплашиш? Разбира се, че не си ме уплашил. Не... може би не е толкова чудно, че питаш... Чуй ме, мое момче... — Внезапно тя обгърна шията му с ръце, така че двамата застанаха срещу прозореца: — Някой ти е говорил за баща ти, нали?

— Да. Но ти например никога не си ми говорила.

Те стояха извърнати към тъмните води с бледите отблясъци на отминаващия ден. Сякаш говореха на огледалото и затова не бяха сами.

— Харесваха много баща ти — каза тя — ... жените и хората изобщо.

Тя повтаряше неговите думи. Това го засегна. Говореше му като на някакво дете, но в същото време прикриваше нещо в себе си.

— Можеш да не ми разправяш нищо — каза той сърдито и отстъпи малко назад. Часовникът на камината цъкаше тъжно и изпълваше стаята с тишина. Знаеше, че сега я измъчва, знаеше също, че не е право да любопитствува.

— Питам само защото ти каза нещо за яйцето — изпусна се той. Искаше да си тръгне. Не искаше да слиза от висините, в които още витаеха тялото и духът му. Искаше да бъде сам, да се радва на уединението си.

— Историята с госпожа Фрисаксен, ти я знаеш вече — каза тя.

— Имаш право, мамо — каза той. — Глупаво беше от моя страна, а всъщност не съм и толкова любопитен. — Искаше да приключи вече разговора. Отново го бе завладяло приятно равнодушие. — Освен това забравил съм да прегледам уроците си за утре — добави той.

Беше ѝ дал възможност да се измъкне; тя можеше да каже: крайно време е вече за уроците ти; тя можеше да излее раздражението си и да каже, че човек не бива да забравя задълженията си заради сензацията ли забавленията.

— Тия уроци! — каза тя и въздъхна. Сякаш бе готова за борбата. Той искаше само да се изплъзне и да остане самичък. Тя тръгна след него, отиде до камината, запали цигара; толкова рядко палеше цигара...

— Тая история не бе единствената — рече тя. — Нямахше „истории“ — това беше правилото.

Той седна и се предаде едновременно изморен и любопитен. Тя също седна и се загледа в запалената цигара:

— Премного го харесвах, а и той правеше същото — по свой начин. Това можеше да значи, че той ги и презираше, не зная, може би той съвсем не се интересуваше от тях, както не се интересуваше и от себе си. Те някак си бяха станали част от него. А в известен смисъл му бяха абсолютно чужди. Но ти не разбираш това.

Той седна по-близо до нея и учтиво ѝ поднесе пепелника.

— *Ти* може би не си разбирала това — каза той предпазливо.

— Не. Не го разбирах. Не го разбирам и сега. Вече не мисля за тия неща — почти никога.

— И ето че аз сега се намесвам и смуцавам твоя покой?

— Да! — усмихна се тя. — Нарушаваш покоя. Винаги се намира някой, който смуцава спокойствието, когато човек иска да отбягва нещата.

— Да, мамо, но това е било отдавна!

— Да, отдавна беше. Сякаш не е било. Сега не съществува вече. Но понякога...

— Добре те разбирам, мамо. Грешката е там, че ме смяташ малко глупав.

— Не, момчето ми, не смятам, че си глупав — напротив! — отвърна тя победена. — Само че... ти си още дете, ти си единственият, който си ми останал... не, зная какво ще кажеш, ти не си дете може би, не зная, нищо не зная, там е моята грешка, че нищо не зная.

Той се премести до нея на софата. Знаеше, че тя почти се е разплакала, че ще плаче, ако той разпитва — и че тя не *иска* да плаче.

— По дяволите тия истории с баща ми! — каза той. — Така се изразява вуйчо Мартин! — добави той примирително.

— Да, вуйчо Мартин — каза тя и се хвана за тая тема. — Той често ми е казвал, че трябва да говоря с теб. — Тя въздъхна, беше се предала.

Той отвърна:

— Мамо, направи тая добрина и не ми говори за такива неща, които възрастните се чувствуват задължени да говорят с децата, въпреки че те вече не са деца.

Засмя ли се тя? Възможно ли бе такова лекомислие в полумрака? Той бе говорил съвсем сериозно. А тя се смееше! Каква майка — тя е най-прекрасната майка в целия свят!...

— Така стояха нещата с баща ти — каза тя внезапно, с енергия.
— Не искаха да го оставят на мира.

— Кой не искаше да го остави на мира?

— Хората.

— Женорята ли?

— Да, женорята — каза тя, сякаш се опиваше от вулгарния израз.
— Знаеш, той бе морски офицер — допълни тя, сякаш това бе някакво обяснение.

— Там, на портрета, той е в униформа.

— Да, естествено... Но не продължи дълго време. Той... напусна.

— Не искаше ли да продължава?

— Не. Тоест... не, не искаше. След това се отдаде на морска търговия и спечели много пари. За учудване на всички. Беше много способен.

— Забогатяхте ли?

— Много харчехме. Извънредно много. Това бе и моя грешка. Никога не оставахме сами.

Сега той стоеше като на тръни. Някога бе мислил много по тия неща. След това ги бе забравил заради нещо по-важно.

— Ходехме навсякъде, разбираш ли, момчето ми. Не зная как стана това, но така беше. Участвувахме във всичко. Това се налагаше — в известна степен. И пътувахме много. Модерната живопис — никой няма толкова картини като нас... Знаеш ли, че баща ти свиреше на концерти? Да, той даваше концерти.

Той не отговори. Знаеше го, но това никога не беше го занимавало.

— Толкова ли беше способен? — запита той равнодушно.

— Всичко му се удаваше. Той *можеше* всичко. Сякаш имаше призвание за всичко. *Успяваше* във всичко.

Тя отново се спря, сякаш да поеме дъх. Той се уплаши, че може би тя ще прекъсне.

— Не беше ли хубаво това, мамо? — запита той.

— Не, не беше хубаво.

Тя се доверяваше малко по малко. Той си помисли: „Отдавна е чакала тоя момент. И все пак прикрива“.

— Така че сега ти знаеш всичко за баща си — каза тя детински и изпълнена с детско доволство, добави: — Много добре направи, че ме заразпитва.

— Нищо не зная — каза той. — Яйцето...

Тя веднага стана и отново отиде към прозореца:

— За това вече говорихме.

— Но не и за връзката между яйцето и... другото!

— За всичко вече говорихме. Някой трябва да е взел яйцето... да го е откраднал...

Той стана и се приближи до нея. Още не бе го напуснало приятното замайване. И той не знаеше защо пита тъкмо сега. Може би заради самата нея, за да ѝ олекне; може би и заради това, че мъдрецът от стената горе го съветваше така.

— Всички ли пари загубихте тогава, мамо? — запита той.

— О, не, не ги загубихме. Не всичко. От какво смяташ, че живеем?

Загледаха се и двамата в нощта. Един самотен фенер откъм Бюгдьо хвърляше копие от светлина върху кадифената вода. Загледан в мрака, той запита:

— Защо се застреля баща ми?

— Той не се застреля. — Отговорът звучеше като поръчана лъжа. Те не се гледаха един друг,зираха се напред в тъмнината и в копието светлина, хвърлено във водата. Чуваше се тътен на влак, който идваше от града. Искрите му застиваха като звездици и умираха.

— Лека нощ, майко. Сигурно е късно вече. Просто заспивам.

Беше стигнал почти до вратата, когато тя каза:

— Вината не беше моя.

Тя пак стоеше бледна до прозореца, когато той се обърна. Бавно се приближи до него и в тъмнината стисна двете му ръце.

— Толкова бяхме добре ние с тебе. Ти беше дете.

— Да, мамо, но аз вече не съм дете.

Тя го погледна изпитателно в тъмнината и той почувствува, сякаш пръстите ѝ опипват лицето му.

— Не си ли вече дете? — попита тя.

— Не, мамо. Ти го знаеш. Можем обаче да бъдем пак добре двамата — ти и аз...

— Не — каза тя.

— Защо, мамо?

— Не може вече да бъде така... добре. Моята грешка, момчето ми, е, че не мога да вървя с времето. Брат ми Мартин винаги казва така. Не тегля... последиците — казва той.

— От това, че баща ми е умрял ли?

— Не. За мен той продължаваше да живее. Не можех да повярвам. Докато го забравих. Почти го забравих. Така че в известен смисъл той никога не е съществувал.

— Мисля, че те разбирам, мамо. За теб съществува само това, което е пред очите ти. Останалото не те интересува. Когато нещо се променя, ти не вървиш в крак с него.

— Откога си проумял това?

— Не зная. Вместо това ти отгатваш неща, които може би са верни. Но и в това не си уверена. Преди да ти се наложи да ги узнаеш. И тогава или ги отблъскваш, или се обиждаш.

Отново бе стъпил на хлъзгава почва. Отгатваше, както винаги е отгатвал, както отгатваше и тя — семейната болест. Струваше му се, че така трябва да бъде. Но ако бе така, тя нямаше да се съгласи.

— Мисля, че си прекалено остроумен! — каза тя с отсянка от някогашното лекомислие.

— Защо каза това за Ерна, че е била на Етерстад?

— Но, драги мой — видях я.

Бяха стигнали дотам, докъдето трябваше да стигнат, дотам, докъдето той не искаше да стигнат, защото все още беше замаян, и това беше най-великият ден за него. „Каквото и да каже тя, ще се съглася с нея и не ще поставям никакви въпроси...“.

— Аз исках да ти говоря за нещо съвсем друго — каза тя изведнъж. — За конферматацията^[2].

— Мамо!

— Какво има, мое момче? — попита тя раздражена. — За това вече сме говорили по-рано.

— Не искам да те наскърбявам, мамо, всичко ще направя, за да не те наскърбя. Но, както казваш, по това вече сме говорили.

— Да, но защо, момчето ми, защо не искаш?

— Щом непременно искаш да знаеш, защото не вярвам в бога.

Това излезе много тържествено, а целта му съвсем не беше тази. Той само искаше да не я засяга. А това звучеше като декларация пред олтара. Тя само въздъхна:

— Що за безсмислици, кой всъщност вярва?

— Не зная, съвсем не зная, мамо, но аз не вярвам.

— Не е въпрос дали вярваш, или не. Вуйчо ти Мартин, брат ми, в какво, смяташ, вярва той?

— В борсовите курсове на акциите, предполагам. Но какво общо има той с конфирмацията?

— Той е твой настойник, момче, вместо баща ти. И той смята...

Тя седна за момент, след това неспокойно стана и отиде към камината.

— Има и друг въпрос, по който трябва да поговорим; ти не си и кръстен.

Той трябваше да се засмее. А понеже тя не се присъедини, той трябваше да се посмее и заради нея:

— Казваш го така, сякаш е някакво нещастие.

— Нещастие е. Дължи се на баща ти. Той бе твърдо убеден в някои неща. Аз...

— А *ти*, мамо — какво? — Той тръгна след нея примирен.

— Бях много безволна, забравих. Не разбираш ли, че не можеш да се конфирмираш, ако не си кръстен?

Тя стоеше и кършеше ръце. Да, тя наистина чупеше ръце с гръб към огледалото. Той искаше само да ѝ помогне, когато каза:

— И решихте да ме кръстите тихичко, нали? — И след като тя премълча: — Мамо, ти сигурно си говорила вече със свещеника за това?

— Какво да правя? — отвърна тя ядосана. — Не е съвсем необикновен случай, каза ми свещеникът.

Сега обаче той избухна в гняв:

— И се споразумяхте да ме отведете в църква, в детска количка, повит в пелени... Сериозно, мамо, ще те слушам за много неща, но...

— Ще ме слушаш! Не ти ли давам всичко? Поръчала съм вече и нямото пиано, да се упражняваш, щом не понасяш никаква музика.

Нещо го жегна... нежност, умиление.

— Това дойде много неочаквано, мамо. Няма защо да се бърза...

Той пак се унесе. Чувствуваше надмощието си, можеше да прави отстъпки. Беше се случило нещо, което го поставяше над всички деца.

— Няма защо да се бърза — каза той, — може да отложим, смятам, че така постепенно ще се уреди тоя въпрос.

Тя бе почти победена. Той видя това. Почти.

— В замяна аз ти обещавам нещо — каза той. — Ще бъда първенец във всичко, с което се занимавам. В училище, в музикалната консерватория — и там ще бъда най-добрият. Във всичко.

Тя потръпна леко и като че ли се уви в някакъв невидим шал.

Той видя, че тя се изплаши. Но беше взел решение.

---

[1] Националният празник на Норвегия. — Б.пр. ↑

[2] Първо причестяване на католишко дете, извършвано към осмата му година и придружавано с подобаващо тържество. — Б.пр. ↑

Вилфред стана първенец на класа в новото училище. Той разпределяше деня си по нов начин. Учеше уроците си по половин час преди обед и един час след обед. После се разхождаше кратко време и се упражняваше на пиано два часа, отчасти на рояла, отчасти на нямото пиано. Само един път седмично, когато ходеше в консерваторията, той не се упражняваше по съвет на преподавателя. Вечер четеше ту френски, ту история на изкуството, с изключение на оня ден през седмицата, когато отиваше на упражненията по гимнастика. Там бе трудно да бъдеш пръв, тъй като винаги го беше малко страх от трамплина и дървения кон.

В консерваторията той се запозна с едно момиче, което се казваше Мириям; тя посещаваше класа по цигулка и бе дъщеря на търговец на трикотаж. На връщане той носеше леката цигулка до улица Оскар и често през тъмните есенни вечерни часове правеха по някоя обиколка на улиците Мелтцер и Ридерволд, като минаваха покрай църквата „Ураниенборг“. Бе вече много студено и още през октомври температурата спадна под нулата. Понякога се облягаха на стената на църквата и гледаха северното сияние, което трепкаше над хълмовете на Трюван. При тия разходки те винаги говореха за музика, но когато северното сияние трептеше над височините на север и на изток, сякаш и двамата бяха застигани от тайнствени вълни. Тогава те се държаха за ръка и чувствуваха как пробягват между тях вълни от студена светлина. И тъкмо тогава никой от тях нямаше какво да каже.

Кристине беше заминала за Копенхаген малко след оня септемврийски ден. Тя ги беше посетила само веднъж за свършено кратко време, без да спомене, че ще заминава. За това заминаване му каза след това майка му, когато една вечер той бе зает с упражненията си по френски. Беше споменала за това между другото, заедно с много други неща, с които тя прекъсваше заниманията му. Направи му впечатление, че това бе казано прекалено случайно. Не го много интересуваше, че Кристине е заминала. Когато бе дошла единствения

път, тя изглеждаше уморена и малко застаряла. Вътрешно той изпитваше благодарност към нея, но не я обичаше.

Чувствуваше благодарност към нея винаги, когато мислеше за това, а той често мислеше за това. Новите момчета в училището почти винаги говореха, че ще „направят това“, а някои смятаха, че цял живот ще се раждат деца, щом веднъж си го направил. Рисуваха на късчета хартия полови органи и ги пущаха да обикалят из класа. Той се засмя първия път, когато получи такова късче хартийка, след това го стъгна, накъса го и го разпиля под чина. Оттогава никой не му пращаше вече такива рисунки.

Благодареше ѝ силно заради това, че му помогна да запази непокътната стената, която бе решил да изгради около себе си през оная вечер, когато се заговори за конфирмацията. Той избягна посещението у свещеника и отложи кръщавката. От опит знаеше, че отлагането може да означава забрава в едно семейство, което не обичаше неприятностите.

Благодареше ѝ за цялото си физическо спокойствие, защото го бе подпомогнала да стане такъв, от когото са доволни. Случваше се вечер майка му да го поглежда подозрително — сякаш цялото това прилежание и способности надхвърляха границите на естественото. Много пъти бе чувал, че тя набързо прекъсва телефонните разговори, когато той е наблизо. Ясно бе, че говореше с вуйчо Мартин, който бе съзнал отговорностите си и се осведомяваше за големите успехи. Или пък с леля Валборг; тя не се въодушевяваше много и казваше, че доброто и лошото у младите хора трябва да бъдат примесени... Когато майка му го поглеждаше бързо, той знаеше, че подобни мисли смущават и нея. Тя казваше: „Нужно ли е да се занимаваш с френски *толкова* усилено?“ Или пък го подмамваше с някой филм в „Косморама“. Тогава той не винаги казваше „не“. Не правеше голям въпрос от тези неща, за да не може тя да проникне в него. Подчиняваше ѝ се във всичко, дори и в дребните, преходни хрумвания. Разказа ѝ за Мириям и за кратките вечерни разходки, които правеха с нея. Искаше да не задържа нищо в себе си като тайна. В замяна всичко — от начало до край — бе игра. Достигнал бе вече дотам тя да не знае нищо за него. Не само тя. Никой.

Един ден той срещна Ерна, когато се прибираще от училище. Тя ходеше в училището „Берле“ на улица професор Даал, а живееше на

улица Людер Саген. Какво търсеше тя между Вестехейм и Драменсвейн точно след учебния ден? Той тутакси подозря нещо, щом я забеляза на Скувейн.

— Направих една обиколка — каза тя. Това звучеше като извинение.

Тя бе още обгоряла от слънцето. Тя винаги бе обгоряла от слънцето, със здрав, хубав тен, който напомняше за баща ѝ. Тръгнаха надолу, по неговия път. Днес тя трябвало да мине точно по тия улици. Щяла да ходи у шивачка. Той пък всъщност трябвало да иде у зъболекаря, долу на Обсерваториегатен, сега си спомнил.

И тя трябвало да иде точно на тая улица, като размислила.

Тръгнаха надолу към площада Лапсе все по-бавно и по-бавно. Зъболекарят... в края на краищата не било така нужно да отиде у него. Трябвало да бърза за вкъщи. Гости щели да имат.

Спряха се, застанаха един срещу друг. Тя носеше синкаво палто със съвършено тясна яка от кожа, всичко у нея бе скромно, разумно. Тя вдигна ръкава на лявата си ръка над китката и показа ръката си.

Копринената лента, вързана през лятото. Избеляла и изгубила цвят от многото миене, тя още стоеше около китката. Ядът го заля като пороен дъжд. Той дръпна бързо ръката ѝ, скъса възела, който беше вързал през лятото, и взе тънката парцалива лента. В очите ѝ блеснаха сълзи на гняв и обида.

— Дай ми я — каза тя. Той хвърли лентата на улицата и тя попадна върху трамвайните релси. В този момент се зададе трамвай и мина над нея.

— Не бива да носиш такова нещо — каза той твърдо. Отстъпи три крачки от нея, след това се обърна и се засмя. — Един ден ще ти подаря пръстен с диамант! — викна той и се обърна отново. След това бързо пое надолу. Но в този къс миг той забеляза колебанието ѝ. Погледът ѝ блесна само от това, което каза. Той се изсмя високо и продължи надолу. После се спря и продължи да се смее, като знаеше, че тя още стои там и гледа след него.

Музикалните вечери у вуйчо Рене започнаха отново всеки трети четвъртък. В тях рядко участваха професионалисти, вуйчо Рене не се страхуваше вече да изнася своите малки композиции. Един ден една от

неговите музикални творби бе изнесена на концерт — като извънреден номер. Все повече и повече му се нравеше да се смята за човек на изкуството и малко позабрави почитителното си отношение към именитите хора. Поканиха и Вилфред да свири. През октомври той изпълни Шопен и Дебюси в консерваторията. През ноември той се зае с прелюдии и малки етюди от Бах. Но вече не свиреше Моцарт и когато го молеха за това, той заявяваше, че е забравил всичко. Получил бе за задача да разучи Букстехуде^[1] и без да го караха, държа на музикалните вечери няколко кратки беседи за полифоничната музика. Това дразнеше вуйчо Рене, но майка му го гледаше с блеснали очи и погледът ѝ минаваше крадешком от гост към гост.

На семейните вечери той грижливо изпълняваше всичките си дребни задължения. На вуйчо си Мартин той разказа за значението, което школата на вуйчо Рене е имала за него — достатъчно високо, за да разбере вуйчо Рене за какво става дума. Събра дребни съобщения от вестниците за борсата и стопанския живот и ги разправи на леля Валборг, която плесна ръце и викна на съпруга си:

— Мартин, чуваш ли какво разправя Вилфред? Хиляди неща, от които аз нищо не разбирам!

Вилфред бързо я накара да замлъкне и каза, докато бе съвсем тихо:

— Сигурно е страшно интересно да живееш всред такава атмосфера като вуйчо. Аз нищо не зная, но все пак разбрах малко нещо от това, което той казва.

А на леля Шарлота той каза:

— По-добре да не си беше сменяла парфюма — и този ми харесва, чудесен е, но ти като че ли не си вече същата...

Когато Лили влизаше с подноса, той бързо събираше чашите и ѝ помагаше с пепелниците. В лицето на Лили той спечели съюзница, макар че по едно време имаше затруднения. Това беше през есента, когато майка му беше раздразнена и не одобряваше нищо. Все още се срещаше във вестниците по нещо за отклонения на младежи от правия път, а той знаеше, че Лили имаше оная схватливост, която е присъща на по-долните класи, и не му бе лесно да ѝ се наложи. Знаеше, че само неговият поглед бе спасявал положението на няколко пъти, когато тя бе на път да отвърне и да каже нещо за някои момчета от златната младеж.

Сега и в нея имаше свой съюзник, имаше вече само съюзници. В училище нямаше приятели, не се сближи с никого. Държеше се обаче другарски и честно и често беше арбитър в двора на училището, защото нямаше интерес да държи за тоя или оня. Само Андреас се въртеше наоколо с такъв вид, сякаш знаеше нещо. Андреас обаче се бореше като давещо се куче, за да държи глава над водата. Освен това той не можеше да се отърве от брадавиците. Заливаше ги с изстуден оцет, от което те почерняваха.

Като се прибираше вкъщи от консерваторията на улица Нордал Брун през тъмните вечери заедно с Мириям, искаше му се понякога да се разкрие малко, да каже нещо действително. Малкото тъмнооко момиче с меките клепки излъчваше някакво чудно спокойствие, което преливаше и у него; разправяше му дребни неща за дома си, за своя баща, вярващ евреин, който посещавал синагогата. Толкова бе изпълнена с музика, че тя сякаш преминаваше в гласа ѝ и изпълваше цялото ѝ същество. Тя свирела на забави, уреждани за бедните в източната част на града. Разказваше как се разширявали очите на слушателите тогава. Разказваше и за тържествените обичаи при еврейските празници вкъщи, как тогава утихвали разправиите между родителите ѝ и нейните братя. Тържествени мигове настъпваха тогава и между тях, както вървяха по улиците. Правеше му удоволствие да крачи до нея, да бъде с някого, да получава нещо, да дава нещо. Но след това се замисляше за действителността, такава, каквато той смяташе, че трябва да бъде. Можеше да се огледа из мръсните улици и да промени настроението си. Можеше да каже: „За какво всъщност служи цялата тая музика? За какво служат такива неща!“. Изглеждаше обаче, че и дребничкото тихо момиче също знаеше нещо, знаеше заради какво той казва това. То не насочваше към него пълни със сълзи сини очи, не бе наранено до дъното на душата си. То можеше да се смее, съвсем тихо. Можеше да се смее съвсем тихо над всичко. А когато казваше нещо, не наблягаше върху това, както той бе свикнал. Казваше го, защото ѝ бе хрумнало. Ако той почваше да твърди противното, тя като че ли нищо не бе казала, като че цялото ѝ същество бе изпълнено с познаването на много неща в тоя свят. Веднъж, когато се намираха в рядката гора зад „Ураниенборг“, той обви ръце около нея и дълго я целува. Тя не се отдръпва, тя отвърна на целувките му. Стояха прегърнати в леденостудената вечер — с кутията

за цигулка в ръце. Накрая той остави кутията на земята. Тя се позасмя, но не му попречи, когато той отново я прегърна. Посрещна го с неприкрита радост, без стеснение, и той чувствуваше нежност, желание, което изпълваше всичко. След това тя отдръпва лицето си и го погали по бузата. Свали си ръкавицата и го погали още веднъж. Когато той се наведе да вземе кутията с цигулката, по земята бе навалил сняг, който бе покрил всичко. Сняг имаше и по главите им и навсякъде, където ръцете не са му пречили. Тогава тя се засмя.

— Зимата наистина дойде — каза тя.

Той разправи на майка си за Мириям. Не че беше влюбен в нея. Разправи ѝ, за да не се влюби. Разказваше за училището точно както беше, за дебелия учител в гимнастическия салон, който искаше да бъде по-пъргав от пъргавите, за музиката, която струеше от цялата консерватория и го пресрещаше още от прозорците и че там навсякъде свиреха, свиреха... И през цялото време той забелязваше, че можеше да се казва всичко, както е, без да се казва нищо, както е. Доставяше му удоволствие да произлъже малко, както някога, за да има нещо, което да е истина. Знаеше, че за това тя ще бъде изпълнена с благодарност, че от това тя ще бъде щастлива: той се е разкрил!

Но той не лъжеше в нищо. Въздържаше се, защото това му правеше удоволствие. Тя не би била в състояние да го подмами в някоя малка, невинна лъжа, която влизаше в негласните им уговорки.

Падаше сняг и се стопяваше през тая рано настъпила зима. Някои вечери, когато се бяха уговорили да идат на театър, те внезапно се споглеждаха, съгласни, че е най-добре да си останат вкъщи. Нищо не си казваха, но веднъж Вилфред добави:

— Освен това аз трябва да попрегледам урока си по математика.

Тя отвърна:

— Какво значи „освен това“?

— Нали сметнахме, че няма да ходим на театър. Вали сняг, духа силен вятър.

— Така ли сме сметнали? — учуди се тя. — Но ние не сме казали нито дума!

Спогледаха се. Тогава той се засмя.

— Нищо ли не сме казали?

Беше му все едно. Искаше му се да я зарадва малко, като ѝ покаже колко са близки един на друг.

— Вилфред — каза тя, — мисля, че времето е лошо за излизане.

Добре бе така. Всичко бе наред. Във всичко успяваше. Той можа да ѝ внуши, че са близки един на друг, че се разбират. Тя бе доволна от това, толкова доволна, че се радваше и на нерадостните неща.

— Имаш право — потвърди той, — не е за излизане навън!

Ще се улови ли тя в клопката? Да, тя ухапа хвърлената въдица. Тя винаги се хващаше. Хората се мамят, когато това отговаря на желанията им. Рибата, която плува и непрекъснато дири храна, не се ли съмнява и тя, когато види смешната стръв на въдицата, която се клатушка във водата? Но дръпва стръвта. Искане да се смята, че ще мине безнаказано и може би през малкия ѝ рибешки мозък пробягва страх в момента, в който ухапва стръвта: знаех си, че тук има нещо нередно...

Тя каза:

— Леля Кристине... трябваше да ти кажа по-рано...

Прониза го светкавица. Нима той бе в ролята на рибата, а не тя?

— Какво е станало с нея? — запита той и отвори кутията, за да извади пергела.

— Знаеш, нали, че тя замина за Копенхаген?...

Той начерта кръга. Ръката му не трепереше.

— Тя се е върнала вече...

Той взе тънкия линеал. Нужен му бе за нещо, за хипотенузата. За хипотенузата мислеше сега.

— Двете жени се грижеха за магазина ѝ — добави тя. — Искаш ли кафе?

— Благодаря. Поднесе чашата си. Обикновено той наливаше кафето. Стана да ѝ помогне, но тя му направи знак да седне. — Какво стана с „домашните сладки“? — запита той.

— О, ти знаеш добре, че „домашните сладки“ се купуват от завода — каза тя. — Измама. Пак измама.

Той работеше сега с линеала. Изтегляше тънко, грижливо линии и беше изплезил език от усърдие. Знаеше, че тя го гледа.

— Каква е другата измама? — запита той.

— Тя замина с френския адвокат.

А сега хипотенузата. Радиусът. Диаметърът, окръжността...

— Замина... кога е заминала?

— Мили мой, разказах ти... това бе веднага след идването на летеца. След това тя и адвокатът Мейар заминаха за Копенхаген... заедно.

Линеалът. Пергелът. Окръжността е затворен кръг. Не, тя е линия, двата края на която се срещат. А линията представлява продължение на точката. А точката — не е нищо.

— Та какво от това?

— Ти може би не разбираш, ти си... ти си млад. Това е... неприятна работа.

— Мамо... — Той я погледна над чертежа. — Кое е неприятното?

— Ти не разбираш тия неща. Сигурно ще продължим да я каним тук, както по-рано, ще говорим с нея, както по-рано. Но... не разбираш ли? Малко е неприятно.

— Можеше и да не ми го разправяш — каза той, — така нямаше и да го зная.

Той сега наведе поглед към задача по геометрия. Но не гледаше фигурата през цялото време. Знаеше инстинктивно това. Не трябваше да се показва премного незасегнат от това, което беше чул.

— Не съм виждал брат ти, за който тя е била женена — каза той и стана. — Не смяташ ли, мамо, че гледаш на това по-сериозно, отколкото заслужава?

Спечели. Някъде в него кървеше зинала рана. Усещаше, че в жилите му нахлуват топли вълни. След миг може би нещо щеше да почне да струи от него. Но беше спечелил. Най-незначителното изкуство в тоя свят е да спреш изригването на вулкан.

Той сложи ръка на рамото ѝ, накара я да седне в стола и поднесе захарта. Отиде до лавицата над камината и взе египетските цигари. Беше спечелил. Тя смяташе, че *тя* е потърпевшата. Запали цигарата ѝ, след това отиде към прозореца и каза:

— Колко силно вали! Не може да се види Оскарсхол. — Веднага се обърна назад, за да не прекалява. Запали лампата на масата, за да може добре да вижда кръга, който се затваряше.

— Копенхаген... — каза той и вдигна очи, сякаш мислите му се разпиляваха. — Ходили са тогава в Хюскенстреле...

— Защо казваш това?

— Не си ли спомняш Хюскенстредете? Забравила ли си Овергаден над морето? Или Виолстредете — където купи Бодлер?...

Да, да. Спечелил беше. За малко не почна да преувеличава. Беше я върнал отново към детските си години.

— Да можех да те разбера! — каза тя и отпи от кафето.

Нова клопка. Нова клопка, за да го хване в нея.

— Извини ме — каза той. — Тази геометрия...

— Тази Мириям?... — каза тя. — Разправят, че много често ходи с учителя си по цигулка...

Хипотенузата. Радиусът. Окръжността. Ръката посегна към пергела, но не улови. Тя каза:

— Между другото майката на Ерна се обади по телефона. Щели да канят гости, да, възрастните... питаше дали ти не би искал...

Мрежата. Тя беше навсякъде. Кръг — правеха кръг с пергела. Но вътре в тоя студен кръг имаше хиляди дребни нишки. Човек си мисли, че кръгът е празен, математическа възможност. А в него се оказват нишки, безброй нишки. Тя сигурно смяташе, че е изпълнила малкия кръг с нишки, че го е *уловила*.

— Ако можех да разбера защо ми казваш всичко това — отвърна той.

— Не те разбирам! — бе нейният отговор.

Сякаш бе негова грешка. Сякаш бе негова грешка, че тя се опитваше да взема и да разглежда малкия свят, който бе негов собствен. Тя никога не ще престане да се опитва да го прогони оттам, да го улови в някоя клопка, за да бъде и той като всички, които са се вмъкнали в собствената си мрежа, от която не могат да се отскубнат, и си махат един на друг, като се преструват, че вършат онова, което искат.

— Искаш да кажеш, че всичко е измама?

— Полудял ли си? — отвърна бързо тя. — Напротив, смятам, че действителността трябва да се гледа такава, каквато е... кажи ми, толкова ли си зает с математиката?

Той стана. Би могъл да й разкаже „всичко, както си беше“. Би могъл да срине оня свят, който грижливо бе градил през цялата есен, цял свят от представи. Можеше да я накара да види някои неща в истинския им вид, така че да се отпусне на стола си с разтреперани ръце и зяпнала уста. От него зависеше с няколко думи да я превърне в стара жена.

— Математиката е много важно нещо. Най-добре да си взема чертежа горе, в стаята — рече той.

Но когато се изкачваше по постланата с килим стълба, той знаеше, че всяка стъпка може да го издаде... Не много бързо. Тя се вслушваше, без да знае дали той е вече горе, вслушваше се в хлопналата врата. Тя сякаш бе дошла с него и в самата стая и го наблюдаваше; тя или някой друг. Искаха да го пипнат, а може би и нещо вътре в самия него искаше същото. Наблюдаваше го онова у него, което носеше отговорност всичко да бъде редно и фалшиво. Смъртно уморен, той се отпусна на работната маса, но запази контрол над себе си през цялото време, докато мислите му идваха една по една. Кристине... тя го е замислила няколко дни след това, може би още на следния ден, а може би през самия тоя ден... Мириям — той може да се справи с всичко, стига да идва постепенно. Цигулар. Възрастен... Ерна, с която искаха да го свържат здраво, да свържат детството с нещо, което смятаха, че *идва*, без да знаят, че то беше вече *дошло*. Искаха неговото добро, искаха да го направят пленник. По такъв начин искаха доброто на човека: да го уловят, да го вмъкнат в мрежата, да почне той да се мятта в нея и тогава да кажат: „Виж колко ти е добре, заплете се и ти, точно като нас...“.

Отиде до аптечката в банята и взе две от майчините си таблетки за сън, за пръв път, и след първото фалшиво ободряване умората се спусна над миглите му като сянка. Не успя дори да се съблече както трябва. Миг след това той се събуди и погледна часовника. Минали бяха десет часа.

Изпразни касичката, в която пускаше спестените си пари, и отиде на училище, но след първите часове се престори на болен и получи разрешение да се прибере дома. Слезе на Вестбанен^[2] и цял час чака влака. През зимата корабната връзка с Хурумландет се преустановяваше. По каменната настилка на чакалнята и по коридорите на влака лежеше замърсеният от хората сняг. Снегът около малката железопътна станция бе засипал високо пръта, на който окачваха знамето в празнични дни, но пътят нагоре беше утъпкан още от сутринта. Веднъж бе минавал по тоя път с велосипед, една лятна вечер, когато бе пропуснал кораба. Но това не беше същият път. Не можеше да се разбере дори дали води към Скувлю.

Той постепенно се разклоняваше към чифлици и малки селища навътре в брега. Пътят ставаше все по-тесен и по-тесен, докато се превърна в малка пътечка от човешки следи в снега. Бе почнало отново да вали, части от пътеката биваха наново засипвани. Докато стигне до мястото, дето трябваше да свие вдясно по посока към летните вили, сигурно всички следи щяха да бъдат заличени. Зимно време всичко наоколо принадлежеше само на местните хора.

Той не можа да разбере дори къде почваше лятната пътека. Веднага след това се сети, че тя сигурно се отделя при стария бор с широко разперените клони. Не можа да го познае под снега, който образуваше цяла корона над него. Бе обаче твърде късно, за да се отбива. Той съвсем не желаше да отива нататък, упътил се бе най-напред към Скувлю, за да определи посоката, а може би и за да види как изглежда къщата зимно време; никога не бе идвал през този сезон, едва ли се бе замислял дори, че тя си стои там през зимата. А снегът все повече се съгъстяваше. Той знаеше, че следва посока към носа между вилите и полуострова. През цялото време му бе ясно къде отива. При госпожа Фрисаксен, за да види как е тя. Ще влезе в къщурката и ще каже: „Ето ме.“. Той ще боядиса къщата ѝ, ще ѝ лови риба, а имаше и малко пари, не съвсем малко. Можеше да иде до Скувлю, да разбие вратата, там сигурно имаше маса консерви и други неща, с тях щяха да се изхранят. Тя сигурно щеше да се зарадва от идването му, тя не беше от ония хора, които можеш да учудиш.

Все му бе едно дали бе вярно онова, което разправяха за Мириям, достатъчно беше, че му го бяха казали. Все едно му беше, че Кристине е замисляла малкото си приключение в същия ден, през който го бе въвела в живота. Ще я ревнува ли заради едно приключение? Все му бе едно дали ще прекратят натиска върху него и неговия малък свят, за да го вмъкнат в клопка, в която да следва правилата, приети от тях, защото те самите бяха пленници. Такива бяха те, такова бе положението. Даже и да се обградеше с всички възможни стени в този свят, те пак щяха да продължат да го засипват с малките си стрели, за да проникнат в неговия свят, за да превърнат този свят в част от техния под закрилата на онази мрежа, която бяха изплели около себе си.

Той щеше да потропа у госпожа Фрисаксен. Вярно, че тя съвсем не бе стара, макар че ѝ казваха „мадам“. Беше виждал лодката ѝ в

залеза като черупка сред злато. Беше виждал червената ѝ къща, която бе сива, знаеше как изглежда тя отвътре, беше виждал снимката на Биргер; през ниската врата се бе промъквал баща му, той сигурно силно се е навеждал с колосаната си яка. А може и да не е носил тогава колосани яки, може да не е имало нито следа от неговото външно достойнство.

Когато приближи до носа, снегът започна да го блъска право в лицето. Досега планинският рид го бе пазил, сега обаче бурята връхлетя направо върху него. Толкова много затъваше в преспите, че трябваше да вдига отвесно краката си от снега, преди да направи следната крачка. Това бяха смешни малки крачки, които почти не го извеждаха напред.

Спря се, за да поеме дъх. Сигурно таблетките за сън бяха причина за задъхването, главата му още се въртеше, въпреки че кръвта му се бе раздвижила от напрежението. Дори и мислите му не можеха да напуснат оня кръг, в който се въртяха още от снощи. Точката се бе превърнала в окръжност около него, той се движеше по тая окръжност с точно определена цел. Не можа да намери пътека по носа, но не му беше трудно да поддържа посоката. Скоро съзря ниската къщичка на градинаря, разположена сред равнината. От комина не излизаше никакъв дим, нямаше никакви следи от стъпки към пътната врата. Не лаеше и кучето. Може би такива градинари потъваха в летаргия през зимата? Може би семейството се струпваше на тъмна купчина в голямото легло и така проспиваше цялата зима? Може би бяха някакъв род цветя, които избуяваха през пролетта, а през есента се затваряха като другите цветя и дишаха безпомощно под снега, без да имат понятие ден ли е, или нощ.

Той направи голяма обиколка около къщата от съображения за сигурност. Благодарността на тези хора може би имаше дълги пипала. Можеха да отворят очи и да го поканят на кафе. Той сбърчи нос. Тогава забеляза, че лицето му е покрито с пласт мокър сняг и той цял бе затрупан така, че едва ли можеше да се отличи от пейзажа наоколо. Спреше ли сега, той щеше да стане част от него.

Той не спря. Продължи да върви. Вървя дълго напред, без да се отклони. Скоро след това къщурката се очерта малко вляво от него. И тук нямаше пътечка до къщата. Снегът така я беше затрупал, че от нея

се виждаше само половината. Тук имаше доста работа за момче, което не го мързеше.

Похлопа. Похлопа още веднъж. След това заблъска вратата. Разрита снега, разчисти с ръце прага на къщата и опипа внимателно дръжката на вратата. Не беше заключено. Потропа пак и се послуша. След това блъсна вратата и влезе. Беше празно. Рибарската мрежа си висеше надиплена на чаталест клон, забит в една дупка на стената. Месинговата пръчка на печката бе малко потъмняла в сравнение с миналия път. Вратата на стаята бе открената. Отвори я още малко и видя госпожа Фрисаксен. Тя лежеше в леглото, покрита със сиво вълнено одеяло. Позна я повече по ръката, която бе отпусната във от леглото, отколкото по лицето, което се виждаше над одеялото. Сигурно беше умряла отдавна.

Отстъпи назад в кухнята и притвори вратата след себе си. Когато се обърна към пътната врата, той видя снимката на Биргер на улицата в Опорто, Приличаше малко на баща му, имаше нещо общо в челото.

Снегът се бе усилил. Не можеше да различи къщата на градинаря. Тръгна обаче по посока, която сигурно щеше да го изведе към къщата. Попадна на нея. Обзе го учудване и яд към тия хора. Можеха ли да се уединят така и да изоставят съседа си да умре на стотина метра разстояние? Да не забележат, че от комина не излиза дим, да не запитат...

Но когато застана пред къщата, затрупана в преспи, той се сети, че през зимата градинарят не живееше тука. Той бе пазач в една болница във вътрешността; Том можеше по тоя начин да ходи на училище. Досега не се беше сетил за това. Мислеше за тия места само като за някакъв спомен от миналото лято, като вестител на идващото лято.

Не се отпусна, не се остави да го обземе страхът. Ще се добере до Скувлю и оттам ще телефонира на някого, на околийския. Мина близо край къщата на градинаря и се насочи към носа, към най-тясната му част. Стигнаше ли дотам, трябваше само да премине край ридовете и вилите щяха да изскочат насреща, една по една — в отделните падини.

Бързо бе стигнал къщата на градинаря. От тая страна на тресавището нямаше толкова дълбок сняг. От другата страна обаче той не можа да открие никакъв път. Обиколи в кръг, за да открие

собствените си стъпки по снежната покривка, без обаче да направи голям кръг и да дойде до къщурката на госпожа Фрисаксен. Само по-малък кръг, за да не види пак къщурката.

Но не намери никакви следи, сигурно снегът ги беше затрупал. Снегът сега не беше така гъст, но затова пък духаше по-силно. Станало бе и по-студено, бузите му горяха, но по ръцете и краката си той усещаше, че е застудяло. Задушлива мъгла се дигаше на кълба откъм морето. Ако вървеше така, че вятърът да иде отляво, той трябваше да стигне носа, а след това му оставаше да следва само планинските ридове.

Ужасното средство за сън отново почна да проявява действието си под формата на кратки пристъпи на сънливост. Сякаш движението пръскаше отровата из цялото тяло. Известно време повървя по-бавно, за да се успокои, но тогава почти не напредваше и затова започна да подтичва. Снегът обаче бе много дълбок и той само се спъваше. Най-добре беше да ходи равномерно, сякаш нищо не беше се случило. Нали от летните дни той познаваше всяка педя от тия места!

Да, искал беше да посети госпожа Фрисаксен. Това му хрумна снощи, когато нишките на мрежата особено се стъстиха. Струпали му се бяха удар след удар — всички тия опити на майка му бяха така непосредствено близки един до друг, че нямаше да мине много и той щеше да почне да се издава. Заради това той взе бързо решение. Беше разбрал, че все ще се намери някакъв изход, ако не за дълго време, то поне докато се огледа, докато успее да си намери място в някой кораб. Момчетата край кейовете през светлите вечери си шушнеха потайно за младежи, които бяха успели да се доберат до някой кораб. И те бяха хванати в някаква мрежа, и те също бяха извършили нарушения, които щяха да бъдат разкрити, нарушения, в които бяха вече заподозрени.

Той не бе от заподозрените. Други можеха да страдат заради неговите хрумвания, това му бе безразлично. Но той живееше в свят, в който нямаше покой за оня, когото искаха да заловят; ръцете му бяха ръце на музикант, които привличаха внимание. И когато бе намерил спокойствие в своя свят посредством фалш, те искаха да изкарат, че и това е престъпление: че е престъпление да си любезен, способен и внимателен — дори най-голямото престъпление. Той си бе изградил система от мъчения, като изпълняваше всички свои задължения, а те бяха нещастни, че не могат да намерят пукнатини в маската.

Той само бе искал да види госпожа Фрисаксен, майката на Биргер, копнееше за нея, за това лице, което бе и старо, и младо, в зависимост от това с какви очи го гледаш. Обичаше я в известен смисъл. Тя беше гребала край него, когато той стоеше гол на брега. Тя не се учуди. Беше сурова, може би лоша. Но бе *такава*, каквато е. А след това бе отворил вратата на стаята. Никога досега не бе виждал мъртвец. Но сигурно беше умряла отдавна.

Носът не беше там, където той очакваше. Стигна до откритите води, покрити с тънък пласт лед, чиято мокра повърхност поглъщаше сипещия се сняг. По такъв лед не можеше да се мине. Затова той тръгна покрай морския бряг, но скоро се разкри заливът със задушливата мъгла. Носът сигурно беше от другата страна.

Тръгна край водата, към другата страна. Ще стигне пещерата в скалите на фиорда. Там ще може да си отпочине малко, може би ще извие там прогизналите си чорапи. Ако градинарят си беше вкъщи, той щеше да замоли за чаша кафе, сигурно биха му дали — може би биха му предложили и няколко парчета хляб. Нямаше ги обаче вкъщи, те не живееха там през зимата. Ще намери пещерата и може да извие там чорапите си.

Пещерата я нямаше там. Нямаше и път към другата страна. Сякаш цялата тая местност, позната му от лятото, сега изобщо не съществуваше. Сигурно я е сънувал. Целия Скувлю. Нямаше никакъв рид, край който да тръгне, намираше се все сред същата равнина — с дълбок сняг, с вода от едната страна и пронизващ вятър, който брулеше откъм морето.

Сигурно се е движил тъкмо в противна посока. Опита се мислено да обърне местността, но не успя. Трябваше само да си го представи, той беше чел за това в „Джобният наръчник за момчета“, не биваше да губи присъствие на духа. Веднъж бе възвърнал живота на едно момче по тоя начин — като не бе изгубил присъствие на духа, а бе мислил напрегнато. Тогава обаче го гледаха. Имаше хора наблизко.

А сега нямаше никого. Той викна тихо сред падащия сняг, но даже не се спря, за да се послуша дали не отговаря някой. Не можеше да си спомни очертанието на тоя полуостров; с трите си страни той се издаваше в морето с едно разклонение в плиткия залив. Там стоеше лодката на госпожа Фрисаксен, когато тя не отиваше за бяла риба. А от

другата страна на тоя нос се намираха ридовете, които съставяха границата между неговото лятно царство и техните земи.

Не можа да намери ридовете. Тръгна натам, където смяташе, че се намират те, но тях ги нямаше. Снегът пак се сгъсти. Не чувствуваше вече краката си, макар че правеше тежки усилия, за да се промъкна напред. Тръгна в друга посока, сигурен, че пред него ще се изпречат високите скали, под които лежи пещерата. Но нея я нямаше. Снегът падаше така гъсто, че може би заради това той не я виждаше. Закрачи бързо, като измъкваше тежко краката си от мокрите следи, но пещерата я нямаше.

Хубаво бе, че гимнастиката го поддържаше във форма. Сега се бе много изморил, но си мислеше колко е добре, че бе получил такава тренировка. Опита всички посоки, но не можа да намери нито ридовете, нито морето. Имаше чувството, че се движи затворен в нещо. И изведнъж разбра: стъкленото яйце, той се движеше в стъкленото яйце, затова му се спеше непрекъснато, нямаше въздух. И сега, когато знаеше, че се движи в стъкленото яйце, разясни си всичко: от такова яйце не можеш се измъкна. В него снегът валеше ли, валеше. С тая разлика само, че в това яйце нямаше никаква къщурка, нямаше къщурката, върху която непрекъснато се стелеше сняг.

Но ето и къщичката! Всичко се нареждаше. Видя я ясно пред себе си, когато снегът понамаля за малко. След това тя потъна в навейните преспи, но после пак израсна. Да, там бе къщичката, а снегът се сипеше, сипеше се в яйцето.

Беше къщата на госпожа Фрисаксен. Знаеше и това. Разбра го във всеки случай веднага, след като се сети, че е вътре в яйцето. Сега вече се бе постъмнило, сигурно бе ходил дълго време. Слязъл бе от влака в един и половина часа. Запретна ръкава си и погледна швейцарския часовник, който вуйчо му Мартин му бе донесъл от Берлин. Трябваше най-напред да изчисти снега от дебелията кожена калъфка. Беше шест часът. Дълго време беше ходил, никак не беше чудно, че почваше да се смрачава.

Дали да почука пак? Вратата бе затворена. Не беше сигурно, че е истина онова, което си спомняше. Беше малко замаян от тия таблетки за сън; само е сънувал. Крачка по крачка той се домъкна до сивата врата. По нея почти нямаше вече налепнал сняг. Той го бе очистил. Почувствува изведнъж такива колики в стомаха си, че трябваше да

коленичи на прага, за да излезе нещо из гърлото му. След това се почувствува вцепенен и изтощен. Ще полази малко настрана, само да не вижда къщата. Но около него бе станало вече много тъмно. Вместо това той запълзя напред. Беше толкова уморен. Трябваше да се добере до къщата, независимо от това дали бе сънувал, или не.

Не бе лесно да достигне дръжката на вратата. Тя изведнъж бе отишла много високо. Трябваше да подпре едната ръка с другата, за да може да улови тая дръжка сега, когато бе стигнал до нея. Така отвори вратата и влезе пълзешком в хижата на госпожа Фрисаксен. Мина му през ума, че е дошъл тук доброволно, за да боядиса къщата и да лови риба. Промъкна се на четири крака през прага. Виелицата нахлу с него в самата къща. Обърна се, пак на четири крака, и се опита да очисти с ръце снега, за да може да затвори отново вратата, но бурята навяваше още повече сняг. Легна по гръб на пода и загледа тавана.

Беше тъмно, когато се пробуди. Ръцете му така трепереха, че не можеше да затвори вратата. Спомни си за снега, който беше наваян в стаята, а сега го и видя. Не беше толкова много. Сигурно е престанало да вали. След малко затвори и самата врата. Изправи се, но дрехите лепнеха по цялото му тяло. Остави зъбите си да тракат, като че ли нарочно, за да се стопли. След това заопипва наоколо из стаята, педя след педя, докато намери кибрит на полицата над печката. После отново запълзя наоколо, за да търси дърва. Почти веднага намери сухи дърва в едно долапче до печката. Не смееше да хаби кибрит, за да си свети при търсенето. По опипването разбра, че в кутията има само няколко клечки. Никога преди това не беше палил печка.

Никога не бе палил печка. Но беше палил клада. Спомни си това, докато слагаше на кръст най-тънките дръвца; мина му през ума, че го бива да пали огън. Нареди добре дървата, преди да ги запали. След това драсна първата клечка. Тя почна да пращи, да трепка. Госпожа Фрисаксен имаше сухи дърва, тя беше жена на реда, беше принудена да бъде такава.

Когато топлината от печката започна да се разлива, той разбра, че никога не ще прогони студа от мокрите си дрехи. Почна да се съблича полека и ги накачи парче по парче на опънатото над печката въже, което напипа в тъмнината. Госпожа Фрисаксен беше човек на реда. Тя живееше сама в света и трябваше да може да се справя с непредвиденото. Той намираще всичко пипнешком. Стенеше тихо,

докато диреше наоколо, лекия звук прогонваше мислите му. Челюстите му тракаха през цялото време, постепенно това тракане стана ритмично, почна да звучи като мелодия: та-та-та-там, та-та-та-там... Симфонията на съдбата... Запази последната клечка. Измъкна една главня от огъня и с нея почна да си свети, за да види няма ли някъде свещ, но ръката му трепереше и той не намери никаква свещ. Видя мрежата на стената още докато главнята даваше светлина. След това я хвърли в печката.

Сега, когато бе гол, топлината почна да достига до него. От мокрите дрехи капеше вода върху огнището. Пращенето на падащите върху огъня капки даваше чувство за уютност. В Париж печаха месо на шиш. То също църкаше върху жарта. Беше най-хубавото ядене, което си спомняше...

В тъмнината обаче бягаше от него всякаква топлина. Сега, когато се беше изсушил, откъм стените се насочиха към него острите игли на студа заедно с необуздана сънливост, която обезсилваше всякаква мисъл. Той напрягаше очи, за да види дали няма нещо, с което да се завие. Напрягаше всичките си сетива, за да запази ясно съзнание в тия мигове, разбираше, че това бе много важно. Светлина от огъня попадна върху мрежата на стената; тя изглеждаше плътна, компактна маса, както висеше на клона, изглеждаше даже топла. А нямаше нищо друго, никакъв парцал, освен оня, с който бе запушено счупеното стъкло в стаята. Но мисълта отблъскваше тая възможност, тя търсеше само това, което се намиреше в непосредствена близост.

Той хвана мрежата, измъкна и клона, на който тя висеше, опита се да я разстеле, та да може да се завие с нея. В ръцете му обаче тя се превърна в куп объркана прежда. Отново почна да се тресе от студ така, че не можеше да държи нищо. Почна да я дърпа насам-натам, за да може някак да я използва. Намери отвор и се вмъкна в него. Сякаш наистина усети някаква топлина, във всеки случай имаше нещо над кожата си.

След това сънят го притиска така силно, че трябваше да си послужи с цялата си сила за съсредоточаване, за да си спомни за печката. Коленичи и затърси още дърва. Мрежата му пречеше, не можеше да освободи ръцете си, трябваше да взима дърво след дърво с ръце в мрежата и да ги пренася по дългия път от купа с дървата до отвора на печката.

Събуди се пак в дрезгавината на утрото. Лежеше на пода пред печката. Беше страшно студено, но в печката имаше още жар. Когато се изтърколи, все така заплетен в мрежата, към купчината дърва, забеляза, че лежи в собствената си нечистотия. Нищо обаче не можеше да стори. Дърво след дърво и огънят отново пламна, стаята се затопли и той пак потъна в онова замъглено, приятно състояние.

Когато се пробуди пак, бе отново тъмно. Печката бе загаснала. Той се тресеше от студ и му прилошаваше само от мисълта да запали огъня. Пропълзя, все така оплетен в огромната мрежа, и затърси нещо, с което да се завие. Беше вкопчил ръце пред себе си. Те се бяха вкочанили, поотделно не можеха да хванат нищо. Тогава, между многото спомени, той си спомни за стаята. Пропълзя вътре и улови увисналия край на едно одеяло. Но то не можеше да се смъкне. Той дърпаше, но усещаше някаква тежест, като че ли някой дърпаше и от другата страна. Не можеше да види кой теглеше от другата страна, но нещо тежеше и му пречеше.

Пропълзя до тесния край на леглото и напрегна всички сили, които бяха му останали. В стаята бе съвсем тъмно; с двете си събрани, вкочанянали ръце той усещаше, че покривката не иска да се поддаде. Но от тая страна една голяма част от покривката бе свободна. Той задърпа и изтегли още една част. От гърлото му излизаше неясен стон от напрежение в тази борба. Макар и да трепереше, той усещаше, че челото му е мокро от пот, а през цялото време у него ечеше Бетовеновият мотив и сякаш се сливаше с ритъма на дишането: та-та-та-там... та-та-та-там...

Веднъж чу чуруликането на врабче или нещо подобно; беше вече по-светло и той не трепереше толкова много. Друг път долови църкането на мишка почти до себе си, но тогава бе тъмно. Понякога спеше с ясно съзнание, а понякога беше буден, но не съзнаваше нищо. Знаеше по малко от много неща и когато заспиваше под бремето на нахлуващите картини, които се сменяха със страшна бързина при пристъпите на топли вълни, той знаеше все повече и повече. Но никога не знаеше всичко наведнъж, сякаш боравеше само с отделни части на някакво сглобяемо цяло, и когато някои части попадаха на мястото си, други отскачаха встрани от картината и не искаха да се включат в общото. Няколко пъти чувствуваше, че краката му опират до нещо вкочаняло, като цепеница в някаква студена пещ, и тогава му се

струваше, че е пъхнал крака в печката, но че огънят отдавна е секнал и главните са студени.

Веднъж той чу лая на куче. То лаеше и лаеше. Стори му се, че може да е Кора, тя лаеше така, когато той беше още малко момче, и идваше и опираше студената си муцуна до устата му. Но това не бе разрешено. Не биваше да целува Кора. Кора бе умряла — много отдавна. Сега той я виждаше и никой не можеше да му забрани да я целуне по хладната муцуна.

Чуваше как кучето лае далеч, а след това все по-близо и по-близо... много далеч, а после много по-близо. Близо. Тъй беше в яйцето, в което се намираше той — непрекъсната снежна виелица отвсякъде. И една малка къщичка, една малка, малка къщичка с една жена в нея... колко хубаво.

---

[1] **Букстехуде** — известен датски органист и композитор (1637–1707). — Б.пр. ↑

[2] Западната гара на Осло. — Б.пр. ↑

**III
ВИЛФРЕД**

Не бе истина, че той е полудял.

Не затова че те говореха така, но защо все пак всички в болницата вървяха с безшумни стъпки? Те и разпитваха твърде много. Неща, които той знаеше, бяха изяснени преди от възрастните, от майка му и вуйчо му Мартин. Но те искаха да чуят какво ще каже той.

Само че не можаха да чуят, защото той не отговаряше. Нито на тях, нито на когото и да било друг. Той беше ням.

В деня, в който майка му бе дошла на посещение, той бе получил припадък. Не бе ли той достатъчно истински? Случи се преди обедна среща Бъдни вечер. Той знаеше това много добре. Трябваше да предизвика изключително вълнение. Той беше поклатил глава. И тогава, и после. Не бе ли това достатъчно истинско? Достатъчно истинско? Кое в болницата не бе истинско, действително? А после — той не отговаряше. Той беше ням. Това бе истинско нещастие.

Те смятаха, че той се преструва. Особено доктор Даниелсен. Той имаше неприятен поглед и силно изпъкнали очила, които увеличаваха очите му ненормално много. Опитал се бе да го накара да говори, послужил си бе с уловка. На това той трябваше да се смее по-късно. Този мъж не знаеше с кого има работа...

При това той беше ням. Беше затворен в едно стъклено яйце. Човек не можеше да говори там.

Андреас — той беше един неочакван приятел. Той го посети в болницата. Тогава Вилфред не клатеше глава, имаше желание да научи нещо. Андреас говореше, а той пишеше на листчета въпроси и отговори. Андреас посещавал вечерни търговски курсове. Да, от него ще стане нещо. Имаше нови очила и не изглеждаше толкова глупав с тях. Брадавиците му бяха оперирани. Имаше превръзка на ръцете си, те бяха чисти. Това бе по-добре от брадавици.

Андреас го бе посетил и вкъщи. Той разказваше. Умееше вече да разказва по-добре, последователно и свързано. Той говореше сега.

Вилфред беше ням. Андреас растеше от това. Той бе пораснал от всичко тази зима. Благодарение на Андреас те го откриха.

Оказа се, че Андреас познавал сина на градинаря и двамата посещаваха курсовете. Андреас учеше книговодство. Том също. Той беше горе на Фрогнервейн, когато госпожа Саген телефонира. Последният изход... И Том беше напрегнал своя благодарен мозък, верния мозък, който никога не преставаше да бъде благодарен за нещо. Това навярно беше отдавна. Някой път през лятото. Да, навярно бе отдавна. През това лято Том беше видял по малко от всичко. Том беше забелязал самотните обиколки на Вилфред до „лошата страна“ на лятното царство. Той беше видял от прозореца, че Вилфред обикаляше в голям кръг около къщата на градинаря.

Двете момчета бяха говорили много за Вилфред.

И когато разбраха, че семейството бе опитало всички средства освен полицията... (Полицията! Полицията...) това навя на Андреас мисълта, че може би там — там, имаше нещо...

Те действуваха с бащата на Том. Бяха взели със себе си Фат, малкото финландско куче, което винаги шареше наоколо и лаеше навън в мочурището. Бащата трябваше да надникне в къщата, но кучето бе останало неспокойно.

Освен това къщата на госпожа Фрисаксен изглеждаше така особена и затворена...

Когато Андреас спомена името, устните на Вилфред потръпнаха. Щеше му се да каже само една дума, висеше на езика му. Отвори уста да я изрече. Можеше да стори това, но не искаше. За миг му се дощя, но той не трябваше да забравя, че седи в стъклено яйце. Не можеше.

Навън сега бе ясно, слънчево и студено. Не валеше сняг. Болницата?

Болницата бе достатъчно истинска. Една истинска болница. Андреас можеше да се закълне в това. Наистина толкова малка — някъде в Аскер. За това, че беше толкова близо може би — толкова близо дотам. Една съвсем истинска болница, макар и да не бе така голяма като тази, в която лежа майка му.

Андреас разправяше. Седяха в момчешката стая. Вилфред пишеше бележки, разпитваше.

Майка ти? — Вилфред написа това на едно листче.

Благодаря. Майка му си беше сега вкъщи, не бе здрава — но той не трябваше да казва на... не, това бе истина...

Смутена усмивка премина през откритото лице на Андреас. Сега той не изглеждаше толкова глупав. Вилфред вече нямаше желание да го измъчва.

А баща ти?

Тоя път лицето на Андреас се набръчка. Защо Вилфред се интересува толкова от баща му? Той не бе по-лош от другите бащи. Не му бе потръгнало само. Изживял бе доста несполуки, на няколко пъти.

Какво изпиташ, като го виждаш край себе си всеки ден? — Що за хрумване? Хората си имаха бащи и ги виждаха ежедневно. Така стоеше работата с бащите. Това правеха те. Идваха всеки ден. Повечето време работеха. После идваха, всеки ден.

Вилфред размишляваше върху това. Той не го считаше за толкова просто. Седеше си на големия стол в момчешката стая на Драменсвейн, а Андреас бе дошъл да го види. Искаше да си представи как би изглеждало да вижда около себе си един такъв баща всеки ден.

Те седяха и разговаряха. Навън бе слънчево и много студено. Бе Нова година.

Андреас говореше, а Вилфред пишеше. Андреас никога не бе мислил, че приятелят му може да говори някога толкова много, колкото сега, когато беше ням. Не че изглеждаше, че Андреас му е липсвал. Но като че ли беше доволен от неговите посещения. Идваше тук веднъж седмично.

Госпожа Саген вече не го възпрепятствуваше. Майката на Вилфред вече не го плашеше, не бе вече тая дама, пред която трябваше да преглътне два пъти, преди да се осмели да й каже нещо. Разбира се, тя бе винаги мила, но сега бе другояче. Другояче изглеждаше тя сега. Андреас се напругаше да намери подходящата дума за двамата, за себе си и за Вилфред. Чувствуваше се много добре, като не изпитваше нужда за това от помощта на Вилфред.

Искаше ли Вилфред да чуе повече за своята майка?

Вилфред поклати глава. Но Андреас не бе вече такъв, какъвто бе преди — да не иска повече нищо. Той ходеше на курс, той щеше да стане нещо.

Бе жестоко от негова страна да не иска да види майка си горе в стаята. Жестоко бе, че не иска и да слезе долу. Не му подходеше да

клати така глава срещу майка си. Вкъщи у тях майка му бе тази, която клатеше глава. Тя не влагаше нещо в това. Това бе просто частица от болестта ѝ.

Иска ли Вилфред да я помоли да дойде горе?

Вилфред разклати диво глава.

Андреас му купи цигари. Той получи пари и купи „Сосиди“ по две йорета парчето. Докато седяха заедно, момчетата пушеха смело. Иначе Андреас никога не пушеше.

Но при тези посещения Андреас израсна. Той стана благонадежден. Искаше ли Вилфред да дойде Том? Вилфред поклати силно глава. Някой друг? Някой от класа? Вилфред поклати глава.

Андреас беше единственият. Той му бе интересен. Седяха дълго, без да разменят нещо помежду си, само издишваха гъсти кълба дим.

Вилфред наистина ли не можеше да говори?

Вилфред изведнъж настръхна. Очевидно той бе оставил приятеля си да отиде твърде далеч, както по времето, когато го бе попитал за колелото, дали не смее да го вземе. Вилфред сви рамене и се усмихна иронично. После отиде до нямото пиано и засвири Бах с бързи движения на пръстите си.

Андреас наблюдаваше безшумните удари. Обзе го неприятно чувство.

Андреас бе този, който донесе новината за чуждестранния лекар. Той я бе доловил един ден, когато минаваше през хола. Там бяха вуйчо Мартин и доктор Монсен — домашният лекар — който тъкмо се канеше да си върви. Доктор Монсен не вярваше много в онзи чуден доктор, за когото говореше вуйчо Мартин. Той беше нарекъл това празни въображения и блъфове. Бе казал, че е нужна само по-дебела дрянова пръчка.

Вилфред се усмихна признателно.

Но вуйчото на Вилфред държеше за оня лекар някъде си далеч, във Виена, в Австрия. Той не знаеше името му, то беше малко особено. Пък и не му бе нужно чак толкова да знае; в тази къща се говореха толкова чудати неща, които той не разбираше.

Вилфред кимаше разсеяно. За него нямаше никакво значение как се казва лекарят. На няколко пъти доктор Монсен се беше държал доста нахално. Беше му говорил като на невъзпитан хлапак. Така че туй за „по-дебелата дрянова“ му звучеше достоверно. Той му бе казал веднъж: „Не трябва да се държиш така с майка си. Виждаш ли си я?“. Той я бе видял. Най-ужасното, на което бе подложен, бяха тези думи на стария домашен Монсен — както имаха навик да го наричат. С малката си бяла брада той изглеждаше като англичанин. Порите около ноздрите му бяха широко разтворени и когато каза онова за майка му, те като че ли съвсем се разшириха. Виждаш ли си я? — бе попитал той.

Той виждаше, че майка му остарява, носеше вълнен шал и въпреки това, като че ли мръзнеше. Заоблените ѝ бузи сега бяха изопнати, цялата тази закръглена дама, която бе негова майка, сега бе изопната и костелива. Това не бе дамата, която бе пила шампанско в Етерстад, не бе тази, с която играеше от сутрин до вечер „на уж“. Той не бе нейният малък рицар. Той на никого не бе рицар. Той беше ням.

ерна бе идвала на рождения му ден. Тогава той заклати силно глава. Веднъж дойде Мириям. Той заклати глава. По едно време бе почнал да клати главата си по цял ден от рано сутрин, и то не само когато бяха при него и го гледаха. Той си мислеше: „Прекрасно мога да престана с това клатене на главата“. Но не преставаше.

На листчето той написа на Андреас: „Мислиш ли, че мога да говоря?“.

Андреас повдигна ръце, като да се защити. Сега и той заклати глава. Може би всички правят това, може би бе настъпило ново време?

Никога на Андреас не му е минавало и на ума да каже нещо такова. Той само питаше, считаше това за толкова скучно.

Вилфред изглеждаше доволен, но погледът на Андреас беше въпросителен — той искаше да чуе повече...

Всичко се свеждаше до това, че тая работа бе толкова чудна. От всички момчета на Вилфред ли точно трябваше да се случи това! Той говореше така плавно, знаеше всички думи, които другите търсеха. Толкова чудно му се струваше, че той седи там и не може да произнесе тези думи, които преди изговаряше с такава лекота. Тъй много му се щеше да стори нещо, че да му помогне.

Наистина ли? На листчето Вилфред попита дали Андреас не ще се чувства достатъчно благоразположен да му разкаже всичко за себе

си?

Андреас изстина на мястото си. Това бе отново онзи Вилфред, от когото трябваше да се пази. Той току-що се бе почувствувал голям, нещо като шпионин в полза на приятеля си, човек, който носеше със себе си тайни сведения. Но като че ли немият владетел можеше да го подчини само с малко мимика.

— И баща ми вярва, че скоро ще има война — рече той.

И така, той трябваше да се брани. Той и неговият баща! Той ходеше във вечерно училище и учеше кореспонденция. Бе усвоил и някои чужди думи; можеше да каже *циф* и *фоб*, и *фактура*. Той дори се опита да употреби някои прости изрази, които според него бяха масонски език за посветените.

Вилфред се смееше безгласно. Той нямаше никакво желание да подиграва повече приятеля си, който бе много лесно уязвим звяр. А не можеше и да го използува повече. Вече си бе набавил задоволителен запас от цигари. Андреас бе обезпечен човек. Той посещаваше курсове и напредваше в работата си. Андреас беше бъдещето!

При следващото му посещение той щеше да клати глава.

Дълго след като Андреас си отде, той седя със зловна усмивка. Беше му добре да се смее отново по тоя начин. Пристъпи напред към огледалото и се загледа, докато се усмихваше. При съвсем слабото движение на устните си той очертаваше думи. Ако в тоя миг изтласкаше въздух през гърлото си, щяха да се чуят звуци, думи. Трябваше само да отвори вратата, да застане до перилата и да извика надолу; тогава цял един свят щеше да се измени.

Но въздух от гърлото не идваше. Поне не така, че да се чуят думи, звуци. В яйцето, където бе той, вече не валеше сняг, но все пак — той бе там. Това започна, когато ги видя наоколо си. Трябва да е било в болницата, ако, разбира се, това бе болница. Някак си му хрумна, че той можеше да престане да отговаря. Тази идея го завладяваше все повече и повече. Ако тогава те бяха по-твърди към него, може би... но това той не знаеше. След като изминаха обаче няколко дни, а може би и няколко седмици, и той забеляза немия въпрос в погледите на майка си или на някой от лекарите, седнали на ръба на леглото с намерение да постигнат някакъв резултат — тогава

все повече и повече ставаше така, че за него бе абсолютно невъзможно да им отговори каквото и да било, бе невъзможно да издаде и звук дори. Защото светът стоеше настрана от него, докато той мълчеше. Това, което не е казано — не съществува. То не съществува!

Настрана стояха и картините. Оная печка. Мрежата. Тя го затягаше и продължаваше да го затяга в цялата оная верига от видения, които бяха неговият сън...

Доктор Даниелсен го попита дали знае, че госпожа Фрисаксен е умряла. Той го знаеше. Той само кимна. Очакваше ли докторът сълзи? Много му се искаше да плаче, но не биваше, докато лекарят бе там.

Обичаше ли госпожа Фрисаксен?

Той направи една гримаса. Тези хора задаваха въпроси от своя свят и очакваха отговор от неговия. Можеше ли човек да отговори например на това? Или защо бе отишъл там оная ден? Можеше да отговори на арабски — може би. Той можеше да стори същото, каквото правеха момчетата като малки, когато се почувствуват свободни от кръга на възрастните. Те изнамерваха език с множество съгласни и тъй като помежду си дрънкаха на тоя език, той получаваше някакво значение извън ония думи, които можеха да преведат. Това се превръщаше в език за ония, които бяха извън обществото, един таен език без буквално значение на думите, но все пак език със сумиран израз за тези, които умееха да се поддържат във всичко, срещу... да, срещу каквото и да е...

На такъв един език той можеше да отговори. Най-просто изразено, името Даниелсен щеше да стане Доданониелолсосенон. Този език се казваше разбойнически, той беше за най-малките. Но по-големите момчета, изнамираха по-богат език, който беше толкова мъчен, че те не можеха да се разбират един друг. А най-добър беше онзи език, който човек си създаваше сам за себе си и от който сам нищо не разбираше. Тогава езикът е свършен израз на самотата, на изтръгването от външния свят. Той беше демонстративен по природа, но можеше да стане действителен за дълги периоди от време. Веднъж той се бе забавлявал да говори на такъв език в двора на училището на госпожици Волкварц. Той стори това пред всички останали момчета, за да ги озадачи, а те напругаха малките си личица, за да отгатнат какво иска да им каже.

Той не искаше да каже нищо. И все пак самият език бе израз на съпротива.

На такъв един език той би могъл да отговори на този Даниелсен. Освен това зад изпъкналите си очила лекарят гледаше под ъгъл с лявото си око. Той просто беше кривоглед. Бог знаеше само кога гледаше някого. Той беше предател.

Всички бяха предатели. На заплата при майка му. Може би те не съзнаваха това, но тя го беше разбрала и ги бе вплела в своята мрежа — да; и тях бе вплела. В мрежата, където всички трябваше да шават. Не че тя искаше да командува някого, но хората трябваше да бъдат в мрежа. Всички трябваше да бъдат в мрежа. Тогава бяха на мястото си.

Но когато вуйчо Рене пристигна с новата шапка с цветни репродукции, направени във Франция по някакъв нов метод — тогава той не можа да окаже съпротива. Тогава той плака. И вуйчо Рене със своите магьоснически ръце стоеше съвсем безпомощен. Той му подаде една носна кърпа, напарфюмирана с лекия одеколон на леля Шарлота. Той седеше и размахваше тънката кърпа с надежда, че Вилфред ще изтрие сълзите си с нея. Но Вилфред ги преглътна и ги избърса в края на чаршафа и като се поклони, даде израз на едно „извинявай“. А после те седяха през целия следобед с чудните репродукции.

Вуйчо Рене бе добър човек. Докато седеше с него и му показваше немите рисунки, той също онемя. Самият той не забеляза това, макар че жестикулираше и питаше със зяпнала уста, както правят глухонемите. Беше изпълнен със съчувствие. И когато си тръгваше, вдигна нагоре папката с репродукциите, питайки по тоя начин Вилфред дали желае да му ги остави.

Стана му мъчно, когато се престори, че не е разбрал какво иска да каже вуйчо му. Той счете за най-удобно да даде вид, че не може и да си помисли за толкова голям подарък. Тогава вуйчо Рене го попита с думи и с устните си Вилфред изписа едно „благодаря“, което едва не изговори. В очите на вуйчо Рене се появиха сълзи. Той почна да маха с прозрачните си ръце във въздуха, сякаш ги оформяше в хиляди светли надежди и възможности — така различно от силните утешителни думи, с които всички идваха, думи, в които се криеха и укор, и лично заклинание: стига само да пожелае силно и състоянието му ще се подобри. Така мислеха всички, но не и вуйчо Рене.

Той чу стъпки пред вратата. Бяха стъпките на майка му. Нямахше да размахва глава сега. Щеше да слезе долу, искаше му се да излезе малко навън. Навън по улицата той чуваше в студеното февруарско време скърцането на минаващите хора и коли.

Тя почука. Подаде глава съвсем малко, готова да получи отказа му. През него премина вълна от някакво отвращение. Той силно закима с глава.

Тя тъкмо се готвеше да се оттегли обратно. Но вместо това пристъпи още малко навътре, отвори повече вратата учудена.

Той кимаше непрекъснато с глава. Гърлото му сякаш се изпълваше с отвращение. Усмиваше се и кимаше — беше Щастливия Малък лорд. Направи ѝ знак с ръце да влезе вътре, изправи се и му се допря да ѝ се хвърли на врата, но „разбойническият език“ го дръпна назад.

Тя затвори вратата зад себе си и бузите ѝ добиха цвят. Изведнъж тя отново заприлича на госпожа Сузана Саген — бузите и тялото ѝ като че ли се закръглиха. Той ѝ посочи собствения си удобен стол. Почна да се разхожда нервно между огледалото и прозореца. Желанието му да играе театър го обладаваше все по-силно и по-силно, то стигна дотам, че когато тя се опита да заговори, той я прекъсна.

След това взе един лист от блока и написа: „*Четох за един лекар във Виена, може би той ще може да ме излекува*“.

Тя изглеждаше като пред припадък. Почна начесто да поема дъх. Сега тя беше няма. После се появи малката носна кърпичка с дантелената обшивка — ежегодният коледен подарък от леля Клара...

— Но как, за бога — задъхваше се тя. — Точно за това дойдох да ти кажа, да те питам дали искаш. Вуйчо ти Мартин е чул да говорят за него, казват, че бил фантастичен. Вилфред, откъде се осведоми за него?

Той сви рамене. Мълком си бяха казали толкова много неща в течение на годините. Нямахше нужда изобщо да пише. След като се бе случило това, тя бе разбрала как великолепно се бяха прикривали те в тази къща...

„Прочетох го някъде“ — написа той върху листа и ѝ го подаде.

Тя го прочете и препрочете. Помисли си, че на тоя свят всичко може да бъде уредено, когато всички са готови да се укриват и да

забравят.

Той тъкмо мислеше да ѝ напише предложението си да слязат за малко заедно долу. С молива си изтегли една черта — това бе достатъчно. Не можеше ли и двамата да бъдат неми?

Тя го последва щастлива. На прага на отворената врата тя каза:
— Вуйчо ти е долу.

Той се дръпна назад и очерта с ръцете си един кръг.

— Да, Мартин — отвърна тя. — Именно той научил за австрийския лекар и казва, че бил докторът чудо.

Сега тя го хвана за ръка. Той потрепери и тръгна с нея. Когато влязоха долу във всекидневната, вуйчо Мартин стана. Така си е: никой не можеше да бъде естествен. Вуйчо Мартин ставаше колкото може по-рядко. Той беше учтив по свой начин, но нямаше навик да става.

— Ето го нашия голям мъж — поздрави той.

Вилфред направи една гримаса, с която искаше да го предупреди. Вуйчо Мартин изговаряше съвсем ясно. Нима мислеха, че той е глух? Той беше ням. Но точно това те не вярваха. Те теглеха последствията от нещо, което не приемаха. Чудно.

— Знаеш ли, нашият Вилфред знае за оня лекар от Виена. Фактически именно *той* предложи това!

И тя не бе съвсем естествена. Вуйчо Мартин изглеждаше опечален.

— И ние предлагаме това — рече той, — неговото име иначе не е познато у нас. Там... — Той направи едно от ония движения на ръката, които заместваха говора. Вилфред се приближи до него и напрегна гърло. Майка му поднесе лист и той написа: „*Много съм ти благодарен, вуйчо*“.

Мартин погледна изненадано. Те се усмихваха взаимно. Толкова хубава усмивка! Можеше ли човек да се смее така в кантората — не се ли мамеха там един друг, и какво беше фактура?

Той отиде до библиотечката и отвори справочната книга: „фактура“. Чудеше се дали Андреас не е пообъркал малко, както объркваше повечето неща. Вилфред написа нещо на листа и го подаде на майка си: „*Спомняш ли си тигъра?*“.

Тя разказа историята. Вуйчо Мартин я бе чул и преди, но се посмя доста, за да остави впечатлението, че я чува за първи път. Вилфред се смееше безгласно с лицето. Болният трябваше да е добре,

да бъде в добро състояние на духа. Лесно бе да се види сета, че те малко се опасяваха за него. Това не беше дребна работа. Той може би бе побъркан.

„Не можеш ли да дойдеш с мен, вуйчо?“

Точно това проектираха и те. Той го знаеше. Андреас му бе казал. Сега изглеждаше, че дава спонтанен израз на доверие. Вуйчо Мартин стана по-нежен. Той получи своето уиски. С това уиски майка му и той изпълняваха някаква церемония. Вуйчо Мартин изкрещя като на глух:

— Разбира се, че ще дойда. Ще се позабавляваме заедно във Виена.

Идеше му да си запуши ушите. Андреас поне говореше ниско. Вуйчо Рене говореше с уста езика на глухонемите. Той просто се вживяваше в това. Мартин крещеше.

Той не си запуши ушите, слушаше вежливо.

„Кога?“

Вуйчо Мартин извади един малък джобен календар и показва като на полусляп. Пръстът сочеше седемнадесети февруари. След три дни.

Вилфред кимна многократно в знак, че е разбрал, че идиотът е разбрал. Той продължи да кима, докато движението на главата му стана неудържимо. Дватамата размениха поглед. Той продължи да кима. Мислеше си: преструвам ли се? Сам не знаеше. Вече не можеше да престане да кима.

Направи едно от своите красноречиви движения към майка си:

„Мисля все пак, че ще се кача горе за малко...“ Хвърли изпълнен със съжаление поглед към двамата и се поклони утвърдително пред вуйчо си Мартин, давайки му да разбере, че идиотът не е забравил Виена.

Той изведнъж почувствува неизразим копнеж към немия си инструмент горе. Този инструмент му бе станал съотечественик, със същия таен език. Той свиреше началото на една фуга от Бах, бавно и с точно отмерени пръсти. Не я знаеше достатъчно добре. Когато удряше погрешно, лицето му се изкривяваше в гримаса. Мислите по двамата там долу, които седяха загрижено, не го оставяха. Разумният и твърде наивен вуйчо Мартин! В добрината на своето сърце той си представяше един напрегнат мозък като хаос от импулси. Сигурно за него нервният дух беше заобиколен от мистика и страх. Раираните му костюми служеха да държат на място неща и предмети, тъй както

всичко бе на място у този превъзходно глупав мъж, който знаеше всичко за напредъка и за това, че светът стои пред прелом. В продължение на една година той работеше в пълна тайна, за да вложи семейните капитали по-износно. Майка му бе съобщила това с тържествена физиономия. Само изразът „номинална стойност“ я замайваше от неразбиране, като че това бе китайски език.

Бах умря под пръстите му. Той седеше до немия инструмент и знаеше всичко за тези хора. Защо знаеше всичко? Те никога не бяха разказвали нещо реално.

Може би именно затова. Може би човек никога не може да опознае хората, ако не ги отгатне. Иначе сигурно ще да е твърде леко и тогава няма да бъде достоверно. Но това, в което човек е вникнал, той го знае. Немият има всички възможности. От него човек не очаква нищо. Той може да вижда.

Той виждаше този свят, който те криеха от него с предпазлива благосклонност. Те винаги криеха от този свят толкова много, колкото можеха по инстинкт. Защото имаше *неща*, които той не трябваше да знае. Затова бе станало навик да му предоставят сам да узнава възможно най-малкото от всичко и затова — точно затова — за него бе толкова лесно да вниква повече в своите близки, отколкото децата от други семейства, където нещата стояха другояче — ясни, очевидни и затова съвсем безинтересни.

Така бе то. Той винаги го е знаел, само че не е бил сигурен. Един такъв ням инструмент, изпълнен с нечути звуци, изостряше възможностите му да вниква, да отгатва, тъй като мелодията му бе тайна. То говореше на забранен език, нечут за онези, които чуваха само чутото. Между него и тези неми клавиши съществуваше сродство, което ги правеше братя, съзнателни съзаклятници в един неизявен за другите свят. Никога, никога вече той няма да свири на обикновено пиано с всичкия този шум, предопределен да наруши тайните тонови извори, които бликат за посветените. Никога вече той няма да остави своя затворен свят да се смущава от впечатления, които бяха обща собственост. Сега той знаеше, че е на път да се засели в един свят, изпълнен с предмети и същества, които не си служеха с насилие срещу чувствата.

Бащиният портрет на стената — така се е променил!

Къде е строгостта, която той някога виждаше? Неговият наивен страх от бащи го караше да му приписва тази строгост. Наистина нередно бе в семейството да няма никакъв баща. Нужно бе да има равновесие. В едно такова семейство трябваше да има наистина някой, когото да не обичаш. Един баща би бил подходящ за това. Без него последствията щяха да се изсипват върху майката. Из своите скитания по Весткантен той бе нагъртал в стаите с бащи. Над тях сякаш тегнеше някаква присъда, някаква тежест, която те разпределяха спокойно като вина върху синовете си. За награда ги обграждаха с почит, та тежестта от вината да им се стори по-лека. Не бе ли бащата на Андреас един такъв човек? Той обикаляше и демонстрираше своята нещастна съдба в своенравна невинност, така че всички да знаят как страда той и каква вина носят те. И тези мъже си намираха болни жени или ги разболяваха, като стоварваха върху гърба им всичките си нещастия. В своята възторжена скръб някои избиваха в пиянство и седяха мрачни из кафенетата по ъглите, където бели келнери се въртяха безшумно и преливаха с масло самосъстрадателните им трупове.

Той ги бе виждал през завесите в такива помещения, бе надниквал в кафенетата. Те киснеха там неми, озарени от дяволски лъч на щастие, тънещи в кал, така че другите да могат бавно да загиват под тежестта на тяхното унижение. Той ги познаваше. Той ги познаваше. Това бяха те, добрите мъже, тези, които не се явяваха много-много на показ, които страдаха.

Баща му не принадлежеше към тях. Те не искаха да го оставят на мира — бе казала тя. Не, разбира се — и той не можеше да ги остави на мира. Той не ги обичаше. Или ги обичаше? Не, той не ги обичаше, но не ги и презираше — там именно тя сгрещи. Тя не знаеше това. Сама бе казала, че не знае. Той се бе открил от беззащитност и бе оставил да го завладяват. Защо? Защото нямаше какво друго да се прави с тях — бе толкова лесно да се завладеят. При това той бе един наистина приличен мъж. Твърде приличен, за да се запази за дълго. И така, през цялото време той трябваше да се опазва със своята младост, докато стигна до убеждението, че може да се отърве от това, като умре с яйце в ръка, едно стъклено яйце, в което бурята стихва, когато стихне и ръката, която го държи.

Да, той го познаваше сега. Може би не му бяха казали, че той трябва само да *поиска*? Може би и сам той не си го бе казал — както например доктор Хусмонсен му бе казал това на него, на Вилфред, и го бе стрелнал с поглед, който имаше за цел да го хипнотизира, за да го накара да говори... Тогава той навярно би им отговорил или по-скоро би отговорил на себе си, че не иска да иска, че не иска да иска толкова ужасно много. Искайте *вие*! Искайте с всичките си сили! Дали не бе казал нещо такова?

Може би неговият практичен зет Мартин го бе предизвикал до крайност със своята способност, със своята забележителност във всяко отношение. И може би тяхното съвършенство бе възбудило нервите му така, че да го принудят да вникне в нещо, което в крайна сметка бе съдбоносно за този, който го е видял. Може би той — после — се беше затворил в своето яйце, при госпожа Фрисаксен, при една проста любов, която бе по-опасна от неговия културно нагизден брак с принадлежащите му фалш и роднини.

Той го познаваше сега! — Човек, който бе видял кръстопътя и не е знаел средство, чрез което да намери някакъв изход, човек, който си бе затворил очите също като него, когато бе горе във въздуха със самолета на Пегу. Човек, който се замайва, когато вижда повече от това, което трябва някога да види: своето бъдеще и това на близките си...

Да, той почваше да го опознава, да вниква в него. Някога те бяха живели под един покрив. Тогава той беше само цигарен дим, който изчезваше сутрин, един приятен воал, приятен единствено защото оставяше след себе си дъха на своя сетен път.

Ако беше още жив?...

Баща като всички други бащи. Човек със затворени очи. Слепец, който вижда точно това, което трябва да се види, и казва необходимите думи. Един ням човек. И глух човек, който чува или не чува това, което е казано и трябва да се чуе, но който с непроменливо удивление слуша шепота на неказаните неща под звездите. Той щеше да слуша, докато шепотът на неказаното стане твърде тежко бремене, и после щеше да запуши ушите си и да стане баща по халат в една стая под портрета на един баща в една стая. Сляп. Глух. Ням.

Един такъв баща в едно семейство — кой го бе помолил да дойде и да си отиде? Кой бе позволил на някой си Андреас да гледа на него като на нещо естествено под палмата, като на неудобно явление, което се чувствава задължено да вярва, че някога си е поставяло по-висока цел, без да забелязва, че никога не се е стремяло да я достигне? Кой бе позволил на Андреас да се почерпи с лимонада в парка, в очакване, че неизбежното ще го отмине? А при това той зависеше от хора и неща, които тежаха на гърба му според закона, който тика хората да носят товара си до прага на вратата, до гроба.

И понеже го познаваше, той отиде при портрета, който бе по-действителен от баща му, и го погали бавно веднъж, два пъти, погали лицето над късата брада, рисувано с маслени бои от някакъв неизвестен, който едва ли бе майстор, освен в едно-единствено нещо: да принуди маслото да отрази един поглед, който навярно е живял някъде вътре в художника, поглед, който бе блестял като едно — да, като стъклено яйце, в което всичкият му буен огън бе угаснал в покой като навалял сняг.

И както стоеше до портрета, той изведнъж разбра много неща. Това лице бе живяло и гледало в момчешката стая. То бе видяло всичко, което едно лице може да види в момчешка стая. То бе видяло това със скрита усмивка, която може би е ставала все по-нежна и по-нежна. То със страх бе познало себе си и бе погледнало в едно бъдеще с грижи. Но и с радост. Защото там, в погледа му, имаше скрита радост, която художникът бе отразил по недоглеждане или по неосъзната гениалност. В цялото държане на тази глава имаше една мъдрост на обречеността, нещо по средата между радост и покорност.

Един такъв баща, едно същество. Кой бе той за своите близки? Те не бяха негови. Той беше техен. Пленен. Но той не се бе оставил да го пленят като пазача на фара в една мрежа в зелената октомврийска вода. Обратното, той бе проверил мрежите си. Без озлобление. Защото нямаше намерение да хване някого. Той просто ги гледаше как те сами се хващат. И се е смее. Радостен и примирен. Такъв човек е бил той. И това не е можело да продължи, не, това не е можело да продължи. Не, след като светът се е превърнал в стъклено яйце, в което вали сняг.

Разбира се, той го познаваше. Все повече при всеки морално покварен излет към ръба на позволеното. Защо той никога не му се довери? Един портрет на стената — само един портрет. Да, но повече

от човек, защото този портрет беше създаден с тайно познаване на скритите неща, които хората покриват с маска, една маска, която става природа и отдалечава този човек все повече и повече от човека, който крие. Ето защо един портрет става по-истински, ако знае тайната или я предугажда, или я открива, без да я предугажда. Затова такъв портрет става и по-искрен в своя израз, отколкото един такъв баща с всички свои изрази, които човек може да види под висящата лампа.

Но баща му познаваше ли го? Имаше ли той неспокойните грижи на баща си при всяка несигурна стъпка, която той правеше тук на света, където трябваше да се крие? Вилфред не знаеше. Той можеше да вниква задълбочено в картините, това беше научил, но не и повече. Като малко момче той бе нарисувал баща си. Бяха извикали от почуда. Та това беше майката!

Така ли беше? Той бе така ясно нарисувал своя баща. Ами пурата? Майка му пушеше ли пури?

Точно това бе комичното. Какво ли не можеше да измисли момчето! Вуйчо Мартин бе нарекъл картината „Сузана в ада“. В какви неприятни очертания се извиваше пушекът около главата ѝ!

Той стоеше пред портрета на баща си и движеше устните си като в молитва. Той бе изпълнил желанието на майка си сега, бе учтив, най-милостиво учтив. Той направи гримаса. И бащата отвърна с гримаса. Не много. Малко. Както подобаваше на цялата му мимика: лек намек, ирония.

Той я молеше да го извини за това. Не за своето държание, защото тя го бе предизвикала. Тя бе нарушила неговия свят съзнателно, без да се съобразява с него. Подобно на геометрията, когато две фигури трябва да се покриват една с друга, а фактически не се покриват, те само са играли, че си приличат един друг. Те бяха луди. Единият бе луд спрямо другия. И другият ставаше също луд.

Можеха ли две такива фигури да станат еднакви? Да се преструват, че си приличат един друг толкова дълго, че накрая да се уеднаквят? Те не можеха да съвпадат. Те трябва да се отграничат един от друг, и то много по-чувствително, отколкото ако никога не си бяха приличали и най-малко дори.

Той го молеше да го извини за това, той стоеше и го молеше за извинение, него, който остави един параход, който не потъваше, който каза на света: плувай сега, ти можеш, а аз ще се удавя малко.

После бе хубаво това, че снегът в яйцето престана да вали. Лъскавината по повърхността му не можеше да се възстанови, колкото ѝ да го разтърсваше. Едно С беше очертано в това яйце — една случайност. То бе вдълбано с диамант. Едно С, което започва и свършва еднакво, една фигура, която може да стои на главата си. Никой не би могъл да види разликата. Чудното бе, че когато човек свири Бах, понякога не може да каже дали ще свърши. Тогава човек е подчинен на закона на безкрайността, където едното звено ражда друго и саморитмичното състояние може да направи от някое звено последно, ако човек, разбира се, не упражни насилие.

Той е начертал своето С в състояние на разсеяност, начертал е един знак на отегчение. Сузана беше едно име. Когато той беше малък и се забавляваше, като сричаше букви отзад напред, той наричаше майка си Аназус. Това бе толкова мило. Човек дълго се смееше с единственото си дете. Но това С не беше предназначено за Сузана, било назад или напред. То значеше, че духът му е неустановен и съдбоносно безграничен. Той го познаваше сега.

И понеже го познаваше, той бе отстъпил на майка си. Тя нямаше чувство за практичното. Но тя бе получила това, което искаше. И вуйчо Мартин, нейният брат. Той имаше такава чувство, но не знаеше това. Те щяха да пътуват заедно — едно малко пътешествие, прикрито като търговско пътешествие, защото, ако не минеше добре... Вуйчо Мартин не знаеше това, той бе съвсем добросъвестен. Просто наместо баща му.

Той направи една гримаса. Но сега портретът не отговори. Той бе отново строг със своята къса брада и неподвижна твърда яка. Ясно бе, че на него не му се нравеха такива мисли.

Че вуйчо Мартин можеше да заеме мястото на баща му. Това му беше все едно, да върви по дяволите — както казваше вуйчо Мартин. Но не Вилфред се подиграва с това.

Той не се подиграваше. Той ги обичаше по свой начин. Те му мислеха доброто. Той щеше да стори това, което искаха. Той притежаваше един свят, който те не достигаха. Нямаше никакъв избор, защото те се вмъкваша във всичко негово от всички страни и искаха да разделят това, което не се дели. Любовта към забраненото и любовта към забранените. Той ще бъде ням.

Виена бе зима. Когато излязоха от хотела на Рингщрасе, улиците бяха посипани с тънък пласт сняг. Вуйчо Мартин бе разочарован и малко огорчен. Той никога не можеше да отвикне от това да надценява настъпването на пролетта в Средна Европа. В спалния вагон по пътя той си представяше обстоятелствата с такава липса на фантазия, че изпадаше във все по-голяма и по-голяма паника, като съзнаваше ясно, че се е нагърбил с необикновено задължение. За щастие на близнаците и на леля Валборг собствените му синове, слава богу, никога не изискваха намесата му за каквото и да било.

Понятието настойник никога не му бе тежало така, както тази сутрин, когато излезе в така добре познатия му град с един храненик, за когото знаеше по-малко, отколкото за ваксаджията на ъгъла. Все пак за него човек знаеше, че той лъска обуца и пуши остатъците от малки пури, от които другите се бяха наслаждавали.

Той посегна съвсем разсеяно да хване ръката на сестриния си син, когато прекосяваха улицата пред хотела. Той се овладя в последния момент, но непрекъснато вървеше с чувството, че е един вид овчар и че овцата всеки момент може да се подхлъзне между звънящите трамваи или да падне в някой канал.

В малката сладкарничка на завоя до катедралата „Св. Стефан“, където той обичаше да взима своята порядъчна закуска, имаше стативи за ноти, поставени на един подиум, който бе врязан между сервирната маса и няколко плюшени фотьойла с кръгли крака и кайзеровата корона на облегалата, драпирани с бродерии, през чиито дупки короната и орелът наблюдаваха учудено златистото утро.

Когато видя станоците за ноти, Вилфред се стресна и дръпна неволно ръката на вуйчо Мартин, за да го задържи назад, но вуйчо Мартин, който счете, че това е начало на опит за бягство, хвана здраво ръката на сестриния си син и го поведе безпощадно към вътрешността на сладкарничката, където спокойни мъже с малки мустачки вече седяха зад огромни вестници на стативи и извънредно малки чашки, от които не пиеха.

— Вуйчо, мислиш ли, че ще свирят? — запита той, като няма очертата думите с устните си.

По лицето на вуйчо Мартин премина усмивка.

— Не преди дванадесет, момчето ми — отговори той успокоително. И сам той се успокои. Но той намираше извънредно особена тази свръхчувствителност към музиката у човек, който сам има такива необикновени дарби в тази област. Самият той не бе особено музикален, но все пак достатъчно музикален, за да не се стеснява, когато друг свиреше. Да си кажем право, той дори не забелязваше дали изобщо свирят.

За десети път той убеждаваше Вилфред да не се тревожи от предстоящото им посещение у лекаря. Лекарят, разбира се, бе много известен в своите среди, но вуйчо Мартин му бе писал лично и бе получил много благоприятен отговор. У самия Мартин все повече нарастваше чувството, че е свръхчовек, откак се бе научил да разпознава особено важните мисли на момчето, изразени в безмълвните движения на устата му. Той бе стигнал до мисълта, че такива изкуства не бяха толкова мистични, ако човек се посветеше само на тях. Според него това важеше за всички области на живота. Един буден човек може да се научи и на най-невероятното. Стига само да има очи, с които да гледа.

От момента, когато започнаха това пътешествие, Вилфред бе обзет от чувство на преданост към вуйчо си. По предварителна уговорка майка му не ги изпрати на гарата. Оттогава те се чувствуваха като едно цяло — нещо ново и чуждо и за двамата. Принцип на вуйчо Мартин бе да предоставя на другите да направят от собствените му синове светски хора, да станат такива, каквито бъдещото им развитие щеше да изисква. Ето защо да води младия храненик сега, бе за него равносилно на това да покори нова страна на света. Освен това добрите му познания в чуждите езици му доставяха удоволствие да бъде в помощ на другите.

Вуйчо Мартин гледаше старателно часовника. Консултацията щеше да се състои в 10 часа, а приемната на лекаря не отстоеше на повече от четвърт час пеша. Изглежда, като че бе невъзможно за различните джобни и стенни часовници да преминат границата на девет и половина.

Когато най-после тръгнаха бавно из улиците, снегът бе почнал вече да се топи и градът получи облика, който той познаваше от толкова много търговски посещения и други приятни работи. Вуйчо Мартин бе успокоил своя сестрин син така старателно, че самият той стана нервен. Затова той продължи с успокоителните си наставления дотам, че Вилфред трябваше да пропъжда всичките му думи, за да не стигне до истерия. Той не възнамеряваше да кима или да клати глава, когато стои лице срещу лице със свръхчовека. Той изобщо искаше да постигне възможно най-много от надеждите по това пътуване, ако не за друго, то поне за да облече вуйчо Мартин с триумфа, че пътуването не е минало напразно. За своя собствен вътрешен мир той не хранеше никакви страхове в тази проста компания.

Домът бе обикновена къща от деветнадесети век, с твърде тясно стълбище. Самата стълба имаше дървена облицовка в кафяво със златна ивица, която се опитваше оптимистично да следва стълбите нагоре, но дълги парчета от нея бяха изчезнали от миенето и рушенето на времето. Вилфред хареса стълбището. То бе без излишни украшения. Имаше нещо анонимно в неговия вид и във вида на къщата, което му вдъхна доверие още от първия мит. Той нямаше нищо от самочувствието, характерно за пациенти, които биваха предмет на интереса на другите; за негово щастие той не бе нито смутен, нито уплашен. Той бе безразличен към всичко, освен към вуйчо Мартин.

Те бяха приети в малко преддверие от една любезна дама, която не отдаваше голямо значение на всичко това. На вратата имаше скромна табела. Нищо особено. Но дамата не бе облечена като милосърдна сестра. Нямаше дори професионалното изражение, чрез което сестрите защищават шефовете си от натрапници. Тя прочете внимателно визитната картичка на вуйчо Мартин, пъкна я в джоба на престилката си и помоли милостивите господа да седнат. На стената нямаше портрет на кайзера Франц Йосиф. Това бе първата стая в тази страна, в която Вилфред не видя този портрет. Вместо това на стените имаше две репродукции от Франс Халс, за които Вилфред обърна вниманието на вуйчо Мартин. Последният кимаше енергично, сякаш да предотврати по-нататъшни изблици от неприятно естество. На няколко пъти той прекара носната кърпа по челото си в иначе хладната стая. Посещението при лекаря предизвика в здравата му като кремък природа неприятна възбуда.

Никой от тях не забеляза, че вратата се отвори, когато лекарят се яви в стаята. Първото, което Вилфред видя, бе, че той беше много слаб. Второто беше ръкостискането. То бе крепко и бързо, без ни най-малка следа от тайните уверения, с които бе така свикнал при други лекари, които с цялото свое аз изглеждаше да казват: „Така, млади приятелю ние с тебе ще оправим всичко“.

После те седнаха в просторната приемна стая, в която нямаше лъскави предмети зад или пред стъклените врати, които да навеждат на мисълта, че докторът може да ги употреби, ако поиска. Това бе стая в кафяво, също с дървена облицовка, с тъмни кожени мебели и два тесни прозореца с колосани пердета, които сякаш бяха закачени същия ден. Лекарят поиздърпа малко стола си от масата така, че да не седи укрепен като зад някаква крепостна стена; после седна и заслуша спокойно заекващите обяснения на вуйчо Мартин за някои външни белези от картината на болестта. Вилфред седеше през цялото време и наблюдаваше кръгло подрязаната брада на лекаря. Тя бе малко посивяла — той навярно надхвърляше петдесетте с няколко години — но предимно кафява... и ръцете: Вилфред смяташе, че такъв чудотворен доктор трябва да има прозрачни, неспокойни ръце, приблизително като на вуйчо Рене, ръце, които в нервна тръпка могат да карат нещата да изчезват или да се появяват. Но ръцете на този лекар бяха малки, здрави и спокойни, и дори не бяха прекалено дълги. И в очите му съвсем липсваше оня хипнотизиращ жар, който би могъл да бъде така удобен за подчиняване на пациентите му. Вилфред бе малко разочарован. Нуждата от сензации винаги съществуваше у него и дебнеше. За миг го бе обхванало желание за нечувани случки. Той бе разочарован от този слаб човек, който така учтиво слушаше съвсем заблуждаващото изложение на неговия вуйчо.

Когато вуйчо Мартин свърши, лекарят стана и го помоли да си върви. Той не беше неучтив, но бе съвсем решителен. Вуйчо Мартин дишаше тежко, протестираше. Той бе пропътувал дългия път...

Не можеше ли Вилфред да намери сам обратния път към хотела? Ако не, човек можеше да поръча кола. Лекарят стоеше вече с протегнатата ръка. Вуйчо Мартин се огледа безшумно, но Вилфред само му кимна, тайно зарадван. Когато вуйчо Мартин излизаше от стаята, той му отправи поглед, който изразяваше твърде малка надежда, че ще се видят отново в този живот.

Премина ли усмивка по лицето на чуждия мъж? В такъв случай то бе само сянка от усмивка и все пак усмивка, която говореше: нека сега ние, двамата възрастни, да се разберем. На Вилфред му се дощя да каже нещо от благодарност, той се бореше с устните. Но лекарят го прекъсна с движение на ръката и отиде до прозореца. После се обърна и запита:

— Пеете ли?

Вилфред енергично поклати глава. Направи движения, с които да покаже, че свири. Другият тутакси го предупреди:

— Знам това. Знам също, че се интересувате много от живопис...

— Той посегна бързо към библиотеката, където различно големи и различно изхабени книги се биеха за място. Отвори една голяма книга, която лежеше напреки. Вилфред веднага отгатна, че вероятно съдържа репродукции. Лекарят отвори книгата наслуки и му я подаде. — Австрия е имала също своите големи художници — каза той. Картината представляваше лежаща до поток жена, заобиколена от дървета — от романтичната школа. Лекарят издърпа напред стола си до неговия. Те седяха и заедно прелистваха картините. Това бе един вид напречен разрез на всички времена: испански пещерни рисунки, египетски фараони със затворена безизразност, скални рисунки на елени с издути коремни в замръзнало движение. Лекарят прелистваше страниците наслуки. Липсваше каквато и да било преднамерена небрежност в движенията му, нямаше никакво умишлено спокойствие. Ясно бе, че книгата беше много употребявана; на няколко места в текста имаше бележки с мастило. На Вилфред му мина през ума, че човекът седеше и играеше ролята на негов вуйчо.

Почти в същия мит лекарят стана и затвори книгата. Той я остави и отново отиде към прозореца, където застана прав и погледна за секунда навън.

Глухият шум от екипажите с гумени колела едва достигаше горе до тях. Ето че той се обърна, направи няколко крачки към Вилфред и попита:

— Sie sprechen ja deutsch?^[1]

— Alber natürlich, Herr Professor!^[2] — отговори Вилфред моментално.

Премина ли усмивка по лицето на лекаря? Този път не. Никаква усмивка. Не така осезателно. Просто една тръпка в знак на разбиране. Вилфред седеше и устата му трепереше. Това бе първото, което той бе изговорил от три месеца. Той беше не толкова изненадан, колкото смутен.

Състоянието му на безразличие се стовари от гърба му или бе на път да се облекчи. Той започна да говори, важно бе за него да обясни на чужденеца австриец, че той не е симулирал през тези месеци, че той би могъл някак си да заговори, но когато да започне... Той смесваше своя отличен граматически немски, от който леля Клара бе така доволна, с изрази от всекидневнието, уверяваше непрекъснато, че не е имал нищо против да мами и лъже за много неща, но че точно това...

Сега лекарят се усмихваше — една открита усмивка, не широка и весела, усмивка, която се отразяваше повече в очите, отколкото в устата, но все пак тя не бе всезнаещата докторска усмивка, която обикновено говореше: спокойно, млади момко, хора като нас знаят всичко... Това бе усмивка... да, повече приятна, отколкото поощрителна, повече мъдра, отколкото знаеща.

Вилфред разказа много неща, предимно изненадващи неща. Този човек бе чужденец. Освен това бяха се натрупали много неща.

Те дълго седяха и разговаряха. Вилфред видя как слънцето се местеше в прозореца. Телефонът звъня на два пъти, лекарят го дигаше и говореше тихо и енергично, но през цялото време погледът му не се отместваше от погледа на Вилфред. Тогава Вилфред си мислеше, че той прилича на някого, когото познава — може би на баща му? Нещо в очите. Не, той приличаше на госпожа Фрисаксен... нещо без всякакви преструвки, една почтеност *зад* преструвката, *под* нея, не изявена като фасада, като някаква нова преструвка под знака на почтеността! Двата пъти, през които лекарят говори по телефона, бяха почти най-силните моменти от тяхното познанство, защото тогава *той* можеше да го проучва, тогава той можеше да даде пълна свобода на своето същество. Този човек не го свързваше както доктор Даниелсен в болницата или доктор Монсен у дома; той го освобождаваше, той нямаше тази маска на настойчив интерес, която в края на краищата така се налагаше, че сам той се чувствуваше свързан.

— Защо ме попитахте дали пея? — запита Вилфред след една пауза.

Докторът го погледна приятелски и сви рамене:

— Да, защо? Човек все трябва да пита нещо. Това за музиката...

— Случва ли се неми изведнъж да запяват?

— Случва се. Чели ли сте „Славейт“ на Андерсен?

— „Славе...“ — Вилфред почти веднага разбра. И прочете в лицето на лекаря момента, в който *той* схвана, че Вилфред е разбрал.
— Да, истина е това — продължи той и погледна надолу, — че аз се чувствах като изкуствения славей, който навивали. — Вилфред почувствува, че сълзите напират в очите му.

— Или като естествения — допълни лекарят. — Истинският славей, който е изгонен от интригантите.

Вилфред каза смутено:

— Аз бях ням за най-близките си, от тях онемях. Те ме направиха ням. Те направиха така, че да онемея.

Като обясняваше това, той викаше. Беше се разгорещил. Бързаше да се защити пред този човек, който познаваше „Славейт“.

Лекарят кимна един-единствен път. Но не с това прекалено потвърждаващо движение, което говори: разбирам, разбирам ви така добре, разбирам всичко. Само веднъж. Това бе съвсем достатъчно.

— И не смятате ли, че е наистина жестоко да продължавате да играете тази игра спрямо вашите близки? — попита той.

Сега той бе неочаквано строг. Вилфред поиска да възрази, но лекарят го прекъсна:

— Като казвам „игра“, не искам да кажа, че става дума за нещо неистинско, смятам, че това преструване вие сте възприели с цел да се самозащитите, разбирате ли?

Вилфред кимна, кимна много пъти. Той седеше и продължаваше да кима.

— Да, да, сега може да престанете с кимането — рече усмихнато лекарят. — Толкова лесно е човек да кара така. Човек подражава. Подражава сам себе си.

Вилфред никога не можеше да допусне, че това може да се изрази така точно. Той попита:

— Вие хипнотизатор ли сте?

Докторът се засмя:

— Не казвайте лоша дума за хипнозата, млади момко. Но тя е излишна тук. Няма защо да се страхувате.

— Аз не се страхувам — отвърна Вилфред твърдо.

Лекарят стана. Той отново отиде към прозореца и стаята отново се изпълни с тази тишина, която беше почти осезаема.

— Така ли? — запита лекарят и се обърна.

— Кое? Извинете...

— Не се ли страхувате? Вие казахте, че не ви е страх...

— Аз мислех за хипнозата...

— Или да кажем, че мислихте изобщо?

Вилфред изглеждаше засрамен.

— Естествено аз се страхувам — рече той тихо.

— Естествено, че се страхувате. Всички се страхуват. — Лекарят замълча за момент, отде до масата и седна. — Вие сте много зрял млад човек — каза той. — Вие сте живели, както казват, в защитна обстановка. Но искам да ви запitam. Имате ли сам вие желанието да се лекувате при мен?

— Но сега аз вече мога да говоря — отговори Вилфред. Той веднага съзна колко наивно звучеше това. Лекарят обаче стана и пристъпи към него. Едва сега Вилфред забеляза, че те бяха еднакво високи, да, може би той бе с косъм по висок от него.

— Имате право — каза лекарят. — И вие ми обещавате... но, не, няма какво да обещавате на мен чужденеца... Не виждате ли сам, че е най-добре отсега нататък да говорите?

Тези сълзи, тези проклети сълзи. Той не искаше сега да знае за тях. Той ги бе употребявал като някакво средство. С тях той можеше да играе ролята на развълнуван, както с усмивката можеше да играе ролята на весел. Но сега те дойдоха, те бяха тук, топли и отвратителни.

— Ах, да — каза лекарят, — ако само можехме да плачем — да плачем и да се смеем...

Той каза това така, сякаш го чувствуваше като нещо, което на него самия му липсва, както когато човек съзнава своята маловажност, но не е в състояние да направи нищо. Вилфред си мислеше, че ще е най-добре да се сбогува. Той бе чул, че този чуден доктор е твърде зает човек. Той стана. Лекарят бързо се приближи към него.

— С удоволствие бих искал да ви чуя да посвирите — рече той.

Вилфред се огледа в приемната стая. Но лекарят отиде към завесата срещу бюрото и отвори пълзящата врата. Откри се малка стая в златен плюш, една претрупано мебелирана стая с еркер към улицата и едно кафяво лъскаво пиано в единия от ъглите; то напомняше бюфета в къщата на Андреас.

— Какво обичате най-много да свирите? — попита лекарят и отиде към купа ноти върху малката масичка с пискюли.

Вилфред отговори като автомат:

— Бетовен.

— Наистина ли?

— Защо не? — Той изпитваше известна вътрешна съпротива срещу изкуското проникване на този човек.

— Може би предпочитате Дебюси? — запита той. — Лекарят се усмихна. — Аз попитах вие какво предпочитате?

— В момента Бах — отвърна непочтително Вилфред. Той отново трябваше да си зададе въпроса дали не премина слаба усмивка през това малко тясно лице; имаше нещо загрижено в него, което му наподобяваше орех, едновременно здраво и изхабено; то му напомняше на госпожа Фрисаксен.

Той изсвири една от малките прелюдии, след което премина към една fuga. Сам не забеляза как започна, но за пръв път от няколко месеца се чуваше да свири. Това бе един ясен и добър инструмент с малко слаб тон, но чист като самия човек.

Мислите му се върнаха назад. Беше като онзи път с „оркестъра“ в дома на вуйчо Рене; той не водеше и нямаше чувството, че го водят, надигаха се просто някакви сили, които живееха в него, без да бъдат негови, и на които той даваше пълен израз.

Когато мислите се върнаха, чувството спадна. Той стана смутено.

— Извинявайте — продума той. — И благодаря.

— Аз благодаря — каза лекарят и стана енергично. — За какво се извинявате?

Той стоеше безпомощно.

— Не зная. Аз ще си вървя сега.

Лекарят се забави за миг. После го последва в приемната стая и издърпа пълзящите врати. Колко чудно! Сега тази приемна стая му се стори като тяхната — у дома в Норвегия. Той се бе запътил към вратата, когато лекарят каза:

— Само един момент. Вие знаете, че постигнахме съгласие за... как да го наречем — държане, съобразно което трябва да говорите... — Той се усмихна. — Може би ще се обадите на вуйчо си и ще го предупредите, че си отивате?

За миг Вилфред се почувствува вкаменен, като че устните му се опънаха, устата затрепериха.

— Но ние не знаем къде е — промълви той дрезгаво.

Лекарят отговори мигновено:

— Можем да проверим в хотела, почакайте малко... — Той се замисли: — Струва ми се, че точно сега вуйчо ви седи в кафене „Моцарт“ и пие чаша бира.

Вилфред изведнъж се встрещи:

— „Моцарт“ — защо „Моцарт“?

— Защото това е един известен ресторант, в който туристите смятат, че най-добре чувствуват Виена. Разбира се, може и да е така, не зная.

— Извинявайте, господин професор — каза Вилфред. Той почувствува нещо комично в собствената си сериозност, но никак не го бе грижа за това. — Има ли нещо, за което да сте се уговорили предварително с вуйчо ми?

Прочутият лекар се засмя — този път една открита, напълно убедителна усмивка.

— Вие сте хитър млад човек — рече той весело. — Би било много приятно да ви имам като опонент за известно време... И така, ние постигнахме съгласие да телефонираме в „Моцарт“? — Той вдигна телефонната слушалка.

---

[1] Нали говорите немски? — Б.пр. ↑

[2] Разбира се, господин професоре. — Б.пр. ↑

Още при супата имаше вече две версии за преживяванията на вуйчо Мартин в кафене „Моцарт“. Едната, на лея Валборг, бе, че Мартин едва не припаднал, когато чул гласа на Вилфред по телефона. Другата, която се предаде от самия вуйчо Мартин, бе, че той чисто и просто е очаквал това, защото още от първия момент е изпитвал силна вяра в този доктор — чудотворец, и когато резултатът бил налице, той го посрещал спокойно и веднага уредил текущите си търговски работи и телеграфирал на сестра си.

Истина бе това, което вуйчо Мартин говореше — повече и не можеше да се иска. Той седял в „Моцарт“ и когато го повикали на телефона, той бил зает с други мисли и с чаша австрийска бира. Изпитвал най-голямо безпокойство за Вилфред и преди всичко желаел да го освободи от лапите на оня тъмен тип, за когото всъщност не знаели нищо.

Междувременно мислите му се отклонили, имало и други неща, за които трябвало да се погрижи, и когато Вилфредовото „добър ден, вуйчо“ се чуло на телефона, той, разбира се, ни най-малко не се учудил. За момент той бил забравил всичко това. После — да, после го възстановил в паметта си и се подготвил за приличен припадък.

Дотук и двете версии бяха верни.

За австрийския лекар се говореше колкото може по-малко. Семейството бе изживяло нещо, което бе вече превъзможнато. Мартин можеше всъщност да каже и това, че виенският лекар бе предложил да задържи момчето, за да го лекува по-продължително. Той бе употребил думи като травма, бе споменал невроза. Но вуйчо Мартин го бе отрязал много умело с факта, че момчето си е възвърнало сега способността да говори и че рози има и у дома им, в Норвегия. Леля Валборг не бе така весела, когато той разказваше по тоя начин.

Сега те бяха изживели всичко това. Не бе редно да се говори за това, което е минало. Редно бе да се придържат към настоящето. Пък и

това минало беше неприятно. Сузана Саген се възстанови необикновено бързо. Тя не носеше вече никакъв вълнен шал и нямаше нищо старческо в благородното ѝ държане или в закръглената ѝ усмивка, с която посрещаше гостите с „добре дошли“.

Вилфред за съжаление не беше вкъщи. Той би се радвал на възможността да поздрави всички, но не бе вкъщи. Той отново се бе хвърлил в училището и в свиренето на пиано с най-голямо усърдие. Сега беше в консерваторията и щеше да дойде по-късно.

Вилфред не беше в консерваторията. Той бе посетил набързо един ресторант на Стортинтсгатен. Сега седеше на една пейка в парка Фрогнер и спореше с Мириям на музикални теми.

Той каза:

— Не забелязваш ли, че той се гърчи, целият Моцарт се извива и се гърчи, за да се хареса? Не можеш ли да чуеш как се докарва пред своя горд баща цял живот? Той е бил и нещастно влюбен. И това си е позволил. Всичко у него е било както трябва да бъде.

Мириям се усмихна. Тя бе учудена от тази разгорещеност, от явната несправедливост в почти всичко, което той каза. Той като че ли искаше да бъде несправедлив във всичко, за което говореше. Усмивката ѝ бе нейният начин да му се противопоставя. Той знаеше това, той знаеше всичко предварително, това момче, което бе така различно от всичко, с което тя самата бе свикнала.

— И всички тия приказки за грация, за хармония... — Вилфред запали десетата си цигара на пейката и се загледа враждебно в тъмната пролетна вечер с тънка мъгла над езерата. — Виж сега онези лебеди, които ние, хората, пускаме навсякъде, където има вода. Какво искаме ние от тях? Хармония, движение; пускаме ги, за да ни харесват, нещо повече: за да изградят у нас представа за някакво въображаемо щастие — да, щастие за нас и за самите лебеди. Но вгледай се в движенията им! О, те се плъзгат с величествено спокойствие, у тях има нещо възвишено, просто защото плуват така и защото шията им е толкова дълга, че трябва да си дърпат главите високо. Все трябва да се направи нещо с една такава дълга шия. Но ти самата виждаш как се гонят един друг, как се измъчват взаимно. В очите им също има нещо сбъркано, сигурно за да имат малко поле на зрение и да се засили тяхната недоверчивост.

Тя трябваше да се засмее. Но невинаги смехът ѝ бе щастлив. Изпитваше известна топлина към това момче, което тя признаваше само наполовина.

— Не разбирам — каза тя, — като че вие бързате да разкриете всичко, да намерите грешка във всичко.

— Вие? — удиви се той.

— Да, вие. Не забравяй, че аз съм живяла почти изключително в средата на моите близки, а те са евреи. Ние не търсим само грешките си в семейството, за нас това не е най-важното. Караме се малко, не се дразним толкова от това, което мислим за грешно.

Той изведнъж стана сериозен.

— Твоят баща, знам, че той е преживял тежки времена...

— Баща ми? Да, разбира се, и баща ми. Защо питаш винаги за баща ми? Другите, чичовците ми, вуйчо ми, всички са преживели ужасни времена. Всички евреи в Галиция са прекарвали много зле, всички, които не са имали нищо.

— А които са имали нещо?

— И те сигурно са били зле по свой начин. Но мнозина от тях са откупили свободата си. Мнозина от тях са помагали на другите. На нас ни помогнаха и сега сме добре.

Той седеше и обмисляше думите ѝ. Тя употребяваше изрази като „добър“, като че хората бяха добри. Тя имаше способността да минава над нещата, да ги прикрива. А той имаше способността да изтъква противоречието на всичко, което човек знаеше.

— Какво значи това, че сте добре?

Тя го погледна учудено:

— Какво значи? Е, например материално. Освен това приятно е да бъдем заедно. Брат ми е известен юрист, ти знаеш това.

— Аз имам един приятел, който ходи във вечерно училище — рече той.

Тя седеше и гледаше лебедите. Той беше прав, че те изглеждаха зли. И движенията им също не бяха само величествено спокойни, нещо, което тя винаги изразяваше с „подобно на кралица“.

— Зная какво мислиш — каза тя. — Ти не можеш да разбереш, че да се стремиш към нещо, може да бъде известно преимущество. Вечерно училище, консерватория... Но това прави хората по-

щастливи! — заяви тя, радостна от това, че намери някакво разрешение.

— Радва ли ги това — да станат по-щастливи?

Той говореше тихо. Не я питаше. Но тя каза:

— Защо помрачаваш душата си?

— Не разбирам защо пък всички трябва да бъдат така щастливи?

— отвърна той сърдито.

— Да, наистина — нали твоят Моцарт не е бил щастлив!

— Мислиш ли? Аз считам, че той просто е позирал.

— Като тебе! — каза тя разпалено. — Точно както правиш ти. Ходиш и ближеш раните си. Това правиш.

— Знам това, но от него не ставам по-радостен — каза той упорито.

— Да, но ти не го и искаш. Никой от тия, които се самосъжаляват, не става по-радостен. Това би му струвало много усилия. Точно това казваш и *ти*.

— Мириям — продума той, — аз мисля, че те обичам.

Сега тя утихна съвсем. Тя имаше свой начин да седи неподвижно, който бе повече от състоянието между две движения. По повърхността на пясъчната настилка имаше още тънка снежна ивица. Тя като че ли я бе хипнотизирала.

— Аз никога няма да се оженя за друг, освен за евреин — каза тя. — Никога не ще си позволя да обичам друг, освен този, за когото ще се оженя.

Той се замисли и като че ли някакъв студен пламък го обгаряше през всичкото време: тя е добра, това е истина. Човек трябва да бъде такъв. Тази мисъл го нервира.

— Менковиц в класа по цигулка е достатъчно евреин.

— Да — каза тя. И веднага след това: — Той е способен и като учител.

„Е, та какво — мислеше той възбуден. — И това, на всичко отгоре. Бяхме добри приятели, изпрацахме се до вкъщи, може би я обичам. Северното сияние.“

— Аз те обичам, когато има северно сияние — каза тя, леко усмихната. — На стената на „Ураниенборг“. Тогава те обичам.

Проклетият инстинкт. Беше ли казал той „северно сияние“? Тя бе седяла до него и бе отгатвала, това бе правила тя. Като майка му, като

ерна, като Кристине. Винаги ли мислите му бяха толкова лесни за проследяване?

— Когато не искаше да ме видиш, когато беше болен... — почна тя.

Той не ѝ помогна. Той гледаше лебедите. Те плуваха по някаква система, обикаляха се един друг. Когато *той* искаше, тя не искаше. Когато *тя* може би искаше, идваше трети. Тогава първият се нахвърляше върху третия, докато *тя* плуваше нататък със спокойни движения. Величествени.

— Аз стоях отвън три четвърти час, преди да посмея да звънна.

Е, та какво... Веднъж той бе звъннал у Андреас и се бе промъкнал и скрил по стълбите, за да изиграе номер на възрастната прислужница. Така бе то с него, с тези, които не бяха добри.

— Мислиш ли, че е особено весело да бъдеш ням? Да се сражаваш с гърлото си, когато някой те гледа?

— Може би щях да те накарам да проговориш — каза тя. — Аз вярвах в това.

Тя е вярвала, че може да го накара да проговори. Ах, така, значи, в това е вярвала тя. А после се представяше толкова кротка като църковна служителка.

— А защо точно ти?

С леко движение на безнадеждност, тя каза:

— Часът свърши.

Часът свърши. Нейният час за свирене свърши. Тя също бе избягала, за да бъде заедно с него; бе и излъгала, тя, която никога не лъжеше. Тя се бе отказала от възможността да види своя Менковиц...

— Би трябвало да се трогна — рече той. — Най-добре е да вървим. Впрочем и аз имам семейство у дома. Заклали са цяло теле.

— Това е повече, отколкото заслужаваш — каза тя и стана.

Той също стана. Погледна раздразнено към лебедите:

— Това бе повече, отколкото е заслужавал и оня глупец от библията. Но те все пак го направили. Те винаги колят телета.

Те се разделиха при дървената врата на Киркевейн. Той я видя как забърза към Мунтегате. Дълбоките дири от колите бяха изпълнени със златиста вода — отражение на червеното небе.

— Цигулката ти! — извика той изведнъж. Той стоеше с цигулката ѝ в ръка. В същия миг се появи една голяма бирена кола,

теглена от два силни коня. Той трябваше да отскочи бързо, за да избегне копитата. Той стоеше сега, опръскан от водата, събрала се в дълбоките дири на колелата.

— Забеляза ли, че беше златна — каза той и се засмя срещу й.

Тя стоеше ужасена. Беше видяла колата да идва. Коларят се обърна разбеснял и го попита да не е сляп.

— Ням! — отвърна той, като издаде устата си и направи един кръг пред челото с показалеца си.

— Ти си луд — засмя се тя. — Какво искаш да кажеш с това, че водата била златна?

— Тази вода — отговори той и посочи панталоните си, — тази мръсна вода, която Лили ще има удоволствието да изчисти, тя беше златна при залеза на слънцето. Ти не забеляза ли?

И двамата отправиха поглед нагоре по протежение на Киркевейн, чак до онези брези, откъдето започваше Майорстуен. Червеното като съмга небе бе очертало дирите от колелата по целия път като две златни линии.

— Подобно на лебедите — каза тя и се засмя тихо. — Но нека бъдат златни тогава. Нека и лебедите да извисяват глави във въздуха. Нека си ги спомняш така. Тогава ще можеш да си изпереш сам панталоните и да си спомняш, че са били златни.

Нейните очи бяха също златни. Две слънца, които залязват или изгряват. Той не знаеше кое точно.

— За мен те сигурно залязват — промълви той и й подаде цигулката.

— Кой залязват?

Тя не разбра. Той пристъпи бързо към нея и я целуна по двете очи.

— Тези двете — каза той.

Той стоеше и махаше с ръка. Тя се обърна и му махна. После той престана да маха, но продължи да стои там. Далеч по улицата тя се обърна. Тя махаше. И той махна. Той изтича малко напред и се спря. После се върна в парка. Хвърли един камък към лебедите, но не улучи. Появи се пазач, който запита ядосано той ли е хвърлил камък по лебедите.

— Да — отвърна Вилфред. — Искате ли да знаете името ми?

Пазачът се отдръпна уплашено. Той застана под едно дърво и го заразглежда. Не мръдна оттам, преди младият мъж да се упъти към изхода.

— Този поглед! — мърмореше той.

Когато пристигна на Драменсвейн, той застана пред къщата и не посмя да влезе. Той ги видя да седят там, както винаги ги бе виждал и както винаги бе отгатвал думите им, преди да ги изрекат. Сега те седяха и очакваха неговото появяване. О, те щяха да се покажат съвсем равнодушни, нито за миг нямаше да спрат заниманията си, обратното, те щяха да продължат да си говорят, леля Валборг и леля Клара щяха да седят като залепени за своята игра Го-Банг, докато някой го зърне и каже: хей, та това наистина е Вилфред. Как върви музиката, момче?

И всичко това, защото те бяха доброжелателни към него — твърде доброжелателни. Той можеше да им отвърне с нещо за награда — любов. Но не от него. Не неговата любов. Той можеше да им даде някаква любов; майката — той можеше да я дари със синовна любов, някоя синовна, коя и да е.

А можеше ли също да помоли леля Клара да ѝ види брошката? Не, благоприличието не му позволяваше да стори това, те не можеха да искат от него да се връща отново към детинството си. Но той можеше да го направи. Можеше да му хрумне да го направи. Да помоли леля Клара да разтвори брошката си, първото капаче, след това второто. Ако имаше късмет, той би могъл да извърши това.

На вуйчо Мартин можеше да изрази своята благодарност. Не съвсем. Не за Виена. Това е минало. Човек превъзмогва някои неща и те вече не съществуват.

Но ако човек не ги е превъзмогнал? Ако тия неща не бяха отминали? Ако всеки преживян момент представляваше един свят сам за себе си, без предпоставки в миналото и без последици в бъдещето? Ако всеки момент представляваше един организъм, начало и край на всички неща — би ли могъл тогава човек да му отнеме живота? Това значи, че би трябвало да се упражни насилие. И какво правеха те с нещата, които не са превъзмогнали — триеха ли ги с някаква зацапана гума? Магическата гума, която изтрива всичко, фокус-мокус...

Така бе стояла и Мириям пред вратата, без да посмее да позвъни. Това наистина би трябвало да го трогне. Да, но той бе трогнат. Ако тя не разбираше това, толкова по-добре. Тя си имаше своя цигулар, нейният брат бе юрист.

Освен това той не бе говорил, че ще се жени. За това човек трябваше да изчака, докато стане двадесет и пет годишен. Дотогава момиче като Мириям би трябвало да бъде майка от десет години. Тя трябваше да стане майка сега. Затова той трябваше да е мислил.

Не, той не смееше да влезе. Тоест смееше... Той можеше да мине през верандата. Тогава нямаше защо да се преструват на изненадани. Ако тръгнеш по тоя път, щеше да се появи зад тях. И като награда той можеше наистина да чуе някой да каже нещо. А това би било неприятно.

Той обиколи къщата до страната, която гледаше към залива Фрогнер.

Оскархол се издигаше отсреща бял и без сянка като парче тебешир под мъртвото небе. Някакъв влак фучеше наблизо. Той изтича в шума нагоре по стълбите и се спря.

Там долу на стълбите бе седяла Кристине. Тогава тя бе плакала горчиво над един живот, от който не стана нищо повече. Или може би над някакъв сладкиш, който ѝ предстоеше да направи? Откъде можеше да знае той? Сега тя бе там, вътре. Той не я бе виждал от деня, когато набързо го бе посетила горе у него и когато не му бе казала сбогом. Историята бе забравена. Историите се сменят. Човек ги превъзмогва. Фокус-мокус.

Той постоя и леко се поослуша. Вуйчо Рене водеше разговора. Не си струваше в такъв случай да се подслушва. По-добре бе да се слуша. Той влезе бързо през малката странична врата и докато все още бе горе върху ниския подиум, поздрави високо:

— Добър ден, мамо, добър ден на всички!

И той тръгна към тях, щастливо, прилично, радостно — точно както го искаха. Леля Кристине имаше сиви кичури в косата. Това бе първото, което забеляза. Той не преставаше да ги гледа, това навярно я огорчаваше. Изглежда, че тя няма вече никого, за когото да ги боядисва, мислеше си той.

Те бяха щастливи да го видят. Защо да не им позволи това, та да бъде и той щастлив? Той не помоли леля си Клара да види брошката ѝ,

но направи достатъчно, за да ѝ покаже, че не я е забравил. Той бързо я посочи и каза:

— Брошката... Трябва да знаеш, че аз наистина отлично се справих с граматиката във Виена...

Да, и това бе казано. Иначе никой нямаше да го спомене. Сега те престанаха да мълчат и излезе така, сякаш през цялото време бяха говорили именно за него. Винаги се случваше така с нещата, които изобщо не бяха споменавани. Важното бе те да се кажат първо, а не после, просто да се загатнат. Важното бе всички да бъдат радостни, тогава щяха да бъдат добре. У Мириям бяха добре. Те бяха добри. Тя свиреше на цигулка за бедните.

Обиколката бе извършена. Сега той трябваше да се погрижи за ядене. След като най-после се освободи от тях, той почна да прави гримаси. Майка му го последва, но той скри лицето си с ръце, така че тя не можа да види нищо. Той трябваше да си задържи гримасите сега, когато можеше да говори. Те не можеха да му отнемат всичко. Един ден той щеше да се откъсне от тях. Тогава щеше да се залови за нещо друго. Накрая нямаше да прави нищо. С баща му бе станало така.

Но майка му не трябваше да седи заедно с него. Може да получи пристъп на честност, за да я зарадва: не е бил в консерваторията, седял е на една пейка, в един парк, заедно с едно момиче. Тя щеше да се зарадва тогава на тази безотговорност и на това, че само той и тя знаеха тази тайна. Затова тя не биваше да бъде с него сега. Той трябваше да бърза да яде. Той наистина искаше да я зарадва с нещо. Но не с малкото, което пазеше за самия себе си. То бе така малко, че вече се бе раздвоило. Изпи една чашка червено вино, и още една. Мислеше си: това, което е изцяло негово, не трябваше да остава тъй малко, то можеше да приеме големи размери!

Той изпи няколко порядъчни чаши вино към пържените глухари. Взе и една чаша шери — бренди със сиренето и една малка чаша портвайн. Преди да стане, той се огледа бързо наоколо и изпи още няколко чаши от това, което бе останало там. Беше свикнал да прави това от време на време. Толкова леко му ставаше тогава. Да, тогава нещата можеха да приемат достатъчно големи размери. Не знаеше какви точно неща, но вероятно ги имаше много. Някога той се бе забавлявал с кражби и малки нападения, бе играл с момчета, които бяха твърде находчиви. Можеше да има много неща от този вид. Той

сгъна салфетката и си взе светкавично още една чаша портвайн, преди да влезе при другите.

Но той се спря на вратата. Споменато бе едно име, на един свещеник. Може би да е случайност, но това му напомняше за конфирмацията. Той стоеше там, бе късно да се престори, че не е чул. Свещеникът се казваше Шуб или нещо такова. Всички мечтаеха за него, конфирмираха децата си в гарнизонната църква, само за да го видят. Той бил изключителен, така човечен, като че не бил свещеник. Това бе най-голямото признание, до което можеше да се стигне за един свещеник. Ето че го споменаха пак. Вилфред каза:

— Той би могъл да ме кръсти веднага!

Настъпи мъртва тишина. Кристина се смееше, леко джавкайки, а вуйчо Рене — безшумно. Смееше се и майка му, и леля Валборг Леля Клара чистеше носа си, доколкото той можеше да види.

— Да, аз си помислих за тази конфирмация — рече той необуздано и пристъпи към тях. — Мама не е особена християнка. Това навярно е вуйчо Мартин... Скъпи вуйчо, на теб, комуто аз имам толкова много да благодаря...

Дали ще мине?

Да, мина. Те бяха говорили *именно* за конфирмацията. Тя не ги интересуваше ни най-малко, никого от тях. Вуйчо Мартин бе той, който уверяваше, че е практически човек да има кръщелно свидетелство, когато си изкарва паспорт изобщо...

Да, и това мина. Беше ли наистина възможно открито да кажеш нещо и с това да се уредят работите, вместо да ги отминаваш, да се изплъзваш, докато ги забравят...

Изглежда, че наистина мина. Само човек да е достатъчно дързък. Само да си е пийнал малко. Но те не знаеха това.

И това мина. Мислите му блуждаеха в главата, но съвсем не бяха в безпорядък. Може би така постъпваха у дома на Мириям. Говореха открито. Не, това не можеше да бъде така. То бе само еднократна проява.

Вуйчо Мартин каза:

— Аз мисля, че момчето почти има право, Сузи — да, ако ти не си много заинтересувана от онова там... удостоверението?

Майка му се засмя. Тя не се интересуваше от това, не се интересуваше от нищо, стига всички да са доволни. Всичко в нейния

свят ѝ бе изглеждало така променливо. Сега светът отново почна да прилича на себе си. Тя не бе особено заинтересувана. Тъй да се каже, нещата бяха в ред. Вилфред си бе тук, все едно че бе кръстен.

Той им свири. Свири им по желание. Когато вуйчо Рене предложи Моцарт, то свири Моцарт. Не мина добре, но вуйчо Рене го бе поискал. Вилфред му благодари още веднъж за репродукциите. Те можеха да се изваждат от книгата и да се закачат. Вуйчо Рене изглеждаше ужасен от това. Но Вилфред нямаше да ги закача. Невинаги човек трябваше да вижда всичко. Вуйчо Рене въздъхва облекчено.

Вуйчо Мартин седеше със своето уиски. Вилфред пи наздравица напреко през масата с една въображаема чаша, като благодари и намигна. Така той отново направи нещо излишно. Той чувствуваше, че почва да прекалява. Но имаше желанието да прави подобни неща. Когато леля Клара го попита за училището, той отговори, че то върви добре, че върви застрашително добре, че това училище изобщо е някаква грешка. Те се засмяха. Мислеха, че той е щастлив. Те имаха дял в това. То бе тяхна заслуга. Най-малкото, което можеше да стори за тях, бе да попрекали.

— Въпросът е там, че аз съм доста надарен — каза той. — Ние сме талантливо семейство, вижте близнаците на вуйчо Мартин, те почти станаха англичани.

Да, той сега наистина прекали много. Те престанаха да бъдат вече така спокойни. Най-малкото двете лели се спогледаха. Той отиде в столовата и изпи няколко чаши от това, което бе останало. За него бе добре дошло, че там имаше какво да пийне. После се върна обратно и седна тихо. Бе въздържано любезен. Не бе ли това едно семейно общество и най-малкото, което човек можеше да направи в него, бе да бъде весел, весел и любезен в подходяща последователност. И да прекалява...

Да, той сега ще поправи всичко. Ще го направи все по-добро и по-добро. Но човек не може да не прекалява, ако иска да върши само добро. Любезността му стана така силна, че почна да взима превес. Със своята тиха уединеност той предизвика въпросителните погледи на другите. Не бе ли това едно семейно общество, една вечеря на всички, които бяха преживели тази история? Всеки от тях имаше да преживее по нещо. Всеки един имаше своето малко нещо. Той седеше

при тях и ги гледаше. Отклони леля Валборг и леля Клара от играта им. Той им посочваше всеки идващ ход, сам замисляше ходовете, така че те имаха чувството, че местят кръглите картонени кубчета по чужда воля. Той погледна чашата с уиски на вуйчо Мартин и като светкавица пристигна с шише сифон. Вуйчо Мартин се нервира и разсеяно изпразни една чаша. Той показа на вуйчо Рене един фокус с два пръстена и една копринена носна кърпа. Три пъти извърши фокуса, който бе научил в училище. Майка му и Кристине говореха нещо тихо, говореха тихо и въздържано ей тъй за нищо, както правят хората, когато искат да отвлекат вниманието на другите. Той даде вид, че ги слуша и техният разговор не постигна целта си. Той погледна Кристине, събличайки я за миг с поглед. На дамите той донесе аполинарис^[1]. Излишно бе да безпокои Лили за такава малка услуга. Донесе шишетата на два пъти, като всеки път при отиването в столовата изпиваше по една малка чашка. Бе забравил да вземе чашки за тях и отиде още веднъж. Тогава изпи една малка чашка, и още една. Беше забравил леля Клара и отиде още веднъж.

— Не можеш ли да спреш за малко на едно място — каза майка му, — почваш да ме нервираш.

Той седна. Седна и така се задълбочи в проучване на извънредно малките карти за пасианс на леля Шарлота, че тишината около него зашумя. Да, тук щеше да се върши само добро, но то не биваше да се върши шумно. Та не бе ли той най-младата издънка на рода и не можеше ли той да бъде за пример на своите необикновени братовчеди, които бяха станали направо англичани? Не бе ли той школуван до съвършенство в тоя спорт да се харесва — да, той щеше да им се харесва сега до смърт. Той обикаляше тихо и си заемаше чашка след чашка. Никой не можеше да го обвини, че шуми и дразни някого. Обратно, той бе наложил на всичките си движения някакво магнетично спокойствие. Забеляза дискретния поглед на майка си, потънала в безкрайни разговори за празни и празни неща. Този поглед го съпровождаше, той бе хипнотизиран от бавността, която Вилфред си бе наложил по нейно желание. Момчето седеше като стена и оставяше малките чашки да се надигат една след друга, сякаш се изкачваха по извънредно малки стълбички към все по-големи и по-големи височини.

Телефонът в хола позвъня. Вилфред не скочи, стана бавно, предпазливо — така, че никой да не се почувствува обезпокоен — и

затвори вратата след себе си. В стаята настъпи мъртва тишина. Той чуваше тишината зад себе си, когато отиде до телефона и дигна слушалката.

— Момчето е пияно — каза вуйчо Мартин.

Госпожа Саген стана и донесе пури за господата.

— Приказки! — отвърна тя на вуйчо Мартин. — Има ли някой желание да изиграе една партия крокет в градината?

— Ако още можем да виждаме топките — каза снизходително леля Шарлота.

Вилфред се забави при телефона. Те почнаха да се ослушват. Кристине каза:

— Можехме да се облечем...

Тя тръгна към вратата, но се спря. Не искаше да го срещне сама навън, освен това той говореше по телефона. Всички бяха като хипнотизирани от телефонния му разговор, от неговото отсъствие. Когато той се върна, те сякаш се освободиха от нещо. След като разбра за какво говорят, той тутакси донесе дрехи за дамите. Те щяха да играят крокет, една мирна игра — гаранция за хармоничното им настроение. Донесе всички дрехи, които намери в гардероба, натрупа ги едни върху други, палта и якета, и се впусна да помага по всички възможни начини.

— Господи — обади се леля Шарлота, — ние като че сме тръгнали към Северния полюс!

— Майка му попита:

— Кой се обади?

— Андреас — отговори Вилфред, — той пак е забравил уроците.

Вуйчо Мартин се намеси:

— Андреас? — Това не е ли оня твой приятел с очилата, който има вид на слабоумен?

Изцяло пременени, дамите се проточиха по верандата и надолу към игрището за крокет във вид на празносчитаща се тълпа. Вилфред разпредели учтиво чукчетата и се върна вътре. От него бе отлетяла всякаква радост.

— Андреас не е слабоумен — заяви той студено.

Вуйчо Мартин подскочи:

— Аз мислех, че той... както ти самият каза...

Вилфред чувствуваше как огънят бушува в него.

— Андреас е едно много способно момче — каза той.

— Да, да — потвърди вуйчо Мартин.

— Много способно — продължи Вийпфред. — Той ходи във вечерно училище. От него ще стане нещо.

Вуйчо Мартин отрязва върха на една пура със свършена точност.

— Неговият баща е в много стеснени обстоятелства — каза Вилфред. — А майката е болна!

За да сложи край на всичко, вуйчо Мартин рече:

— Жалко. Наистина, много жалко.

— Безнадеждно болна — продължи Вилфред свадливо. — Той има двама братя. Единият препарира птици и употребява арсеник.

Вуйчо Мартин въртеше печално чашата. Той се замисли върху писмото от училището, което сестра му бе показала веднъж. Имаше нещо с онова мастило...

— Би ли желал да ми подадеш онази пепелница? — попита той.

— Той ги продава на музея — птиците. Аз мисля всъщност, че баща му пие.

Никога не му бе минавало на ум, че бащата на Андреас пие. Всичката му веселост се бе изпарила. Той не бе вече Щастливия Малък лорд. Ректорът се бе обадил по телефона. Искаше да говори с майка му. Той бе казал, че майка му не е вкъщи. В последно време се бяха случили няколко малки нарушения на правилата в училище. Той очакваше, че ще има телефонно повикване или писмо. Изглежда, че той никога нямаше да се отърси от тия дреболии...

— В стеснени обстоятелства — продължи той свадливо, — в съвсем стеснени обстоятелства.

— Слушай, момчето ми — каза вуйчо Мартин тихо, — ти никога не бива да се напиваш в присъствието на семейството.

Вилфред го погледна учудено.

— Човек може да пийва по малко, може да бъде и заедно със семейството, но никога двете неща едновременно...

Вуйчо Рене, който непрекъснато обикаляше и разглеждаше разни неща, се приближи:

— Много глупаво поставена — каза той за иконата над входа, водещ към ориенталския кът.

Дреболиите. Те се въртяха навсякъде наоколо. Това именно искаше да разкаже той на лекаря във Виена, за всички тия неща, които

постоянно се повтаряха и се сплитаха около него като мрежа.

— Благодаря за напомнянето — каза той на вуйчо Мартин, когато вуйчо Рене отново се отдалечи.

— И аз благодаря — рече вуйчо Мартин добродушно. — Ти впрочем се разви малко преждевременно, доколкото разбирам аз...

Вилфред го погледна тъпо. Вуйчо Мартин беше светски човек, той знаеше как да се държи, той бе либерал с мярка. Той имаше двама сина, на които не говореше неприятни неща. Той бе човек, който познаваше нещата и умееше да се освобождава от тях.

— И после? — заупорства Вилфред.

Вуйчо Мартин повдигна рамене. Вуйчо Рене дойде и предложи да се разходят преди вечеря.

— Ние, тримата джентълмени?

Вуйчо Мартин благодари одобрително. Той не бе човек, който обича продължителните неприятности. „Брат на майка ми“ — помисли си Вилфред. Той каза:

— Мисля, че е по-добре да се кача за малко горе.

Той пхна пръстите в гърлото си и глътна два аспирина. Вуйчо Мартин имаше право. Човек не бива да се напива в присъствие на семейството. Човек изобщо не бива да се напива. Онази история в училището — три момчета бяха отишли в салона за ръчна работа и бяха пили през време на почивката. Вилфред беше донесъл нещо за пиене. Всичко бе така невинно, но едно от момчетата стана свадливо в час по вероучение и каза, че Исус бил социалист.

Тези директори — не можеха ли да не играят на господата в собствените си училища? Защо им трябва да клюкарствуват по къщите? Той самият бе твърде стар за това, твърде възрастен. Той ще отиде при този директор утре и ще му каже няколко думи, за да ликвидира с тази история.

Той си полегна малко горе. Да, край на дреболиите! Да се махнат от света! Това е паролата. Да се махнат от света или всички дреболии, или самият той! Ако имаше защо, човек също може да ликвидира със себе си, ако не можеше да се ликвидира с празните неща, ако те не искаха... Или ако непрекъснато се увеличаваха и ставаха все по-големи и не искаха да изчезнат...

Преди да заспи, той хвърли бърз поглед към портрета на баща си... така човек можеше да изчезне от света.

---

[1] Вид минерална вода — Б.пр. ↑

Полазиха го мравки, той беше гол. В раните си имаше борови игли. Изтърколи се бавно на колене, опитвайки се да пропълзи понавътре в гората. Но главата му бе само скълцано стъкло. Отново легна: да става, каквото ще. Сенки в непознати форми язدهха като тежки рицари през мозъка му и оставяха кратери от светлина.

Тези рани... Той прокара предпазливо несигурните върхове на пръстите на едната си ръка по дължината на другата, от лакътя надолу. Но пръстите се върнаха обратно, ужасени от това, което почувствуваха. С едната ръка се опипа горе, около очите. Сякаш бяха чужди очи или чужда ръка. Малки тъмносини повеи от спомени изскачаха, стенийки, и оставяха острови от горящ огън. *Това* не можеше да бъде истина. И *онова* не... Спомените се трупаха и растяха като развълнувано море. После всичко безжалостно се оттегляше — докато нещо се появи отново, и той се хващаше за друга картина от спомени, не така ужасна.

Келнер! На едно място той бе пожелал да играе ролята на швед. Той бе извикал един *келнер*. Какво беше това? Бяха дотичали облечени в черно мъже. Това трябва да е било... това трябва да е било — къде?

Той бе разказвал за своя баща. Наистина! Тъкмо за своя строг баща — О, ако те знаеха колко строг бе той. Като си махнеше ръкавелите и ги поставеше на писалищната маса, че като вземеше тръстикования бастун зад огледалото... Бяха го изхвърлили навън — не, чакай, бяха го помолили да излезе. Един оберкелнер с червеникава, намазана с брилянтин коса в прилепнала прическа — но това не беше там... Той молеше бога за безкраен, спокоен сън и сънят дойде, но не спокоен. Той настъпи с червени светкавици, изпълнен с безшумни видения, и не бе безкраен, защото го сменяха бели, ясни промеждутъци, които светеха от безгранична болка.

За миг той се надигна и погледна учудено боровете наоколо, после изпадна в несвяст, прекъсван постоянно от напирасци болки.

Малките гостилници с изцапани покривки и бели сервитьори, прилични на жаби с пъпчиви глави — на едно такова място бе той, когато бе извикал келнера. Имаше много такива гостилнички: кафенета

с мълчаливи мъже с малки шишета и червендалести, уморени до смърт дебели мъже зад големи чаши — те седяха в ниши. Толкова много бяха тези кафенета, като дълбоко вдълбани дупки в къщите, пълни с бащи. Той ги бе наблюдавал любопитно, жаден за открития. Бе се справил добре. Изпил бе няколко малки чашки и бе тих. По едно време му се бе доцяло да поизвика малко... Къде се бе случило това? Кога? Да, да — майка му бе на село, той бе сам в града, бе пристигнал с парахода, щеше отново да отпътува, то бе — да, може би бе вчера. Но това изглеждаше невероятно.

Ресторант „Фримюрерложен“. Точно така. Той беше открил тайната на дремещите зад чашите си бащи и малките гостилници, беше се справил добре. После бе отишъл в ресторант „Фримюрерложен“. Тогава той бе добре облеченият млад мъж. Той яде поред от няколко ястия и пи скъпо бяло бордо. Говореше с френски акцент и беседва с домакина. Бе много доволен от яденето и пиенето.

И май че, когато стигна до кафето, оттогава му тръгна на зле. Масата бе пълна с добре облечени хора, самият той бе също добре облечен, всичко беше добре. Той поръча коняк.

Оберкелнерът бе дошъл. Той се наведе над масата така, че човек можеше да проследи правия път в червеникавата му коса; той се наведе дискретно над масата и попита за възрастта на младия господин.

Възраст? Двадесет и една. Често го взимаха за деветнадесет и затова сега бе добре да се прибави малко. — Би ли могъл по някакъв начин да удостовери това? Такова е нареждането, оберкелнерът съжаляваше — някакви книжа например? Какви книжа? Да, някакво свидетелство. А трябва ли, като скита човек, да носи свидетелство със себе си? Е, в противен случай... Какъв вид свидетелство? Кръщелно? Но извинявайте, той е мохамеданин, може би не сервират на мохамедани? Той празнуваше своя мохамедански Сабат^[1], ако, разбира се, оберкелнерът е чул да се говори за това? Тогава той се обърна към Мека и пи коняк... Но той не бе изхвърлен. Мъжът с правия път изслуша празните му приказки с най-голямо снизхождение и го помоли да си плати. После застана подканящо до изхода, давайки му знак с очи. Той бе напуснал ресторант „Фримюрерложен“ по принуда, но порядъчно, между препълнените маси с хора, които се подхилваха, а може би се и обръщаха да го гледат.

После? После настъпи краят. Едно кафене на Ватерланд? Едно кафене, пълно с тлъсти мъже, една бирария. Разходка по кея. Точно така: разпознавай кораби! Той бе вървял и си бе поплакал малко по продължение на Толбоден. Там бе видял „Крал Ринг“. После погледът му се бе спрял на белия лебед „Кунгсхавн“, с благородно извития нос. Той бе влязъл вътре. Да, да — там се случи това, точно там бе попаднал. Ресторантът при къпалнята и вариетето на Кунгсхавн. Там започна всичко това.

Той си спомняше неясно малките кръгли маси под короните на дърветата и сцената с усърдните артисти, които престанаха да танцуват и пеят, когато влакът бумтеше. Да, когато влакът бумтеше напреко през парка, между салона с дървета и сцената, и певците оставаха с отворена уста, докато влакът гърмеше, и двата лъка на цигуларите стояха като неподвижни, улучили целта си копия, докато последният вагон премине и всички продължаваха оттам, докъдето бяха спрели. Така бе то... Електрическото осветление между дърветата придобиваше все по-голямо значение с припадането на мрака. А горе: кадифената августовска вечер със звезди между листата! О, какво унижение — той си спомняше всичко сега, този спомен го прикова, защото той не предизвикваше болка.

Всичко друго болеше. Дойдоха двама мъже...

Дойдоха двама мъже. Той веднага ги забеляза. Те не седяха заедно. Седяха на отделни маси, на които седяха и други. Но все пак те седяха заедно. Той знаеше това още от първия миг. Той поседя още малко. Но със спускането на мрака всичките маси се изпълниха с хора. Двамата мъже... Първо дойде единият. Той бе на негова възраст, на неговата предполагаема възраст — осемнадесет-деветнадесет годишен. Имаше каскет. Свали го. Седна. Пи бира. Веднага след това дойде другият. Той бе по-възрастен, тъмен, носеше сламена шапка със синя лента.

Те го попитаха дали няма да се отпусне за по една. Първо той не ги разбра. Тъмният показва чашата; той пи вино. Вилфред също пи вино. Тогава му стана ясно: питали са го дали няма да ги *почерпи*. Мъжете се озъбиха един друг кой да вземе думата. Тогава тоя с каскета дигна палец във въздуха и поръча едно шише. То не бе вкусно. Той ги остави да изпият повечето, но те бяха любезни, искаха и той да пие с тях.

На сцената пееше Иза Дал; някаква песен за люляци, прекъсната от влака от Бекелагет. Стана приятно.

Стана приятно. Те бяха приятни мъже. Малко чужди в началото, но постепенно те ставаха приятни. Той с удоволствие предложи още едно шише. Те пиха и бе приятно. Той ги остави да изпият повечето, тъй като бе пил достатъчно много.

Но те бяха приятни. Искаха да пие с тях. На сцената се появиха малайски акробати; образуваха пирамида. Влакът дойде. Май че им поръча още едно шише. Те разказваха от всичко по малко — тоя с каскета — не си спомняше вече. Караха и него да разказва. Той им разправи за своя строг баща, който си вадел ръкавелите, преди да го набие. Тогава те се наведоха към него над масата.

„Силно ли те биеше?“

Дали е биел силно? Вилфред демонстрира удара, шишето изхвъркна назад, а масата се изтъркала надолу. Те се опитаха да я хванат. Да, всичко беше приятно тогава.

„Разбрахте ли сега какъв е бил баща ми?“

„Да, да, нали ни разправи за баща си. Той те биел.“

„А казах ли ви за револвера му? Той ходеше с тояга.“

„С тояга ли?“

„Да, той пътуваше из много страни. Яздеше. Имаше шестнадесет коня.“

„Бре, проклетият му дявол!“ — Мъжете несигурно се споглеждаха. За какво му бяха?

„Шестнадесет коня. И десет жени.“

„Десет жени!“ — Тоя път мъжете примигаха.

„Той имаше десет жени. Собствено той беше мохамеданин.“

Мъжете кимнаха: „Турчин, значи?“

„Мохамеданин. Това не е същото като турчин. Той имаше замък в Бенгалия и друг един наемаше тук.“

„Замък? Имаше ли замък?“

„В Бенгалия. И една къща в Хурум. Любимата му жена се казваше Аназус.“

„Аназус, Аназус.“ — Мъжете се опитваха да произнесат името. Тъмният познаваше момиче, което се казваше Лиспет. Ако искаха, той можеше лесно да я доведе. Тоя с каскета искаше. И Вилфред искаше.

Лиспет трябва да беше наблизно. Тя имаше рана в крайчеца на устата; имаше котешки нокти. Тя помоли тъмния да поръча едно шише вино. Тъмният погледна подканящо Вилфред, повече от подканящо. Лиспет получи вино.

О, сега той си спомняше толкова много. Бе се справил добре. Бе пил малко и прилично. После изведнъж бе престанал да пие малко. Не можеше вече да се справя така добре. Покривът от листа, кадифеният свод на звездите над тях, сцената, гълтачът на огън, влакът, който летеше, свиреше при Бекелагет и гърмеше наоколо. Лиспет, която искаше да чуе за баща му. Тя имаше един хубав преден зъб и един не съвсем хубав. Тя промъкна под масата ръката му към бедрото си. Той седеше с танцуващ корем и предлагаше сандвичи с херинги. От листака над тях падна една гъсеница. Лиспет отстрани гъсеницата от лука с грация на светска дама... После?

После всичко тръгна в ход. Той я бе нарекъл своята малка Лучия; декламира народни песни в нейна чест. „Свинщина!“ — бе казала тя и бе смукнала през зъб.

Нещо бе в ход. Той искаше да си върви.

Но чакълестата градина бе затворена сега. На сцената бе станало тъмно, хората навярно си бяха отишли. А момичето Лисбет... или Лиспет, тя бе изчезнала някъде. Той бе поискал да си върви.

Но те бяха там. Тоя с каскета и тъмният със синята лента на шапката. Те и другите — те бяха там, дебнеха при изходите. Той бе поискал да си върви. Накъдето и да мръднеше, налиташе върху някой от тях.

Да, така беше. Каскетът, тоя с каскета. Той го бе помолил да седне. Казал му бе, че трябва да седне. Разговаряха двамата, разказваха си...

Картините, за които бе приятно да се мисли, почнаха да отстъпват пред онези, които причиняват болка. Единият каза нещо за някакъв червей, за някакъв паразит. Той разказа една история за Родельока. Точно един такъв червей познавал той някога, един мръсен дявол, който от време на време се промъквал в Родельока и карал момчетата да правят дяволии. Точно такъв бил, като Вилфред, приличал на него, но бил много по-малък, една мърша от западната част на града. Веднъж той ударил смъртоносно един стар евреин...

Смъртоносно?

Смъртоносно. Гонител на евреите, червей от висша класа... ох, само да му падне той сега тук! Сигурно е бил немски шпионин. Нали знае, че немците се готвят за война? Че кайзер Вилхелм се готви за война? Капиталистите, те бяха приятели на немците, та няма той не знае това? Той бил социалист.

Да, това бе тоя с каскета. Лисбет я нямаше тогава там. Тъмният слушаше заплашително.

Смъртоносно? Ударил смъртоносно?

Ударил смъртоносно. Един нещастен стар евреин, който имал магазинче за цигари. Той не умрял тогава. Не веднага. После.

Ударил смъртоносно? Смъртоносно?

Удар. Удар или нещо такова. Нещастен стар евреин от Галиция или нещо такова. Изпъдили го били турците. Или русите. Той не знаел. Станало било голямо погребение. Племенницата му — да, тя била дъщерята на брат му, също еврейка. Тя се грижела добре, бедната. Още ходела там горе при тях и им свирела на цигулка, в гостилницата на Дерненга. Божи ангел от страната на евреите. Казвала се Мириям... Да, така било то из Родельока...

Но това се случи, докато все още им беше приятно, докато тоя с каскета разказваше; той бе пил твърде много. Седеше и разказваше с лош умисъл. Тъмният слушаше. „Лиспет!“ — бе извикал той някъде от вътрешността на шумата. Лисбет се бе появила отново, с рана в крайчеца на устата, лъхаща на лук. Той погледна да види дали червеят няма да излезе от устата ѝ.

Не, не, не, не, не!

„Лиспет!“ — бе извикал той. Тъмният, да, той можеше да говори, без да си мърда устата. Лисбет дойде от шумата. Той искаше да си върви. Беше станал. На сцената бе тъмно. Празно. Беше платил много пари.

Той искаше да си върви, но те бяха там. По чакълестата площадка, под листата, нямаше никакви хора, бе празно. Но те бяха там — при изхода. Те бяха и при другия изход. Електрическите крушки между листата бяха загасени. Те се намираха там, тъмният. Първо при единия изход, после при другия. А тоя с каскета говореше ли, говореше. Един такъв червей, точно като него, но по-малък. Ударил смъртоносно стария евреин...

Тъмният бе там, и при двата изхода. „Лиспет!“ — бе извикал той през ъгъла на устата, сякаш бе плюл.

И Лиспет бе там, мяркаше се сред шумата, навсякъде.

Той бе приятел с Лиспет, нали? Лиспет бе готова.

Тя стоеше с червеите си ръце и стискаше силно ръката му. Само коремът му живееше, иначе целият бе мъртъв, но коремът живееше.

Лиспет и той можеха да отидат в Екебергската гора...

Лиспет и той — нагоре по един стръмен, мръсен път, а сетне по пътеките. Сега те бяха сами. Сами ли бяха? Лисбет бе увиснала на ръката му. Докато се изкачваха, тежка и малко пияна, тя бръщолевеше непрекъснато и се оригваше на херинги.

Да, да, сега той си спомняше: да се оцапа, да изчезне надолу. Надолу, надолу в някаква дълбока шахта.

Между дърветата се шушукаше. А другите? Бяха си отишли вкъщи. Тоя с каскета? Положително си беше отишъл. Тъмният със сламената шапка? Да, той!... Лисбет бе готова. Лисбет миришеше на лук. Тя познаваше едно място горе в гората. Малко по-нагоре. Показваше му с пръст тук и там. Да, тя показваше.

Смъртоносно? Смъртоносно? За какво бе говорил оня с каскета?

Оня ли, нищо, той беше луд. Социалист или нещо такова. Тя познаваше едно място в гората.

За какъв еврейин бе говорил той? Магазинче за цигари?

Той беше луд. Вилфред нямаше какво да му обръща внимание. Вилфред бе господин. Лиспет обичаше само фини господата, не можеше да понася ония простаци. Те се промъкваха нагоре в тъмнината. Пътеката бе хлъзгава от мръсотия.

Той говореше за някакво погребение, за някой, който свирел?

Някаква демонстрация, както самите те я наричаха. Момиче еврейче, което идвало и благотворяло... Тя познаваше едно място горе в гората. Сочеше го.

Но между дърветата имаше очи, малки хрусталаци, със скрили се зад тях лоши духове.

Тя се оказа силна, когато той поиска да избяга. Силна като мъж, когато той се опита да се освободи. Между дърветата се шушнеше. Те се появиха. Тоя със сламената шапка. Те се появиха от много места. Лица като светли кръгове в нощта. Звездите отгоре — страшно шумолене. И след това — дъжд от искри в нощта...

По него пълзяха мравки. От това именно се събуди той. Силно го болеше раната под окото. Вътре имаше борови игли. Той чу биенето на църковните камбани.

Неделя. Съботата бе минала. Той трябваше да вземе парахода в шест и половина. Бе обиколил малките кафенета. Опита се да се подигне на едната си ръка, но тя се подгъна. Легна по гръб и вдигна нагоре ръката. Сега бе ясно и слънчево. Като че ръката му бе счупена. Беше кафяво-черна от кръв от китката нагоре.

Ръчният часовник. Ръчният часовник от Берлин, новият швейцарски часовник, който се носеше около китката. Той подигна ранената си ръка със здравата. Нямаше го. Болеше го тялото. Той беше гол. Лежеше върху някакъв корен. Чу детски смях. Обърна се болезнено. Те бяха там, между дърветата — едно малко момиче със синя престилка и три момчета. Едното от тях имаше прашка. То улучи. Тогава те се разсмяха. Отново улучи. Вилфред се опита да стане, но падна. Вопъл.

Съвсем гол!

Гол! Полиция!

Църковни камбани — през цялото време. Часът трябва да е най-малко девет и половина. Той лежеше гол сред екебергския хребет в девет и половина часа в една неделна утрин. Частиците на мозайката се сглобяваха болезнено... Лисбет... да не би?... Той се погледна. Не си спомняше. Раната в крайчеца на устата... Доктор Стрьонен от Юнгсгатен — момчетата в училище говореха за него. Те четяха като порнография обявите за един лекар по кожни болести. Бяха доволни. Доктор Стрьонен от Юнгсгатен. Приемни часове и в неделя. Удря спринцовки. Наричаха го обущаря Стрьонен.

Юнгсгатен? Той беше гол. Мравки пълзяха по бедрото му. Той изчовърка иглите под окото.

— Полиция! — пищеше истерично момичето зад дърветата. Глас на мъж. Навсякъде хора. Храстите — пълни с очи.

Той се извъргалия настрани и стана. Храстите живееха сега, смях зад дърветата, сдържан момчешки смях и глас на мъж.

— Полиция! — пищеше момичето. — Полиция! Полиция...

Той можа да се изкачи горе и да изтича до другата страна на гората. По една пътека той видя да се разхождат хора. А долу видя фиорда — неделно син, малки параходи, които потъваха дълбоко в синевата. Той тичаше от място на място. Храстите се кършеха и пращяха. Той тичаше.

Стенейки, той тичаше навътре. Здравно държеше счупената си ръка с другата. Някакъв чук сякаш го удряше непрекъснато в окото. Той гонеше живота. Дойде до една полянка. Там имаше палатка, стрелбище... Той изтича вътре под един ъгъл на палатката, но се натъкна на една пищяца. Една мургава жена, която стоеше там и се миеше, изтича обратно вън, на полянката, скри се зад палатката на стрелбището. Но зад него имаше хора, зад дърветата. Един горски пазач, с бастун в ръка и шнур около шапката, бързо се появи от гората.

— Полиция! — викаше се някъде. Момичето пищеше от храстите долу в склона. Навсякъде храсти и дървета. Пазачът се приближи.

Той изтича от стрелбището, напреко през откритото място, попадна сред една въртележка и се сви зад една дървена крава, боядисана в зелено, със седло. Скри се зад кравата. Пазачът дойде.

— Полиция! — извика някой. — Полиция! Полиция!

Отвсякъде зад храстите — смях и викове.

Сега пазачът отново се приближи. Вилфред остана в скривалището си и задърпа кравата със здравата си ръка. Кравата го последва, последва го и въртележката, която започна да свири: „Ах ти, мили Августин, Августин...“. Скрил зад кравата, той дърпаше все по-бързо и по-бързо. Пазачът рипна върху въртележката и тръгна към него, скачайки от животно на животно. Ето сега той се хвърли върху белия кон с крилето. Вилфред пусна кравата и побягна.

От празното място той изтича надолу през гората, през храстите и излезе на една пътека. Там нямаше никакъв човек. Църковните камбани биеха. Той се спусна надолу по пътеката и видя фиорда, който блестеше между борове. Под окото му чукаше ли, чукаше навсякъде. Едната му ръка висеше и се клатеше, като че бе изсъхнала. Тя вече не го болеше.

— Полиция! — Той чу вика някъде отдалеч, зад себе си или отстрани. Препъна се в един корен по пътеката. Мъртвата ръка остана

под него. Болките се гонеха като светкавици по тялото. Те бяха след него сега, а той бе в един затворен свят, който той не владееше.

Неговият свят ли бе това?

Докато тичаше, мислите се въртяха в главата му. Те бяха след него, навсякъде. Пред него бе склонът към фиорда. Той видя покрива на кафяво-черната смоларна между Грьонлиен и Кунгсхавн. Спусна се надолу по склона. Но там имаше хора, седяха по пейките, разхождаха се. Ето че една дама се обърна и изкрещя, обърна се и един мъж, всички се обърнаха. Викът идваше все по-близо — отзад и отстрани. Уплашен, той спря. Затича се отново, надолу, но през друго място, към пристанището на Грьонлиен. Видя червените шамандури в Борвикския залив. Видя ги отгоре — и друг път ги бе виждал отгоре. Затича се натам, подхлъзна се надолу по склона, изтъркаля се, падна, стана и пак се затича. Изпречи му се една желязна ограда. Прехвърли я с помощта на едната ръка, падна от другата страна и се затъркаля надолу...

Това бе един склон с оскъдна трева. Водата бе долу, а зад него имаше някаква стена с отвор. Той пропълзя в отвора. Имаше вестници, някой бе пренощувал; празна бутилка пунш „Сименс“ с книжна запушалка. Той пропълзя навътре по колене, подпирайки се със здравата ръка. От падането го болеше гърбът. Зад себе си не чуваше никакви викове.

Лежеше по корем и стенеше, като хапеше издадения пред него камък. Изпълни го чувство на величие, шепот на сила. Болките заместиха тялото му и го оставиха да плува в облаците. Да, тялото му го нямаше вече, но болките съществуваха, те *съставляваха* сега неговото същество. Зеленикави видения изскачаха и потъваха в него. Той бе лежал веднъж в една пещера, да, той си спомни това сега. Той бе в едно стъклено яйце. Снежен, ослепителен блясък се стелеше отвсякъде; той бе пеещата звезда в едно безгранично пространство; шепнещата и пееща звезда в пространството. Около него сега не се чуваха никакви гласове. Само песента на безвъздушното пространство под кожата му, която сега се окървавяваше в синьо.

Госпожа Фрисаксен! Той я срещна, стенойки; той бе едно стенение без тяло, изправил се във вселената срещу нея. Тя плуваше в своята лодка сред блясъка на слънцето; красота светеше около нея. И там, около лодката, проблясваха лъчи, един венец от лъчи, от здраве.

Но ето че слънцето се смрачи пред набръчканото ѝ лице, което се визираше в някаква страна. Той не видя страната, но видя отражението ѝ в нейното лице, което стана весело и свежо в отблясъка на брегове с много острови, със слънчеви капки в синеещата вода. Сега тя измъкна една бяла риба. Рибата блестеше в сребро. Имаше някаква неземна красота в ръката, която държеше рибата.

Онази икона — много глупаво поставена.

Човек не трябва да се напива в присъствието на семейството...

Една красота, която извиси светлината си над всички неща и после изчезна.

— Госпожа Фрисаксен! — простена той с неми устни. Те бяха подути от удара. В устата му имаше кръв. Той не можеше да говори, той беше ням.

Всичко, всичко бе направил малкият Моцарт за тях, той бе гордостта и любимецът на своя баща. Малките пръсти тичаха като уплашени животни по клавишите. Възхвалата на двореца се процеждаше като сребро през салоните.

Глупаво, много глупаво поставена...

Малка глава на момиче се пъкна във вдлъбнатината и затъмни отвора. Светлината падаше полегато по дължината на бузата ѝ. Тя приличаше на Ерна. Ерна като малка. Ерна с копринената лента. Ерна със своята нещастна любов. Ерна над чиниите с питателна каша.

Писък. Вик. Полиция! Полиция!

Гласове на зрели мъже:

— Водата, той трябва да е долу при водата...

Яйцето се бе счупило. В него снежеше мрачна слънчева светлина. Мириям — тя ходеше да свири на събрания на бедните, тя бе добра. Един търговец на цигари бе умрял от удар. Аз съм социалист — това мога да ти кажа аз! Нови времена, промени — каза майка му. Вуйчо Мартин: Война...

Сега те бяха във вн пред стената. Не можеха да намерят отвора. Ходеха и търсеха. Една ръка. Един дълъг прът се пъкна вътре. Една корабна кука срещу дивото животно. Тя се насочваше навътре в тъмнината и дращеше по стените на вдлъбнатината. „Не!...“ Корабната кука изчезна. Един паяк безшумно се спусна от тавана, изпреде една

нишка, още една, покатери се светкавично и падна долу — една нишка, една мрежа.

Мрежата! Наближаваше последната му секунда. Но той все още можеше да я пробие. Паякът се катереше горе, падаше долу. Това ставаше пред очите му — мрежа пред отвора. Той пропълзя на колене и на едната си ръка към изхода. Навън се чуваха гласове, гласове, които търсеха нагоре-надолу. Паякът беше прилежен. Той имаше кръст на гърба си и зли очи. Той се спря в мрежата и го заоглежда. Гледаха се един друг, единият, който изпреде мрежата, и другият, който искаше да се освободи от нея.

Вилфред се надигна наполовина и чукна главата си в каменния таван. Зави му се свят и отново се свлече на колене. Паякът беше прилежен. Сега той предеше по-бързо. Нямаше време.

Нямаше време. Той пак се надигна наполовина и тръгна. Проби мрежата. Тя се скъса и той почувствува нещо лепкаво по бузите.

Под него бе водата. Светлината го заслепи. В този момент гласовете се сляха в един вик. Те го видяха. Той се намираше там, пред стената.

— От него тече кръв!

Кръв течеше от окоето, от ръката, от многото рани, които бе получил. Те се вкупчиха сега — едно тяло от хора, което се превърна в един човек. Той се метна през оградата край железопътната линия и се просна върху хладната релса. Ако в този момент дойдеше влак, той нямаше да се дигне. За него щеше да бъде облекчение да почувствува първата тежест на колелата.

Не дойде никакъв влак. Налегна го ужасна умора — като мехлем в кръвта; една умора, която го извеждаше навън от живота. Не дойде никакъв влак. Но преследвачите зад него се спряха до оградата. Пътищата... Толкова много пътища имаше в света; те се разделяха, пълни с възможности. А после? Човек не избира сам пътя си. Той мислеше преди, че човек сам си избира пътищата, които водят към царството на възможностите. Но човек не си избираше пътя. Появява се път и човек току се намери там. Той лежеше сега разкърван на своя път, който бе затворен. Изборът му бе погрешен.

— Бързо! Лодката...

Те се намериха зад него и отстрани. Той изпълзя над оградата от долната страна на железопътната линия. Зад него започнаха да се

катерят. Имаше хора и от долната страна. Той сви надясно, изтича надолу и се хвърли в рида с храсти, които стърчаха из саждите. Право долу до водата стояха група мъже в празнични дрехи, готови да го хванат.

Той отново сви надясно, към пристанището, към мръсния канал, който образуваше едно бледозелено течение в синевината. Никого нямаше там. Той тичаше сред гласовете. Сега течеше кръв отвсякъде — имаше кръв в устата. Той се задави и падна, стана и продължи да тича приведен по пристанището и надолу по последния склон до морето. После скочи. Тлъста слюз от мръсния канал изпълни устата му.

— Татко! — простена сподавено той.

На сушата настъпи мъртва тишина. Хората стояха по протежение на брега, готови да скочат, но се спряха. Един пъргав мъж с крив крак развърза една лодка със сръчно движение на ръцете. Чайките почиваха в тежкия въздух, наситен с камбанен звън.

Главата се подаде отгоре, лигава от тиня. Той плуваше. Следваше го една ръка, мъртва. Виковете от сушата се сляха в един-единствен вик. Замръзнала гора от ръце, които сочеха. Изскочиха и две други лодки, които се отправиха към него.

— Там! — ечеше викът от тълпата на брега.

Мъжете в лодките действаха разумно. Единият бе с работнически дрехи и с мустаци. Малките очи следяха внимателно лъскавата глава в течението на нечистотиите.

— Там! — ечеше викът.

Мъжът в работническия костюм вдигна успокоително ръка. После се наведе над перваза, така че лодката се наклони.

— Уловихме го — каза той.

---

[1] Седмична почивка на евреите. — Б.пр. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.